

Doktori (PhD) értekezés

Füleki Réka
2025

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Füleki Réka:

**Az emlékezés, a szimbólumok és a protokoll szerepének vizsgálata
a nemzeti és katonai identitás formálódásának tükrében**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

.....
Dr. Szelei Ildikó ny. alezredes

Témavezető:

.....
Dr. Kanyó Mária

Budapest, 2025.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	7
1.1. A témaválasztás aktualitása és indokoltsága.....	7
1.2. A tudományos probléma megfogalmazása	9
1.2.1 Kutatási célok	9
1.2.2 Kutatási kérdések.....	10
1.2.3 Hipotézisek	10
1.3 A kutatás lehatárolása	12
1.4 A kutatás során, a témához felhasznált szakirodalom áttekintése	13
1.5 Az értekezés felépítése.....	14
2. MÓDSZERTAN	17
2.1 Dokumentum- és tartalomelemzés.....	18
2.2 Esettanulmány, katonai ceremóniák elemzése.....	19
2.3 Elméleti keret	19
2.4 A kutatás korlátai	20
2.5 Összegzés	21
3. ELMÉLETI KERET.....	22
3.1 Az <i>emlékezet</i> vizsgálata társadalomtudományi szempontból	23
3.2 Egyéni emlékezet	27
3.3. Kollektív emlékezet	27
3.3.1 A kollektív emlékezet Durkheim-i koncepciója	29
3.3.2 A kollektív emlékezet Halbwachs-i koncepciója	30
3.3.3 A kollektív emlékezet Assmann-i koncepciója	30
3.3.4 Az emlékezet és a szimbólumok kapcsolata.....	31
3.4 Kulturális emlékezet	32
3.4.1 Assmann meghatározása.....	32
3.4.2 Levi-Strauss meghatározása	33
3.4.3 Hofstede meghatározása	33
3.4.4 A nemzet és az emlékezet kapcsolata, a nemzeti emlékezet	34
3.5 Összegzés	35
3.6 Szimbólum, jelkép	36
3.6.1 Szimbólumok hatása a társadalomra	37
3.6.2 Magyarság-szimbólumok	38
3.6.3 Tárgyszimbólumok	39

3.6.3.1 Nemzeti jelképek.....	40
3.6.3.2 Katonai jelképek.....	41
3.6.4 Térszimbólika	44
3.6.4.1 Kossuth tér.....	45
3.6.4.2 Hősök tere	46
3.6.4.3 Ludovika Akadémia – Orczy park	47
3.6.5 Hagyomány.....	49
3.6.6 Szent István király kultusza.....	51
3.7 Összegzés	52
3.8 Protokoll.....	54
3.9 A Magyar Honvédség központi díszelgő alakulata.....	55
3.10 Összegzés	56
4. AZ OLASZ KÖZTÁRSASÁG NEMZETI- ÉS KATONAI IDENTITÁSA.....	59
4.1. Az Olasz Köztársaság történeti áttekintése a 19-20. században	60
4.2 Az Olasz Köztársaság nemzeti ünnepei	63
4.3 Nemzeti identitás	65
4.3.1 Nemzeti jelképek	65
4.3.2 Katonai jelképek	67
4.3.3 Trikolor.....	70
4.4 Fegyveres erők (forze armate) felépítése és társadalmi szerepe	71
4.4.1 Esercito Italiano	73
4.4.2 Állami és katonai protokoll, ceremóniák és díszelgés.....	74
4.4.3 Corazzieri Ezred	75
4.4.3.1 A Corazzieri Ezred története és szerepe az Olasz Köztársaság állami protokolljában.....	76
4.4.3.2 A Corazzieri Ezred kiválasztási és kiképzési követelményei	77
4.4.3.3 A Corazzieri Ezred székhelye és jelentősége	77
4.4.3.4 A Corazzieri és a Quirinale-palota szerepe az olasz államiságban	78
4.4.4 A 8. Lancieri di Montebello Ezred	78
4.4.4.1 A 8. Lancieri di Montebello Ezred története.....	79
4.5 Katonai (felső)oktatás és nevelés rendszere, valamint szerepe a nemzeti- és katonai identitás fejlődésére	80
4.5.1 Történelmi áttekintés	80
4.5.2 A kortárs olasz katonai oktatási rendszer	81
4.5.3 A katonai nevelés szerepe a nemzeti és katonai identitás fejlődésében	82
4.5.4 Összegzés.....	83
4.6 Festa della Repubblica (a Köztársaság Napja).....	84

4.6.1 Történeti háttér és társadalmi jelentősége	85
4.6.2 Az ünnepség lefolyásának rendje	86
4.6.3 A Festa della Repubblica és Szent István ünnepe	87
4.7 Részkövetkeztetések	89
4.8 Összegzés	92
5. KOLLEKTÍV ÉS KULTURÁLIS EMLÉKEZET MEGJELENÉSE A KATONAI PROTOKOLLBAN A DUALIZMUS KORÁTÓL A RENDSZERVÁLTÁSIG TERJEDŐ IDŐSZAKBAN	93
5.1 Katonai protokoll	94
5.1.1 Rendfokozatok	94
5.1.2 Általános alakiség	95
5.1.3 Katonai, vagy katonai közreműködéssel lezajló rendezvények rendje	96
5.1.4 Öltözet	97
5.1.5 Díszelgés	98
5.2 Magyarország nemzeti ünnepei a 19. és a 20. században	99
5.3 Magyar kollektív és kulturális emlékezet a 20. században	101
5.3.1 Dualizmus kora (1867–1918)	102
5.3.1.1 Augusztus 20. emlékezete	104
5.3.1.2 Tisztavatás	105
5.3.1.3 Összegzés	106
5.3.2 Horthy-korszak (1919–1944)	107
5.3.2.1 Vitéz nagybányai Horthy Miklós személye és politikai szerepe	111
5.3.2.2 Augusztus 20. emlékezete	112
5.3.2.3 Tisztavatás	117
5.3.2.3 Összegzés	120
5.3.3 Rákosi-korszak (1945–1956)	121
5.3.3.1 Rákosi Mátyás személye és politikai szerepe	123
5.3.3.2 Augusztus 20. emlékezete	124
5.3.3.3 Tisztavatás	125
5.3.3.4 Összegzés	126
5.3.4 Kádár-korszak (1957–1989)	127
5.3.4.1 Kádár János személye és politikai szerepe	129
5.3.4.2 Augusztus 20. emlékezete	130
5.3.4.3 Tisztavatás	131
5.3.4.4 Összegzés	133
5.4 Részkövetkeztetések	134

5.5 Ludovika Akadémia.....	136
5.5.1 A Ludovika Akadémia történetének áttekintése.....	136
5.5.2 Ludovikás hagyományok.....	138
5.5.3 Ludovika szellemisége, nevelési értékrendje	139
5.5.4 Ludovikás ünnepek és ceremóniák.....	140
5.5.5 Meghatározó katonaszemélyek és híres Ludovikások.....	142
5.5.6 Összegzés.....	143
5.6 Összegzés	144
6. KOLLEKTÍV ÉS KULTURÁLIS EMLÉKEZET MEGJELENÉSE A KATONAI	
PROTOKOLLBAN, NAPJAINKBAN.....	147
6.1. Rendszerváltás	149
6.1.1 Magyar kulturális emlékezet a rendszerváltás után	149
6.1.2 Augusztus 20. emlékezete	151
6.1.3 Tisztavatás	152
6.2 Magyarország nemzeti ünnepei	153
6.3 Magyarország emléknapjai	153
6.4 Magyarország munkaszüneti napjai.....	154
6.5 Magyar kulturális emlékezet.....	154
6.6 Szimbólumok szerepe társadalmunkban, nemzeti ünnepeinken.....	156
6.7 Állami ünnepünk, Augusztus 20. szimbolikájának részletes elemzése	157
6.7.2 Kossuth tér.....	160
6.7.3 Lobogófelvonás	160
6.7.4 Tisztavatás és a tiszti eskü.....	162
6.7.5 Nemzeti identitás és katonai jelképrendszer kapcsolata.....	165
6.7.5.1 Trikolor.....	166
6.7.5.2 Történelmi zászlósr	167
6.7.5.3 Országház és Kossuth tér	169
6.7.5.4 Himnusz	171
6.7.6 Szent Jób-körmenet	172
6.7.7 Összegzés.....	174
6.8 Katonai (felső)oktatás és nevelés.....	175
6.8.1 A Ludovika szellemisége és kortárs szerepe a katonai felsőoktatásban és identitásformálásban	175
6.8.2 Magyar Honvédség Altiszti Akadémia: Hivatás, értékek és felkészítés	178
6.8.2.1 Altisztavatás	180
6.8.3 A Honvéd Kadét Program komplex szerepe a hazafias és honvédelmi nevelésben	182

6.8.4 Összegzés.....	184
6.9 A Magyar Honvédség és az emlékezet kapcsolata	186
6.10 A 32. Testőrezred szerepvállalása.....	187
6.10.1 MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár	189
6.10.1.1 vitéz Szurmay Sándor vezérezredes személye	190
6.10.1.2 Mária Terézia laktanya.....	191
6.10.2 A 32. Testőrezred	193
6.10.2.1 32. Testőrezred, Koronaőrség	194
6.10.2.2 32. Testőrezred, Lövésszázlóalj	195
6.10.2.3 32. Testőrezred, Gyalogos Testőrség	196
6.10.2.4 Triolor.....	198
6.10.2.5 Protokolláris feladatok	199
6.10.2.6 Kegyeleti feladatok	200
6.10.3 Összegzés.....	201
6.11 Részkövetkeztetések	202
6.12 Összegzés	203
7. KÖVETKEZTETÉSEK	206
7.1 Az értekezés összegzése	206
7.2 A hipotézisek vizsgálatának eredménye	208
7.3 Új tudományos eredmények	212
7.4 Ajánlások – A kutatás eredményeinek felhasználhatósága – Új kutatási irányok.....	213
FELHASZNÁLT IRODALOM	217
Szakirodalom: emlékezet	217
Szakirodalom: szimbólum	218
Szakirodalom: katonai protokoll.....	219
Esercito Italiano, Olasz Köztársaság.....	219
Szakirodalom	222
Napilapok, Online magazinok, Filmhíradó.....	230
Online források	234
Törvények, Jogszabályok, Szabályzatok	236
A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációi	239
MELLÉKLETEK.....	241
1. Melléklet: Ábrák jegyzéke	241
2. Melléklet: Táblázatok jegyzéke	243

1. BEVEZETÉS

1.1. A témaválasztás aktualitása és indokoltsága

Az elmúlt évek során a közéleti diskurzusban, valamint a különböző tömegkommunikációs csatornákon egyre gyakrabban találkozhattunk azzal a megállapítással, miszerint a Magyar Honvédség mára egy modern, ütőképes, korszerű fegyverzettel ellátott és kiválóan kiképzett, 21. századi haderővé vált. A védelmi szektor fejlődése nem csupán a haditechnikai fejlesztésekben és új harcjárművek beszerzésében érhető tetten, hanem a hazai hadiipar jelentős fellendülésében is. Ezzel párhuzamosan fokozott hangsúlyt kapott a toborzás, az állomány létszámának növelése, valamint a Magyar Honvédség és a civil társadalom közötti kapcsolatok erősítése. E célkitűzések megvalósítása érdekében számos társadalmi és kulturális fejlesztés is végbement, különös tekintettel a magyar katonai hagyományok és tradíciók megőrzésére.

A rendszerváltozást követő időszakban a magyar társadalomban egyfajta elmozdulás figyelhető meg a katonai jelenlét civil érzékelése tekintetében: a katonai egyenruhát és a honvédségi szerepvállalást leginkább csak kiemelt állami és nemzeti ünnepségek alkalmával lehetett megtapasztalni. Ennek következtében a katonaság – mint intézmény és mint hivatás – részben kiszorult a társadalmi látókörből, ami a civil lakosság és a honvédség közötti kötődés meggyengüléséhez vezetett.

Jelen értekezés célja a Magyar Honvédség és a társadalom közötti kapcsolat újraértelmezése, valamint a katonai identitás megerősítésének vizsgálata. A kutatás három alapvető koncepcionális pillérre épül: a kollektív emlékezetre, a nemzeti és katonai szimbólumokra, valamint a katonai protokollra. Céлом bemutatni, hogyan járulnak hozzá ezek az elemek egyenként és egymással kölcsönhatásban a Magyar Honvédség belső kohéziójának erősítéséhez, valamint a civil társadalommal való szorosabb, érzelmileg is megalapozott együttműködés kialakításához.

Magyarországon ezek a tényezők – a kollektív emlékezet, a nemzeti és katonai szimbólumrendszer, valamint a katonai protokoll – aktuális és meghatározó jelentőséggel bírnak a nemzeti identitás, az önkép és a történeti tudat formálásában. A történelmi megemlékezések és emlékévfordulók olyan intézményesített kereteket biztosítanak, amelyek lehetőséget nyújtanak a nemzeti egységet kifejező, szimbolikus jelentőségű eszközök irányított és tudatos megjelenítésére. A magyar történelem rendkívül gazdag – ám gyakran tragikus és konfliktusokkal terhelt – múltjának köszönhetően a történeti emlékezet gyakran a nemzeti

traumák és töréspontok narratívájára épül. Ez jól nyomon követhető többek között Földesi György *Ívek és töréspontok* című munkájában, vagy *A mi 20. századunk* című kiadványban, amely Gyáni Gábor, Pritz Pál, Romsics Ignác, Szarka László és Tomka Béla történészek közös szerkesztésében jelent meg. E művek azt az összefüggést tárják fel, hogy a magyar kollektív identitás meghatározó elemei a történelmi traumákban és generációkon átívelő megrázkódtatásokban gyökereznek.

Az értekezés tehát nem csupán a Magyar Honvédség és a társadalom közötti kapcsolatot kívánja új megvilágításba helyezni, hanem rávilágít arra is, hogy a katonai identitás, a nemzeti emlékezet és a protokolláris gyakorlatok hogyan válhatnak a társadalmi kohézió és a nemzeti önazonosság kulcsfontosságú eszközeivé a 21. századi Magyarországon.

A Magyar Honvédség sokrétű szerepvállalásáról, jelentőségéről, valamint pozitív imázsképezének kialakítása céljából megjelent Magyar Honvédség Brandbook bevezetésében a szerző rámutat az értekezésben vizsgált egyes pontokra, összefüggésekre, valamint a feltett kutatási kérdések létjogosultságát is alátámasztja alábbi kijelentésével:

A hazai kutatások azt mutatják, hogy a társadalom nem mindig ismeri jól a Magyar Honvédség tevékenységét és képességeit. Talán néha félre is értelmezi. Ezért fontos egy erős és egységes brand felépítése. Ha nem mi mondjuk el a saját történetünket, mások mondják el helyettünk. Nekünk kell kapcsolatba lépnünk a közel tízmillió állampolgárral, akiknek a biztonságára felelünk, és azzal a több millió emberrel, aki szövetségi elköteleződésből támogathat bennünket. A Magyar Honvédség brandje ismertebbé teszi a hazának ezen speciális szolgálatát, egyedi szervezetét és megkönnyíti az emberek számára, hogy megértsék, kik vagyunk, mik a céljaink és mit csinálunk (MH Brandbook 2023:7.).

A katonai protokoll (ünnepélyes lobogófelvonás, katonai tiszteletadás, díszegyenruha viselete) a Magyar Honvédség egyik feladatköre, amely a szervezeti kohézió és a társadalmi vizibilitás egyik eszköze, amely a kollektív és kulturális emlékezet révén kommunikál. A katonai protokoll és katonai ceremóniák bevonásával megrendezett alkalmakkor a múlt fájdalmainak felidézése mellett az esemény lehetőséget biztosít a meghatározó történelmi alakok érdemeinek kiemelésére és méltatására, ez által a nemzedékek óta hordozott traumák ha egy kicsit is de háttérbe szorulnak, s helyükbe lép a nemzeti egység, a nemzeti identitás és a hazaszeretet pozitív megszilárdulásának esélye. Az ilyen események nem csak a fegyveres testületek számára fontosak, hanem a társadalom széles rétegeit is érintik. Ezen alkalmak során az embereknek lehetősége nyílik jobban, közelebbről megismerni a fegyveres erők tevékenységét

és elősegítik a nemzeti büszkeség érzetének erősödését, valamint az állampolgárok szervezetbe vetett bizalmának elmélyülését.

1.2. A tudományos probléma megfogalmazása

A fent leírtak alapján, a Magyar Honvédség és a civil társadalom közelítésére alapvetőleg kettő eszköz áll rendelkezésre, attól függően ki a célközönség, milyen korú, nemű, valamint milyen irányú az érdeklődése a hadsereg iránt. Az első eszközként a hadiipart nevezem meg, amely nyilvánvalóan sokkal nagyobb tömegek érdeklődését fogja meg, mivel látványosabb, érdekesebb mind a fiatalok számára, mind pedig az idősebb korosztálynak.

A kutatás szempontjából meghatározó a második, komplexebb ismeretet és érdeklődést igénylő eszköz, amely a kollektív emlékezet, a nemzeti-és katonai szimbólumok, és a katonai protokoll hármas együtt állása. A kutatás elméleti keretének meghatározásához Jan Assmann kollektív emlékezetéről alkotott koncepcióját követem, a szimbolika értelmezéséhez Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor munkásságát hívom segítségül, míg a katonai protokoll beemeléséhez saját megfigyeléseim mellett Hossó Nikoletta kutatásait veszem alapul. A kutatás során a téma magyarországi vizsgálata mellett nemzetközi kitekintés céljából röviden elemzem az Olasz Köztársaság katonai protokolláris szerepvállalását a nemzetközi ünnepeik alkalmával. A kitekintés célja röviden vázolni mely elemekben mutat a két ország eltérést, és mik azok a gyakorlatok, amelyek közösek, ezáltal felvetve a gondolatot, hogy általános eljárás lehet minden, vagy a legtöbb hasonló gyökerű nemzetnél.

1.2.1 Kutatási célok

Az értekezés fő kutatási célkitűzései az alábbiakban kerülnek összefoglalásra:

Cél 1: A kutatás célja az intézmények szerepének vizsgálata a tradíciók ápolásában, továbbadásában.

Cél 2: Annak vizsgálata, hogy a nemzeti és katonai szimbólumok hogyan befolyásolják a közösségek történelmi tudatosságát és érzelmi kötődését a múlt iránt.

Cél 3: A kollektív emlékezet szerepének feltárása a nemzeti identitás és összetartozás erősítésében, különös tekintettel a nemzeti és katonai szimbólumok használatára.

Cél 4: Az emlékezési gyakorlatok (pl. ünnepek, koszorúzások, katonai felvonulások) társadalmi szerepének vizsgálata a közösségi identitás és a múlt feldolgozásának kontextusában.

Cél 5: Megérteni, hogyan járul hozzá a Magyar Honvédség történelmi és modern szerepe a nemzeti büszkeséghez és a kollektív identitás erősítéséhez a különböző társadalmi rétegek és generációk között.

A fent meghatározott célok bizonyításán túl az értekezés az alábbi további kutatási célokra kíván választ adni:

- A megemlékezések jellegét a vizsgált ország történelme, az abból fakadó nemzeti identitás és felfogás nagyban befolyásolja, meghatározza.
- Az Olasz Köztársaság nemzeti ünnepeinek bemutatása, a katonai protokolláris szerepvállalásának ismertetése.

1.2.2 Kutatási kérdések

A meghatározott kutatási célok alapján a következő kutatási kérdéseket fogalmazom meg:

Kérdés 1: Milyen intézmények és eszközök járulnak hozzá a kollektív emlékezet létrehozásához?

Kérdés 2: Hogyan befolyásolja a katonai protokoll az emlékezés rítusainak méltóságteljes végrehajtását és a közösség történelmi tudatát?

Kérdés 3: Hogyan hat az állami ünnepekhez kapcsolódó katonai ceremónia a társadalmi kohézióra és a kollektív emlékezet fenntartására?

Kérdés 4: Miként járul hozzá a kollektív emlékezet és a hozzá kapcsolódó szimbólumok a nemzeti identitás erősítéséhez a modern társadalmakban?

Kérdés 5: Milyen konkrét szerepe van a Magyar Honvédségnek a nemzeti identitás formálásában, különösen a fiatal generációk körében?

1.2.3 Hipotézisek

A megfogalmazott tudományos problémák, a kutatás célja és a kutatási kérdések alapján öt hipotézist fogalmazok meg.

Az első hipotézis: A kollektív emlékezet – vagyis egy közösség közös múltjának emlékképei és narratívái – kialakulása és fenntartása nem egy véletlenszerű, spontán folyamat, hanem a közösségek tudatos tevékenységének eredménye. A közösségek rendszeresen ismételt ceremóniák, rituálék, ünnepek és szimbolikus elemek (zászlók, szobrok, emlékbeszédek, zenék, öltözetek), cselekedetek révén tartják életben a közös múlt emlékeit. Ezek az ismétlődő

események nemcsak az emlékezés aktusát és az emlékek frissítését szolgálják, hanem közösen megélt érzelmi élményeket is generálnak, amelyek mélyítik a közösségi összetartozás érzését, tehát közösségi identitás megerősítésének, a közös értékek újraértelmezésének és a hagyományok átörökítésének is kiemelt eszközei. A tudatos emlékezetápolás így biztosítja, hogy a közösség tagjai azonosulni tudjanak a közös múlttal, és ennek szellemében alakítsák saját közösségi jövőképüket is.

Hipotézis 1: Feltételezésem szerint a kollektív emlékezet nem spontán módon formálódik, hanem a közösség által tudatosan fenntartott ceremóniák, rituálék és szimbólumok rendszeres aktualizálása révén járul hozzá a közösségi identitás megerősítéséhez, továbbá a hagyományok megőrzéséhez és a következő generációk számára történő átörökítéséhez.

A második hipotézis: A kollektív emlékezetben megjelenő nemzeti és katonai szimbólumok – úgymint a zászló, himnusz, tér vagy emlékművek – meghatározó szerepet játszanak az eseményen résztvevő közösség identitásának és összetartozás-érzésének erősítésében. Ezek a szimbólumok generációkon áthagyományozott közös jelentéseket és érzelmi kötődéseket hordoznak, amelyek a közösség tagjait múltbéli események felidezésére sarkallják. A katonai jelképek az erő, az összefogás és a védelem fontosságát hivatottak reprezentálni. Ennek alapján az első hipotézisemben az alábbi feltételezésre jutok:

Hipotézis 2: A kollektív emlékezetben szereplő nemzeti és katonai szimbólumok jelenléte és használata erősíti a közösség tagjainak identitástudatát és nemzeti összetartozás-érzését.

A harmadik hipotézis: A katonai protokoll kötött előírások által szabályozott ceremóniái, mint a díszszemlék, államfői fogadások, koszorúzások, különleges érzelmi hatást váltanak ki az eseményen résztvevőkből, ezzel is fokozva annak jelentőségét. A ceremóniák formális rendje és szimbolikája a tiszteletadás és a méltóság érzését közvetíti, s mindeközben erősíti a közösség kapcsolatát a történelmi múlttal. A második hipotézisemet a következőképpen fogalmazom meg:

Hipotézis 3: A katonai protokoll szabályozott ceremóniái növelik az emlékezési események érzelmi hatását, ezáltal mélyítik a közösség kapcsolatát a történelmi múltjával.

A negyedik hipotézis: Az állami ünnepek katonai ceremóniái fontos szerepet játszanak a Magyar Honvédség iránti tisztelet növelésében, mivel a ceremónia elemei és a megjelenített szimbólumok a hazaszeretetet és a történelmi örökséget jelenítik meg. Fontos, hogy a különböző korosztályok számára megfelelő módon közvetítsék a tisztelet és a hazaszeretet értékeit, így biztosítva a társadalom egységét és a Honvédség melletti elköteleződést. A leírtak alapján a harmadik hipotézis a következő:

Hipotézis 4: Az állami ünnepek katonai ceremóniái növelik a társadalom Honvédség iránti tiszteletét, ugyanakkor ezek hatása korosztályonként eltérő lehet.

Az ötödik hipotézis: A kollektív emlékezet és a nemzeti identitás hosszú távú fenntartásában a fiatal generációk honvédelmi nevelése fontos eszköz. A fiatalok a honvédelmi és katonai ismeretek elsajátítása mellett segítséget kapnak a történelmi múlt megértésében, annak jelentőségéről, s ez által a hazaszeretet és a felelősségvállalás érzése is erősödik bennük. Továbbá megtanulják a közösségi összetartozás és a nemzeti szimbólumok tiszteletét. A negyedik hipotézisem a következő:

Hipotézis 5: Az ifjúság honvédelmi nevelése hatékony eszköz a kollektív emlékezet és a nemzeti identitás hosszú távú fenntartásában.

1.3 A kutatás lehatárolása

Jellegét tekintve az értekezés témája interdiszciplináris jellegű, elsődlegesen a társadalomtudományok közé tartozik, és két tudományág határozza meg: a) szociológia, b) hadtudomány, másodlagosan pedig, a téma komplexitását tekintve a bölcsészettudományokon belül a c) történelemtudományok is erőteljesen hatással vannak rá. Itt szeretném kinyilatkoztatni, hogy a kutatás során az elsődlegesként megnevezett tudományágakat tekintem meghatározónak és mérvadónak, minden történelmi adattal, ténnyel és eseménnyel a kollektív emlékezet és a nemzeti- és katonai szimbólumok eltérő korszakokban való szerepét szándékozom megjeleníteni. Továbbá a hivatkozott és idézett törvények és jogszabályok azzal a céllal történtek bedolgozásra, hogy demonstrálják a vizsgált téma lehető leghitelesebb alapjául szolgálnak a kollektív emlékezet politikailag irányított jellegére, tehát az értekezés nem kíván közigazgatási és jogi kérdéseket mélyebben vizsgálni.

A disszertáció időbeli kerete a 21. század periodikus eseményeire összpontosít, különösen a jelenre irányítva a figyelmet. Ez a fókusz lehetővé teszi, hogy a múltbeli események, különösen

a 20. században és az azt megelőző dualizmus kori időszakban zajló folyamatok visszatekintésével mélyebb megértést nyerjünk az emlékezet kialakulásának mechanizmusairól. Ez a visszatekintés lehetőséget ad arra, hogy feltárjuk azokat a szimbólumokat, jelképeket, mondatokat és rituálékat, amelyek az emlékezetalkotás során megjelennek, és választ kapjunk arra a kérdésre, hogy miért éppen ezek a formák és tartalmak kerülnek előtérbe az emlékezés során.

Különösen fontosnak tartom a 20. századi nemzeti és katonai megemlékezéseket vizsgálni, mivel ez az időszak rendkívül gyors és drámai változásokkal volt jellemezve, ideértve a történelmi fordulatokat és politikai ideológiai váltásokat, amelyek egymást követve alakították a nemzeti identitás és az emlékezet struktúráit (Füleki, 2021a: 101). Ennek eredményeként az Assmann által meghatározott kulturális emlékezet fogalma csak részben, de nem teljes egészében tudott megszilárdulni, ami a mai nemzeti ünnepek és emlékművek megjelenésében is tetten érhető. Assmann (2018, 53-57) szerint a kulturális emlékezet a múlt szilárd pontjaira épít, azonban az idő múlásával a múlt nem képes megőrizni szó szerint, hanem szimbolikus formában, ceremóniák és ünnepek keretében, tárgyasult eszközök segítségével elevenedik meg. Ez a folyamat lehetőséget ad arra, hogy a múlt szimbolikus alakzatai révén értelmezzük és értelmezzük újra a nemzeti identitást, valamint megválaszoljuk a felmerülő „Miért?” kérdéseket.

A téma elméleti kerete és részletes bemutatása a disszertáció 3. fejezetében található, ahol kifejtésre kerül a kulturális emlékezet elméleti alapja, különös tekintettel Assmann és más elméleti irányzatok nézeteire. Ez az összefoglalás lehetővé teszi, hogy a múlt szimbolikus reprezentációinak és a társadalmi emlékezet alakulásának összetett folyamatát tudományos igényességgel értelmezzük, és megértsük, miként formálódik a nemzeti identitás a történelmi események és azok emlékezetének összefonódásán keresztül.

1.4 A kutatás során, a témához felhasznált szakirodalom áttekintése

A kollektív emlékezet, a nemzeti- és katonai szimbólumok, valamint a katonai protokoll hármását együtt vizsgáló és a fogalmak egymásra gyakorolt hatását értelmező társadalomtudományi, vagy hadtudományi tanulmányt sem a hazai, sem a külföldi szakirodalomban nem, vagy csak igen kis számban találtam. A téma ilyen szintű kiforratlansága és feltáratlansága okán a szakirodalom kapcsán elsődleges szempont volt, hogy a fogalmakat külön-külön értelmező, megfelelően kidolgozott és megalapozott műveket és publikációkat vegyek alapul, amelyekből saját következtetéseimet le tudom vonni az általam vizsgált

kérdésekre. Az emlékezet vizsgálata során elsősorban Jan Assmann megállapításaira támaszkodom, de ismertetem Maurice Halbwach elméletét is.

A magyar kutatók, történészek és szakemberek közül többek között Gyáni Gábor és Gyarmati György könyveire hivatkozok, akik az emlékezet és a kollektív emlékezet jelenségével foglalkoznak. A szimbólumok és jelképek értelmezése során főként Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor kutatásait használtam, amelyek rendkívül hasznosak voltak a szimbólumok szerepének társadalomra és az emlékezetre gyakorolt hatásának értelmezésében. A protokoll és a katonai protokoll vizsgálata során az elméleti alapot Sille István Illem, etikett, protokoll és Hossó Nikolett Protokoll a diplomácia és a nemzetközi kapcsolatok háttérében című műve képzik.

A disszertáció elkerülhetetlenül érinti és kapcsolódik a történelmi és hadtörténelmi eseményekhez, hiszen ezen események értelmezésén, összehasonlításán és elemzésén keresztül történik a kollektív emlékezet vizsgálata. Ehhez elsősorban Romsics Ignác, Földesi Gyula, Sipos Péter és Gyáni Gábor írásait tanulmányoztam és használtam fel.

1.5 Az értekezés felépítése

Az értekezés szerkezeti felépítése hét fő fejezetre és számos további alfejezetre tagolódik, amelyek mindegyike összefoglalással zárul. Az értekezés első három fejezete – Bevezetés, Módszertan és Elméleti keret – a kutatás alapvető kereteit rögzíti, egyben megalapozza a további, elemzésekre épülő fejezeteket. A kutatásra épülő részekben az egyes tématerületek elemzésére kerül sor, amelyeken keresztül következtetések megfogalmazása válik lehetővé. Az értekezésben több, a témához kapcsolódó korábbi publikáció eredményei is beépítésre kerültek, melyekre a fejezetek elején található lábjegyzetek is utalnak.

A bevezető fejezetben kerül sor a kutatási téma aktualitásának és indokoltságának kifejtésére, valamint a kutatási probléma megfogalmazására. Ezt követően ismertetésre és meghatározásra kerülnek a kutatási célok, kérdések és hipotézisek, majd a kutatás témájához kapcsolódó legfontosabb szerzők és szakirodalmak áttekintésére is sor kerül. A bevezető rész egyúttal kijelöli a kutatás hatókörét, különös tekintettel annak multidiszciplináris jellegére. A vizsgálat időbeli kerete két fő egységre tagolódik: egyrészt a 20. század kulcsfontosságú időszakaira, másrészt a jelenkor kulturális emlékezetének kontextusára. Utóbbi különös figyelmet fordít a katonai protokoll nemzeti ünnepeken való megjelenésére, illetve annak a társadalom kollektív emlékezetére gyakorolt hatásaira.

A 2. fejezetben bemutatom a kutatási módszereket. A fejezet célja a kutatás során alkalmazott módszertani keretek szisztematikus bemutatása, különös tekintettel a kollektív és kulturális emlékezet megjelenésére a magyar katonai protokollban. A kutatás kvalitatív, leíró-értelmező megközelítést követ, amely szekunder forrásokra és esettanulmány-alapú tartalomelemzésre épül. A vizsgálat a szimbolikus és protokolláris gyakorlatok kulturális és társadalmi funkcióinak értelmezésére koncentrált. A kutatás kiindulópontját a szakirodalmi lehatárolás jelentette, amelyet fogalmi kategorizálás és elméleti megalapozás követett. A dokumentumelemzés és tartalomelemzés módszerei révén a hivatalos narratívák történeti változásai, illetve a nemzeti és katonai szimbólumok kontextuális jelentései kerültek feltárássra. Az augusztus 20-ai állami ünnep és a hozzá kapcsolódó tisztavatási ceremónia részletes elemzése lehetővé tette az identitásképző mechanizmusok és a tér- valamint tárgyszimbólika szerepének értelmezését.

A 3. fejezet az elméleti keret ismertetésére fókuszál, három fő tematikai egységre bontva. Az első egység (3.1, 3.2 és 3.3) az emlékezet fogalmát és annak alkotóelemeit mutatja be, kiemelve a terület neves képviselőit és a disszertáció témájához való szoros kötődést. A második egység (3.4) a szimbólumok és jelképek kérdéskörére fókuszál; kifejezetten azokat a kutatás során mérvadó szimbólumokat sorakoztatja fel, amelyek a magyar nemzeti identitás szempontjából meghatározó jelentőséggel bírnak, a történelem során állandósult jelleggel fennmaradtak függetlenül a politikai ideológia változásától. A harmadik egységben (3.5 és 3.6) a protokoll szerepe, azon belül is a katonai protokoll sajátosságai kerülnek bemutatásra, ismertetve azon fontos elemeket, amelyek a katonai tiszteletadással zajló állami és nemzeti ünnepek magasztos színvonalának és a nemzeti egység, valamint a múlt idézés elengedhetetlen elemei. A Magyar Honvédség központi díszelgő alakulatáról szóló rövid ismertetés ebben az egységben kap helyet.

A disszertáció 4. fejezete nemzetközi kitekintést nyújt, az Olasz Köztársaság példáján keresztül. Kiemelt vizsgálati esetként szolgál a Festa della Repubblica, vagyis a Köztársaság Napja, amelynek elemzése során feltárássra kerülnek a nemzeti és katonai szimbólumok kollektív emlékezetre gyakorolt hatásai. Bemutatásra kerül a Corazzieri Ezred, amely Olaszországban a kiemelt állami események protokolláris kiszolgálásáért felel. A fejezet célja a magyar és olasz katonai protokoll és emlékezetpolitika összehasonlítása. Az olasz állami ünnep ismertetése mellett rövid áttekintéssel szolgálok a katonai oktatás formáit illetően, amely a katonai hivatás iránti elköteleződés, valamint a katonai és nemzeti identitás alappilléreinek tekinthetőek.

Az 5. fejezet a jelenkorra irányuló kutatás történeti megalapozását végzi el. Bár a disszertáció fókuszja a kortárs jelenségeken van, e fejezet célja az elméleti keretben meghatározott alapfogalmak 20. századi magyarországi kontextusának feltárása, rövid kitekintéssel a dualizmus korára. Annak érdekében, hogy teljesebb képet és lehetséges válaszokat kapjunk a 21. század „Miért?”-jeire, a múlt ismerete, a szimbólumok és események összefonódásának feltárása elengedhetetlen. A turbulens történelmi események nem feltétlenül biztosítottak lehetőséget a kialakuló hagyományok megszilárdulására, ezáltal az emlékezés aktusa is képlekeny maradt, amely érzékelhető napjainkban is. A szimbolikus jelentések történeti rétegzettségének feltárása segíti a 21. századi jelenségek mélyebb megértését. A vizsgálat fókuszában állami ünnepünk, augusztus 20-a áll, amelynek történeti alakulását és szimbolikus jelentésváltozásait elemzem a 20. század során.

A 6. fejezet képezi az értekezés fő részét, amely a kortárs, 21. századi társadalom kollektív emlékezetét vizsgálja, különös tekintettel az augusztus 20-ai ünnepek katonai és civil aspektusaira. Röviden ismertetem Magyarország nemzeti ünnepeit, emléknapjait, munkaszüneti napjait, azok történelmi jelentőségét, valamint a nemzeti identitásra és kollektív kulturális emlékezetre gyakorolt hatását. A fejezetben, hasonlóan az 5. fejezethez, kiemelten elemzés tárgyává teszem augusztus 20-át, részletesen vizsgálva az ünnep során megjelenő katonai és nemzeti szimbólumokat, valamint azok hatását a társadalmi emlékezetre és a honvédség reprezentációjára. Az egyes alfejezeteket az ünnep alkalmával megjelenített nemzeti és katonai szimbólumok és hagyományok ismertetésének megfelelően tagolom.

Az értekezés záró, 7. fejezete az összegzés, amelyben visszacsatolás történik az 1. fejezetben megfogalmazott kutatási kérdésekhez és célokhoz. Ebben a részben értékelem, hogy milyen mértékben sikerült válaszokat adni a felállított hipotézisekre, valamint bemutatom a kutatás során született új tudományos eredményeket. A fejezet zárásaként javaslatokat fogalmazok meg a további kutatási irányokra vonatkozóan, különös tekintettel azok gyakorlati alkalmazhatóságára és az elméleti háttérre épülő lehetséges hasznosulására.

2. MÓDSZERTAN

A fejezet célja, hogy összegezze és bemutassa a kutatás során alkalmazott módszereket. Az elemzés megvizsgálja az egyes alkalmazott módszerek pozitívumait, valamint ismerteti azok korlátait is. A kutatás célja, hogy feltárja, miként jelenik meg a kollektív és kulturális emlékezet a magyar katonai protokollban, különös tekintettel az állami és katonai ünnepségekre, valamint a nemzeti és katonai identitásformáló szimbólumok értelmezésére. A kutatás célját figyelembe véve lehatároltam a szakirodalmat, az átláthatóság és hatékony értelmezhetőség szempontját figyelembe véve csoportokra osztottam (lásd: Felhasznált irodalom). A szakirodalom részletes tanulmányozását követően kidolgozott kutatási terv készült, ezt követően meghatároztam a kutatási célokat, kutatási kérdéseket és hipotéziseket. A kutatás következő szakaszában meghatároztam a kutatás alapjául szolgáló fogalmakat (emlékezet, szimbólum, protokoll), valamint izoláltam a további specifikus fogalmakat: kollektív emlékezet, kulturális emlékezet, magyarság-szimbólum, tárgyszimbolika, térszimbolika, hagyomány, katonai protokoll.

Kategória	Fogalom	Rövid meghatározás
Alapfogalmak	Emlékezet	Az egyének és közösségek múltbeli élményekre való visszaemlékezése.
	Szimbólum	Jelképes jelentéssel bíró forma, tárgy vagy cselekedet.
	Protokoll	Szabályozott viselkedési forma hivatalos eseményeken.
Specifikus fogalmak	Kollektív emlékezet	Egy közösség közösen megőrzött és átadott múltképe.
	Kulturális emlékezet	A kulturálisan közvetített emlékek rendszere, pl. rítusok, emlékművek.
	Magyarság-szimbólum	A magyar identitást és nemzeti összetartozást jelképező elem.
	Tárgyszimbolika	Tárgyak szimbolikus jelentése, különösen rituális vagy nemzeti kontextusban.
	Térszimbolika	Helyek, terek szimbolikus értelmezése egy adott kultúrában.
	Hagyomány	Öröklött szokások, értékek és rítusok összessége.
	Katonai protokoll	A hadsereg hivatalos viselkedési szabályai ünnepi és formális eseményeken.

1. táblázat: A kutatás fogalmainak áttekintése (Forrás: saját szerkesztés)

A kutatás kvalitatív, leíró-értelmező megközelítésen alapul, és szekunder forrásokra, valamint esettanulmány-alapú tartalomelemzésre épült. A dokumentumelemzés célja a hivatalos narratívák, azok történeti kontinuitása és változásainak feltérképezése volt. A kutatás kvalitatív jellege miatt nem törekedett reprezentativitásra vagy kvantitatív általánosíthatóságra. Az elemzés elkerülte az aktuálpolitikai értelmezéseket. A szimbolikus és protokolláris elemek társadalmi és kulturális funkcióit értelmezte, nem minősítette azokat.

Módszer	Leírás	Funkció
Dokumentumelemzés	Jogszabályok, ünnepi forgatókönyvek, katonai szabályzatok elemzése	Történeti és hivatalos narratívák feltérképezése
Tartalomelemzés	Szimbólumok, rituálék, beszédek, képi elemek értelmezése	A nemzeti-katonai reprezentáció jelentéseinek feltárása
Esettanulmány	Augusztus 20. és tisztavetés ceremóniája	Konkrét példán keresztüli mélyelemzés
Interdiszciplináris elméleti keret	Kulturális emlékezet, identitáselmélet, reprezentáció	Elméleti háttérrel biztosít a szimbolikus gyakorlatok értelmezéséhez

2. táblázat: A kutatás során alkalmazott módszerek (Forrás: saját szerkesztés)

A kutatás során magyar, angol és olasz nyelvű szakirodalom, valamint hivatalos dokumentumok és protokolláris anyagok kerültek feldolgozásra. A nemzetközi (különösen angolszász és olasz) források lehetőséget nyújtottak a magyar emlékezetpolitikai és protokolláris gyakorlatok szélesebb, összehasonlító kulturális és szemiotikai kontextusba helyezésére, összehasonlítva az Olasz Köztársaságban alkalmazott gyakorlatokkal, tapasztalatokkal.

2.1 Dokumentum- és tartalomelemzés

A vizsgálat kvalitatív megközelítést alkalmazott, amely leíró-értelmező módszertannal, több szinten valósult meg. A kutatás elsődleges módszere a dokumentumelemzés volt, amely során hivatalos és történeti források – többek között állami ünnepségek forgatókönyvei, katonai protokollszabályzatok, vonatkozó jogszabályok, valamint emlékezetpolitikai állásfoglalások – kerültek feldolgozásra. Ezek a szövegek lehetőséget kínáltak a hivatalos narratívák és szimbolikus jelentésrétegek rekonstrukciójára. A vizsgálat célja nem a mennyiségi adatok statisztikai értékelése, hanem a kulturális jelentésrétegek, szimbolikus struktúrák és történeti

narratívák értelmezése volt. A második módszertani pillért a tartalomelemzés képezte, amely a nemzeti és katonai szimbólumok – mint például a zászló, a címer, a Szent Korona, az egyenruha vagy a díszszemle mozdulatsora – kulturális jelentésének értelmezésére irányult. A vizsgálat célja nem a konkrét szimbólumok leírása, hanem azok kontextuális jelentésének feltárása volt, annak érdekében, hogy az emlékezet, a szimbólumok és a protokoll keresztmetszetét képező kutatás kérdéseire választ adjak. A dokumentumelemzés alapvető célja a hivatalos narratívák, azok történeti kontinuitása és változásainak feltérképezése volt. Emellett összehasonlító szempontból elemzésre kerültek angol és olasz nyelvű hivatalos katonai protokoll- és ceremóniális útmutatók is, különös tekintettel a nemzeti és katonai szimbólumok reprezentációjára, az állami ünnepek dramaturgiájára és az emlékezetpolitikai narratívák artikulációjára.

2.2 Esettanulmány, katonai ceremóniák elemzése

A kutatás kiemelt esettanulmányként kezelte Magyarország legrégebbi ünnepét, az augusztus 20-át. Részletesen megvizsgáltam, elemeztem és értelmeztem a nemzeti ünnep történelmi jelentőségét (államalapítás, Szent István-kultusz) a 20. és 21. századot meghatározó korszakokban (dualizmus, Horthy-korszak, Rákosi-korszak, Kádár-korszak, rendszerváltás és a jelen), valamint az eseményhez kapcsolódó tisztavatási ceremóniát, amely egyszerre hordozza az állami, nemzeti és katonai emlékezet reprezentációját. A vizsgálat során Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor munkássága nyomán elemzésre került a térhasználat szimbolikája (pl. Hősök tere, Kossuth tér, Ludovika), a korabeli sajtóközlemények pedig az események koreográfiájának feldolgozását segítették, valamint korhű képet adtak e gyakorlatok miként erősítették meg a nemzeti és katonai identitás elemeit. A ceremóniát meghatározó katonai protokoll átfogó értelmezésében Hossó Nikoletta (2015) írása mellett szintén a korabeli sajtóközlemények szolgáltak kiindulási alapként.

2.3 Elméleti keret

A kutatás elméleti keretét az **emlékezet**, a **nemzeti és katonai szimbólumok**, valamint a **(katonai) protokoll** fogalmi alkotják, amelyek vizsgálata több egymással összefüggő tudományos irányzatból építkezett. Az emlékezetet egyéni és kollektív szinten is vizsgálja, hangsúlyozva, hogy az emlékezés társadalmi keretek között jön létre, és az identitás megőrzésének alapvető eszköze. A kollektív emlékezet — Durkheim, Halbwachs és Assmann elméleteire támaszkodva — az identitás, a társadalmi kohézió és a múlt reprezentációjának

kulcsfontosságú tényezője. Elsősorban Jan Assmann (2018) kulturális emlékezetelmélete szolgált kiindulópontként, amely szerint a kulturális emlékezet intézményesített formákon – ünnepségeken, szimbólumokon, történeteken – keresztül képes biztosítani az identitás történeti kontinuitását. A szimbólumok és jelképek (nemzeti, katonai és térszimbólumok) az emlékezet és identitás erősítésének eszközei, vizuálisan is közvetítve a nemzeti és közösségi értékeket. A szimbolikus terek és tárgyak, a nemzeti ünnepek, valamint a katonai hagyományok mind a kollektív identitás és a közös emlékezet fenntartását szolgálják.

A szimbólumok mélyreható értelmezésében főként Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor írásaira támaszkodtam, valamint a területen érdekelt külföldi kutatók munkásságát is számba vettem. Lévi-Strauss az emlékezet kulturális és szimbolikus dimenzióit vizsgálta, kiemelve, hogy a mítoszok, rítusok és szimbolikus rendszerek a közösségi gondolkodás mélyebb struktúráit tükrözik. Hofstede a kultúrát a gondolkodás kollektív programozásaként értelmezte, és hangsúlyozta a szimbólumok gyorsan változó, mégis identitásformáló szerepét. Pierre Nora megkülönböztette az élő emlékezetet és a történelmet, rámutatva, hogy a nemzeti emlékezet – még ha közvetített formában is – kulcsszerepet játszik az identitás fenntartásában. A katonai protokoll alapvető elemeinek pontos lehatárolásában Hossó Nikoletta (2015) és Rada Tibor (1998) művei szolgáltatták az alapvető ismerethalmazt, amely keretet biztosított katonai protokoll nemzeti szimbólumok használatát szabályozó, a hivatalos ünnepségek során a nemzeti összetartozás érzését erősítő, és a kulturális emlékezet fenntartásához hozzájáruló jellegének vizsgálatához.

2.4 A kutatás korlátai

A kutatás korlátai közé sorolható, hogy elsősorban dokumentumelemzésen alapult, így nem törekedett empirikus adatok gyűjtésére, és nem vizsgálta a társadalmi befogadást mélyreható módon. Ezáltal az eredmények nem általánosíthatók statisztikai értelemben, hanem inkább esettanulmány vizsgálatából eredő következtetések levonására adnak lehetőséget. Ugyanakkor a kutatás megbízhatóságát az elméleti megalapozottság, a forráskritikai megközelítés és a különböző típusú adatok (jogi, narratív, ikonikus) triangulált vizsgálata növelte.

2.5 A kutatás megbízhatósága és érvényessége

A feldolgozott dokumentumok mind jogszerűen elérhető, nyilvános forrásokból származtak, és a szerzői jogi normáknak megfelelően kerültek felhasználásra. A kutatás során tudatosan

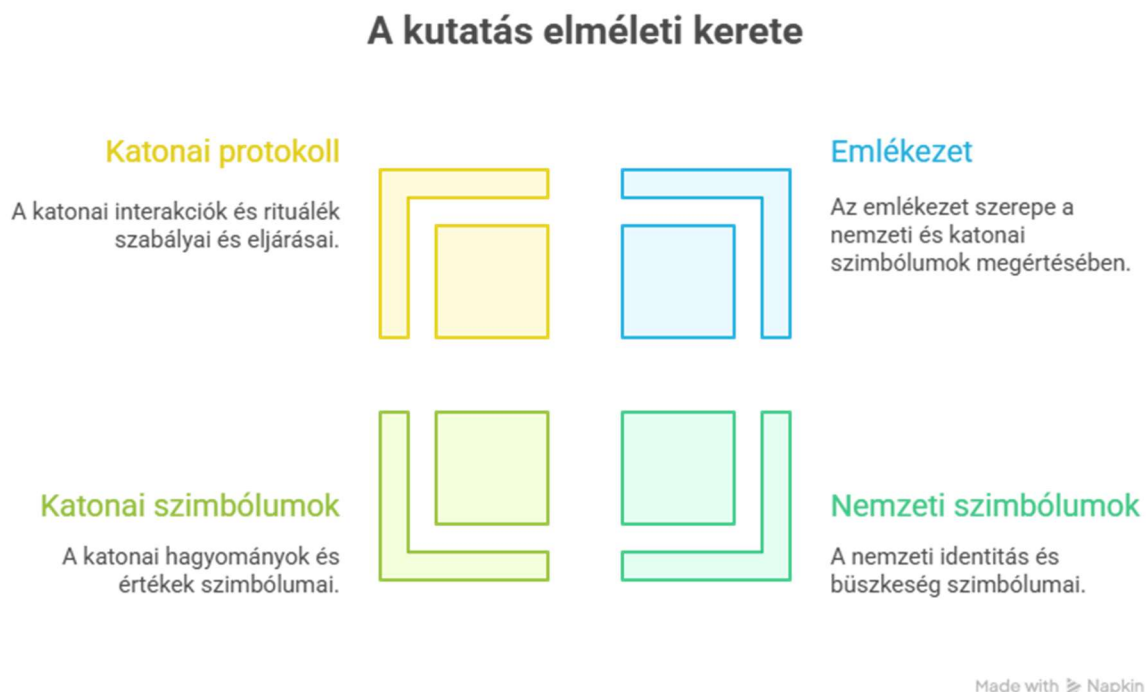
kerültem az aktuálpolitikai állásfoglalásokat, és törekedtem a politikai és ideológiai semlegességre / elfogulatlanságra törekedtem. Mivel a vizsgált témák – így a nemzeti ünnepek, katonai hősök és állami rítusok – érzékeny emlékezetpolitikai kontextusban helyezkednek el, fontosnak tartottam, hogy az elemzések során tiszteletteljesen, de kritikai gondolkodással közelítsek ezekhez a jelenségekhez. A kutatás célja nem a szimbolikus gyakorlatok minősítése, hanem azok értelmezése volt, különös figyelemmel a kulturális jelentésképzés történeti rétegzettségére.

2.5 Összegzés

A fejezet bemutatta azon módszereket, amelyek alkalmazásra kerültek az értekezés elkészítése során, a magyar kollektív és kulturális identitás alakulásának vizsgálta során, valamint a nemzeti és katonai identitás formálódásának elemzése során az emlékezés, szimbólumok és katonai protokoll együttes megjelenésének kontextusában. A kutatás interdiszciplináris megközelítést alkalmaz, amely szociológiai, hadtudományi és nemzetközi kapcsolatokat érintő elemzéseket foglal magában. A kutatási módszerek között szerepel a jogszabályok és rendeletek vizsgálata, valamint az argumentum három alapfogalmát érintő szakirodalom feldolgozása. Emellett online napilapok és filmhíradók archívumait is felhasználta a kutató, különösen az ötödik fejezetben. A kutatás alapjául szolgáló alapfogalmak között szerepel az emlékezet, szimbólumok és protokoll fogalma, amelyek részletesen kerülnek kifejtésre.

3. ELMÉLETI KERET¹

A kutatás elméleti keretét az emlékezet, a nemzeti- és katonai szimbólumok, valamint a katonai protokoll fogalmak határozzák meg. A fejezetben ismertetem ezen alapfogalmakat, további rész elemekre bontom őket. Ezen kisebb egységek ismerete és megértése, működésük elemzése a kutatás szempontjából elengedhetetlen, mivel a három alapfogalom egymásra gyakorolt hatásának vizsgálata során felmerülő kérdések és problémák ezekben az apró részletekben értelmezhetőek leginkább.

1. ábra: A kutatás elméleti keretének lehatárolása (Forrás: saját szerkesztés– Napkin AI)

¹ A fejezet és az egyes alfejezetek anyaga részben a következő, már megjelent publikáció alapján készült: Füleki Réka (2021a). A kulturális emlékezet megjelenése a katonai protokollban. *Hadtudományi Szemle* 14/1. 101. ISSN 2676-9816. DOI: 10.32563/HSZ.2021.1.7., Füleki Réka (2021b). A zászló, mint jelkép szerepe a katonai hivatástudat kialakulásában. *A hadtudomány és a 21. század. Tanulmánykötet*. 2021. 171-182. ISSN: 2498-5228., Füleki Réka (2023). A hagyomány szerepe a társadalomban és a Magyar Honvédség rendszerében. *Hadtudományi Szemle* 16/1. DOI:10.32563/hsz.2023.1.6.

3.1 Az emlékezet vizsgálata társadalomtudományi szempontból

Az emlékezet kutatás az elmúlt három-négy évtized talán egyik legtöbbet vitatott témája. Az orvostudomány, a pszichológia, a történelem, a szociológia, a régészet, a kultúratudomány és az irodalom kutatói manapság sokat foglalkoznak a jelenséggel. Az emlékezet működése és az emlékek megragadhatósága iránti érdeklődés megnőtt a huszadik századi történelmi traumák felszínre kerülése, a múlt feldolgozásának társadalmi és politikai igénye, az emlékezet fokozatos eltűnése következtében. Életeseményeink vizuális dokumentálásának növekvő jelentősége megnövelte az emlékek tartós megőrzése iránti érdeklődést (Polgár 2019).

Az emlékezet kiemelt helyet tölt be a társadalomtudományok vizsgálata és megértése során. Nem csupán az egyénre és annak saját emlékeire összpontosít, hanem annál szélesebb spektrumon is megjelenik; a közösség kollektív emlékezetének szerepét, annak fontosságát és feldolgozását és tárolását is vizsgálja.

Az emlékezet és az emlékezés társadalomtudományi vizsgálatában az identitás fogalmának értelmezése alapvető kiindulópont, mivel az identitás az a keret, amelyen keresztül az egyén és a közösség értelmet tulajdonít a múlt eseményeinek. Bögre Zsuzsanna az identitásfogalom két történeti modelljét – a pszichológiai és a szociológiai megközelítést – különbözteti meg. Az előbbi Erik Erikson, amerikai fejlődépszichológus, nyomán az identitást belső, stabil magként írja le, amely a személyes élettörténet során formálódik (Bögre 2020: 245), míg az utóbbi, George Herbert Mead, amerikai szociológus, szimbolikus interakcionizmusára építve, az identitást társadalmilag konstruált, változó pozícióként értelmezi (Bögre 2020: 246).

E megközelítésekhez kapcsolódva Csepeli György az identitást olyan társadalmilag közvetített konstrukcióként értelmezi, amely elsősorban a nemzeti hovatartozás mentén szerveződik, s amely nem eleve adott, hanem társadalmi összehasonlítás, kommunikáció és szocializáció eredményeként alakul ki. Az egyéni identitás nem önálló, autonóm képződmény, hanem „társadalmi integráció által kollektíve kidolgozott nézőpont” révén válik értelmezhetővé (Csepeli 1985: 19). A gyermekkori szocializáció során elsajátított nyelvi és interakciós szabálykészlet alapozza meg az egyéni azonosságtudatot, amely később a különböző kollektív hovatartozásokhoz – így a nemzeti identitáshoz – való viszonyulásban nyer értelmet (Csepeli 1985: 20).

A két modell közötti feszültség a narratív identitás elméletében oldódhat fel, amely szerint az identitás történetek révén konstruálódik, és ezek a történetek biztosítják az egyén számára a múlt és jövő közötti jelentésbeli folytonosságot (Bögre 2020: 248). E megközelítés szoros kapcsolatot teremt az identitás és az emlékezés között: az emlékezet nem csupán események tárolására, hanem azok elbeszélés általi újraértelmezésére épül. Csepeli értelmezésében a kollektív identitás kialakulása szorosan összefonódik a társadalmi kommunikáció típusaival: az egyén a diakron és szinkron, személyes és személytelen kommunikációs formákon keresztül internalizálja a „nemzeti hovatarozásra vonatkozó üzeneteket”, amelyek kultivált képként strukturálják a világról alkotott képét (Csepeli 1985: 13–14). A kollektív emlékezet e folyamatok során nem csupán események tárolását jelenti, hanem azok újraértelmezését, amelyben a jelentések új kontextusok szerint szerveződnek.

Pataki Ferenc e gondolatmenetet azzal egészíti ki, hogy az identitás történeti jellege miatt elválaszthatatlan az emlékezet működésétől: az önéletrajzi és a csoporttörténeti emlékezet teljesítménye alapozza meg az egyéni és kollektív identitás formálódását (Pataki 2010: 781). A kollektív emlékezet strukturálja a társadalmi identitásokat, amelyek szimbólumok, rituálék és hagyományok révén aktiválódnak és közvetítődnek. Az identitás nemcsak stabilitást nyújt, hanem reagál is a társadalmi és politikai változásokra: Pataki példái között szerepel a magyar rendszerváltás utáni szimbolikus tér átrendeződése, az ünnepek, utcanevek és emlékművek megváltoztatása, amelyek az emlékezetpolitika révén az identitás átstrukturálását szolgálták (Pataki 2010: 779–780). A kollektív emlékezet politikai befolyásolása nem pusztán a múlt újraértelmezését, hanem a jelenlegi és jövőbeli identitásminták meghatározását is célozza. A tanulmány konkrét példákon – Izrael nemzeti narratíváin, a posztszovjet emlékezet pluralizálódásán, vagy éppen a helynevek megváltoztatásán – keresztül mutatja be, hogy az identitás miként formálódik spontán vagy szándékos emlékezetpolitikai eszközökkel (Pataki 2010: 789–791). Ezek a folyamatok szociálpszichológiai mechanizmusokat – például a szelektív emlékezést, prezentizmust, negatív identitásmintázatokat – mozgósítva hatnak az egyéni és közösségi önértelmezésre.

Így tehát kinyilatkoztatható, hogy az identitás nem előfeltétele, hanem eredménye is az emlékezési folyamatoknak. Mindez különösen fontossá válik a kollektív emlékezet vizsgálatakor, ahol a közös történetek és az ezekhez rendelt jelentések azonosulási keretet teremtenek a csoport számára. Bögre érvelése szerint a narratív identitás lehetőséget kínál a pszichológiai stabilitás és a társadalmi változás közötti közvetítésre, ezáltal alapot teremt az

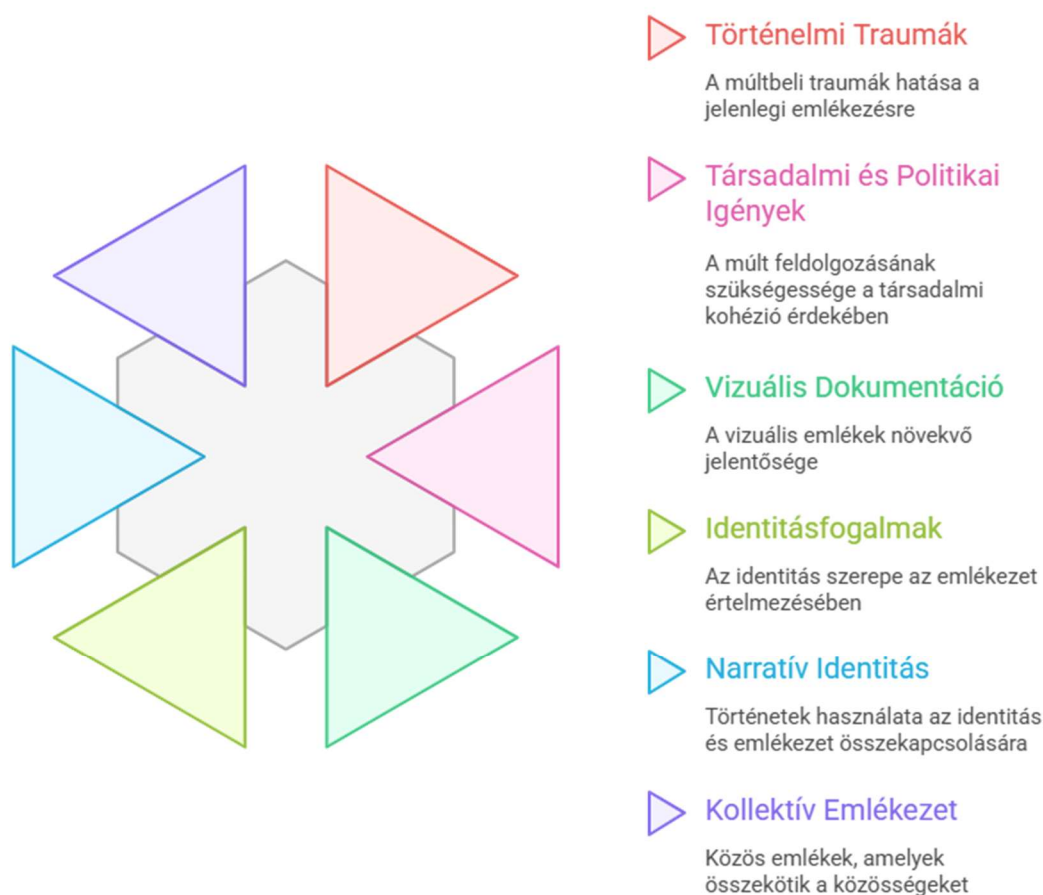
emlékezetkutatásban is releváns elméleti szintézishez (Bögre 2020: 250–251). Az identitás így nemcsak az emlékezés feltétele, hanem annak dinamikus terméke is. Csepeli mindezt azzal egészíti ki, hogy az identitás kollektív dimenziója nemcsak az egyéni tudat struktúráját, hanem a társadalmi kohézió mechanizmusait is meghatározza, hiszen az etnocentrikus gondolkodás mint társadalmi ideológia egységes világlátást és közös jelentésmezőt biztosít a csoporttagok számára (Csepeli 1985: 15–17).

Ez a megközelítés összhangban áll Gyáni Gábor álláspontjával, miszerint a történelmi emlékezet nem a múlt tényeinek rögzítésére, hanem azok jelentésének konstruálására irányul, s így az identitás formálásának eszköze (Gyáni 2004: 157). Az emlékezet tehát az identitás és az önértelmezés aktív terepe, ahol a múlt nem önmagáért, hanem a jelen és a jövő értelmezése szempontjából válik jelentőssé. Az identitás elméleti tisztázása ezért nem választható el az emlékezetkutatás alapvető kérdéseitől, különösen akkor nem, ha az identitást – Csepeli nyomán – társadalmilag kultivált tudati formaként értjük, amely egyszerre strukturálja a valóságértelmezést és teremti meg a csoporthoz tartozás egzisztenciális biztonságát. Első hallásra az *emlékezet* fogalmáról, annak megvalósulásáról valamilyen egyéni indíttatás és létrehozás által realizálódó produktum. Az emlékezet koncepciója az egyéni túlmutat, vagyis nem az egyén határozza meg mily eseményt tekintünk emlékezésre méltónak, melyen hosszan lehet megőrizni, mely eszközök állnak ehhez rendelkezésre, hanem egy adott társadalom, vagy közösség közös érdeke és fejlődése határozza meg fennmaradásának időtartamát, körülményeit és jelentőségét. Az emlékezet tehát egyetlen társadalom, vagy csoport kapcsán sem valósulhat meg kultúra nélkül, amely valamilyen közös észlelés, tapasztalat, vagy megélés nyomán jön létre. A célja nem a múlt újra élesé, hanem a közösség összetartása.

Az emlékezet fogalmának értelmezése során két alapvető csoportra bonthatjuk a jelenséget. Megkülönböztetünk egyéni és kollektív emlékezetet, amelyek bár azonosnak tűnhetnek, mégis eltérnek egymástól, mivel a legalapvetőbb szinten mutatnak különbözőséget; az emlékek megőrzése, feldolgozása és továbbadása tekintetében eltérő jelleget öltenek. Az egyéni emlékezet általában személyes tapasztalatokon alapul, szubjektív, kizárólag egy személyhez kötődik, vagyis az emlék egyedi jellegét tekintve két ember eltérően emlékszik azonos eseményre, továbbá az egyén halálával az emlék is elvész, hacsak nem került valamilyen írásos, képi, vagy audiovizuális formában rögzítésre. Ezzel ellentétben a kollektív emlékezet sokkal összetettebb koncepcióval rendelkezik; a társadalom, a közösség, az emberek egy csoportja által együttesen megélt eseményeket őriz. Az ily módon, közösségben létrejött emlék hozzájárul a csoport identitásának kialakulásához és megszilárdulásához, amely folyamat

kulturális és interperszonális közvetítő eszközök bekapcsolódása révén megy végbe. A közösen megélt események emléke nagyobb valószínűséggel marad meg a köztudatban, illetve adódik át a következő generációnak, mint a kizárólagosan egyéni emlékezés során.

Az emlékezet társadalmi jelentőségével és arra gyakorolt hatásával több nemzetközi és hazai kutató is foglalkozik. Az emlékezet fogalmának, valamint jelentőségének korai vizsgálati időszakából meghatározó szereplőiként emelem ki Émile Durkheim francia szociológust, filozófust és történészt, akit a modern szociológia és kulturális antropológia atyjaként tartanak számon, Maurice Halbwach francia filozófust, szociológust és szociálpszichológust, a kollektív emlékezet megfogalmazóját, valamint Jan Assmann német egyiptológust, vallástörténészt.

Made with Napkin

2. ábra: Az emlékezet társadalmi jelentőségének megértéses (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI)

3.2 Egyéni emlékezet

Amikor az emlékezetről beszélünk, elengedhetetlen megvizsgálni, értelmezni és különbséget tenni az egyéni és a kollektív emlékezet között. Egyéni emlékezet létezhet önmagában, viszont a kollektív emlékezet elengedhetetlen feltétele maga az egyén, aki képes az emlékek felidézésére.

Mikor képes emlékezésre az egyén? Szükséges hozzá más résztvevő is, vagy önmagában is képes az események felidézésére? Maurice Halbwachs szerint, túllépve az egyéni emlékezés azon megállapításán, miszerint az ember személyes emlékei szubjektívek, egyediek és különállóak, az egyéni emlékezet nem létezhet társadalmi kontextus nélkül. Halbwachs azt állítja, hogy az emlékek felidézése és értelmezése minden esetben társadalmi keretek között történik, mivel egy teljes elszigeteltségben élő egyén nem is képes emlékkalkotásra (Halbwachs 2018). Ebből a megközelítésből vizsgálva megállapítható, hogy az emlékezethez minden esetben társas értelem kapcsolódik.

Gyáni Gábor (2021: 42-3.) *A közösségi és egyéni emlékezet fogalmáról* című tanulmányában megerősíti, hogy Halbwachs elismeri az egyéni tudatban keletkező emlékek létét. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az emlékezet működése a társadalmi tényekre és a társadalmi keretek hatására épül. Az emberek nem elszigetelten, önállóan alkotnak emlékeket, hanem társas világuk révén, amely még az emlékezés képességét is meghatározza számukra. Ennek értelmében: „Nem kell kutatnunk, hol rejtőznek, agyam vagy elmém mely eldugott, csak számomra hozzáférhető zugában bújnak meg [az emlékek], mivel a külvilág emlékeztet rájuk, s a közeg, amelynek tagja vagyok, minden esetben lehetővé teszi számomra, hogy előhívjam őket, feltéve, ha megnyílok előtte, és legalább időlegesen magamévá teszem gondolkodásmódját (Halbwachs 2018).” Bár az emlékezés az egyénhez kötődik, ez csak akkor lehetséges, ha az egyén a kollektív emlékezet vonatkoztatási keretein belül helyezkedik el, és annak egyértelműen a részévé válik. A társadalmi keretek biztosítják számára azokat a közös tapasztalatokat, amelyek emlékeinek alapját és referenciapontját képezik (Gyáni 2021: 43).

3.3. Kollektív emlékezet

A disszertációban tárgyalt kutatás során meghatározó szerepet kap a kollektív emlékezet egyfajta ragasztóként betöltött szerepének vizsgálata. Az emlékezés ezen aspektusa nem csak a magyar társadalom tekintetében, de kisebb csoportot vizsgálva, a Magyar Honvédség, mint

közösség identitását és összetartozását erősítő elem, amely a történelem, a társadalmi identitás, valamint a nemzeti tudat összefonódásáról szól.

A kollektív emlékezet kérdése régóta foglalkoztatja a különböző tudományterületek kutatóit, s abban mindannyian megegyeznem, hogy minden emlékezetnek a kollektív emlékezet az alapja. A fogalom megalkotója Maurice Halbwach's francia filozófus és szociológus. Magát az kérdéskörrel foglalkozó ismeretet és kutatást viszont Jan Assmann és felesége, Aleida Assmann hozták be a köztudatba és tették igazán ismerté, ezzel megalapozva az emlékezetkutatás módszerét.

A kollektív emlékezet általánosan elfogadott fogalma azon a tényen és megfigyelésen alapszik, hogy az emlékezet létrejöttéhez maga az egyén elengedhetetlen komponens, viszont maga az emlékezőképesség közösségi és társadalmi produktum. Klasszikus értelemben vett emlékezettel egy közösség sem rendelkezik, de a szocializáció során, a kommunikáció révén a tagjai emlékezetét meghatározzák. Abban az esetben, ha ez a folyamat megszakad, teret nyer a felejtés, ezáltal az emlék is elvész. Megállapítható, hogy a kollektív emlékezés, bár maga az emlékezés és az érzékelés egyénileg zajlik le, mégis csoportos tevékenység. Az egyén elfogadja és azonosul annak a közösségnek az emlékezetével és nézeteivel, amelyhez tartozni szeretne. (Assmann 2018: 36-38.)

Mindenképp fontos kihangsúlyozni, hogy nem az emberi elme az emlékek egyetlen hordozója. Legalább olyan kiemelt szerepet tölt be a társadalom, a közösség, a társas helyzetek és a különböző kulturális szimbólumok. Az emlékezet fogalmának meghatározásához mindehhez szükség van. Tehát a múlt önmagában nem képes fennmaradni, mindenképp szüksége van külső segédletre, hogy kulturális produktummá váljék. Ennek ismeretében kimondhatjuk, hogy az emlékezet kettős természetű; részben függ az idegrendszerétől, részben viszont a társadalmi konstrukció határozza meg (Keszei 2010: 8). A fentiek ismeretében megállapítható, hogy egy csoport által képviselt eszméknek kiemelt fontosságú, hogy konkrét formát öltsenek, legyen az egy személy, bármilyen tárgy vagy csak egy kép, de elengedhetetlen, hogy kézzel fogható formát öltsön. Ezáltal válnak érzékelhetővé; tárgyasult formában könnyebben beépülnek az emlékezetbe. A megjelenített alak mellett gyakran megfigyelhető egy térbeli és időbeli kötöttség is, amely lehetővé teszi a kollektíven átélt idő érzékelését. Ilyenek például a társadalmi és történelmi szempontból jelentős események, meghatározó dátumok vagy ünnepnapok (Assmann 2018: 38–41).

A kollektív emlékezet problémája, ahogyan azt Pataki Ferenc (2010) kiemeli, túlmutat a memóriakutatás hagyományos területein, és arra keresi a választ, hogyan biztosítható a

társadalmi és kulturális folytonosság a generációk biológiai váltakozása mellett. Ez a kérdés más megközelítést igényel, mint a szokásos szocializációs elméletek, és számos tudományág – például szociológia, pszichológia, történettudomány és antropológia – érdeklődésének középpontjába került. Bár a különböző nézőpontok új meglátásokat hoztak, a fogalmi sokszínűség és az értelmezési bizonytalanság is fokozódott.

Mintegy összefoglalva az ismertetett állításokat és nézőpontokat, Nagy Ádám (2020: 183) az emlékezetpolitika és a kollektív emlékezet kapcsolatát vizsgáló tanulmányában kiemeli, hogy a múlt ábrázolása során kulcsfontosságú, hogy a kollektív emlékezet úgy jelenítse meg a közös történelmet, hogy közben az egyéni sorsokat is figyelembe veszi. Csak így tudja mindenki megtalálni a saját helyét, és azonosulni a történetekkel. A közös és az egyéni emlékek kapcsolata határozza meg, mire kell emlékezni és mit kell elfelejteni. Ennek érdekében a kollektív emlékezet gyakran a múltban keres olyan viszonyítási pontokat, mint egy fontos esemény vagy dátum.

3.3.1 A kollektív emlékezet Durkheim-i koncepciója

A kollektív emlékezet jelenségének kezdeti, kiinduló kutatása Émile Durkheim, francia szociológus személyéhez kapcsolódik, aki a „kollektív eszme” társadalmi hatásait vizsgálta. Némédi Dénes (2000:63-4) úgy fogalmaz, hogy Durkheim kidolgozott egy központi eszmét, amely szerint a kategóriák társadalmi dolgok, vagyis a társadalom „gondolatai“, amelyből az következett, hogy a társadalom valamilyen tekintetben nem más, mint szimbolikus képződmény.

Ezen megállapítás végett – ahogyan Némédi is Durkheimre hivatkozik – kollektív reprezentációk kapcsán a következőket mondhatók el: „Ez azt jelenti, hogy a társadalmi gondolkodás, a benne rejlő parancsoló tekintély folytán olyan hatékonysággal rendelkezik, amilyennel az egyéni gondolkodás nem rendelkezhet; a szellemünkre gyakorolt hatása révén el tudja érni, hogy a dolgokat a neki tetsző fényben lássuk; hozzáad a valósághoz vagy elvesz abból — ahogy a körülmények kívánják. Így tehát a természetben van egy olyan terület, ahol az idealista formula szinte betű szerint érvényes: ez a társadalom birodalma. Itt — sokkal inkább, mint másutt — az eszme teremti a valóságot.” (Durkheim, 1960, 326)

Pataki Ferenc (2010) a kollektív eszme és emlékezeti vizsgálata során kiemeli, hogy Émile Durkheim már korán rámutatott, hogy a kollektív módon konstruált múltkép alapvető szerepet

játszik a társadalom egységének és integrációjának fenntartásában. A közösen megélt és osztott múlt nélkülözhetetlen tényezője a társadalmi szolidaritás kialakulásának és megőrzésének.

3.3.2 A kollektív emlékezet Halbwachs-i koncepciója

Halbwachs a kollektív emlékezet fogalmáról és jelenségéről úgy vélekedik, hogy az emlékezés folyamatában a csoportnak van kiemelkedő szerepe, és az egyéni valamint társas emlékezés egy egységet alkotnak. Nem állítja szembe élesen az egyént és a társadalmat, hanem hangsúlyozza a csoport, a kollektivitás és a folyamatjelleg fontosságát, vagyis magának az interakciónak a szerepét helyezi előtérbe (K. Horváth 2019: 65). „Egyaránt elmondható, hogy az egyén a csoport nézőpontjába helyezkedve emlékezik, illetve hogy a csoport emlékezete az egyéni emlékekben realizálódik, nyilvánul meg” (Halbwachs 2018: 11). „Csak azzal a feltétellel tudunk emlékezni, hogy belehelyezkedünk egy vagy több csoport nézőpontjába, és ha visszahelyezzük magunkat egy vagy több gondolatfolyamba” (Halbwachs 1950. 14). Vagyis Halbwachs fenntartja azt a kijelentését, hogy az emlékezet szoros összefüggésben áll a társadalommal, mivel a magányban és elszigeteltségben felnövő egyén nem rendelkezik emlékezőtehetséggel. Az emlékezet a szocializálódás folyamata során alakul ki, tehát mindenképp társas cselekvés. Az ily módon kialakuló csoportokra Halbwachs megfogalmazását követve igaz a következő megállapítás, miszerint „a csoportnak nem csupán múltját reprodukálják, hanem sajátos jellegét, tulajdonságait és gyengéit is kijelölik” (Halbwachs 2000b:48).

3.3.3 A kollektív emlékezet Assmann-i koncepciója

Az emlékezet hétköznapi, szűkebb értelemben elsősorban az egyén tudatában létezik, és a megtörtént események emlékei adott esetben egy csoport kollektív tudatában is fennmaradhatnak, hosszabb vagy rövidebb ideig. Jan Assmann, német egyiptológus, az emlékezés folyamatát ennél magasabb szintre emeli, és rámutat arra, hogy az egyéni, belső megélés önmagában nem elegendő az emlékezés meghatározásához és kibontakoztatásához. Az emlékezés tartósságát és jelentését kulturális és társadalmi hatások alakítják, amelyek meghatározzák, hogy az egyes emlékek milyen hosszan maradnak meg, illetve milyen eszmék társulnak hozzájuk.

Assmann az emlékezet külső dimenzióját négy kategóriára osztja: mimetikus emlékezet², tárgyak emlékezete, kommunikatív emlékezet és kulturális emlékezet (Assmann, 2018: 19-20.). E rendszeren belül a *kollektív emlékezet* fogalmán keresztül különíti el a *kommunikatív* és a *kulturális* (lásd: 3.4.1. alfejezet) emlékezetet, hangsúlyozva a kettő közötti alapvető eltéréseket. Bár mindkét típus a múlt értelmezésével és annak jelenre gyakorolt hatásával foglalkozik, különbségük az emlékezés módjában, időtartamában és élettartamában rejlik.

Assmann szerint a kommunikatív emlékezet a közelmúltra vonatkozó emlékeket öleli fel, amelyeket az ember kortársaival oszt meg. Ez a típusú emlékezés többnyire egy generáció időtartamára korlátozódik, így rövid távon marad fenn, és nem válik részévé a hosszú távon megőrzött, kanonizált emlékeknek (Assmann, 2018: 51-3). Vagyis Assmann a kommunikatív emlékezet alatt azokat az emlékeket érti, amelyeket az egyének kortársaikkal osztanak meg, például a nemzedéki emlékezetet. Ha ennek hordozói eltűnnek, a következő generáció veszi át a tudást, amit nekik átadtak. Azonban ez a dinamikus emlékezés az idő előrehaladtával elhalványul. Assmann az oral history alapján úgy véli, hogy a kommunikatív emlékezet körülbelül három nemzedéken keresztül őrizhető meg, majd a hagyomány részeként átadódik és beolvad a kulturális emlékezetbe (Assmann 2018: 5–53).

3.3.4 Az emlékezet és a szimbólumok kapcsolata

Az emlékezés sajátos formai és tárgyasult eszközökkel rendelkezik, amelyek nemcsak kapcsolatot teremtenek, hanem az esemény idejére össze is kapcsolják a polgári lakosságot a honvédséggel. Egy rendezvény nélkülözhetetlen szimbólumai közé tartozik Magyarország himnusza és a Szózat, a történelmi zászlók, a nemzeti lobogó, valamint a 32. Testőrezred³. Ez utóbbi számos szimbólumot hordoz, amelyek a kulturális emlékezet felidézésével egyaránt üzenetet közvetítenek a polgári társadalom felé és reprezentálják a katonai hivatáshoz kapcsolódó eszméket és értékeket.

Évszázadok óta hagyomány, hogy országok nemzeti ünnepeket jelölnek ki történelmi események emlékére. Az ilyen évfordulók alkalmából a középületekre zászlókat helyeznek ki, illetve lobogófelvonásra kerül sor, amely meghatározott szabályok szerint kerül végrehajtásra.

² mimetikus emlékezet definíciója: a szó eredendően utazással kapcsolatos fogalmat jelent, a kultúra területén a megszerzett tapasztalat bizonyos szintű átvitelére, megőrzésére utal

³ korábbi nevén: 32. Nemzeti Honvéd Díszegység

A zászlók használatára vonatkozó előírások pontos betartása a nemzeti lobogó iránti megbecsülést és tiszteletet fejezi ki (Jogtár, 2021/CCII tv.).

3.4 Kulturális emlékezet

A kollektív emlékezet mellett mindenképp meg kell említeni a kulturális emlékezetet is, e két emlékezési forma ugyanis a jelen kutatás során szorosan összefonódik egymással. Maga a kulturális emlékezt fogalma arra utal, hogyan őrződnek meg és adódnak tovább – akár generációkon át – a közösségben megélt tapasztalatok, a történelem eseményei, a hagyományok, az értékek, a (nemzeti) identitás egy azonos társadalmon belül. Az emlékezet formálódásához és fennmaradásához különféle eszközökre van szükség, amelyek megkönnyítik az emlékezés folyamatát és megőrzik az emlékeket. Ilyen például a szóbeli hagyomány, a művészetek és az irodalom, az emlékművek és az emlékhelyek, a különféle ünnepek, de maga a nyelv is, vagyis minden olyan kézzel fogható, szemmel látható, vagyis minden olyan verbális és tárgyi eszköz, amely a múltat nem csupán és konzerválja, hanem aktívan formálja is, ezzel segítve a közösséget az identitás formálásában, megőrzésében és fejlesztésében. Az emlékezés jelensége nem statikus, ebben az esetben sem egyénhez kötött, mindenképp társas cselekvés, amely az adott jelen korának társadalmi és politikai kontextusa hatására újraértelmeződik és átalakul.

3.4.1 Assmann meghatározása

A korábban vizsgált kollektív emlékezettel szemben a kulturális emlékezet sokkal komplexebb folyamat eredménye, amely a mimetikus emlékezet, a tárgyak emlékezete és a kommunikatív emlékezet fúziójából alakul ki. Ez a típusú emlékezet a történelem megszilárdult pontjaira épül, ahol „a múlt szimbolikus alakzatokká formálódik, amelyekhez az emlékezés kapaszkodik” (Assmann, 2018: 53). A kulturális emlékezet középpontjában nem a történelem konkrét eseményei állnak, hanem azok üzenete kerül előtérbe. Az események tényleges történései helyett a mögöttük húzódó jelentéstartalom öröklődik nemzedékről nemzedékre, és a köztudatban fennmaradásnak az eredményeként lassan mítosszá válik.

Az ilyen jellegű emlékezés, amely generációkon át öröklődik, először hagyományként, majd pedig már szinte beépül a nemzet, vagy az emlékező csoport DNS-ébe, leggyakrabban ünnepek formájában manifesztálódik. Ezek az ünnepek, jeles napok, történelmi és/vagy vallási események kialakult magasztos jellegük miatt elhatárolódnak a mindennapoktól, és

ceremoniális jelleget öltve formálják a csoport kollektív identitását. A tényszerű múlt az idő múlásával emlékezetes múlttá, majd pedig mítosszá alakul át, ezzel is erősítve a társadalmi szempontból kiemelt, nem hétköznapi jelentéstartamát az emlékezet megőrzéséül kialakult eseménynek (Assmann 2018: 52-60.).

3.4.2 Levi-Strauss meghatározása

Claude Lévi-Strauss, a neves francia antropológus és etnológus, a strukturális antropológia kiemelkedő alakja, munkásságával hozzájárult a kultúrák közös emlékezeti mintázatainak és strukturális elemeinek megértéséhez. Bár nem ő dolgozta ki a "kulturális emlékezet" fogalmát, írásai segítettek abban, hogy jobban megértsük a kultúrák kollektív emlékezetét.

Lévi-Strauss elsősorban mitológiák, rítusok és szimbolikus rendszerek tanulmányozásával foglalkozott, és hangsúlyozta, hogy ezek nem csupán egyéni emlékek, hanem mélyen strukturált, kollektív rendszerek, amelyek az emberi gondolkodás alapvető ellentéteire építenek (pl. természet/kultúra, nyers/főtt, élet/halál). Munkája az ősi társadalmak viselkedési mintáinak és mítoszainak elemzéséből vont le általános következtetéseket. Lévi-Strauss az archaikus kultúrát szimbólumrendszerként értelmezte, amely egy tudattalan struktúrát tükröz (Múlt-kor 2019).

A kiemelkedő francia szociológus, etnológus és antropológus, a kultúra és a szimbólumok kapcsolatáról a következőképpen vélekedik: „Minden kultúra felfogható szimbolikus rendszerek együtteseként, amelyek közül a legfontosabbak a nyelv, a házassági szabályok, az ökonomiai viszonyok, a művészet, a tudomány és a vallás. Ezek a rendszerek a fizikai és társadalmi valóság bizonyos szempontjainak kifejezésére törekszenek, de még inkább a valóság e két típusa közötti kapcsolatok, valamint a szimbolikus rendszerek egymás közötti viszonyainak bemutatására szolgálnak. (Lévi-Strauss 2001: 231)\" E megállapítás alapján kijelenthetjük, hogy a szimbólumok kulcsszerepet játszanak a társadalmi életben, különösen a kommunikáció során, mivel jelentéshordozó képességük meghatározó módon befolyásolja az emberi kapcsolatok és viszonyok alakulását (Füleki 2021a: 100).

3.4.3 Hofstede meghatározása

Geert Hofstede a kultúrát a gondolkodás kollektív programozásaként határozza meg, amely egy adott csoportra vagy kategóriára jellemző, és magában foglalja azokat a közös jellemzőket, amelyek befolyásolják válaszainkat a környezeti változásokra. A kultúra mindaz, amit az

emberek tesznek, gondolnak és birtokolnak társadalmi tagként (G. Hofstede – J. Hofstede, 2008: 35.).

Hofstede a kultúra és a szimbólumok kapcsolatát úgy írja le, hogy a kultúrarétegek szimbólumait a rétegek külső burkaként értelmezhetjük, melyek speciális jelentéssel bíró szavakat, tárgyakat (pl. zászlók, építészeti elemek), gesztusokat (pl. bólintás mint "igen" kifejezés) és státuszszimbólumokat tartalmaznak, amelyek a társadalom változásaival együtt gyorsan átalakulhatnak (Füleki 2021a: 100). Azon események alkalmával, amikor az emlékezés aktusa irányítottan megy végbe, figyelembe kell venni Hofstede négy dimenziója közül a hatalmi távolság és a bizonytalanságkerülés koncepcióját, amelyek különösen befolyásolják a szervezetekkel kapcsolatos gondolkodásunkat (G. Hofstede - J. Hofstede, 2008:300.). Az irányított emlékezések nemzeti identitás és kollektív kulturális emlékezet.

3.4.4 A nemzet és az emlékezet kapcsolata, a nemzeti emlékezet

A nemzet és az emlékezet kapcsolata sokat kutatott terület, amellyel történészek, politikusok, szociológusok is szívesen foglalkoznak. A nemzeti emlékezem, mint fogalom értelmezéséhez és annak kialakulásához, feltételrendszerének vizsgálata során Pierre Nora témában végzett kutatásai szolgálnak alapul.

Nora (1999: 142.) a nemzeti emlékezet vizsgálata során azt állítja, hogy a történelem felgyorsulása azt jelenti, hogy a múlt eseményei egyre gyorsabban kerülnek át a véglegesen lezárt történelem tartományába, felborítva a hagyományos egyensúlyt. Ez a folyamat a hagyományok és szokások csendes továbbélését háttérbe szorítja, miközben a történelem iránti érzékenység és az öntudat ébredése felerősödik. Az eredmény egy mindig újrakezdődő, de végleg lezáruló múlt tudatosítása.

A nemzeti emlékezet a kollektív emlékezet szinonimájaként is értelmezhető, amennyiben egy adott nemzet identitásával, történelmivel, kultúrájával és emlékezetpolitikájával szoros kapcsolatban levő eseményeket és ünnepeket vizsgáljuk. Ebben az esetben a közös történelmi múlt, történelmi tudás és kulturális emlékezet elengedhetetlen feltétele a kollektív emlékezés megvalósulásának. Ezek a komponensek együttesen alkotják a nemzeti emlékezetet.

Amennyiben elfogadjuk a megállapítást, hogy a nemzeti emlékezet a közös történelemből eredezik, mindenképp meg kell jegyeznünk Nora (1999: 143-4.) az emlékezet és a történelem közötti viszony kapcsán tett kijelentését, miszerint az emlékezet – amely korábban az életet áthatotta és közvetlen kapcsolatot teremtett a cselekedetek és jelentésük között – mára a

történelem által meghatározott közvetítettségbe került. Az emlékezet az életet hordozó csoportokhoz kötött, folyamatosan változó, a felejtés és emlékezés dinamikájának kitett jelenség. Ezzel szemben a történelem intellektuális rekonstrukció, amely a már nem létezőt próbálja kritikai módon értelmezni. Míg az emlékezet egy közösség konkrét élményeiben, térben, tárgyakban és szimbólumokban gyökerezik, addig a történelem az időbeli folyamatokra és azok viszonyaira koncentrál. Az emlékezet abszolút, az egyének és csoportok élő tapasztalatára épül, míg a történelem viszonylagos és egyetemes igénnyel lép fel. Az emlékezet szent és érzelmekkel telített, míg a történelem prózai és analitikus. Ez a különbség alapjaiban különíti el a két fogalmat, amelyeket a modern gondolkodás mégis gyakran összekapcsol vagy összetéveszt.

A Nora által felvetett gondolatok a kutatás szempontjából részben igaz, mivel egy nemzeti ünnep alkalmával történő emlékezés alkalmával a jelenlevők nem rendelkeznek önálló emlékezettel az adott alkalommal felidézett esemény kapcsán, csupán a történelemkönyvekből tanultak róla, secondhand emlékezettel rendelkeznek. Viszont a közös történelmi múlt - függetlenül a tényről, hogy személyesen átélt, vagy tanult tapasztalatról beszélünk - ismerete az az aspektus, amely a nemzeti emlékezetet formálja és a megemlékezések alkalmával felidézett események, személyiségek, kulturális értékek, emlékek és szimbólumok megjelenítése révén a nemzeti identitás és összetartozás érzetét erősítik.

3.5 Összegzés

Jan Assmann kutatására alapozva összegzésként megállapítható, hogy maga az emlékezés, mint folyamat és jelenség megvalósul az egyén szintjén, mint a történéseket megélő, saját tudatával rendelkező, a látottakat és hallottakat elraktározó aktor. Az azonos térben és időben, ugyanazt az eseményt átélők csoportja kollektív tudattal és kollektív emlékekkel rendelkezik. Amennyiben ez a közösen átélt esemény társadalmi, politikai, vallási, a nemzeti identitás erősítését meghatározó volumenű és legalább három generáción át fennmarad az adott csoport – legyen az egy kisebb közösség, vagy egy egész nemzet – tudatában és arról rendszeresen, egy adott alkalommal, megemlékeznek – bevonva a kommunikatív és a tárgyak emlékezetének eszközeit – hagyománynak nevezzük azt.

Az emlékezetnek identitásépítő és megőrző szerepe van, kulturális közvetítőelemként tekinthetünk rá, amely szilárd és képlékeny rétegekből tevődik össze. Egy adott emlék felidezéséhez és az elvárt kollektív hatás elérésének érdekében egy adott feltételrendszernek

kell teljesülnie, szükséges a kulturális tér megléte, vagyis maga az emberek és helyek közötti identitáskapcsolat helyszínül szolgáló méltó tér, a megemlékező közösség, az érzelmek bevonása, valamint a kollektív emlékek verbális és tárgyasult eszköztára, amelyek az emlékezés folyamatát elősegítik.

A múltnak tehát vitathatatlan az identitásépítő szerepe, amely generációkon át öröklődik. Az emlékezetpolitika (vagy történelempolitika) határozza meg a múlt mely elemeit szükséges és érdemes reprezentálni. A szervezett és átgondolt módon megvalósuló kollektív emlékezés céljából létrejövő események, ünnepek elősegítik a nemzeti identitás, a nemzeti egység és az együvé tartozás érzését, amely a stabil társadalom, vagy egy szervezet belső kohéziójának nélkülözhetetlen feltétele.

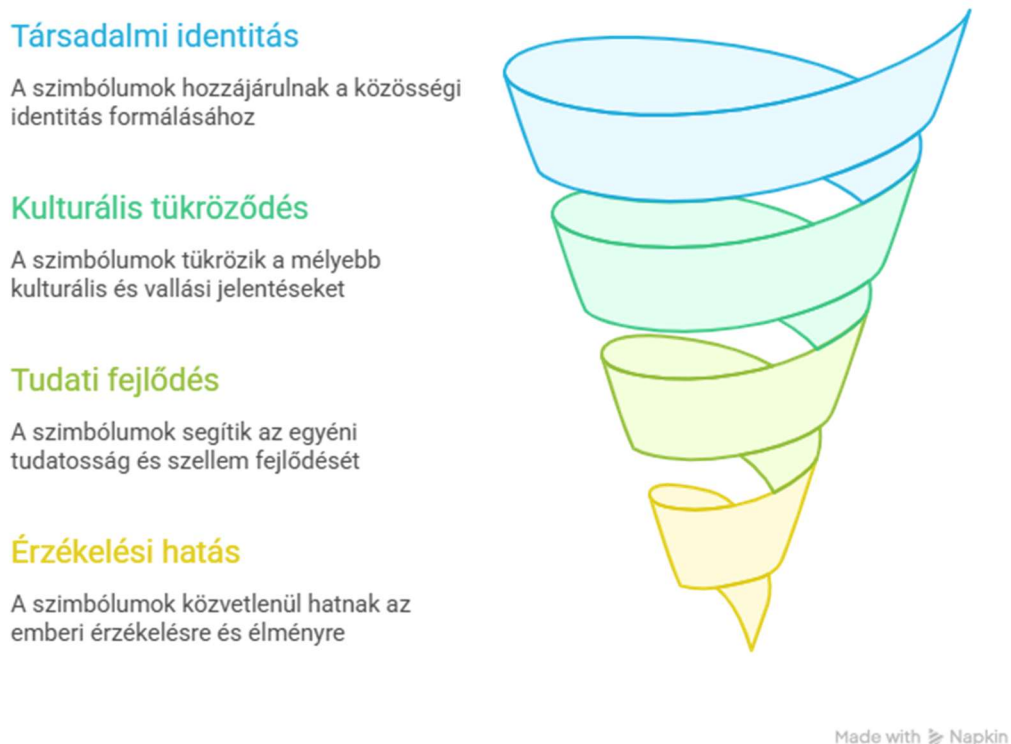
3.6 Szimbólum, jelkép

Mit értünk szimbólum alatt? A szimbólum kifejezés görög eredetű, jelentése: jel vagy jelkép. Napjainkban ismertetőjelként használjuk, és a jelen vizsgálat szempontjából olyan jelentéshordozó elemként értelmezhetjük, amely egy társadalom történelmi hagyományainak megőrzését és tovább örökítését szolgálja. Ezzel hozzájárul a közösségi identitás formálásához, valamint a közösség értékeinek és egységének megőrzéséhez. „A szimbólumok alapvető emberi szükségletet fejeznek ki, a kommunikáció és a csoportkohézió megerősítésének eszközei, és mint ilyenek segítik a csoport ön azonosságának és stabilitásának megőrzését. (Pál 2013: 639)”

Az ember mindig is szimbólumokat alkotott, és ezek a szimbólumok a nyelv, a mítoszok, a vallási szövegek és a kultúrák mélyebb jelentéseit tükrözik (Cassirer 1975: 91-6). A szimbólumok segítenek kifejezni olyan dolgokat, amelyeket szavakkal nem lehet, és az emberi tudatnak olyan aspektusait, amelyekre nincs kifejezett szó. A régi mítoszok és vallási szövegek jelképtértékűek, és a szimbólumok mélyebb, univerzális igazságokat hordoznak, melyeket az emberiség közös tapasztalata és kollektív tudattalanja őriz. A szimbólumok a tudatosságot és az emberi szellemet képviselik, miközben a sötétség és tudatlanság a tudattalan és elfojtott érzelmek szimbólumaiként jelennek meg. A szimbólumok nemcsak esztétikai vagy vallási eszközök, hanem segítenek eligazodni az ember belső világában, és hozzájárulnak a tudati fejlődéshez (Csörgő 2011).

A szimbólumok és jelképek kialakulása az emberi lét megjelenésével egyidőben indult el. E jelek és jelképek alkalmazása révén egyének, családok, népcsoportok, illetve nemzetek

megkülönböztetése vált lehetővé. A szimbólumok tulajdonságai tekintetében a tudományos diskurzusban széles körben elfogadott álláspont, hogy azok fizikai megjelenési formájukon túl mélyebb, szimbolikus jelentéstartalommal bírnak, amely értelmezése nem egyértelműen meghatározott. Emellett a szimbólumok mindenképpen egy adott emberi közösséghez köthetők, üzenetük pedig nem kizárólag racionális úton értelmezhető, hanem közvetlenül az emberi érzékelésre és élményszerűsége hat, ezáltal multidiszciplináris megközelítést igényel az elemzésük (Brugger 2005).

3. ábra: A szimbólumok fejlődése és hatása (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI)

3.6.1 Szimbólumok hatása a társadalomra

A szimbólumok társadalomra gyakorolt hatása igen jelentős és sokrétű, mivel a szimbólumok képesek értékeket, kultúrákat, ideológiákat és érzelmeket közvetíteni. Kommunikatív és kulturális jelentéssel ruháznak fel, ezáltal kommunikációs eszközei is a társadalomnak.

A szimbólumok kulcsfontosságú hatással rendelkeznek, amely többek között megmutatkozik az identitásformálás szintjén, a politikai és társadalmi, valamint a kommunikációs és érzelmi szinteken. Mindhárom aspektus képviselteti magát állami és nemzeti ünnepeinken, ahol a

nemzeti- és katonai jelképek megidézik a múltat, s együttesen hatnak a kollektív kulturális emlékezetre.

A szimbólumok tehát hozzájárulnak a társadalmi változásokhoz, a közösség összetartozás érzetének erősítéséhez. Az állami és nemzeti ünnepek alkalmával a minden napok során látott magyarság-szimbólumok nemcsak megsokszorozódnak, de látványosabbak és prominensebbek is, ezáltal formálják a közgondolkodást, segítik elő a kohéziót.

Ez a gondolatmenet összhangban áll Christa Sütterlin megközelítésével, aki rámutat, hogy a társadalmi és szervezeti kohézió, valamint a patriotizmus kialakulása szorosan összefügg a kollektív emlékezettel működtető szimbólumokkal és rituálékkal. A közös mítoszok, földhöz kötődő szimbolikus elemek és emlékművek a csoportidentitás megerősítését szolgálják (Sütterlin 2017: 159-60, 165-6). Az identitás itt kulturálisan konstruált jelenségként jelenik meg, amelynek alapját a közös emlékezet és a szimbolikus reprezentációk képezik (Sütterlin 2017: 162-3). Sütterlin kiemeli, hogy a nagyobb közösségekben – ahol a személyes kapcsolatok már nem elegendők – a kollektív emlékezetre épülő szimbolikus rendszerek (zászlók, himnuszok, ünnepi rituálék) töltik be az azonosulás és lojalitás fenntartásának szerepét. Ezek a kulturális emlékezet intézményesült formái képesek tartós és érzelmileg is mély azonosulást létrehozni a közösség tagjai között (Assmann 2000, idézve: Sütterlin, 2017: 166).

3.6.2 Magyarság-szimbólumok

Mit tekinthető nemzeti szimbólumnak? Melyek a magyarságtudatot meghatározó szimbólumok? A feltett kérdések megválaszolásához támpontként szolgál Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor (2001: 75) felvetése, akik a magyarság-szimbólumok kutatása és megnevezése kapcsán rávilágítanak, hogy egyfajta belső értékrend, vagy pedig más népek és kultúrák által magyarnak tekintett jellemzők hatására alakulnak ki szimbólumaink.

Valószínűnek tartom, hogy mind a két szempont hozzájárul a magyar nép szimbólumainak kialakulásához és megszilárdulásához. Kapitány (2001: 76-9) kiemeli az egyéni körülmények meghatározó szerepét; eltérő háttérű, gondolkodású, jellemű emberek mást és mást fognak „magyaros”-nak tartani, vagyis a lista végtelen. A törvény által meghatározott, hivatalos jelképek mellett az éppen aktuális magyarság-szimbólumokat az adott csoport hova-tartozása fogja elsődlegesen meghatározni, amelyet tovább formálnak az érzelmi asszociációk, amelyek a személyes élmény legfőbb meghatározói. A magyar jelképvilág rendelkezik egy elfogadott

bázissal, ám egyes elemei képlékenyek, változékonyak földrajzi jelképek, flóra és fauna, gasztronómia, népi kultúrából származó elemek, valamint a történelmi panteon vizsgálata eltérő eredményeket mutathat. A jelképvilág változékony, és a kiválasztásban egyéni tényezők is szerepet játszhatnak (Nemzetismeret).

A történelem, mint fontos orientációs pont is alakítja a magyarság szimbólumait. Kapitány (2001: 82) négy nagy korszakra tagolja a magyar történelmet: a kalandozások és Árpádkor, az Anjou-Hunyadi fénykor, a szabadságharcban tetéző reformkor és a millenniumi „aranykor”. A történelmi események, korok és/vagy személyiségek hatására létrejövő ismeretek és asszociációk nagyrészt tudatosan keletkeznek, irányított módon történik rögzítésük, sok esetben viszont a pontos tudás már nem ismeretes, csupán egy szókapcsolat, szállóige marad fenn az utókor számára.

A következő alfejezetekben bemutatásra kerülnek a magyarság, valamint a katonai identitást meghatározó tárgy- és térszimbólumok. A felsorakoztatott nemzeti jelképek törvényilegszabályozott keretet adnak a magyarságot, mint koherens egységet alkotó jelképekről. A katonai szimbólumok a hivatásra felesküdt aktív szolgálatot ellátó és nyugállományú katonák szervezeti identitásának meghatározó jelképei. A tér szimbolika, azon belül is az épített tér alapvető nemzeti összetartozási jelképei, amelyek az augusztus 20. államalapítás ünnepe alkalmával megrendezett tisztavatás eseménye során a magyarság tudatot és a katonai hivatás értékeit, valamint a Honvédség szervezetének kötelékében való egységet jelenítik meg. Kollektív és kulturális emlékezetünk nemzeti identitásunk formálódása és megszilárdulása során többek között ezekre, a magyarság tudat kimagasló szereppel bíró szimbólumaira támaszkodik.

3.6.3 Tárgyszimbolika

A tárgyak szimbolikája során folytatott kutatás során Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor (2000/b) megállapítják, hogy a tárgyak szimbolikája az ipari társadalmak és a fogyasztói társadalom térnyerésével különösen hangsúlyossá vált, mivel a tárgyi környezet az "objektív valóság" domináns részévé lépett elő, gyakran az emberen is eluralkodó erőként. Ezáltal a tárgyak szimbólumokká válása, használata és értelmezése az egyik legélénkebb területté alakult, amely a társadalom elemzésének kedvelt módszere lett.

3.6.3.1 Nemzeti jelképek

Az állami jelképek fogalmát M. Balázs Ágnes az alábbiak szerint határozza meg:

az állam szuverenitását kifejező, különleges jogi védelemben részesülő szimbólumok, melyek közül a legelterjedtebbek a címer, a himnusz és a zászló, de léteznek más nemzeti jelképek is, úgy mint az állami pecsétek. Magyarországon nemzeti jelképeknek nevezzük az állami jelképeket, amelyek az Alaptörvényben felsorolásra kerültek. Ezek a Himnusz, a címer, valamint a zászló. A nemzeti jelképek sajátos büntetőjogi védelemben részesülnek, meggyalázásuk bűncselekménynek minősül. Használatuk nem korlátlan, arról külön sarkalatos törvény rendelkezik, melyben meghatározásra került, hogy mely szervek, mely esetekben és milyen módon használhatják a nemzeti jelképeket (Köszolgálati Online Lexikon).

Az M. Balázs által megnevezett nemzeti jelképek szerves részei a mindennapjainknak; a magyar államcímer megtalálható a közigazgatási épületeken, s a nemzeti zászló úgyszintén látható a mindennapokban. Használatukat a 2011. évi CCII. törvény Magyarország címerének és zászlajának használatáról, valamint állami kitüntetéseiről szabályozza, amely ugyancsak kimondja, hogy a nemzethez tartozás kinyilvánításának szándékával kihelyezett és megjelenített címer és lobogó magánszemély által is használható, továbbá közös szabályként szögezi le, hogy a címer és zászló (lobogó) használata során mindenki kötelessége megőrizni azok tekintélyét és méltóságát.

A magyar zászló története szorosan kapcsolódik a címer fejlődéséhez és a nemzeti színek kialakulásához, melyek eredete az Árpád-házig nyúlik vissza. A piros-fehér-zöld trikolór a 19. században, a polgári átalakulás idején vált hivatalossá, először az 1848-as törvények említették. Az osztrák elnyomás idején tiltották használatát, de a kiegyezést követően visszaállították. Az idők során a zászlón különböző címerek jelentek meg, a koronás kiscímertől a Kossuth-címeren át a Rákosi-korszak kétoldalt búzakoszorúval körbefogott kalapács és búzakalász, a mező felső részén pedig a mezőre sugarakat bocsátó ötágú vörös csillag, alján redőzött piros-fehérvöldsínű szalaggal határolt címerig, míg az '56-os forradalom után a címer nélküli változat lett hivatalos (Halász-Schweitzer 2008: 46-50.). Magyarország zászlaja magába foglalja a Kapitány által megnevezett négy nagy egységet, amely a történelmi eseményekhez kötődő szimbólumok létrejöttét és alakulását meghatározzák,

A himnusz, mint műfaj eredetileg vallásos ihletésű, ünnepélyes költemény volt, amelynek gyökerei az előázsiai és mediterrán kultúrákban találhatók. A kereszténység elterjedése után

főként Istent dicsőítő énekké vált. A reformáció idején a zsoltárokhoz közelítették, majd a 18. század végétől vallásos jellege halványult, és a nemzeti öntudatra ébredés hatására alakult ki mai, nemzeti himnusz jelentése (Szörényi 1974:13). Magyarország himnusza a hazaszeretet ikonikus költeménye, a hazafiság verses megtestesülése. Nemcsak kollektív és kulturális emlékezetünk, de nemzeti identitásunk meghatározó műve is, amely soraiban felidézi a múlt eseményeit. Protokolláris szempontból állami ünnepek rendezvényein, magasrangú fogadások alkalmával megszólaltatása kötelező (Sille 2015:122).

A magyar millennium legfőbb szimbólumaiként Domonkos János (2000) a Magyar Szent Koronát, a jogart, az országalmát és a koronázási kardot nevezi meg, amelyek 2000. január elsején kerültek elhelyezésre a Parlament Kupolacsarnokában. Domonkos kiemeli, hogy a gazdag jelentéstartammal rendelkező történelmi ereklyék emlékeztetnek nemzeti hovatartozásunkra, immáron több mint ezer éves múltunkra, valamint Szent István király által megalapozott örökségünk megőrzésének fontosságára.

3.6.3.2 Katonai jelképek

A katonai jelképek részben összefonódnak a nemzeti jelképekkel, ám önálló szimbólumrendszerrel is rendelkeznek, amelyek a Magyar Honvédség szervezetéhez való lojalitást és a hivatáshoz való elköteleződött erősítik. Ezek a szimbólumok nemcsak az azonosítást és a megkülönböztetést szolgálják, hanem mélyebb kulturális, történelmi és pszichológiai jelentéssel is rendelkeznek.

A hadsereggel kapcsolatos, azzal való azonosulást elősegítő vagy lelkesítő jelek, jelvények és jelképek az emberi kultúrában ősidők óta kiemelt szerepet töltenek be. Jellemzőik leginkább akkor érthetőek meg, ha figyelembe vesszük, hogy speciális, általános jelölő funkciókkal bírnak. Ezen funkciók között elkülöníthetőek azok a szerepek, amelyek az azonosulás lélektani szükségleteit elégítik ki, valamint azok, amelyek a mindennapi szervezeti működést támogatják (Hadtudományi Lexikon 2019:568).

A katonai jelképek többek egyszerű díszítőelemeknél; mélyebb jelentést hordoznak, és alapvető szerepet játszanak a katonai szervezetek működésében, identitásában és történelmében. A jelképek tisztelete és használata kettős jellegű: nemcsak a katonák, hanem a civil társadalom számára is hozzájárulhat a haderő iránti megbecsülés és bizalom kialakításához.

A magyar katonai jelképek tehát rendkívül gazdag történelmi és kulturális örökséget hordoznak magukban, amelyek mind a Magyar Honvédség állományában szolgálatot teljesítő katonák,

mind pedig a civil társadalom számára jelentéstartalommal rendelkeznek. Ezek a szimbólumok nemcsak a katonai hagyományokat őrzik, hanem a több mint ezer éves magyar történelmet, ezáltal a nemzeti identitás és büszkeség reprezentatív kifejező eszközei is.

A Magyar Honvédség szimbólumait ismertető tanulmányában Szabóné Szabó Andrea (2000) rámutat, hogy a rendszerváltozás után a Magyar Honvédség vezetése nemcsak a haderő átalakítását és egy új hadseregkép kialakítását tűzte ki célul, hanem az ehhez kapcsolódó egységes szimbólumrendszer és vizuális arculati elemek megalkotását is. Az új szimbólumrendszer célja, hogy kifejezze a Magyar Honvédség nemzeti jellegét és elkötelezettségét a haza védelme iránt, miközben erősíti a szervezet társadalmi megjelenését. Emellett elősegíti a szervezet állományának azonosulását és mélyebb identitástudatát is.

A *Magyar Honvédség logója* a fegyveres testület legfontosabb alapszimbóluma; nemcsak szimbolikus elemeket tartalmaz, hanem azok jelentése összhangban van a honvédség értékrendjével és küldetésével. A turulmadár az Árpád-ház és a magyarság isteni eredetét hangsúlyozza, az égi hatalom megtestesítőjeként pedig a katonai hivatás szellemiségét erősíti. A kard a bátorságot és a hősiességet jelképezi, utalva a katonák feladatának alapvető jellegére. A cserfaág és az olajfaág a honvédség kettős szerepére reflektál, hiszen a háború és a béke egyensúlya meghatározza a katonai hivatás céljait és feladatait. Az embléma központi pajzsa a nemzeti hovatartozást és a védelem ígérését jelképezi, a nemzeti színekkel pedig az ország egységét és szuverenitását hirdeti. Az embléma részeként megjelenő „A HAZÁÉRT” jelmondat az elkötelezettség és önfeláldozás szellemiségét hordozza, amely a Magyar Honvédség valamennyi katonájának esküjében megfogalmazódik (MH Brandbook 2023:16-7).

A Magyar Honvédség logójának használatát a 15/2021. (VIII. 11.) HM rendelet szabályozza, amely meghatározza, hogy minden kommunikációs eszközön és katonai viseletben látható helyen kell szerepelnie. A nemzeti színű pajzs kötelező eleme a hadigyakorló ruházat bal vállán, kifejezve a honvédség márkaígérését: az ország biztonságának és fejlődésének garantálását. A logó perszonalizációra is lehetőséget ad, hogy a szervezeti egységek saját vizuális elemeiket integrálhassák, ezzel erősítve a honvédség egységességét és sokszínűségét egyaránt.

A *csapatzászló* az állandóság és a történeti folyamatosság szimbóluma, a csoport identitásának, vagyis a „csapat lelkének” kifejezője. A zászlót, amelyet zászlórúdon, póznán, lándzsán, kürtön, dobon stb. hordanak, azért tekinthetjük a hadsereg legfontosabb szimbólumának, mert nemcsak a katonaszemélyek identitásának térbeli és időbeli megtestesítője, hanem azt is kifejezi, hogy a katonák egyénileg és közösen is azonosulnak a testülettel. A csapatzászló és a modern nemzeti zászló közötti rokonság továbbá arra utal, hogy az azonosulás nemcsak a

katonák közvetlen közösségére, hanem a nemzetre is kiterjed. A csapatzászlók kialakulásának története jól tükrözi, hogy ezen szimbólumok évszázadok alatt, különböző kultúrák kölcsönhatásával formálódtak. A katonai nevelésnek fontos szerepe van ezen hagyományok elsajátíttatásában és megőrzésében, mivel ezek a szimbólumok csak akkor válhatnak élővé, ha a használóik tisztában vannak azok jelentésével és történetével. A Magyar Honvédség esetében a katonai szimbólumok a nemzeti identitás hordozói, így a Honvédelmi Minisztérium 1990-ben döntést hozott a honvédség alapszimbólumainak és ünnepeinek nemzeti hagyományokra alapozott visszaállításáról. A döntés a pártállami szimbólumok eltűnése után keletkezett űrt pótolta, és szakított a korábbi, nem teljesen megvalósult próbálkozásokkal. Az újraalkotott szimbólumok a magyar haderő nemzeti jellegét erősítik, és a csapatzászlót a katonai becsület, hősiesség, dicsőség, valamint a haza védelme iránti elkötelezettség szimbólumaként tekintik. (Hadtudományi Lexikon 2019: 569-71).

A *tiszti fogadalom* a hivatás vállalásának és az elhivatottság tanúságtételének szimbóluma, amely összeköti a Magyar Honvédség eszmeiségével és hagyományaival. Kiemeli a haza iránti önfeláldozó hűséget, a bajtársiasságot, a bátorságot és a jogszabályok tiszteletét. Meghatározza az előjárók és alárendeltek viszonyrendszerét, előtérbe helyezve az engedelmisséget, felelősséget és lojalitást. A fogadalom a katonai tradíciók ápolásának része, és a katonaimázs alapvető elemeit – például a hősiesség helytállást és a szakmai ismeretek elsajátításának fontosságát – is közvetíti (Szabóné 2000).

Az eskü szövege: „Esküszöm, hogy a Magyar Köztársaságot híven szolgálom, a fegyveres erők hűséges katonája leszek. A Magyar Köztársaság érdekeit, állampolgárainak jogait és szabadságát bátran, a törvények betartásával életem árán is megvédem. (1993. CX. tv.)”

A katonai jelképek közé tartozik az *egyenruha*, amely a hadsereg testületi jellegét és zárt, bizonyos szempontból elkülönült mivoltát hangsúlyozza. Az egyenruha több funkciót is betölt: egyrészt kiemeli a nemzeti jellegét és viselőjének hovatartozását, biztosítva annak összetéveszthetetlen egyediségét; másrészt meg kell felelnie a korszerűség és a praktikum követelményeinek. A harci és kiképzési öltözeteknek igazodniuk kell a hadsereg technikai felszereltségéhez, harcászati követelményeihez, valamint megfelelő védelmet kell nyújtaniuk a különféle külső hatások ellen. Ezen túlmenően fontos, hogy a ruházat szabása, díszítése és színe tükrözze a magyar katonai öltözködési hagyományokat. (Szabóné 2000).

Az egyenruhához szorosan kapcsolódnak a *rendfokozati és fegyvernemi jelzések*, különböző jelvények és kitüntetések, amelyek kiegészítő elemeiként szintén a nemzeti hagyományokra utalnak. A rendfokozatok az egyes fegyveres szervezeteknél a szolgálati rendben elfoglalt

helyet kifejező besorolások, amelyek rendszert alkotnak. A rendfokozati jelzések kezdetben a fejfedőn és az egyenruha ujján jelentek meg, majd később egységesítették őket (Zeidler 2015). Ezek a jelzések információt szolgáltatnak viselőjük társadalmi pozíciójáról, a hierarchiában elfoglalt helyéről, valamint az adott közösségen belüli katonai rangjáról.

A névtelen hős, az ismeretlen katona emlékműve minden háborúval érintett országban megtalálható. Magyarországon a Hősök terén álló emlékmű képviseli azokat, akik a szabadságért és függetlenségért haltak meg. Ennek a szokásnak az eredete az első világháború idejére nyúlik vissza, és az emlékmű üres sírként szolgált, mint a nemzet hálájának jele azoknak, akik életüket adták a háborúban. A Hősök terén található emlékkő alatt nincsenek valódi maradványok, mivel Magyarország hosszú története során folyamatosan hadszíntér volt, így nem emeltek ki egyetlen hőst sem. Az ismeretlen katona a 21. században szimbólummá vált (Róbert 2001). A háború utáni időszakban a Hősök tere a népi demokrácia szimbólumaként a május 1-jei felvonulások helyszínéül szolgált, ahol a pártállam hatalmát demonstrálták a tömegek előtt. Az 1956-os forradalom után, a szovjet beavatkozást követően a téren zajlottak a szabadságharcra emlékező események, majd 1957 május 1-jén Kádár János itt mondta el híres beszédét. 1989-ben, Nagy Imre újratemetése is a Hősök terén történt, ami a békés rendszerváltás fontos szimbólumává vált (NORI). Az ismeretlen katona síremlékek kialakulása az európai hőskultusz fontos része lett a 20. században, és Magyarországon a Hősök Emlékköve tölti be ezt a funkciót. Bár nem egy valódi sír, az első világháború halottainak emlékét őrzi. Az emlékmű gondolata már a háború idején megfogalmazódott, és 1924-től május utolsó vasárnapja hivatalosan a Hősök Emlékünnepé lett (Múlt-kor 2020).

3.6.4 Térszimbolika

Az épített környezet emlékezetformáló hatása vitathatatlanul jelentős. A mesterségesen kialakított és irányított emlékezés példái, mint a Hősök tere és a Kossuth tér, meghatározzák azokat a történeteket és eseményeket, amelyeket a jelenlévőknek – legyenek azok saját élmények vagy tanult ismeretek – fel kell idézniük. Ezek a helyszínek a magyarságtudathoz kapcsolódó személyek és történelmi események révén biztosítják a kollektív emlékezet alapjait.

A helyszínválasztás tehát kulcsfontosságú, hiszen az épített környezet nemcsak visszavezet a múltba, hanem befolyásolja a felidézett emlékeket is. Ennek hatására az eseményeket – még ha csak kissé is – eltérő érzelmi állapotban élhetjük át. Ugyanakkor a helyszín változatossága ellenére a közösség összetartozásának élménye minden esetben megvalósul. Az épített tér

szimbolikájának vizsgálata során, amire választ és értelmet szeretnénk kapni, az „a tér antropológiája, a politikai diskurzusok és a narratív térformálás hármában található (A. Gergely 2015: 20-1.).

A tér szimbolikus szerepének vizsgálata során A. Gergely András (2015: 21) az aktuális kutatás számára is releváns kérdéseket fogalmazza meg, amelyre a teljesség igénye nélkül – hiszen a vizsgált fogalmak teljes egészükben megfoghatatlanok, jelentésük örökösen változik – szeretnék választ adni az alfejezetekben: Hogyan nyilvánul meg a politika a térben, és miként ölt testet a tér a politikában? Továbbá, hogyan tapasztalja meg mindezt az egyén és a társadalom, illetve milyen mértékben érdekük, hogy kivonják magukat, vagy éppen alkalmazkodjanak az adott, már meglévő, kiformált vagy külső hatások által átalakított térhez – különösen, ha az nem a sajátjuk?

A megfogalmazott kérdéseket szem előtt tartva a következő alfejezetekben ismertetésre kerülő terek kronologikus sorrendiségüket tekintve a jelentől a múlt felé haladnak, valamint a magyarság tudatra gyakorolt hatásuk mellett a katonai kibocsátóünnepségeken betöltött szimbolikus szerepük is röviden bemutatásra kerül, mivel az értekezés 5. fejezetében van relevanciája egy mélyebb elemzésnek.

3.6.4.1 Kossuth tér

A társadalmi térképzeteket leggyakrabban szimbolikus formák és funkciók hordozzák, amelyeket a közvélekedés gyakran úgy értelmez, mintha a szimbólumok egyezményes jelek lennének, és a térbeliség adott formái meghatározott értelmezéseket sugallnának (A. Gergely 2015: 21). A Nemzet Főtéréként is ismert Kossuth tér a társadalmi tér, amelynek formáját tudatos kormányzati döntések és várostervezés eredményezte (B. Müller – Csorba 2020: 8).

Az Országház épülete előtt elhelyezkedő Kossuth tér egyike a reprezentatív céllal épített tereknek, amely emlékművei, palotái és eseményei révén a magyarság-szimbólumok kiemelkedő megtestesítője. A téren elhelyezkedő négy nagy emlékmű a nemzeti történelem meghatározó és tekintélyt parancsoló alakjainak állít emléket. Gróf Andrássy Gyula emlékműve, Kossuth Lajos emlékműve, gróf Tisza István szobra és II. Rákóczi Ferenc szobra került elhelyezésre.

E négy férfi, a magyar történelem alakulásában meghatározó szerepet játszott; gróf Andrássy Gyula miniszterelnöki, honvédelmi miniszteri, majd külügyminiszteri, Kossuth Lajos pénzügyminiszteri tisztségben képviselte a haza érdekeit. Gróf Tisza István Magyarország

miniszterelnöke volt, II. Rákóczy Ferenc nevét pedig az általa vezetett szabadságharcra kötjük össze, akit 1705-ben a szécsényi országgyűlésen megválasztottak „a haza szabadságáért összeszövetkezett magyar rendek vezérlőfejedelmévé. (Szilágyi 1898)” Emlékműveik elhelyezése az irányított emlékezés révén lehetőséget biztosít a magyar nemzet szabadság vágyának kifejezésére és megidézi sokoldalú, nagyformátumú államférfijait.

Társadalmi és katonai jelentőségét vizsgálva, Bodó Julianna és Biró A. Zoltán (2017: 151) szimbolikus térhasználatot vizsgáló kutatásaira alapozva megállapíthatjuk, hogy a Kossuth tér – mint a tisztavatás helyszínéül szolgáló emblematikus tér és emlékhely – kiemelkedő jelentőséggel bír mind a közvetlen, mind a közvetett résztvevők számára. A honvédtisztjelöltek számára a Kossuth tér és az Országház épülete a nemzeti és katonai identitás megidézésének színtere, ahol a hivatás iránti személyes elköteleződés szimbolikus pillanata valósul meg. Az esemény résztvevői számára ez a lokáció nemzetépítési szempontból is meghatározó, hiszen teret ad a kulturális és kollektív emlékezethozzájárulásnak, valamint a hagyományok továbbadásának. A Kossuth tér és a tisztavatás ceremoniális jellege kettős hatást fejt ki: belső identitásépítési mechanizmusként erősíti a magyarságtudatot és az összetartozás érzését, miközben külső szinten is megjeleníti a nemzeti egységet és büszkeséget.

3.6.4.2 Hősök tere

A Hősök tere Budapest egyik legnagyobb és legimpozánsabb tere, amely az Andrássy úttal együtt a világörökség része. Az épített tér szimmetrikusan elrendezett szobrai Magyarország több mint 2000 éves történelmét, keresztény örökségét és az élet alapvető filozófiai eszméit – mint a háború és béke, tudás és dicsőség – örökítik meg. A tér méltó emléket állít azoknak a történelmi személyiségeknek, akik meghatározó szerepet játszottak a magyarságtudat kialakulásában.

Az Andrássy út felől érkezve két szimmetrikus oszlopcsarnokot láthatunk, amelyek között központi helyet foglal el a millenniumi emlékmű. Az oszlop tetején Gábrriel arkangyal, a talapzatán pedig Árpád fejedelem szobra áll, két oldalán a honfoglalás vezéreinek szobraival. A bal oldali oszlopcsarnok szobrai Szent Istvánt, Szent Lászlót, Könyves Kálmánt, II. Andrást, IV. Bélát, Károly Róbertet és Nagy Lajost ábrázolják. Az oszlopcsarnok végpontjain a Munka és Jólét, valamint a Háború allegorikus szobrai találhatók. A jobb oldali oszlopcsarnok Hunyadi Jánosnak, Mátyás királynak, Bocskai Istvánnak, Bethlen Gábornak, Thököly Imrének, II. Rákóczi Ferencnek és Kossuth Lajosnak állít emléket, tetején a Tudás és Dicsőség, végén pedig

a Béke allegorikus szobrai helyezkednek el, szemben a Háború szobrával (Nemzeti Örökség Intézet).

A hét honfoglaló vezér előtt található a hősök emlékköve, amelyet az ismeretlen katonák tiszteletére állítottak. A hőskultusz 20. századi történetében fontos szerepet kaptak az ismeretlen katona sírjaik, amelyek Európa-szerte jelentek meg az első világháború után. Az ilyen emlékművek a háborús múlt és a kollektív emlékezet szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírtak. Az első világháborúval kapcsolatos kutatások az utóbbi évtizedekben a személyes tapasztalatok eltűnése és az új típusú háború okozta trauma és gyász hatására váltak aktuálissá (Rubicon, Nagy-Kovács). Magyarországon az emlékkövet 2001. augusztus 18-án avatták fel újra, és nemzeti emlékhellyé nyilvánították, amelyet jogilag a 2001. évi LXIII. törvényben fogalmaztak meg, rendelkezve a magyar hősök emlékének megörökítéséről és a Magyar Hősök Emlékünnepéről (2001 LXIII tv).

A tér közepén megjelenített Gabriel arkangyal Szent István királyhoz, államunk alapítójára enged emlékezni. Az Egyház hagyományában főangyalként szerepel, a Bibliában betöltött szerepe révén fegyvernemi védőszenté vált, bár a tér közepén elhelyezve, azt az érzetet kelti az emberben, mintha az egész országot, s nem csak a hradó katonákat óvná. Alakja a Magyar Koronázási Palást rekonstrukcióján, valamint a Szent Koronán is fellelhető (KTP, Szent Gábrriel).

A Hősök tere emblemikus, szimbólumokkal telített köztere Budapestnek, amely megjeleníti Magyarország több mint 2000 ezer éves múltját. Emléket állít honfoglaló őseinknek, megidézi a magyar történelem meghatározó alakjait, uralkodóit és eseményeit.

3.6.4.3 Ludovika Akadémia – Orczy park

Az épített tér nemzeti identitást erősítő szerepének vizsgálata során mindenképp ki kell meg kell említeni és ki kell említeni az Orczy kertet és az ott elhelyezkedő klasszicista stílusban épült Ludovika Akadémia impozáns épületét, amely a magyar katonai felsőoktatás legmagasabb szintjét nyújtó intézmény volt az 1945 előtti Magyarországon. A Ludovika történetét, szellemiségét részletesen az 5 fejezetben tárgyalom, jelenkori szerepét pedig a 6. fejezetben vizsgálom.

Az 1808. évi VII. törvénycikk rendelkezik a magyar katonai akadémia megalapításáról, amely egyrészt történelmi jelentőségű mérföldkő is, mivel a magyar katonák minimális százaléka kaphatott további kiképzést a bécsújhelyi Teresianische Militäarakademie falai között. Az

Osztrák-Magyar Monarchia korában ugyan a magyar katona harci tevékenysége és ügyessége a csatamezőn elismert volt, ellenben a német tisztek és a német vezénylési nyelv akadályozták az egyenrangúság kialakulását és a tehetséges magyar katonák előmenetelének lehetőségét (Rada 1998: 24-5). A katonai akadémia megalapítása másrészt lehetőséget biztosított a magyar katonai értékek képviselőjére, a katonai rátermettség – lóval való bánni tudás, bátorság, leleményesség, fegyverforgatási képesség – készségeinek nem csupán kihangsúlyozására, de fejlesztésére is. Ezáltal a magyar katonanemzeti identitás és büszkeség építő jellegű előre mozdítása vehette kezdetét (Rada 1998: 21-3.). Az Akadémia épülete tehát a magyar katonai identitást, rátermettséget és önállóságot szimbolizálja, mindamelllett a magyar nemzet szuverenitásának és egyenlőségének jelképe nem csupán a Monarchia idejében, de az utána következő korszakokban is, hiszen a magyar nyelvű önálló tisztképzés az erőt és függetlenséget képviseli.

A Katonai Akadémia felállítására a főváros Pest oldalán elhelyezkedő Orczy-kertet találták a legmegfelelőbb választásnak, amely egykoron Pest legszebb angolkertjeként volt ismert, s közpark lévén igen népszerű helyként tartották számon. A 19. században a közparkok nemcsak pihenőhelyek voltak, hanem a nevelés fontos színterei is. A bennük elhelyezett szobrok célja a közízlés formálása, a stílusérzék fejlesztése és a hazafias érzelmek erősítése volt. Az Orczy-parkban ma is látható emlékművek, mint például a hősi halott tisztek emlékműve, vagy a Kossuth-szobor, ennek a hagyománynak állítanak emléket. Az emlékművek feliratait és kiegészítéseit az elmúlt századok történelmi eseményeit és az emlékezetpolitika változásait tükrözik. Az 1928-ban készült hősi halott tisztek emlékműve például 1992-ben kapott kiegészítést, amely a világháborúk áldozataira is emlékezik. Az Ellenforradalmi emlékoszlopon keresztül pedig a Tanácsköztársaság elleni küzdelemre emlékezhetünk (Balogh 2013).

Az Orczy-park a Ludovika Akadémia történetének korai szakaszában elsősorban a katonai közösség belső értékeinek és hagyományainak átadásának tere volt. A parkban zajló kibocsátó ünnepségek során a fiatal tisztek a katonai hivatáshoz való hűség és elkötelezettség szimbólumait fogadták magukra. A mai, történelmi emlékezetre erőteljesebben építő ünnepségekkel szemben ezek az események inkább a jövőre, a katonai szolgálat kihívásaira irányították a figyelmet (Füleki 2023a:235-6). Az Orczy-kert és a Ludovika Katonai Akadémia együttesen szimbolizálják az önálló magyar nyelvű tisztképzés jelentőségét az ország történelmében, nemzeti és katonai identitásának fejlődésében.

3.6.5 Hagyomány

Az emberi létezés és cselekedetek mozgatórugói gyakran az elsajátított rituálékban és mindennapi szokásokban gyökereznek. A közösségek – legyenek azok társadalmi, családi, baráti vagy szervezeti egységek – életének alapvető pillérei a hagyományok, amelyek ünnepek, rituálék, ceremóniák, szokások és szimbólumok, valamint verbális szerkezetek révén öltenek formát.

A hagyomány fogalma mélyebb megértésére több kutató tett kísérletet. Nyíri Kristóf *A hagyomány filozófiája* (1994) című művében etimológiai megközelítéssel vizsgálja a kérdést. A „hagyomány” szótöve a „hagy” igéből származik, amely az „örökölni hagy”, „meghagy” (megparancsol), és „ráhagy” (rábízik) jelentéseket hordozza. Nyíri megállapítja, hogy a társadalmak fennmaradásának egyik alapvető feltétele a kulturális örökség továbbadása, az ismeretek nemzedékről nemzedékre hagyományozása.

Edward Albert Shils, a Chicagói Egyetem szociológusa, a hagyományt a latin *traditio* szóból vezeti le, amely az „átadás” vagy „feladás” jelentéssel bír. Shils (1981) szerint a hagyomány – akár tárgyi, akár szellemi örökség – nem más, mint az előző nemzedékektől örökölt és az utódokra átruházott értékek rendszere (Alexander, 2016). A *Tradition* című művében Shils (1981) kifejti, hogy hagyománynak az tekinthető, ami legalább három generáción keresztül fennmarad, ezáltal a közös hagyományok nemzetépítő erővel bírnak, mivel a közös emlékezetből táplálkoznak és a közös identitást erősítik.

A hagyomány jelenléte kulturális utazásként is felfogható. Bihari Nagy Éva megállapítja, hogy a „nemzedékeken át létrehozott közösségi hagyomány összeköti a múlttal és segít eligazodni a jelenben” (Bihari–Bartha–Keményfi, 2015: 5). Az azonos hagyományokat ismerő emberek közösséget alkotnak, azonos értékek és normák mentén szoros kötelékeket alakítanak ki, amelyek hatással vannak mindennapjaikra és ünnepeik során megfigyelhető viselkedésükre is.

Annak céljából, hogy igazoljam és megerősítsem az említett és idézett kutatók hagyománnyal kapcsolatos megállapításait tárgyilagos forráshoz fordulok. A Magyar néprajzi lexikon meghatározása szerint a hagyomány

„a közösségi magatartásformák és objektivációk nem örökletes programja, a kultúra invariáns-rendszere, a kultúra grammatikája. A hagyomány jelenléte emberi közösségek létének feltétele; az élők világában egyedül emberi közösségek sajátja, amennyiben ezek élettevékenységét a genetikai kódokban rögzített programokon túl olyan szimbolizált

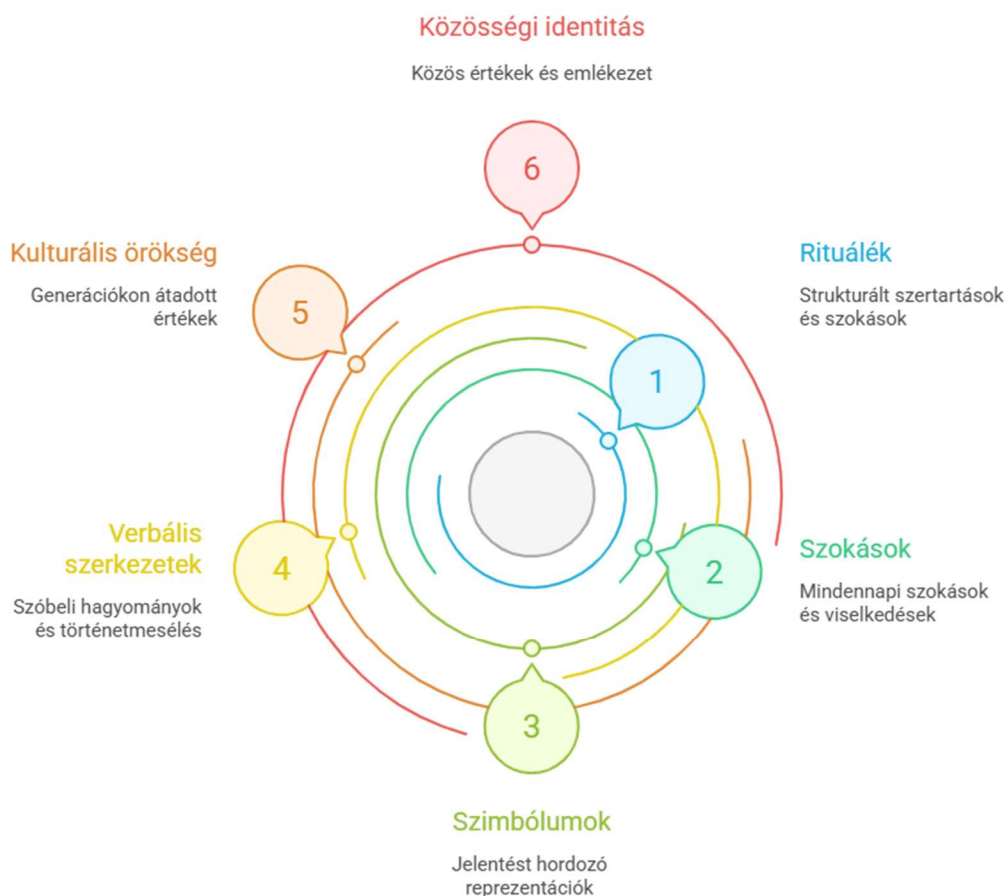
jelrendszerek irányítják (pl. a nyelv), amelyek a megtanulás-elsajátítás folyamatában válnak a különféle típusú (szociális, etnikus) közösségek tagjainak birtokává, szervezik ezek viselkedését. A hagyomány nem egyéb tehát, mint e szimbolizált jelrendszerek összessége” (hagyomány szócikk).

A magyar nemzet emlékezetét jelentősen formálták a 20. század történelmi és ideológiai fordulópontjai. Az államalapítás ünnepe és az azzal összefonódott tisztavatás eseményei kiemelkedő példái annak, hogy a hagyományok miként játszanak jelentős szerepet mind a civil társadalom, mind a honvédség életében.

A hagyomány, más néven traditum, tehát kulturális folytonosságként értelmezhető, amennyiben – Edward Shils meghatározása szerint – legalább három generáción keresztül fennmarad. Ahhoz, hogy hagyományról beszélhessünk, nélkülözhetetlen egy azt megőrző és fenntartó kultúra léte, amely a közös értékek és emlékezet által összekapcsolódó közösség révén alakul ki. Egy kultúra identitását pedig azon szimbolikus jelrendszerek alkotják, amelyeket a közösség tagjai közösen ismernek, és azonos jelentéssel ruháznak fel.

„A szimbólumok közvetítői voltak annak a szerves kultúrának, amelyben megszülettek, és amelyben eredeti jelentésüket elnyerték. [...] az elődök által megőrzött tapasztalatokból, a régi hagyományokból minden következő társadalom fontos igazodó normákat tudott meríteni, amelyeknek közösségformáló ereje vitathatatlan volt (Kanyó-Löwi, 2023: 103)”. Ez a megállapítás rávilágít arra, hogy a hagyomány és az emlékezet szorosan összefonódik, szinte elválaszthatatlan egymástól, hiszen mindkettő a múltból ered, és egy közösség tartja életben az írásos vagy szóbeli formában fennmaradt múltat.

Jan és Aleida Assmann kultúratudományi munkáikban a korábban már megvizsgált és bemutatott emlékezet kommunikatív és kulturális megjelenési módjait vizsgálják, különös figyelmet fordítva annak rituális és mitikus formáira. Az Assmann-házaspár (Assmann, 2018: 142) megállapítása szerint a „társadalmi hovatartozás tudata, amit »kollektív identitásnak« nevezünk, a közös tudásban és emlékekben való osztozáson alapszik”. Tehát megállapítható, hogy a kollektív és kulturális emlékezet rituális jellegéből fakadóan szorosan összekapcsolódik a hagyomány fogalmával, annak társadalmi kohézióra gyakorolt hatásával.

Made with Napkin

4. ábra: A hagyomány kialakulásának és fejlődésének folyamata (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI)

3.6.6 Szent István király kultusza

„Minden kultusz – legyen az vallási vagy szekuláris jellegű, egyetemes vagy partikuláris érvényű – az adott közösség (nemzet, egyház, társadalmi osztály, foglalkozási csoport, helyi közösség, család) identitásának és kohéziójának erősítését szolgálja. Ez az igény hívja életre a kultuszt, ez tartja életben, s ennek az igénynek a megszűnése okozza a kultusz elenyészését. A kultusz mindig a közösség számára különösen fontos eszme, esemény, személy, szimbólum vagy ideál megidézésével és magasztalásával mutat példát és utat a közösségnek” (Zeidler 2012: 8).

Szent István király, eredeti nevén Vajk, Magyarország első királya, jelentős szerepet játszott a magyar államalapításban és a kereszténység elterjesztésében. Személye és öröksége évszázadok óta a magyar nemzeti identitás és kultúra meghatározó eleme. Alakja a magyar

nemzeti identitás egyik legfontosabb szimbóluma. Öröksége mélyen gyökerezik a magyar kultúrában. Számos művészeti alkotás, irodalmi mű és népi hagyomány őrzi emlékét.

Szent István legkorábbi ábrázolása a székesfehérvári prépostsági templomnak 1031-ben adományozott kazulából készült koronázási paláston található. A középkorban gyakran fia, Szent Imre, valamint Szent László társaságában jelenítették meg, a bölcsesség szimbólumaként. István alakja középkori krónikák miniatúráin is fellelhető. Kultusza a barokk korban, a 17–18. században érte el csúcspontját. A 11. század végi legenda, valamint Hartvik püspök Kálmán király uralkodása idején keletkezett műve alapján feltételezhető, hogy István király 1038. augusztus 15-én országát a Boldogságos Szűz Mária oltalmába ajánlotta (LDM, 2024).

Szent István alakja a keresztény magyar államiság megtestesítője, szimbolizálva az ország szuverenitását és a keresztény értékek iránti elkötelezettséget (MKI, 2023). Augusztus 20-a nemcsak Szent István szentté avatásának napja, hanem a magyar államiság és a keresztény hagyományok ünnepe is egyben. Ez a nap szimbolizálja a magyar állam megalapítását és megszilárdítását, valamint a keresztény értékek elterjesztését a Kárpát-medencében (Múlt-kor, 2023).

Szent István király kapcsolata a honvédséggel ugyan közvetett, de vitathatatlanul fontos. A magyar állam megalapítása és megszilárdítása során István király hadi sikerei és a katonai szervezet kiépítése nélkülözhetetlen volt (Bánlaky, 2001). István király intézkedései tehát hozzájárultak ahhoz, hogy Magyarország a nyugati kereszténység védőbástyájává váljon, és sikeresen védte meg az országot a külső fenyegetettségekkel szemben (Petróczy, 2022). A honvédség mai értelmezésében nem közvetlenül kapcsolódik Szent Istvánhoz, de a nemzeti identitás és a védelem szimbolikájában fontos szerepet játszik.

3.7 Összegzés

A szimbólumok, jelképek és hagyományok szerepe a társadalmi identitás, a kulturális emlékezet, valamint a nemzeti és katonai összetartozás formálásában igen jelentős. "A nemzet - mint közösség - fogalmának történelmi jelentősége van, időben és területileg viszonylagos. A nemzet a nemzetállammá alakulás történelmi folyamatában kapcsolódott szervesen az államhatalomhoz. A nemzeti szimbólumok ezt a történelmi folyamatot jelenítik meg, így váltak az államiság szimbólumává. A nemzeti jelképeknek a szuverenitás gondolatát őrző és fenntartó ereje volt az önálló állami lét elvesztése vagy korlátozása idején" (13/2000. (V. 12.) AB határozat).

A szimbólumokat olyan jelentéshordozó elemek, amelyek túlmutatnak fizikai megjelenésükön, és mélyebb kulturális, történelmi és érzelmi üzeneteket közvetítenek, ezáltal a szimbólumok központi szerepet játszanak az identitásformálásban és a társadalmi kohézió erősítésében, mivel képesek közvetíteni egy közösség értékeit és történelmi hagyományait. Az állami és nemzeti ünnepeken a szimbólumok különösen jelentőségteljesek, mivel egyesítik a kollektív kulturális emlékezetet és elősegítik a közösség önazonosságának megőrzését.

A magyar nemzeti szimbólumokat, mint a címer, zászló és himnusz, a magyar identitás alapvető elemei. Ezen szimbólumok történelmi fejlődésen mentek keresztül, amelynek jelentős hányada a 19. századi polgári átalakulás eredményeként valósult meg. A történelem olykor viharos és turbulens eseményei jelentős szerepet játszottak ezen a jelképek a magyar államiság, szuverenitás és nemzeti összetartozás kifejezőeszközzé válásában. A nemzeti szimbólumok használatát jogi szabályozás is védi, amely biztosítja méltóságuk megőrzését és helyes alkalmazásukat.

A katonai szimbólumok a Magyar Honvédség szervezeti identitásának és hivatásának alapvető elemei. Ezek a szimbólumok – például a csapatzászlók, az egyenruhák és a tiszti fogadalom – a hazafiság, a bajtársiasság és az elkötelezettség kifejezői. Az Orczy-parkban és a Ludovika Akadémián tartott események a magyar katonai hagyományok és a nemzeti identitás szimbolikus pillérei, amelyek az emlékezetpolitika változásait is tükrözik.

Az épített környezet szimbolikus szerepe az a Magyar Honvédség emlékezetének és szervezeti identitásának meghatározó eleme. A Ludovika Akadémia és az Orczy-park az önálló magyar katonai tisztképzés ikonikus helyei, amely épített terek a nemzeti és katonai identitás formálását meghatározták. Az Orczy-park története – a Kossuth tér valamint a Hősök tere mellett - és az ott elhelyezett emlékművek, mint például a hősi halott tisztek emlékműve, azt szemléltetik, hogyan tükrözik az emlékezés és a hazafias érzelmek az adott történelmi kor politikai és társadalmi változásait.

A hagyományok a kultúra folytonosságának és a közösségi identitás fenntartásának eszközei. A magyar katonai és nemzeti hagyományok, mint például a tisztavatás és az állami ünnepek, nemcsak a múlt értékeit őrzik, hanem a jelen és a jövő számára is egyaránt irányt mutatnak. A hagyományok jelentősége a kollektív emlékezet fenntartásában és az összetartozás érzésének erősítésében játszik hangsúlyos szerepet.

A szimbólumok és hagyományok vizsgálatán keresztül egyértelművé válik, hogy a nemzeti és katonai identitás nem csupán a múlt öröksége, hanem a jelenben aktívan formálódó, a társadalmi kohéziót és a közösségi összetartozást erősítő tényező. A Ludovika Akadémia, az Orczy-park, valamint a magyar nemzeti szimbólumok

és katonai jelképek mind-mind egy olyan gazdag kulturális és történelmi hálózat részei, amelyek a magyar identitást és nemzeti büszkeséget hordozzák.

3.8 Protokoll

Az általános értelemben vett protokoll „egyfelől a hivatalos kapcsolatok rendjére és rendtartására vonatkozó szabványok, szóbeli és írásbeli magatartási szabályok összességét jelenti, a diplomáciai protokoll pedig az államok és nemzetek közötti, az egyes államok képviselőiben eljáró állami vezetők és diplomaták, az országok képviselőinek kialakult, megszilárdult szabványai. A hivatali érintkezésekre vonatkozó formulák rendszere” (Bába-Borbás, 2021:7).

A protokoll fogalmát értelmezve és jelentőségét taglalva Hossó Nikoletta (2015) – Sille István és Görög Ibolya megállapítására hivatkozva – kijelenti, hogy a protokoll „egyrészt jelenti a hivatalos érintkezésre, különösen a hivatalos rendezvényekre, meghívásokra, megbeszélésekre vonatkozó íratlan szabályok és érvényben lévő szokások összességét.” Vagyis a protokoll nem más, mint a mindennapi élet és a hivatalos események konfliktusmentes lezajlásának íratlan szabályait összesítő fogalom, amelyet közérthetően akár általános jómodornak is nevezhetünk.

Mint minden protokollal foglalkozó szakértő, Sille (2015:32) *Illem, etikett, protokoll* című művében ismerteti a protokoll szóhoz kapcsolódó ismereteket, miszerint maga a szó a bizánci görög nyelvből származtatható kifejezés. Két szó összetételéből – „protosz” (elő) és „kolla” (enyv) – keletkezett, eredetileg „protokollon” alakban volt ismert, s pergamentekercsre rögzített előzéklapot jelentett, amelyen a tekercs adatai szerepeltek, vagyis fontos hivatali iratnak számított. Sille (2015:32) kiemeli, hogy értelmezése később „áttevődött a hivatalos kapcsolatok rendjére és rendtartására, a betartandó, a követendő rendet jelölve”. Ennek hatására napjainkban leginkább a diplomácia, az üzleti és hivatali élet színterein használatos.

A hivatalos protokoll, attól függően, hogy mely szakág és szakterület alkalmazza, különböző területekre tagolódik, amelyek alapvetéseiben megegyeznek, azonos szabályrendszer alapján dolgoznak, s egy bizonyos szintig összefüggésben is vannak egymással, ám sajátos tulajdonságaik alapján – illetve ha önmagukban szerepelnek egy eseményen – eltéréseket mutatnak egymáshoz képest. Attól függően, hogy a hivatalos protokoll mely területét alkalmazzuk, az alábbi ágakat különböztetjük meg:

- állami protokoll,
- diplomáciai protokoll,

- katonai protokoll,
- sportprotokoll,
- vallásprotokoll (Hossó, 2015:6-8).

A hivatalos protokoll különféle területei olyan alapvetésekben, mint a rangsorolás, ültetési rend, zászló használat, öltözet (formális), kitüntetések adományozása, könnyen észrevehető alapvető egyezéseket mutatnak. A leginkább egyszerűen az állami és diplomáciai protokoll területeken lehet eligazodni, a katonai-, sport, és vallásprotokoll olyan szakágak, amelyek sokkal sajátosabb elemeket tartalmaznak; ilyen például a megszólítás, vagy az öltözeti kikötések (katona személy esetében például gyakorló-, köznapi-, vagy társasági egyenruha).

A katonai protokoll szabályai kapcsán Hossó (2015:117) rávilágít a tényre, miszerint azok az adott nemzet fegyveres erőinek hagyományaihoz és előírásaihoz igazodnak, ezért országonként eltérőek. Kevésbé kötött, mint az állami protokoll, és jellemzői közé tartozik a rendfokozatok, az öltözet, a fegyverzet, a vezényszavak és a fegyverfogások szabályozása. Magyarországon a katonai protokollt például a Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzata és az MH Alaki Szabályzata határozza meg, amelyek az öltözékre, rangjelzésekre, kitüntetésekre, valamint a katonák tevékenységeinek és mozgásformáinak megjelenésére vonatkoznak.

3.9 A Magyar Honvédség központi díszelgő alakulata

A Magyar Honvédség vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár 32. Testőrezrede nemzetközi és hazai szinten képviseli Magyarországot, kiemelve kulturális és nemzeti értékeit. Az alakulathoz kapcsolódik az ünnepi és gyásznapi, állami- és katonai események méltó megjelenítése, valamint a kijelölt objektumok díszőrszolgálat. Ezzel a magyar haderő nemzeti egységét, hagyományait és erkölcsi alapjait tükrözi, jelentős szerepet vállalva az országimázs építésében. Jelen értelmezés során az imázs, vagyis „[a]rculat alatt azt értjük, amit mond, amit tesz a szervezet tudatosan, és közvetít a közvéleménynek, illetve, azt, hogy milyen magatartást mutat környezetének, hogyan építi fel külső és belső környezete felé irányuló önábrázolását” (Szegedi 2016: 18).

A 32. Testőrezred (korábbi nevén: 32. Nemzeti Honvéd Díszegység) a Magyar Honvédség egyik kiemelt alakulata, amely hagyományőrző és protokolláris feladatokat lát el történelmi jogelődjei szellemiségében.

- **Koronaőrsg** (korábban: Honvéd Koronaőrsg)
 - A Szent Korona és a levont nemzeti lobogó őrzése fegyverhasználati joggal.

- Részvétel nemzeti, állami, diplomáciai és egyházi eseményeken.
- **Gyalogos Testőrség (Honvéd Palotaőrség)**
 - Katonai díszelgési feladatok ellátása Magyarország köztársasági elnökének eseményein.
 - Díszőrség biztosítása a Sándor-palotában.
- **Lövészászlóalj (Honvéd Díszászlóalj)**
 - Katonai tiszteletadás és díszőrszolgálat nemzeti ünnepeken, diplomáciai és katonai rendezvényeken.
 - Kegyeleti feladatok végrehajtása.

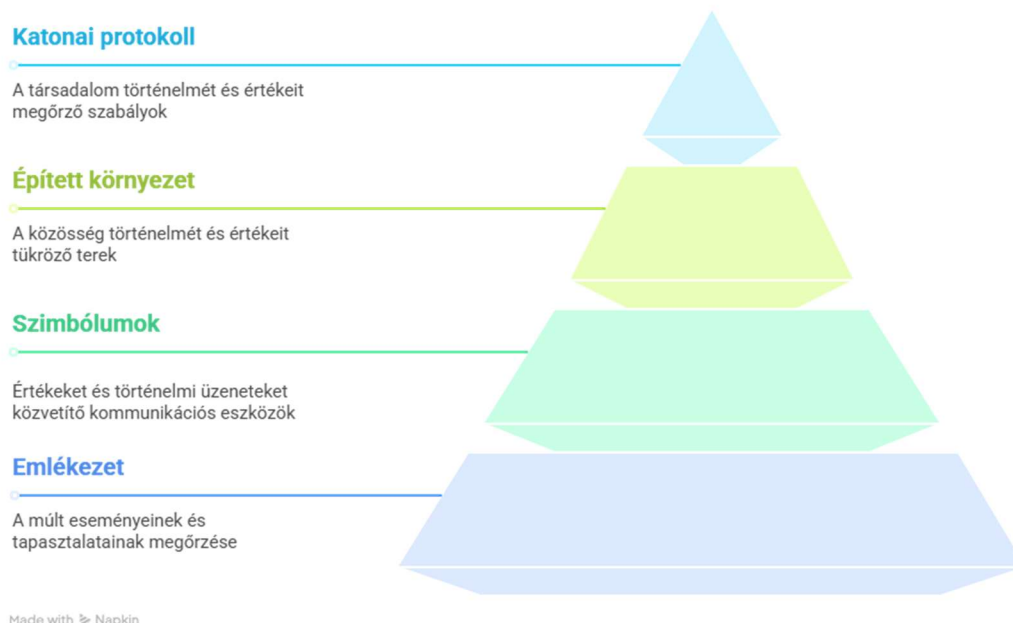
Történelmi jogelődök közé tartozik a magyar királyi Koronaőrség, a magyar királyi Testőrség, a császári és királyi 32. „Mária Terézia” gyalogezred, valamint az MH 32. Őr- és Díszezred (MH BHD, [é.n.]).

3.10 Összegzés

Az értekezés három fő területet vizsgál: az **emlékezet**, a **nemzeti és katonai szimbólumok**, valamint a **katonai protokoll**. Ezek az alapfogalmak szoros összefüggésben állnak egymással, mivel az emlékezet, különösen annak kollektív formája, a szimbólumokon és rituálékon keresztül nyer értelmet és tartósítja a közösségi identitást. A kutatás célja e fogalmak mélyebb megértése, különös tekintettel a Magyar Honvédségre, mint közösségre.

Az emlékezetkutatás különösen fontos a 20. századi traumák feldolgozása és a közösségi identitás szempontjából. Az emlékezet két fő típusa az egyéni és a kollektív emlékezet, de különbséget teszünk kollektív és kulturális emlékezet között is.

A szimbólumok központi szerepet játszanak az emlékezet és az identitás építésében. Ezek kommunikációs eszközként szolgálnak, amelyek értékeket és történelmi üzeneteket hordoznak, és így meghatározzák egy közösség vagy nemzet önképét. A szimbólumok segítségével generációról generációra örökíthetők a kulturális hagyományok, hiedelmek és közös tapasztalatok, amelyek összekötik az embereket. Emellett ezek az elemek lehetővé teszik a múlt eseményeinek értelmezését és újraértelmezését, miközben szimbolikus kapcsolatot teremtenek a jelen és a jövő között. A szimbólumok különböző formákban jelenhetnek meg, például zászlók, műalkotások, ünnepek, emlékművek vagy irodalmi művek, mind hozzájárulva egy közösség identitásának és közös emlékezetének fenntartásához és megerősítéséhez.

5. ábra: A kollektív emlékezet, szimbólumok és protokoll kölcsönhatása a nemzeti identitás formálásában (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI)

A szimbólumok központi szerepet játszanak az emlékezet és az identitás építésében. Ezek kommunikációs eszközként szolgálnak, amelyek értékeket és történelmi üzeneteket hordoznak, és így meghatározzák egy közösség vagy nemzet önképét. A szimbólumok segítségével generációról generációra örökíthetők a kulturális hagyományok, hiedelmek és közös tapasztalatok, amelyek összekötik az embereket. Emellett ezek az elemek lehetővé teszik a múlt eseményeinek értelmezését és újraértelmezését, miközben szimbolikus kapcsolatot teremtenek a jelen és a jövő között. A szimbólumok különböző formákban jelenhetnek meg, például zászlók, műalkotások, ünnepek, emlékművek vagy irodalmi művek, mind hozzájárulva egy közösség identitásának és közös emlékezetének fenntartásához és megerősítéséhez.

Az épített környezet jelentősége az emlékezetformálásban nem csupán praktikus, hanem kulturális és társadalmi szempontból is meghatározó. Az épületek, terek és városrészek nemcsak funkcionális szerepet töltenek be, hanem szimbolikus értékkel is bírnak, amelyek tükrözik a közösség történelmét, értékeit és identitását. Az épített környezet nemcsak a múltra emlékeztet, hanem formálja a társadalom kollektív tudatát, miközben befolyásolja a jövő generációinak értelmezését és viszonyát a történelemhez.

Mindezen fogalmak és jelenségek a katonai protokolláris feladatok ellátása során kerül láthatóvá. Jelentősége az emlékezet, valamint a szimbólumok megjelenítése kapcsán abban

rejlík, hogy olyan rendszert és szabályokat teremtek, amelyek segítenek megőrizni és közvetíteni a társadalom történelmét, identitását és értékeit. A katonai protokoll által meghatározott szertartások, ünnepségek és eljárások nemcsak a katonai hierarchia tiszteletben tartását szolgálják, hanem lehetőséget adnak arra, hogy az egyes generációk a múlt eseményeit és hőseit ne feledjék el. Ezáltal a protokoll aktívan részt vesz a kollektív emlékezet fenntartásában, segítve a közösséget abban, hogy közös történelmét újra és újra feldolgozza, értékelje és átörökítse.

4. AZ OLASZ KÖZTÁRSASÁG NEMZETI- ÉS KATONAI IDENTITÁSA⁴

Az Olasz Köztársaság nemzeti- és katonai identitása mályen gyökerezik az ország történelmében, kulturális sokszínűségében és politikai fejlődésében. Az ország szakértői és a témakört kutatók a mai napig felteszik a kérdést, miszerint beszélhetünk-e egységes olasz nemzetről, létezik-e az olasz nacionalizmus. Ennek egyik oka a nemzeti egység kései megszilárdulása, amely csupán a 19. század végén valósult meg.

Olaszország nemzeti identitása tehát, ahogyan Egresi Katalin (2013) is kifejti, a 19. századi egységesítési folyamatokban, a Risorgimentóban⁵ nyerte el mai formáját. Az 1861-ben létrejött Olasz Királyság, majd az 1946-os népszavazás után kikiáltott Olasz Köztársaság hozzájárultak a modern olasz nemzet kialakulásához. Az 1948-ban hatályba lépett alkotmány 12. cikke kimondja: "A Köztársaság zászlaja a zöld trikolór, amely egymás mellett függőlegesen elhelyezkedő, egyenlő nagyságú zöld, fehér, piros sávokból áll (Egresi 2013:271)."

Egresi (2013) az olasz alkotmányról szóló kiadványában megfogalmazza, hogy az olasz nemzeti identitás régióként eltérő lehet, mivel az ország hosszú ideig különálló régiókból, államokból és kultúrákból állt. Ez a sokszínűség napjainkban is észlelhető; megjelenik a nyelvjárásokban, a helyi hagyományokban és a kulturális különbségekben. Az alkotmány elismeri és védi a kisebbségek jogait, biztosítja a kulturális fejlődést, valamint hozzájárul a nemzeti identitás pluralizmusához.

Az olasz katonai identitás csakúgy, mint a nemzeti identitás, szorosan kapcsolódik az ország történelméhez és politikai változásaihoz, amelyek alapvetően meghatározzák nem csupán az ország katonai identitását, de nemzetközi szerepvállalását is. Az értekezés kutatása szempontjából az első legfontosabb időpont 1861, az Olasz Királyság és ezzel együtt az egységes, nemzeti hadsereg megalapítása. A katonai identitás fejlődésében fontos szerepet töltött be az első- és a második világháború, az 1975-ös hadseregreform, valamint a hidegháború időszaka, amelynek lezárását követően az Esercito Italiano (Olasz Hadsereg) különböző nemzetközi békefenntartó és humanitárius missziókban vett részt (Vercelli). Ezen a

⁴ A fejezet és az egyes alfejezetek anyaga részben a következő, már megjelent publikáció alapján készült: Füleki Réka (2024). A katonai ceremóniák és a katonai díszelgés társadalmi szerepe Magyarországon és az Olasz Köztársaságban. in: A hadtudomány aktuális kérdései 2023. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest.

⁵ Risorgimento jelentése: Mint történetírói kifejezés, az olasz Risorgimento – gyakrabban egyszerűen Risorgimento – az a politikai és kulturális folyamat, amely a 18. század végén és a 19. században Olaszország nemzeti egységének és függetlenségének megvalósításához vezetett. Például: a Risorgimento története; a Risorgimento eredete; a Risorgimento vagy függetlenségi háborúk; a Risorgimento nagy alakjai, mint Mazzini, Garibaldi, Cavour; a Risorgimento mártírjai és hősei.

történelmi események jelentőségét szimbolizáló emlékhelyek, valamint a katonai szimbólumok – egyenruha, rendfokozat, jelvények, lobogó – erősítik a katonai identitást.

6. ábra: Nemzeti összetartozás napja - Március 17. (Forrás: difesa.it)

4.1. Az Olasz Köztársaság történeti áttekintése a 19-20. században

A nemzeti olasz nemzeti identitás jelenkori vizsgálatának és megértésének elengedhetetlen eleme a 19. és 20. század eseményeinek áttekintése, amely során a nemzeti identitás és egyfajta egységesség kialakulása a Risorgimento folyamatával vette kezdetét.

1861. március 17-én kiáltották ki az Olasz Királyságot, ezzel lezárva Itália egyesítésének első szakaszát. Az olasz egység gondolata már évszázadokkal korábban felmerült, de Napóleon hódításai és az 1848-as forradalmak után vált igazán realitássá. A Szárd-Piemonti Királyság két háborút is vívott az osztrákok ellen, sikertelenül. Camillo Cavour (Tarján M. [é.n.])⁶ miniszterelnök diplomáciával és katonai szövetségekkel érte el a célját. 1859-ben Franciaország segítségével sikerült kiszorítani Ausztriát Milánóból, majd 1860-ban Garibaldi serege elfoglalta

⁶ Camillo Cavour, az olasz egység kulcsszereplője, a liberális reformok híve volt, aki ügyesen irányította a diplomáciát és a politikát. Bár Garibaldi és közte ellentétek feszültek, főként Nizza és Savoya Franciaországnak való átadása miatt, végül az általa lefektetett alapok biztosították az egységes Olaszország megszületését. 1861-ben, nem sokkal a királyság kikiáltása után, agyvérzésben hunyt el

Dél-Itáliát. Észak és Dél 1861-ben egyesült, és II. Viktor Emánuel⁷ királynak ismerték el, de Róma és Velence még idegen kézen maradt. Később Velencét 1866-ban Poroszország támogatásával szereztek vissza, Rómát pedig 1870-ben foglalták el, miután Franciaország vereséget szenvedett Poroszországtól (Tarján M [é.n.]).

1870. szeptember 20-án négyezer olasz lövész (bersaglieri: különlegesen képzett gyalogos katona) Rafeale Cadorna generális vezetésével bevonult Rómába, s ezzel lezárta a Risorgimento küzdelmeit és lehetővé tette az egységes Olasz Állam létrejöttét. A pápai hadsereg végül vereséget szenvedett a piemontei csapatokkal szemben, a rómaiak népszavazás útján döntöttek az egységes Itáliához való csatlakozáshoz. A torinói parlament pedig 1871 februárjában Olaszország fővárosának Rómát választotta meg (Múlt-kor 2010).

Az egységes Olaszország létrejötte óta a hadsereg szerepe az állam megerősítésében és politikai állandóságában is megmutatkozik. Az olasz hadsereg története és a politikai kultúrák fejlődése tehát szorosan összefügg egymással. A politikai kultúrák változása pedig folyamatosan alakította az olasz társadalmat és az intézmények szerkezetét.

Az olasz történelem és ezzel együtt a hadsereg fejlődését meghatározó mérföldkövek tekintetében Claudio Vercelli megfogalmazza, hogy a hadsereg hagyományosan a háború, a védelem és a támadás eszköze. A 19. századtól kezdve azonban a nemzeti hadseregek az állam egyik legfontosabb pillérévé váltak, mivel birtokolták az erőszak monopóliumát. Az olasz alkotmány 52. cikke szerint a haza védelme az állampolgár szent kötelessége, és a hadsereg nemcsak a határok védelmét, hanem a politikai és intézményi stabilitást is szolgálja. Vercelli az alábbi meghatározó eseményeket emeli ki:

- **A gyarmatosító háborúk kezdete (1885-1896):** Olaszország afrikai katonai vállalkozásai, az 1896-os aduai vereségig.
- **Az itáliai-török háború (1911-1912):** Líbia megszerzéséért folytatott harc.
- **Az első világháború (1915-1918):** Az olasz hadsereg hatalmas emberi és anyagi erőforrásokat mozgósított, ami átalakította a katonai szervezetet.
- **A fasizmus és a második világháború (1922-1945):** A fasiszta Olaszország katonailag gyenge maradt, a németektől való függőség és az 1943-as összeomlás az ország megszállásához vezetett.

⁷ II. Viktor Emanuel, olasz király, (1820–1878) Károly Albert fia, Olaszország első királya volt. Részt vett az 1848–49-es osztrákok elleni háborúban, ahol Goito mellett megsebesült. Neve összefonódott az olasz egység megteremtésével, és a nemzet egyik legnépszerűbb hazafijaként tisztelték.

Olaszország politikai kultúrája jelentős változásokon ment keresztül a történelem során. Kétségtárgyilag fontos kiemelni, hogy a Risorgimento során különböző elképzeléseket fogalmaztak meg az olasz nemzetállam természetéről. Andreides Gábor és Nagy István (2004) a témában írt tanulmányukban az alábbi ideákra hívja fel a figyelmet: Vittorio Alfieri szerint a nemzetet az éghajlat, terület, szokások és nyelv közössége határozza meg, míg Alessandro Manzoni ehhez a fegyver, vallás, történelem és érzelmek egységét is hozzátette. Vincenzo Gioberti először a pápai vezetésű föderációban látta Itália jövőjét, bár később egy központosított nemzeti monarchia mellett érvelt. Carlo Cattaneo ezzel szemben egy köztársasági alapokon nyugvó, önálló városállamokból álló Olaszországot képzelt el, elutasítva a központosítást. Giuseppe Mazzini az olasz egyesítést egy globális forradalom kezdetének tekintette, amely az elnyomott nemzeteket is felszabadítja. Camillo Benso di Cavour elutasította a forradalmat, és az egyesítést a liberális fejlődés és külső segítség révén kívánta megvalósítani. „Egy olasz mondás szerint az egységes Olaszországot Mazzini hite, Garibaldi bátorsága, Cavour okossága teremtette meg” – emelik ki a szerzők (Andreides-Nagy 2004).

A politikai kultúra fejlődését elemezve Szabó Tibor (2003:145-52) megállapítja, hogy a 19. századi olasz egyesítés idején a liberalizmus meghatározó szerepet játszott, olyan politikai és értelmiségi vezetők révén, mint Cavour, Francesco De Sanctis, Benedetto Croce és Norberto Bobbio. Ezzel párhuzamosan a katolikus politikai kultúra is fontos volt, Vincenzo Gioberti, Don Luigi Sturzo és Alcide De Gasperi munkásságán keresztül. A 20. század elején az olasz fasizmus erős hatást gyakorolt az ország politikájára, Enrico Corradini és Giovanni Gentile teoretikusai révén. A republikánus és radikális demokrata hagyomány szintén mély gyökerekkel rendelkezik, olyan gondolkodók által képviselve, mint Giuseppe Mazzini, Carlo Cattaneo és Antonio Gramsci. Az 1992-es "Tiszta kezek" korrupcióellenes nyomozás politikai földrengést idézett elő, amely az Első Köztársaság összeomlásához vezetett. Az ezt követő átalakulás során új pártok jöttek létre, a politikai közép eltűnt, és jobboldali, valamint balközép blokk alakult ki. Bár a pártrendszer jelentősen átalakult, az állam intézményi szerkezete csak minimálisan változott, és az olasz politikai élet továbbra is állandó kihívásokkal küzdött.

Az olasz nemzeti identitás fejlődésének és kialakulásának a történelmi események alakulása nem kedvezett. A 19. század második felében megvalósuló egységesítés, valamint a 20. század gyorsan váltakozó eseményei csak részben, főként földrajzilag és politikailag tették lehetővé az egység létrejöttét, ám az eszme társadalmi szintű megszilárdításához a gyors ütemű események és a politikai ideológiák sokfélesége kedvezőtlenül hatott.

Dátum	Esemény	Jelentőség
1861. március 17.	Az Olasz Királyság kikiáltása	Az olasz egység első szakaszának lezárása.
1859	Franciaország segítségével Ausztria kiszorítása Milánóból	Az olasz egység előmozdítása.
1860	Garibaldi serege elfoglalja Dél-Itáliát	Dél-Itália csatlakozása az egységes Olaszországhoz.
1866	Velence visszafoglalása Poroszország segítségével	A területi egység megteremtése.
1870	Róma elfoglalása, miután Franciaország vereséget szenvedett Poroszországtól	Az olasz egység végleges megteremtése.
1870. szeptember 20.	Négyezer olasz lövész bevonulása Rómába Raffaele Cadorna vezetésével	A Risorgimento küzdelmeinek lezárása.
1871. február	Róma fővárossá választása a torinói parlament által	Az egységes Olaszország központjának kialakítása.
1885-1896	Gyarmatosító háborúk, afrikai katonai vállalkozások, aduiai vereség	Olaszország katonai terjeszkedése.
1911-1912	Itáliai-török háború, Líbia megszerzése	Olaszország terjeszkedése Afrikában.
1915-1918	Első világháború, az olasz hadsereg jelentős mozgósítása	A katonai szervezet átalakulása.
1922-1945	Fasizmus és a második világháború, Olaszország katonai gyengesége, Németország függősége	A fasizmus hatása és Olaszország politikai és katonai összeomlása.
1992	"Tiszta kezek" korrupcióellenes nyomozás, politikai földrengés, az Első Köztársaság összeomlása	Az olasz politikai kultúra és pártrendszer átalakulása.

3. táblázat: Az olasz nemzeti identitás és a kapcsolódó események (Forrás: saját szerkesztés)

4.2 Az Olasz Köztársaság nemzeti ünnepei

Az Olasz Köztársaság hivatalos nemzeti ünnepei (Festività e giornate nazionali) egyben munkaszüneti napok is, amelyet az alábbi felsorolás összesít, ám fontos megjegyezni, hogy ezen kívül számos helyi ünnep megtartására sor kerül, valamint a védőszentek napjainak megemlékezésére is nagy figyelmet fordítanak a katolikus egyházhoz való tartozás révén. Ezek a napok egyes városokban, a helyi rendelkezés alapján munkaszüneti napnak számítanak.

Az Olasz Köztársaság hivatalos nemzeti ünnepei jól láthatóan két csoportra oszlanak; egyházi és történelmi jelentőségű napokra. A második egység egyaránt megemlékezik a nemzeti

traumákról – úgymint például a Festa della Liberazione (RaiCultura)⁸, vagyis a felszabadulás napja, amely az ország náci megszállás alóli felszabadulásának, valamint a fasiszta rezsim bukásának emlékére szolgál -, valamint a nemzeti egység és identitás pozitív történelmi eseményeiről.

- **Január 1.** – Capodanno (Újév)
- **Január 6.** – Epifania (Vízkereszt)
- **Húsvét vasárnap** – Pasqua (mozgó ünnep)
- **Húsvéthétfő** – Pasquetta vagy Lunedì dell’Angelo (mozgó ünnep)
- **Április 25.** – Festa della Liberazione (A felszabadulás napja)
- **Május 1.** – Festa del Lavoro (A munka ünnepe)
- **Június 2.** – Festa della Repubblica (A Köztársaság napja)
- **Augusztus 15.** – Ferragosto vagy Assunzione di Maria (Mária mennybemenetele)
- **November 1.** – Ognissanti (Mindenszentek)
- **December 8.** – Immacolata Concezione (A Szeplőtelen Fogantatás ünnepe)
- **December 25.** – Natale (Karácsony)
- **December 26.** – Santo Stefano (Szent István ünnepe)

A nemzeti ünnepek listája további polgári ünnepségekkel és megemlékezésekkel (Festività e giornate nazionali) egészül ki, amely események nem minősülnek munkaszüneti napnak, de az olasz történelem, a nemzeti- és a katonai identitás és egység meghatározó eseményeinek állítanak emléket.

- **Február 10.** – Az isztriaiak, fiumei és dalmaták emléknapja
- **Február 11.** – Lateráni paktumok
- **Szeptember 28.** – Népfelkelés Nápolyban a nácifasiszták ellen
- **Október 4.** – Szent Ferenc és Szent Katalin, Olaszország védőszentjei
- **November 4.** – A nemzeti összetartozás napja
- **November 12.** – A nemzetközi békefenntartó missziókban elesett katonai és civilek emléknapja

⁸ Olaszország náci-fasiszta megszállás alóli felszabadulásának emlékére szolgál. A felszabadulás nemcsak egy örömteli népünnepély volt, hanem a fasiszmussal való leszámolás drámai pillanata is, amikor a fasisztákat húszévnnyi diktatúráért felelősségre vonták. Massimo Bernardini a történetet 1943-tól, a felszabadítás kezdetétől meséli el, amikor Szicíliától indult a felszabadulás, és 1945. április 25-én ért véget, ami az olaszok számára a Felszabadulás napjává vált. A nap története az évek során változott: ünnepelték, vitatták, dicsőítették vagy éppen elfeledték. Az április 25. nem csupán Olaszország történelméről, hanem az olasz népről is szól

- **November 12.** – A tengerből eltűnt tengerészek emléknapja

4.3 Nemzeti identitás

„A nemzeti egység és a nemzeti identitás kérdése mind a mai napig élénk vita tárgyát képezi a sokszínű Itáliában” – írja Pete László. Az olasz nemzeti identitás kialakulása és „megszilárdulása” az ország történelméből is láthatóan meglehetősen hosszú folyamat eredménye, hiszen egységes Olaszországról egészen a 19. századig, a Risorgimento időszakáig nem beszélhetünk. Számos kutatás vizsgálja az olasz nemzet identitás kérdését és mibenlétét. A kérdéssel foglalkozó kutatók megegyezni látszanak abban, hogy az olasz nemzeti identitás a mai napig nem szilárdult meg, viszont stabil bázissal rendelkezik, amely a földrajzi adottságokban, nyelvi és kulturális sokszínűségben, a katolicizmus szerepében, a regionális identitás, vagyis a „két Itália” problémájában, a fasiszmus és a második világháború utáni hatások, valamint a sport és a gasztronómia témakörökben nyilvánul meg leginkább.

Az olasz nemzeti identitás gyökerei és sajátosságai vizsgálata kapcsán Szabó Tibor (2003:136) Ernesto Galli della Loggia értelmezésére hivatkozva megállapítja, hogy az „olasz identitás, az „olaszság” olyan általános jellemvonása Itália lakosságának, amely a rendkívüli sokféleség ellenére, amely minden téren megfigyelhető a félszigeten, összeköti az ott élőket. Ezt az identitást pedig azok a tényezők határozzák meg, amelyek földrajzi, történelmi, kulturális, sőt még antropológiai téren is mint ontológiai determináció működik Itáliában”.

4.3.1 Nemzeti jelképek

Az olasz nemzeti szimbólumok – mint Mameli himnusza, a trikolór, a címer, az elnöki zászló és a Vittoriano – mind az olasz nemzeti identitást és egységet képviselik. Ezek a szimbólumok mind hozzájárulnak ahhoz, hogy Olaszország nemzeti identitását megőrizték és ünnepeleik a nemzeti egység és a szabadság értékeit.

Mameli himnusza, az *olasz nemzeti himnusz*, 1847-ben született Goffredo Mameli tollából, míg a zenéjét Michele Novaro szerezte. Először Genovában énekelték, majd az 1848-as forradalmak idején vált népszerűvé. Bár az olasz egység után a monarchikus Marcia Reale lett a hivatalos himnusz, Mameli republikánus hangulatú dala továbbra is az egyik legkedveltebb dal maradt. Csak a második világháború után, 1946-ban fogadták el hivatalosan Mameli himnuszt az Olasz Köztársaság nemzeti himnuszaként (National Geographic).

Az olasz trikolor, amely a nemzeti identitás szimbóluma, 1797. január 7-én született Reggio Emiliában, amikor a Ciszpadán Köztársaság parlamentje elrendelte a zöld, fehér és piros színek hivatalos elfogadását. A színek jelentéséről több magyarázat létezik: az egyik szerint a zöld a mezőket, a fehér a hegyek havát, a piros pedig a szabadságért kiontott vért jelképezi, míg egy másik történelmibb nézet szerint a francia zászló ihlette a színválasztást, amelyet az olasz katonai egységek lobogói átvettek. A zászló formáját 1946-ban határozták meg ideiglenesen, majd 1947-ben véglegesítették, és az olasz alkotmány 12. cikkében szabályozták. Az alkotmány előírja a zászló használatát, védelmét a gyalázással szemben, és kötelezővé teszi tanítását az iskolákban más nemzeti szimbólumokkal együtt (National Geographic).

Az Olasz Köztársaság új címerét 1946-ban, a monarchia szimbólumának helyettesítésére tervezték. Ivanoe Bonomi vezette a bizottságot, és országos pályázatot hirdettek, amelyet Paolo Paschetto nyert meg. Az embléma három fő elemből áll:

- **Csillag:** Olaszország ősi szimbóluma, amely a nemzet megszemélyesítését jelképezi.
- **Fogaskerék:** A munka szimbóluma, az Alkotmány első cikkének megfelelően.
- **Olajág és tölgyág:** Az olajág a békét és testvériséget, a tölgyág az erőt és méltóságot jelképezi.

A címer hivatalosan 1948. május 5-én vált Olaszország jelképévé Enrico De Nicola köztársasági elnök aláírásával (National Geographic).

Az olasz köztársasági elnöki zászló az államfő jelenlétének szimbóluma, amely követi őt hivatalos megjelenései során, például utazáskor, városi látogatások alkalmával vagy hivatalos eseményeken. A Köztársaság kikiáltása után ideiglenesen a nemzeti lobogót használták, míg 1965-ben bevezették a kifejezetten az elnök számára készült zászlót. A jelenlegi változatot az 1802–1805-ös Olasz Köztársaság zászlója ihlette, négyzet alakú és kék szegélyű, amely a fegyveres erők szimbóluma, mivel az elnök azok vezetője (National Geographic).

A *Vittoriano*, vagyis az *Altare della Patria*⁹, Itália első királyának, II. Viktor Emánuelnek állít emléket, aki az olasz egység megteremtésének egyik kulcsfigurája volt. Az emlékművet 1911-ben avatták fel Rómában, az olasz egyesítés 50. évfordulóján. Központi eleme II. Viktor Emánuel lovasszobra, amely mellett allegorikus szobrok az olasz nép értékeit (például erő, jog, áldozat) ábrázolják, és szobrok képviselik az olasz régiókat és történelmi városokat. 1921-ben itt helyezték el az Ismeretlen Katona sírját az első világháborúban elesett, ismeretlen katonák tiszteletére. A Vittoriano az olasz nemzeti identitás szimbóluma, ahol olyan ünnepek

⁹ magyar nyelven: „A Haza Oltára”: II. Viktor Emánuel emlékműve

alkalmával tartanak megemlékezéseket, mint az Olasz Köztársaság napja vagy a Nemzeti Egység napja. Az emlékmű üzenetét két felirat foglalja össze: „A haza egységének” és „A polgárok szabadságának” (National Geographic).

7. ábra: "A Haza Oltára": II. Viktor Emánuel emlékműve (Forrás: difesa.it)

4.3.2 Katonai jelképek

Az olasz fegyveres erők modernkori szimbólumai az ország történelmi és kulturális örökségét reprezentálják. Minden egyes haderőnem saját, egyedi jelképpel rendelkezik.

Az *Esercito* logója letisztult, egyszerű és hatásos, az ötágú csillag pedig pozitív értékeket szimbolizál, mint a fény, az irányítás és a megkülönböztetés. A „csillagocskák” 1871-ben jelentek meg először, és minden katonára kiterjesztették. Az „Esercito” logotípus egyértelműen azonosítja az intézményt, függetlenül attól, hogy az „olasz” jelzőt nem tartalmazza (il Logo dell'Esercito).

8. ábra: Az Esercito Italiano logója (Forrás: www.esercito.difesa.it)

A *jelvények* az egyes fegyvernemek és alakulatok szimbólumai, amelyeket az olasz hadsereg különböző fejfedőin viselnek.

Használatuk:

- Minden típusú fejfedőn megtalálhatók, kivéve a bersaglieri fez sapkát, a szolgálati és harci egyenruhához tartozó sapkát, valamint a gyapjúsapkát.
- A jelvények kialakítása eltér a fejfedő típusától függően.

Elhelyezésük:

- **Hímzett vagy arany színű fém jelvények:** a merev tányérsapkán, az alpesi sapkán és a csákón (képin) középen helyezkednek el.
- **Barett jelvények:** ezüstsínezű fémből készülnek, és a bal halánték fölött hordják.

Kivételek:

- A **brigadéros és vezérőrnagyok** mindig ezüstsínezű jelvényt viselnek.
- A **hadtesttábornokok** arany színű jelvényt hordanak.
- Az alpesi csapatok számára fekete műanyag (sorállomány) vagy arany színű (tiszt, altiszt, önkéntes) változat is létezik. Ezeket a hegyi sapkán (kisebb méretű verzió), illetve az alpesi sapkán hordják (Fregi).

Az Olasz Hadsereg jelenlegi *katonai rendfokozatai* több mint hat évszázados múltra tekintenek vissza. A Római Birodalom bukása után Olaszországban hosszú ideig nem létezett egységes hadsereg, mivel a kisebb államok nem tudtak fenntartani nagy katonai alakulatokat. A középkorban a hadseregek főként zsoldosokra épültek, akik azonban megbízhatatlanok voltak,

gyakran dezertáltak vagy barátságosan találkoztak az ellenséggel a harctéren. Emiatt a nemzeti hadseregek megszervezése létfontosságúvá vált, ami hozzájárult a katonai hierarchia újbóli kialakulásához (Gradi).

Az *egyenruha* a katonák által viselt ruházati darabok, felszerelések és kiegészítők összessége, amelyet szolgálat közben és azon kívül is viselnek, megkülönböztető jelzésként, amely státuszukat tükrözi. Minden egyenruhának léteznek évszakhoz igazított változatai, nyári és téli kivitelben. A szolgálati, harci és történelmi egyenruhák kivételével minden típusnak van férfi és női verziója. Az Olasz Hadseregben négy fő egyenruhatípus van használatban:

- **Mindennapi egyenruha (Ordinaria)**
- **Szolgálati egyenruha (di Servizio)**
- **Szolgálati és harci egyenruha (di Servizio e Combattimento)**
- **Díszegyenruha (da Cerimonia)**

Ezek az egyenruhák különféle kiegészítőkkal – például pulóverekkel, sapkákkal, díszítésekkel vagy kék vállszalaggal – kombinálva további variációkban is megjelenhetnek, amelyek speciális alkalmakhoz és helyzetekhez igazodnak (Uniformi).

A **mostreggiature** jelzések a katonák fegyvernemét, szakterületét vagy alakulatát határozzák meg, és formájuk, színük, valamint hagyományos szimbólumaik alapján különböztethetők meg. Ezeket a mindennapi és szolgálati egyenruhán a zubbonyon (vagy előírás szerint az ingeken) viselik. Korábban a legénység számára műanyagból, a tisztek és altisztek számára pedig szövetből vagy hímzéssel készítették, ma azonban minden katonai személyzet zománcozott fémből készült változatot hord. A különböző típusok:

- **Egy-, két- vagy háromágú "lángok" (fiamme)**
 - A **mostreggiature** formája alapján lehet egyágú (pipe), kétágú vagy háromágú láng.
- **Alamari jelzések**
 - A **Granatieri**, a **Vezérkar tisztjei**, valamint az **Olasz Hadsereg Zenekara** téglalap alakú jelzéseit **alamari**-nak nevezik.
- **Téglalap alakú jelzések**
 - Néhány alakulat hagyományos színeit viselő téglalap alakú jelzéseket hord, például az **5. Aosta**, az **ejtőernyősök**, a **légilovasság (Cavalleria dell'Aria)** és a **mérnöki alakulatok (Corpo degli Ingegneri)**.
- **Alábélelt (sottopannate) jelzések**

- Bizonyos alakulatok, például a **Granatieri tüzérségi egységei**, az **alpesi utászok (Genio guastatori alpini)** és a **Lagunari (lagúnai egységek)** alábélelt téglalap alakú jelzéseket hordanak.
- Ezeken az alsó részen mindig szerepel az olasz katonák hagyományos szimbóluma, az **ötágú ezüstcsillag ("stelletta")** (Mostreggiature).

4.3.3 Trikolor

A Trikolór több mint egyszerű állami jelképe: ez egy nép szimbóluma, amely az egyenlőség, testvériség és igazságosság elveiben találja meg identitását. A Risorgimento napjaitól kezdve az egység érzésének tanúja, és a szabadság vitathatatlan jelképe. A megosztott nép reményeit és hősiességét fejezi ki, amely egységes Olaszországot akart – ahogyan Mameli 1847-ben az „Il Canto degli Italiani” (Az olaszok dala) című művében írta: „Gyűjtsön minket egyetlen zászló, egyetlen remény”. A Trikolór a felkelés szimbólumából a sokak áldozatával kivívott szabadság jelképévé vált.

Az Olasz Királyság 1861. március 17-i kikiáltásával a zászló továbbra is az első függetlenségi háború lobogója maradt, de a hiányzó törvénykezés – amely csak katonai zászlókra vonatkozott – eltérő, sőt önkényes változatok létrejöttéhez vezetett. Csak 1925-ben született törvény a nemzeti és az állami zászló hivatalos formáiról. Az állami zászló (melyet az uralkodók rezidenciáin, parlamenti épületekben, hivatalokban és diplomáciai képviseleteken használtak) a címerhez egy királyi koronát is hozzáadott.

A köztársaság megalakulása után, 1946. június 19-én egy elnöki rendelet meghatározta az új zászló ideiglenes formáját, amelyet az Alkotmányozó Gyűlés 1947. március 24-én megerősített, és az alkotmány 12. cikkelyében rögzített. Nemzeti történelem által szentesítve, az alkotmány hatályba lépésével a Trikolór hivatalosan is a Köztársaság zászlójává vált, és azóta is, Északtól Délre, az ország életének része marad (il Tricolore).

9. ábra: Az olasz nemzeti lobogó (Forrás: www.comune.abbiategrasso.mi.it)

4.4 Fegyveres erők (forze armate) felépítése és társadalmi szerepe

A fegyveres erők elsődleges funkciója az állam szuverenitásának katonai eszközökkel történő védelme, a nemzetközi békefenntartó műveletekben való aktív részvétel, valamint a közrend és a belső biztonság fenntartása. Olaszország fegyveres erői négy fő ágazatra tagolódnak: a Haditengerészetre (Marina Militare), az Olasz Hadsereg (Esercito Italiano), a Légierőre (Aeronautica Militare) és a Csendőrségre (Arma dei Carabinieri). Ezen katonai struktúrák közvetlenül a Védelmi Minisztérium irányítása alá tartoznak, biztosítva az állami védelem és biztonság komplex és integrált működését. Ezzel szemben a Pénzügyőrség (Guardia di Finanza) egy katonai jellegű különleges rendőri testület, amely a Gazdasági és Pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozik. A fegyveres erők feladata az állam területi integritásának katonai védelme, beleértve a szárazföldi, tengeri és légi területeket. Emellett Olaszországot nemzetközi missziókban is képviselik, legyen szó katonai beavatkozásról, békefenntartásról vagy kutatási és megfigyelési feladatokról. (Renno 2024).

A társadalom és a fegyveres erők kapcsolatának és bizalmának megerősítése szempontjából meghatározóak nem csupán az állami, de magának a fegyveres testületnek az egyéni ünnepei is, mivel azok gyakran, ha nem is egészében, de részben nyilvánosan zajlanak. November 4-én – amely a Nemzeti Összetartozás Napja és a Fegyveres Erők Napja – Olaszország a Villa Giusti-i fegyverszünetre és az első világháború befejezésére emlékezik, amely lehetővé tette Trento és Trieszt visszatérését az ország területéhez, lezárva a nemzetegyesítési folyamatot. Ezen a napon tisztelnek a haza védelmében elesett katonák előtt, különösen az „Ismeretlen Katona” emlékére, akit 1921-ben helyeztek örök nyugalomra az Altare della Patriában. Az 1922-ben

nemzeti ünneppé nyilvánított megemlékezés célja a hazafiság és kötelességtudat időtlen értékeinek fenntartása, amelyek a múlt és a jelen katonáit egyaránt meghatározzák (4 Novembre).

10. ábra: Az Ismeretlen katona sírjának megkoszorúzása (Forrás: difesa.it)

A társadalom és a fegyveres erők közötti kapcsolat szerepének értelmezése során Vercelli megállapítja, hogy az idők során és a társadalmi osztályok függvényében változott. Napjainkban is számos fontos kérdést érint, például a nemzeti identitást és az egységes nemzethez tartozás érzését; a társadalmi kohéziót egy olyan országban, ahol a regionalizmus és a helyi identitások sokáig meghatározóbbak voltak, mint a még mindig törekény alkotmányos és köztársasági állampolgárság; a közös szabályok tiszteletét, valamint a jogok és kötelességek közötti egyensúlyt.

Fontos kérdésként veti fel az államhoz fűződő viszonyt, amely magában foglalja az egyén hozzájárulását, legyen szó katonai szolgálatról (melyet az olasz alkotmány nem törölt el, csak felfüggesztett) vagy adófizetésről. Az állampolgárság nemcsak jogi, hanem erkölcsi és társadalmi köteleket is jelent. A fegyveres erők és a társadalom kapcsolata attól függ, mennyire érzik magukat az emberek teljes jogú tagjainak a nemzeti politikai közösségben.

A hadsereg szerepe tehát, ahogyan Vercelli fogalmaz, politikai kérdés is, mivel az intézmények legitimációjának fenntartásában játszik kulcsszerepet. A modern hadseregek nem állhatnak a politikai és intézményi rend felett, hanem annak részei, meghatározott feladatokkal. Ha ez az

egyensúly megbomlik, az állam széteséséhez és a társadalom fragmentálódásához vezethet, ahogyan azt például Líbia vagy Irak esetében is láthattuk.

4.4.1 Esercito Italiano

A második függetlenségi háború után, 1859 végén II. Viktor Emánuel vezérkara reformokkal alakította át a Szárd Hadsereget az első Olasz Hadsereggé. Az egykori regionális haderő nem felelt meg az egységes Olasz Királyság előtt álló feladatoknak, ezért az összes elérhető katonai erő integrálását kezdték meg, ami 1861-re érte el első mérföldkövét. Fanti hadügyminiszter május 4-én rendeletben tette hivatalossá az „Olasz Hadsereg” nevet, megszüntetve a korábbi „Szárd Hadsereg” elnevezést. Kezdetben az új hadsereg öt hadtestből állt, amelyek gyalogos-, lovas- és tüzérségi alakulatokból épültek fel, strukturált és modern felépítést biztosítva. A tüzérség nyolc ezredből állt, külön helyőrségi és tábori egységekkel, míg a műszaki alakulatokat két, 16 századból álló ezredbe szervezték. Az átszervezés nemcsak katonai modernizációt jelentett, hanem az egységes Olaszország politikai és nemzeti identitásának megerősítését is szolgálta (Nascita dell'Esercito Italiano).

Cesare Ricotti Magnani miniszter rendelete alapján a királyság területi katonai szervezetének átszervezése részeként 1870-ben úgynevezett Distritti Militari-kat, vagyis Katonai Körzeteket hoztak létre. Fő feladatuk a toborzás, a mozgósítás, a kiképzés és az ellátás volt. Az idő múlásával a túlzott terhelés miatt csökkentették mozgósítási szerepüket, és szervezeti átalakításokon mentek keresztül. 1926-ban öt kategóriába sorolták őket - 1. kategóriába kizárólag a római körzet tartozott, a 2. kategóriába Firenze, Milánó és Nápoly körzetei, a 3. kategóriába a hadseregcsoporthatóságok székhelyein lévő körzetek, a 4. kategóriába az hadosztályparancsnokságok székhelyein lévő körzetek, míg az 5. kategóriába az összes többi - , majd a második világháború után fenntartották szervezetüket, miközben az olasz férfi lakosság egészségügyi szűrését is végezték. 2000-ben a regionális RFC (Reclutamento Forze di Completamento – Kiegészítő Erők Toborzási Felügyelete) parancsnokságok alá kerültek, a sorkötelezettség felfüggesztése után pedig Dokumentációs Központokká alakultak, amelyek az állampolgárok számára ügyintézési szolgáltatásokat nyújtanak (Breve Storia).

Már a római légiók idejében – sőt, még azokat megelőzően is – a hadseregek a harci csapatoktól elsősorban szervezettségükben és fegyelmezett harcmódorukban különböztek, ennek megfelelően szerveződtek, míg más speciális alakulatok a logisztikáról gondoskodtak. Ebből alakultak ki a fegyvernemek és testületek. Az Az Esercito Italiano hat fegyvernemet (gyalogság, lovasság, tüzérség, műszaki alakulatok, híradás, szállítás és anyagellátás) és három testületet

(katonai egészségügyi szolgálat, hadtápkiszolgáló testület, katonai mérnöki testület) foglal magában. Ezek további szakágakra oszlanak, amelyek meghatározzák az egyes egységek harcmódorát és feladatait (Armi e Corpi dell'Esercito).

Az Esercito Italiano nemzetközi szerepvállalása mellett a nemzeti területen belül, a civil lakosság érdekeit, jólétét és biztonságát szolgáló feladatkörök ellátása terén is aktív szerepet vállal. Intézményi feladatai keretében részt vesz a „szabad intézmények védelmében és a nemzeti közösség javának biztosításában közveszélyhelyzetek esetén”. Ennek részeként a civil hatóságokkal együttműködve végzi a területellenőrzési feladatokat a „Strade Sicure” (Biztonságos Utcák) műveletek keretében. Emellett a hadsereg az ország egész területén állomásozó egységei révén gyors reagálása és különböző szintű szakosodást igénylő beavatkozásokat is végre tud hajtani. Ezekkel a civil hatóságokat támogatja a közveszélyhelyzetek által érintett lakosság megsegítésében, legyen szó természeti katasztrófákról, ipari vegyi szennyezésekről, légi balesetokról vagy egyéb közérdekű szükséghelyzetekről (Operazioni Nazionali).

4.4.2 Állami és katonai protokoll, ceremóniák és díszelgés

Az **Olasz Köztársaság ceremóniája** (Ufficio del Cerimoniale di Stato) a háború utáni időszakban alakult ki, amikor szabályait az demokrata állam igényeihez és az 1948-as Alkotmányban rögzített elvekhez igazította. Ezzel helyettesítette az Olasz Királyság ceremóniáját, amely a Savoyai Udvar ceremóniájából származott.

A monarchikus államból, a fasiszta rezsimen át, az 1946. június 2-án létrejött Köztársaságra való átmenet során szükségessé vált a protokoll minden aspektusának módosítása és újra definiálása. Ez magában foglalta a himnusz, a nemzeti zászló és az állami embléma használatát, az államfő jelenlétének formáit, a nyilvános rendezvények rangsorolását, a kitüntetések, a címerjogot, hogy csak néhány változást említsünk.

Az új államban megszűntek a nemesi címek, meg lettek határozva az alkotmányos és alkotmányos jellegű szervek, és elfogadták és előmozdították a helyi autonómiákat.

A protokoll szabályainak megújítása az Olasz Köztársaság történetének utolsó évtizedeiben zajlott, és konkrét megvalósulást nyert a Miniszterelnök Április 14-i 2006-os rendeletében, amelyet az Április 16-i 2008-as DPCM módosított és kiegészített. A hatályos szöveg képezi a legfontosabb dokumentumot a ceremóniák terén, és meghatározza az állami protokoll általános szabályait.

A Honvédelmi Minisztérium honlapján rögzítik az állami és katonai protokoll során résztvevő egységeket, feladatukat és hatáskörüket (Ufficio Cerimoniale). A Köztársaság ceremóniájáért felelős szervek a **Hivatali Ceremónia Osztály** (Dipartimento del Cerimoniale di Stato), amely a Miniszterelnöki Hivatalnál működik, és az **Olasz Köztársaság Diplomáciai Ceremóniák Hivatala** (Ufficio Cerimoniale Diplomatico della Repubblica), amely a Külügyminisztériumban működik.

A **Honvédelmi Minisztérium Ceremónia Hivatala** Miniszterelnöki Hivatal Kabineti Irodájában működik a 6. „Ceremónia” Iroda, amelynek feladatai a következőket foglalják magukban:

- A katonai ceremónia koordinálása általános irányelvek kidolgozásával;
- A Miniszter és az Államtitkárok képviseleti tevékenységei és a Miniszter ceremóniájának intézése;
- A Honvédelmi Minisztérium által biztosított védnökségek és a Honvédelmi Miniszter részvétele tiszti bizottságokban;
- A katonai egységek/részlegek részvételi engedélyezése polgári jellegű ceremóniákon, valamint koszorúzás a Milite Ignoto síremlékénél a Vittoriano Emlékmű Komplexumban.

Az Iroda, amelyet egy magas rangú tiszt irányít, nem általános vezetői minőségben, a következő egységekre van felosztva:

- Titkárság;
- Három szakasz, nevezetesen:
 - Az 1. szakasz „Ceremónia”;
 - A 2. szakasz „Protokoll tevékenységek és versenyek”;
 - A 3. szakasz „Társadalmi események”.

4.4.3 Corazzieri Ezred

A Corazzieri Ezred közel 700 éves folyamatos működése egyedülálló az olasz fegyveres testületek történetében. Az alakulat történelmi hagyományaihoz hűen megőrizte rendeltetését, miközben modernizálta feladatait és képességeit. A köztársasági elnök testőrségeként betöltött kiemelkedő szerepe és a szigorú kiválasztási rendszer miatt a Corazzieri ma is az egyik legelismertebb és legikonikusabb katonai egység Olaszországban.

11. ábra : A Corazzieri ezred katonái (Forrás:palazzo.quirinale.it)

4.4.3.1 A Corazzieri Ezred története és szerepe az Olasz Köztársaság állami protokolljában

Az Olasz Köztársaság állami protokolláris és katonai ceremóniális feladatait ellátó egysége a Corazzieri Ezred, amely a csendőrség (Carabinieri) szervezetébe integráltan működik. Az ezred legfőbb feladata a köztársasági elnök személyi védelme, valamint az állami protokolláris eseményeken történő reprezentációs szolgálat biztosítása. A Corazzieri Ezred története a 14. századig nyúlik vissza, amikor a Savoyai-ház tagjainak és rezidenciájának védelmét egy íjászokból és zsellérekéből álló fegyveres testület látta el. Hivatalos katonai egységként való létrehozása Emmanuel Philibert, Savoyai herceg (1553–1580) nevéhez köthető, aki megalapította a „Herceg Becsületőrségét”. Az alakulat első jelentős harci megmérettetésére a San Quintino-i csatában (1557. augusztus 10.) került sor (I Corazzieri).

A következő évszázadok során az egység létszáma és szakterülete folyamatosan bővült: 1630 körül már négyszáz fős létszámmal működött, négy századra osztva, köztük az „Őfelsége Páncélos Társaságával”, amely a hatóság monogramját viselte. Az ezred fennmaradt az intézményi változások ellenére is, és alkalmazkodott mind a monarchikus, mind a köztársasági korszakok kihívásaihoz. II. Umberto király 1946. június 13-án felmentette a Corazzieri katonáit a monarchiára tett esküjük alól, majd az alakulatot „3° Squadrone Carabinieri a Cavallo” (3. lovas csendőroszt) néven szervezték újjá. Az egység tradicionális egyenruháját is eltávolították. Luigi Einaudi köztársasági elnök (1948–1955) azonban újraalapította a „Squadrone Carabinieri Guardie”-t, amely 1965-ben a „Comando Carabinieri Guardie del

Presidente della Repubblica”, majd 1990-ben a „Reggimento Carabinieri Guardie della Repubblica” nevet kapta. 1992. december 24-én az alakulat hivatalosan visszavette történelmi nevét: „Reggimento Corazzieri” (I Corazzieri).

4.4.3.2 A Corazzieri Ezred kiválasztási és kiképzési követelményei

A Corazzieri tagjait kizárólag a csendőrség állományából választják ki. A jelentkezőknek legalább egy év aktív szolgálati tapasztalattal kell rendelkezniük, és meg kell felelniük szigorú erkölcsi és fegyelmi követelményeknek. A kiválasztás során különös hangsúlyt kap a fizikai alkalmasság, mivel az alakulat katonái impozáns megjelenésük révén is kiemelkednek. A minimális testmagassági követelmény 190 cm, de az elmúlt évek tendenciái alapján 195 cm vagy ennél magasabb magasság az elvárás, és több katona meghaladja a 2 métert is. Fontos szempont a harmonikus testfelépítés, atletikusság és mozgáskoordináció, mivel a szolgálat lóháton, motoron és gyalogosan is történik, gyakran hosszú órákon át statikus testhelyzetben. Az alakulat tagjai önvédelmi és lökiképzést is kapnak (Corazzieri RaiNews).

4.4.3.3 A Corazzieri Ezred székhelye és jelentősége

A Corazzieri Ezred székhelye Rómában, a Santa Susanna-templomhoz csatolt kolostoregyüttesben található, amelyet Alessandro Negri di Sanfront őrnagy után neveztek el. A laktanya nyitott a civil látogatók számára, akik betekintést nyerhetnek az ezred történetébe, megtekinthetik az istállókat, a nyereggyárat, a motorkerékpár-csarnokot, a San Giorgiónak szentelt kápolnát, valamint a történelmi sisakok és páncélok gyűjteményét.

A Corazzieri Ezred az Olasz Köztársaság elnökségének alárendeltségében működik, és kizárólag a Quirinale-palota területén lát el igazságügyi, katonai és közbiztonsági feladatokat. Az ezred fő feladatai közé tartozik:

- A köztársasági elnök és hivatalos vendégeinek védelme
- Állami és hivatalos látogatások biztosítása
- A kiemelten védett belső területek felügyelete
- Postai küldemények és csomagok ellenőrzése speciális berendezésekkel
- Videós megfigyelőrendszerek kezelése
- A Köztársasági Elnökség Főtitkárságának tájékoztatási feladatainak ellátása (Compiti)

4.4.3.4 A Corazzieri és a Quirinale-palota szerepe az olasz államiságban

A Quirinale-palota az Olasz Köztársaság elnökének egyik hivatalos rezidenciája, a nápolyi Villa Roseberyvel és a Tenuta di Castelporzianoval együtt. A palota történelmileg kiemelt jelentőségű, mivel 30 pápa, 4 olasz király és 12 köztársasági elnök rezidenciája volt. Az épület a Quirinale-dombon található, amely Róma hét dombja közül a legmagasabb, és a köznyelvben Monte Cavallóként is ismert (Politano 2011).

A turisták és helyiek körében az egyik legnagyobb érdeklődést kiváltó esemény az őrsváltás, amelyet a Corazzieri látványos katonai hagyományoknak megfelelően hajt végre, gyakran a Vám- és Pénzügyőrség Zenekarának kíséretében.

12. ábra: A Corazzieri és a Quirinale-palota (Forrás: ilreggino.news)

4.4.4 A 8. Lancieri di Montebello EzredAmikor a 8. „Lancieri di Montebello” Ezredről beszélünk, amely az Esercito Italiano részeként a "Szardíniai Gránátosok" Gépesített Dandárhoz tartozik, akkor az olasz katonai lovasság 300 éves történelméről és hagyományairól van szó. Jelenleg a zászlóalj a dandár felderítő egységeként működik, és a dandár más alakulataival együtt részt vesz a római protokolláris és állami ceremóniákon, valamint a kiemelt reprezentációs feladatokban. Az ezred kiképzőbázisa Rómában található, ahol működik a Katonai Lovasközpont (Centro Ippico Militare, röviden: CIM) is (Nissolino Academy).

Az olasz főváros lovasezrede egy ezredparancsnokságból, egy logisztikai támogató századból, egy páncélozott századcsoporthból – amely az egység harcászati eleme –, valamint egy lovas századcsoporthból áll, amely díszőrségi-, kísérőszolgálatokat, protokolláris és reprezentációs feladatokat lát el. Az ezred önkéntes katonákból áll, és Rómában, a „Sabatini” laktanyában állomásozik. Az ezred zászlaját Ezüst Katonai Érdeméremmel tüntették ki. Az ezred ünnepnapja június 24., a Monte Vento és Custoza melletti harcok (1866) évfordulója, ahol kiérdemelte az Arany Katonai Érdemérmét (Reggimento Lancieri di Montebello (8°)).

4.4.4.1 A 8. Lancieri di Montebello Ezred története

A mai 8. "Lancieri di Montebello" Ezred 1859. szeptember 16-án alakult meg "Cavalleggeri di Montebello" néven, Vogherában, három századból állt össze, amelyeket a "Novara", "Aosta" és "Monferrato" ezredek biztosítottak.

1860-ban az ezred a "Lánzsás" (Lancieri) különleges alakulatba került, majd részt vett a brigantizmus elleni harcokban és 1866-ban a Harmadik Függetlenségi Háborúban. Később katonákat küldött az Eritreai (1887, 1895) és Líbiai (1911) hadjáratokba.

Az első világháború során az ezred harcolt Peteanónál (1916), Visnadellónál (1917) és Vittorio Venetónál (1918), majd az elsők között vonult be a felszabadított Udine városába. 1919-ben beolvadt a "Cavalleggeri di Catania" ezredbe, majd 1920. május 20-án feloszlatták, századai a "Nizza" és "Vittorio Emanuele II" ezrekhez kerültek.

1942. július 15-én újra létrehozták 8. "Lancieri di Montebello" páncélos felderítő csoportként (R.E.Co.), amely 1943. április 1-jétől az "Ariete" Páncélos Lovashadosztály része lett. 1943 szeptemberében Rómát védte az ellenséges támadásokkal szemben, majd szeptember 16-án ismét feloszlott.

1950. január 1-jén Rómában újjászervezték "Lancieri di Montebello" századcsoporthoz, majd 1951. május 1-jén átalakult 8. Páncélozott Lovasezreddé. 1958. november 4-én visszakapta hagyományos nevét: 8. "Lancieri di Montebello" Ezred.

Az 1975-ös átszervezés során szeptember 30-án 8. páncélos századcsoporthoz alakult, majd 1979. július 1-jén gépesített századcsoporthoz vált.

Az 1992-es katonai reform után szeptember 23-án újjáalakult, és az új "Centauro" páncélos járművekkel azonnal bevetették a "Ibis" hadműveletben, Szomáliában. 1993. július 2-án egy ütközetben Andrea Millevoi hadnagy életét vesztette, aki posztumusz Arany Katonai Érdemérem kitüntetésben részesült.

Ezt követően az ezred részt vett hazai közrendvédelmi műveletekben, majd 2004 márciusától létrehozta a lovas századcsoporthoz, amely a páncélos századcsoporthoz mellett protokolláris és reprezentációs feladatokat lát el (Lancieri – La Storia).

4.5 Katonai (felső)oktatás és nevelés rendszere, valamint szerepe a nemzeti- és katonai identitás fejlődésére

Az Olasz Köztársaság katonai felsőoktatási rendszere és nevelési gyakorlata mélyen gyökerezik az ország történelmi és kulturális hagyományaiban, jelentős szerepet játszva a nemzeti és katonai identitás formálásában. Az olasz katonai oktatás története során számos jelentős átalakuláson ment keresztül, melyeket mélyreható politikai, társadalmi és kulturális változások formáltak. A különböző történelmi korszakokban az állam katonai képzéssel kapcsolatos szemlélete és gyakorlata folyamatosan alkalmazkodott a nemzeti és nemzetközi biztonsági kihívásokhoz, valamint a hadtudomány és az oktatási rendszer fejlődéséhez.

4.5.1 Történelmi áttekintés

A sport kiemelkedő érzelmi és kulturális jelentőséggel bír Olaszországban, hasonlóan számos más nemzet életéhez. Már a 18. századból fennmaradt források hangsúlyozzák a testnevelés fontosságát és annak szélesebb körű elterjesztését. Vincenzo Cuoco, Filangieri követője, szintén kiemelte a testnevelés és a katonai képzés elengedhetetlen szerepét a megfelelő szellemi nevelésben. A katonai és testnevelési képzés szoros összefonódása révén 1844-ben Torinóban, Riccardi di Netro vezetésével megalakult az első testnevelési egyesület, amely napjainkban is fennáll. Az 1859-es Casati-törvény mérföldkőnek számított a közoktatás szabályozásában, ugyanis ennek értelmében a testnevelés oktatása és a tanárképzés kötelezővé vált. A törvény megerősítette a katonai és polgári oktatás közötti kapcsolatot, elősegítve a katonai értékek és ismeretek integrálását a nemzeti oktatási rendszerbe. (Farkas-Rác, 2016:52).

A modern olasz katonai oktatás gyökerei valóban az 1861-ben létrejött Olasz Királyság megalakulásáig nyúlnak vissza. Az egységes nemzetállam kialakulásával szükségessé vált egy központi katonai képzési rendszer felállítása, amely biztosította a hadsereg számára a jól képzett tisztikart és legénységet. Az első katonai akadémiák és intézmények ebben az időszakban jöttek létre, követve a korabeli európai mintákat. A katonai kiképzés szolgálatában álltak például a hadi iskola Torinóban, valamint a katonai akadémiák Torinóban és Modenában. A hadi tengerészeti oktatást a livornói hadi tengerészeti akadémia biztosította. Ezek az intézmények jelentős szerepet játszottak az olasz hadsereg és haditengerészet szakképzett állományának kialakításában (Olaszország).

4.5.2 A kortárs olasz katonai oktatási rendszer

Az olasz katonai felsőoktatás intézményei a fegyveres erők különböző ágazataihoz kapcsolódnak, és céljuk a tisztek és vezetők magas szintű képzése. Ezek az intézmények szorosan együttműködnek a polgári egyetemekkel, biztosítva a hallgatók számára a katonai és akadémiai ismeretek integrált elsajátítását.

A katonai iskolák katonai rendtartású középiskolák, amelyek klasszikus (*liceo classico*) és tudományos gimnáziumi (*liceo scientifico*) képzéseket kínálnak, és a 15 éves kortól kezdve (vagyis a tudományos gimnázium III. évfolyamától és a klasszikus gimnázium I. évfolyamától, ami a harmadik évet jelenti) elérhetők, céljuk pedig, hogy felkészítsék a diákokat a katonai akadémiákra való belépésre. A katonai iskolák hagyománya a nápolyi Nunziatella katonai iskolával (**Scuola Militare "Nunziatella"**), később a milánói Teulié katonai iskolával (**Scuola Militare "Teulié"**) (Scuole Militari) és a tengeri kollégiummal kezdődött, amely ma a velencei "Francesco Morosini" katonai tengerészeti iskola (**Scuola Navale "Francesco Morosini"**) (Marina Militare). Az utóbbi években, pontosabban 2016-ban alapították meg a firenzei "Giulio Douhet" légierő katonai iskolát (**Scuola militare Aeronautica "Giulio Douhet"**) (Aeronautica Militare).

13. ábra : Scuola Militare „Teulié” (Forrás: difesa.it)

A katonai középiskola elvégzését követően lehetőség van katonai akadémián való továbbtanulásra. Az olasz katonai akadémiák olyan egyetemi képző intézmények, amelyek a fegyveres erők és a rendőrség tisztjeinek képzésére szolgálnak. Képzési programjuk kettős

jellegű, ötvözi az akadémiai tanulmányokat és a katonai kiképzést, célja a stratégiai, technikai és vezetői készségek fejlesztése. Ezekre az akadémiákra – Accademia Militare di Modena, Accademia Navale di Livorno, Accademia Aeronautica di Pozzuoli, Accademia della Guardia di Finanza di Bergamo - a nyilvános versenyvizsgákon keresztül lehet belépni, amelyekre olasz állampolgárok jelentkezhetnek 17 és 22 év között, középiskolai érettségi bizonyítvánnyal. A versenyvizsgák írásbeli, szóbeli, pszicho-fizikai felméréseket és fizikai alkalmassági tesztet tartalmaznak (Dopo la Terza Media).

A hivatásos állomány számára folyamatos továbbképzési és specializációs programok állnak rendelkezésre, amelyek célja a modern hadviselés és védelmi stratégiák elsajátítása. Ezek a programok magukban foglalják a vezetői készségek fejlesztését, a technológiai újítások alkalmazását és a nemzetközi missziókra való felkészítést.

Az olasz hadsereg modernizációja és a központi katonai oktatási rendszer kiépítése elengedhetetlen volt az egységes Olaszország védelmi képességeinek megerősítéséhez és a nemzeti identitás kialakításához. Az olasz katonai oktatás rendszere dinamikusan alkalmazkodik a korszerű biztonságpolitikai igényekhez, miközben figyelembe veszi a társadalmi változásokat és az oktatási reformok által meghatározott irányelveket. A történelmi tapasztalatok és a nemzetközi együttműködés révén Olaszország olyan katonai képzési struktúrát alakított ki, amely képes megfelelni a 21. század kihívásainak, biztosítva a fegyveres erők professzionalizmusát és hatékonyságát.

4.5.3 A katonai nevelés szerepe a nemzeti és katonai identitás fejlődésében

A katonai nevelés Olaszországban nem csupán a szakmai készségek átadására korlátozódik, hanem kulcsszerepet játszik a nemzeti identitás és a hazafias értékek megerősítésében. A képzési programok célja, hogy a hallgatókban elmélyítsék az ország történelmének, kultúrájának és hagyományainak ismeretét, ezáltal erősítve a közösséghez való tartozás érzését.

A nemzeti és katonai identitás szorosan összefonódik a hagyományokkal, amelyek generációról generációra öröklődnek, és biztosítják a közösség folytonosságát és értékrendjét. A katonai hagyományok megőrzése nemcsak az intézmény identitását erősíti, hanem a fiatalabb nemzedék számára is iránymutatásként szolgál (Marzani, 2017).

A hagyományok különböző formákban jelennek meg: a nemzeti szimbólumokban, mint a zászló és a himnusz, az eseteket tiszteletében, az egyenruhák és kitüntetések jelképrendszerében, valamint a történelmi események és katonai hősök emlékében. A katonai

egységek saját történelmükből merítve alakítják ki szokásaikat, amelyeket gyakran még hivatalos szabályozás előtt elfogadnak és őriznek (Marzani, 2017).

A hagyományok ereje az identitás megerősítésében rejlik, de csak akkor maradhatnak relevánsak, ha összhangban állnak a modern hadviselés követelményeivel. Minden olyan gyakorlatot, amely akadályozza a hadsereg fejlődését és hatékonyságát, felül kell vizsgálni. A katonai hagyományok tehát nemcsak múltbéli emlékek, hanem az intézményi és nemzeti identitás élő részei, amelyek a katonai közösség összetartását és értékrendjét biztosítják (Marzani, 2017).

14. ábra: Scuola Militare „Nunziatella” (Nápoly) (Forrás: esercito.difesa.it)

4.5.4 Összegzés

Az Olasz Köztársaság katonai felsőoktatási rendszere szorosan kapcsolódik az ország történelmi és kulturális hagyományaihoz, jelentősen hozzájárulva a nemzeti és katonai identitás formálásához. Az oktatási rendszer folyamatosan igazodik a politikai és társadalmi változásokhoz, valamint a biztonsági kihívásokhoz.

Olaszországban a katonai oktatás intézményei a fegyveres erőkhöz kötődnek, és biztosítják a katonák és tisztek magas szintű képzését. A rendszer két fő szintből áll:

- Katonai középiskolák: Klasszikus és tudományos gimnáziumi képzést nyújtanak, előkészítve a diákokat a katonai akadémiákra. Főbb intézmények: Nunziatella, Teulíe, Francesco Morosini, Giulio Douhet.

- Katonai akadémiák: A fegyveres erők és rendőrség tisztjeit képzik, ötvözve az akadémiai és katonai oktatást. Főbb intézmények: Modena, Livorno, Pozzuoli, Bergamo akadémiái.

A katonai személyzet számára folyamatos továbbképzési és specializációs programok is elérhetők, amelyek biztosítják a modern hadviseléshez szükséges tudást és vezetői készségeket. A katonai képzés nemcsak szakmai készségeket ad át, hanem hozzájárul a nemzeti identitás és a hazafias értékek erősítéséhez. A hagyományok – mint a nemzeti szimbólumok, katonai rítusok és történelmi emlékek – kulcsszerepet játszanak az intézményi és közösségi összetartásban.

Összességében az olasz katonai oktatási rendszer modern, de tradíciókra épülő szerkezet, amely biztosítja a fegyveres erők professzionalizmusát, miközben hozzájárul az ország védelmi képességeinek és nemzeti identitásának megerősítéséhez.

4.6 Festa della Repubblica (a Köztársaság Napja)

A Festa della Repubblica, vagyis a Köztársaság Napja az olasz állam és az olasz nemzet legfontosabb ünnepe, amelyet hagyományosan június 2-án rendeznek meg. A központi ünnepség és megemlékezés a fővárosban, Rómában zajlik, de országszerte kisebb megemlékezéseket szerveznek a történelmi jelentőségű esemény tiszteletére.

Az június 2-i ünnepségek az olasz nemzet fontos történelmi fordulópontjára emlékeznek. A hivatalos ceremónia és a katonai parádé az államirányítás, a fegyveres erők, valamint a civil lakosság részvétele mellett zajlik. A történelmi esemény előtti tisztelgés, a kulturális hagyományok megelevenítése és a fegyveres erők szerepe mind hozzájárulnak az ország egységének megszilárdításához. A tehát nemcsak az olasz történelem előtt tisztelegnek, hanem az összetartozás és a nemzeti büszkeség szimbólumai is.

15. ábra: Köztársaság Napja – Június 2. (Forrás: difesa.it)

4.6.1 Történeti háttér és társadalmi jelentősége

Amint az az *il Post* (2015) olasz napilapban olvasható, a Festa della Repubblica olasz nemzeti ünnepet minden évben június 2-án tartják annak a népszavazásnak az évfordulója alkalmából, amelyen 1946. június 2. és 3. között az olaszok arról döntöttek, hogy az állam intézményi formája köztársaság vagy monarchia legyen, miután véget ért a hosszú ideig az uralkodócsalád által támogatott fasiszta rezsim. Ennek a szavazásnak az eredményeit – amely az olasz történelemben először általános választójog alapján zajlott – 1946. június 18-án hirdették ki: 12 718 641 olasz szavazott a köztársaságra, 10 718 502 a monarchiára, és 1 498 136 szavazat érvénytelen vagy üres volt. Az eredményeket követően a Semmitőszék 1946. június 18-án hivatalosan is kikiáltotta az Olasz Köztársaság létrejöttét. A Köztársaság Ünnepe később azon a napon lett rögzítve, amikor a népszavazás során az olaszok többsége a köztársaságot választotta.

Észak-Olaszországban a köztársaság szinte minden nagyobb városban győzött, míg délen a monarchia kapott több szavazatot (Nápolyban például 900 ezer szavazat érkezett a monarchiára, míg a köztársaságra alig 250 ezer; Palermóban majdnem 600 ezer a monarchiára és 380 ezer a köztársaságra). Rómában a monarchia kismértékben több szavazatot kapott, körülbelül 30 ezerrel többet. A Köztársaság Ünnepét először hivatalosan 1948-ban ünnepelték, és minden év június 2-án tartották egészen 1977-ig, amikor a gazdasági válság miatt úgy döntöttek, hogy az ünnep minden évben június első vasárnapjára esik (az előző évben, 1976-ban a hagyományos katonai parádét törölték, mivel egy súlyos földrengés május 6-án majdnem ezer halálos áldozatot követelt Friuli-Venezia Giulia régióban). A június 2-i dátumot és az ünnepségeket végül a második Amato-kormány állította vissza egy 2000 novemberében elfogadott törvénnyel.

A Festa della Repubblica, vagyis az Olasz Köztársaság napja az ország társadalmi és politikai életének kiemelkedő eseménye, amely az 1946-os népszavazásra emlékezteti az olaszokat. Ezen a napon az állampolgárok döntési jogok kaptak a jövőjüket illetően; a monarchia eltörlése és a köztársaság megalapítása mellett döntött, ezzel lezárva a Savoyai-ház uralmát és új korszakot nyitva az ország történetében. Társadalmi szempontból vizsgálva a Festa della Repubblica, nem csupán a történelem egy fontos mérföldkövet eleveníti meg, hanem az olasz nemzeti identitás és egység szimbólumaként jelenik meg. Tehát maga az ünnep lehetőséget biztosít az olasz nép számára, hogy közösen emlékezzenek meg az ország demokratikus alapjainak megteremtéséről, valamint kifejezzék ezzel kapcsolatos hazafias érzéseiket.

4.6.2 Az ünnepség lefolyásának rendje

A magyarországi állami ünnepekkel eltérően az Olasz Köztársaság napja alkalmából tartott megemlékezés sokkal nagyobb hangsúlyt fektet az állam fegyveres erőinek megjelenítésére.

A *la Repubblica* olasz napilap 2015. június 2-án közölt számában olvasható az esemény részletes leírása, amely a hivatalos rendezvényelemek ismertetése mellett kihangsúlyozza az ünnepség jelentőségét az egész olasz nemzet számára.

A napilap leírása lapján a Festa della Repubblica olasz állami rendezvény az alábbi általános rendet követve kerül lebonyolításra:

- helyszín: Róma, Piazza Venezia és a Via dei Fori Imperiali közötti terület
- időpont: periodikus esemény, június 2.
- az Ismeretlen Katonai Sírjának megkoszorúzása az Altare della Patria emlékműnél. Jelen vannak és részt vesznek az állam legmagasabb rangú vezetői
- Mameli-himnusa a Piazza Venezián
- a Frece Tricolori műrepülő csapat átrepülése
- az elnök megérkezik az Altare della Patria emlékműtől – motoros corazzieri testőrök kíséretében - a Via dei Fori Imperiali helyszínre
- 10:00 a katonai parádé kezdete. A parádét összesen 7 szektorra osztják, s hagyományosan a Carabinieri zenekar nyitja meg. Őket követik a fegyveres erők zászlói, az olasz régiók, városok és veteránszervezetek lobogói.
 1. szektor: történelmi felvonulás, ahol többek között I. világháborús egyenruhás egységek is részt vesznek, valamint az Olaszország által támogatott nemzetközi szervezetek – ENSZ, NATO, EU – képviselte is megjelenik.
 2. szektor: Esercito Italiano
 3. szektor: Marina Militare
 4. szektor: Aeronautica Militare
 5. szektor: a katonai segédszervezetek elvonulása: Guardia di Finanza, Vöröskereszt, Máltai Lovagrend
 6. szektor: tűzoltóság, rendőrség, valamint a polgári védelem egységeinek felvonulása
 7. szektor: Bersaglieri fúvószenekar
- A katonai parádé a Corazzieri testőrezred és a lovas carabinieri tiszteletével zárul.

A lefolyás rendjéből következik, hogy az állam és a fegyveres erők közötti együttműködés meglehetősen erős.

4.6.3 A Festa della Repubblica és Szent István ünnepe

A Festa della Repubblica (június 2.) és Szent István ünnepe (augusztus 20.) két olyan nemzeti ünnep, amely az államiság és a nemzeti identitás szempontjából kiemelkedő történelmi eseményekhez köthetők. A két nemzeti ünnep eltérő történelmi és kulturális háttérrel rendelkezik, és szignifikáns eltérést mutatnak a történelmi idősíkon elfoglalt helyükben, amely a hozzájuk kötődő ideák megszilárdulásának szempontjából jelentős, mégis több közös vonás is felfedezhető köztük.

A történelmi események tudatában tehát megállapítható, hogy mind a két ünnep az ország *politikai és társadalmi átalakulásának* szimbóluma, az államiság és a nemzeti szuverenitás jelképe. Az Olasz Köztársaságban 1946. június 2-án népszavazással eltörölték a monarchiát, amely esemény az ország modern politikai rendszerének alapjait teremtette meg. A magyar államalapítás, Szent István ünnepe a 11. században keresztény állammá formálta az országot, amely a mai napig fennmaradt.

Az államisághoz köthető ideológiai változások *politikai és kulturális fordulópontokat* hoztak magukkal. Olaszországban népszavazás útján döntöttek a monarchia eltörléséről, amely lezárta a Savoyai-ház uralmát és a fasiszta rezsim időszakát, s ezzel egyidőben új, demokratikus korszak nyílt meg az ország életében. Magyarországon a törzsi berendezkedést felváltotta a központosított királyi hatalom, amely a kereszténység felvételének köszönhetően politikai stabilitást is nyert, valamint az egyházi és világi közigazgatás megszervezése, az állam érdekeit szolgáló törvénykezések a fejlett nyugati világhoz való csatlakozást és kulturális fejlődést is lehetővé tette (Boda 2020).

Állami ünnep lévén mind a két esemény kiemelkedő jelentőségű a két ország számára. A történelmi eseményekre való emlékezés mellett ezeken a napok az államiság, a nemzeti összetartozás és a kulturális identitás kifejezésének fontos eszközei is. A hivatalos, állami ceremóniák, Olaszországban a katonai parádé, Magyarországon a tiszttavatás és egyéb látványos rendezvények nagyban hozzájárulnak az ünnep méltóságához és az állampolgárok összetartozás érzetének erősítéséhez, hiszen mindkét ünnep során több százezren vesznek részt az eseményeken, amelyek az egész országot érintik. Az ünnepek során megrendezett állami események kiemelt szerepet játszanak a nemzeti büszkeség, az összetartozás és a történelmi örökség ápolásában.

A nemzeti ünnepek nem csupán politikai és történelmi eseményekre való emlékezést szolgálnak, hanem mélyebb kulturális, társadalmi, sőt *vallási jelentőséggel* is bírnak. A Festa

della Repubblica és Szent István ünnepe esetében is megfigyelhető a vallás és a nemzeti identitás összefonódása, bár eltérő mértékben és történelmi kontextusban. A Festa della Repubblica alapvetően politikai és világi esemény, központjában az olasz állam modern politikai berendezkedése áll, azonban mély keresztény hagyományokkal rendelkező ország lévén a vallás hangsúlyos szerepe és a nemzeti identitással való összefonódása megfigyelhető.

A katonai parádé részeként az olasz fegyveres erők egyházi egységei is részt vesznek a felvonuláson, ezzel is jelezve az egyház és a nemzet közötti kapcsolatot. Olaszország hivatalosan szekuláris állam, de a lakosság jelentős része katolikus, és az egyház befolyása kulturálisan máig érezhető. A Festa della Repubblica így egyszerre képviseli az olasz nemzeti egységet és demokratikus értékeket, miközben tükrözi az ország mély vallási örökségét is. Az olasz ünneppel ellentétben Szent István ünnepe nemcsak Magyarország államalapításának, hanem a keresztény magyar állam megszületésének ünnepe is. Az államalapítás és a kereszténység szorosan összefonódott, hiszen a magyar államiság István uralkodása alatt vált megszilárdított rendszerré, amelyet a keresztény hit tartott össze. Az egyik legfontosabb esemény a Szent István-napi ünnepi szentmise, amelyet Budapesten a Szent István-bazilika előtt tartanak. A Szent Jobb-körmenet az ünnep egyik legszimbolikusabb része, amely során Szent István király mumifikálódott jobb kezét hordozzák végig a fővároson. Magyarországon a kereszténység évszázadokon keresztül nemcsak vallási, hanem kulturális és politikai szerepet is betöltött. Szent István hagyatéka a magyar nemzet egyik alapköve, amely mind a világi, mind az egyházi szférában megjelenik. Az ünnep ezért egyszerre állami és vallási esemény, ahol a magyar identitás keresztény alapjait is hangsúlyozzák.

A Festa della Repubblica és Szent István ünnepe kiemelkedő nemzeti ünnepek Olaszországban és Magyarországon, amelyek hozzájárulnak a *nemzeti összetartozás* és az alapvető értékek megerősítéséhez. Nem csupán történelmi eseményeket idéznek fel, hanem a társadalom számára fontos üzeneteket közvetítenek a közös identitásról és a jövőbe vetett hitről. Mindkét ünnep célja a társadalom egységének erősítése és a nemzeti identitás megerősítése. Az események során hangsúlyt kapnak a közös történelmi gyökerek, a politikai változások jelentősége, valamint a nemzet összetartozása és jövőbeli perspektívája. Bár eltérő történelmi háttérrel rendelkeznek, a Festa della Repubblica és Szent István ünnepe egyaránt az adott ország politikai és kulturális identitásának meghatározó elemei, szimbólumai és fontos szerepet töltenek be a nemzeti emlékezet fenntartásában. Ezek az ünnepek lehetőséget kínálnak az embereknek, hogy közösen emlékezzenek múltjukra, erősítsék nemzeti összetartozásukat, valamint kifejezzék közös értékeiket és jövőbeli céljaikat.

Szempont	Festa della Repubblica (június 2.)	Szent István ünnepe (augusztus 20.)
Jelentőség	Olaszország köztársasággá válásának ünnepe	Magyarország államalapításának ünnepe
Történelmi háttér	1946-ban népszavazással eltörölték a monarchiát és létrejött a köztársaság	Szent István király 11. századi uralkodása alatt a keresztény magyar állam megalapítása
Politikai és kulturális fordulópont	A fasiszta rezsim és a Savoyai-ház uralmának vége, új demokratikus korszak kezdete	A törzsi rendszer megszűnése, Magyarország beilleszkedése a keresztény Európába
Ünnep jellege	Elsősorban világi, politikai ünnep	Vallási és nemzeti ünnep egyben
Állami ünnepségek	Katonai parádé a Via dei Fori Imperialin, Frece Tricolori bemutató, az Ismeretlen Katona sírjának megkoszorúzása	Kossuth téri állami megemlékezések, tisztavatás, Szent Jobb-körmenet, tűzijáték
Állam és egyház kapcsolata	Az állam és az egyház szétválasztása egyértelmű, de a vallás kulturálisan jelen van	A magyar identitás és államiság szorosan összefonódik a kereszténységgel
Vallási vonatkozás	Többnyire világi ünnep, de keresztény hagyományok is kapcsolódnak hozzá	Erőtéljes vallási tartalom, Szent István a magyar kereszténység alapítója
Nemzeti identitás szerepe	Az olasz nemzeti egység és demokratikus értékek kifejezése	A magyar történelmi gyökerek és keresztény hagyományok megerősítése
Ünnep célja	Az Olasz Köztársaság megszületésének és demokratikus értékeinek ünneplése	A magyar államalapítás és Szent István örökségének megőrzése

4. táblázat: Festa della Repubblica és Szent István ünnepe (Forrás: saját szerkesztés)

4.7 Részkövetkeztetések

Az olasz nemzeti és katonai identitás, valamint a kollektív emlékezet szorosan összefonódik az ország történelmével, politikai és társadalmi változásaival.

1. Nemzeti identitás:

- Az olasz nemzeti identitás viszonylag későn, a 19. századi Risorgimento (egyesítési folyamat) során alakult ki, és a régiók közötti kulturális különbségek miatt máig sokszínű maradt.
- Az olasz alkotmány és nemzeti szimbólumok (trikolór, himnusz, címer) meghatározó szerepet játszanak az identitás erősítésében.

- A sport, gasztronómia és katolicizmus szintén hozzájárul az összetartozás érzéséhez.

2. Katonai identitás:

- Az olasz hadsereg fejlődése szorosan összefügg az állam megszilárdulásával, a nemzetépítési folyamatokkal.
- A katonai jelképek (egyenruha, rendfokozatok, emlékhelyek) erősítik a fegyveres erők összetartását és presztízsét.
- A modern olasz hadsereg a nemzetközi békefenntartás és humanitárius missziók révén is formálja identitását.

3. Kollektív emlékezet:

- A nemzeti ünnepek, megemlékezések (pl. a felszabadulás napja, az Ismeretlen Katona sírja) a történelmi eseményekhez kötődnek, amelyek az olaszok közös emlékezetének részévé váltak.
- A katonai oktatás és hagyományok megőrzése biztosítja a múlt tiszteletét és a nemzeti egység eszméjének továbbélését.

4. Magyar – olasz viszonylat összehasonlítása:

Az alábbi táblázat Magyarország és Olaszország nemzeti és katonai szimbolikájának, valamint protokolláris gyakorlatainak összehasonlító elemzését nyújtja. A két ország eltérő történelmi fejlődéséből fakadóan más-más hangsúlyokat helyeznek az állami ünnepségek szervezésére, a katonai díszelgés formáira és a nemzeti szimbólumok használatára. Míg Magyarország ünnepi ceremóniái erőteljesen kapcsolódnak a keresztény hagyományokhoz és a történelmi államalapításhoz, addig Olaszország modern köztársasági identitását hangsúlyozza világi jelképeken és reprezentatív helyszíneken keresztül. A táblázat célja, hogy rámutasson ezekre a kulturális és protokolláris különbségekre, valamint kiemelje azokat a közös jegyeket, amelyek a nemzeti identitás megerősítését szolgáló szimbolikus gyakorlatokban érhetők tetten.

Összességében az olasz nemzeti és katonai identitás formálódása folyamatos, a kollektív emlékezet pedig a történelmi események és kulturális sajátosságok révén erősíti az ország egységét. Ez a tendencia erős hasonlóságot mutat a magyarországi gyakorlattal a nemzeti és katonai identitását formálódását illetően.

Elem	Magyarország	Olaszország
Zászló szimbolikája	Piros-fehér-zöld trikolor (1848-as forradalom öröksége), történelmi zászlósor jelenléte az állami ünnepeken (pl. Árpád-sávós, Hunyadi-zászló stb.)	Zöld-fehér-piros trikolor a Köztársaság egységének jelképe, gyakran megjelenik a katonai parádéken és hivatalos eseményeken; hangsúly a demokratikus államformán
Címer	Kereszt, korona, hármaskorona és kettős kereszt: Szent István-i állameszme és a történelmi alkotmányosság szimbóluma	A köztársaság címerét (fogaskerék, csillag, olaj- és tölgyág) 1948-ban vezették be; szekuláris, modern identitás hangsúlyozása
Katonai díszelgés	A 32. Nemzeti Testőrezred, MH BHD, NKE HHK; fő helyszínek: Kossuth tér, Hősök tere, Ludovika	Corazzieri Ezred (az elnök testőrsége, elit lovasegység), 8. Lancieri di Montebello; fő helyszín: Róma, Quirinale-palota és Via dei Fori Imperiali
Nemzeti ünnep	Augusztus 20. – Szent István ünnepe, államalapítás, új kenyér, tisztavetés; vallási és állami elemek összekapcsolása	Június 2. – Festa della Repubblica – a monarchia elutasításának és a köztársaság kikiáltásának ünnepe; hangsúly a modern olasz államon
Katonai eskü / Tisztavetés	Augusztus 20-án a Ludovikás hagyományok alapján zajlik, Szent István előtt tisztelegve; mélyen szimbolikus	Az Accademia Militare és egyéb katonai akadémiák külön ceremóniákat tartanak; hangsúly a hivatástudaton és demokratikus értékeken
Központi helyszínek	Kossuth tér (Országház), Hősök tere, Ludovika Campus, Duna-part	Quirinale-palota, Altare della Patria, Piazza Venezia, Róma
Térszimbolika	A történelmi terek (Kossuth tér, Hősök tere) szerves részei a nemzeti narratívának, rendezett koreográfiával	A nemzeti parádék helyszínei (pl. Fori Imperiali) az antik Róma és a modern köztársaság egységét hangsúlyozzák
Vallási szimbolika	Erőteljes: Szent Jobb-körmenet, Szent István kultusza, templomi szertartások (aug. 20.)	Mérsékelt: világi állami ünnep, bár a katolicizmus kulturális jelenléte erős (pl. Vatikán közelsége)
Zenei elemek	Himnusz („Isten, áldd meg a magyart”), Szózat, katonazene, harangjátékok, fűvészenekarok	Inno di Mameli („Fratelli d’Italia”), katonai indulók, zenés díszszemle
Történelmi narratíva	Többszörösen újraírt nemzeti emlékezet – trauma, államiság, rendszerváltás, Szent István öröksége	Erős republikánus identitás, az államforma-váltás (monarchia → köztársaság) hangsúlyos eleme a modern olasz öntudatnak
Emlékművek, ikonikus objektumok	Szent Korona, Szent Jobb ereklye, zászlósor, Országház	Altare della Patria (Nemzeti Egység Emlékmű), Corazzieri lovas testőrség, nemzeti síremlék

5. táblázat: A nemzeti és katonai szimbolika összevetése Magyarországon és Olaszországban (Forrás: saját szerkesztés)

4.8 Összegzés

Az Olasz Köztársaság nemzeti és katonai identitása mélyen összefonódik az ország történelmével, kulturális sokszínűségével és politikai fejlődésével. Az olasz nemzeti egység viszonylag későn, a 19. század végén szilárdult meg a Risorgimento mozgalom révén, amely 1861-ben vezetett az Olasz Királyság megalakulásához. Az 1946-os népszavazás során az olasz nép eltörölte a monarchiát és létrehozta a köztársaságot, amelyet az 1948-as alkotmány tett véglegessé.

Az olasz nemzeti identitás nemcsak a történelmi események és a katonai fejlődés révén alakult ki, hanem a kulturális és társadalmi elemek is jelentős szerepet játszottak benne. Az ország sokszínűsége a nyelvi és regionális különbségekben, a katolicizmus szerepében, a gasztronómiában és a sportban is megmutatkozik. Az olasz kultúra egyik meghatározó eleme a nemzeti jelképek tisztelete. A nemzeti himnusz, a trikolor, az állami címer és a Vittoriano emlékmű mind az olasz nemzeti identitás kifejezői. A trikolor különösen fontos szerepet játszik az ország történelmében, hiszen az egyesítésért folytatott harcok során vált a szabadság és az egység jelképévé. A nemzeti ünnepek, különösen a Festa della Repubblica (június 2.), a nemzet történelmi mérföldköveire emlékeztetnek.

Az olasz hadsereg története az Olasz Királyság megalapításával kezdődött 1861-ben, és azóta számos átalakuláson ment keresztül. Az első és második világháború, a hidegháború és az 1975-ös hadseregreform egyaránt meghatározta fejlődését. Az olasz fegyveres erők ma nemzetközi békefenntartó és humanitárius missziókban is szerepet vállalnak. Az állami protokoll kiemelt egységei közé tartozik a Corazzieri Ezred, amely a köztársasági elnök testőrségeként működik, valamint a 8. Lancieri di Montebello Ezred, amely protokolláris és ceremóniális feladatokat lát el. A Festa della Repubblica az olasz államiság legfontosabb ünnepe, amely az 1946-os népszavazásra emlékeztet. Az ünnepségsorozat központi eseménye Rómában zajlik, amelyet katonai parádé és állami megemlékezések kísérnek. Az esemény kiemeli az állam és a fegyveres erők közötti szoros kapcsolatot, valamint az olasz nemzeti identitás jelentőségét.

Az olasz nemzeti és katonai identitás tehát folyamatosan formálódik a történelmi és kulturális hatások révén. Az olasz hadsereg szerepe nemcsak a védelemre és biztonságra terjed ki, hanem az ország politikai stabilitásában és nemzetközi szerepvállalásában is meghatározó. Az olasz katonai identitás hasonlóan szoros kapcsolatban áll az ország történelmével és politikai változásaival. Az ország egységét és nemzetközi szerepvállalását a nemzeti szimbólumok, történelmi események és fegyveres erők hagyományai egyaránt erősítik.

5. KOLLEKTÍV ÉS KULTURÁLIS EMLÉKEZET MEGJELENÉSE A KATONAI PROTOKOLLBAN A DUALIZMUS KORÁTÓL A RENDSZERVÁLTÁSIG TERJEDŐ IDŐSZAKBAN¹⁰

A 20. században az emlékezet kérdése kiemelt figyelmet kapott a művészetekben, a filozófiai gondolkodásban és a tudományos diskurzusokban egyaránt. Ez a fokozott érdeklődés a modernitás sajátos kulturális és társadalmi formáiból ered. A modernitás egyrészt egy állandó változásokkal teli világot teremtett, amelyben a hagyomány jelentősége csökkent, és a folytonosság ismétlődő megszakadásai váltak jellemzővé. Másrészt a modern kor olyan fejlett technikai eszközöket hozott létre, amelyek a visszaemlékezés képességét tárgyiasítják, és egyúttal megkérdőjelezzik annak korábbi jelentőségét (Jedlowski 2008).

Az értekezés tartalmát tekintve a 20. század, valamint az azt megelőző dualizmus kori események rövid történelmi, politikatörténet áttekintése elengedhetetlen annak érdekében, hogy a 21. század nemzeti identitásának megszilárdítására irányuló kollektív és kulturális emlékezetünket megidéző nemzeti ünnepeket mélyebb értelmezésben vizsgáljuk. Elmondható, hogy a 19. és a 20. század meghatározó eseményei és történelmi fordulatai – I. világháború, II. világháború és rendszerváltás – a mai magyar nemzeti identitás létrejöttének a mérföldkövei.

Az 5. fejezetben vizsgált korszakot a három meghatározó történelmi eseményt lefedő politikai korszakok - dualizmus kora, Horthy-korszak, Rákosi-korszak, Kádár-korszak, rendszerváltás – alapján öt egységre bontom. Minden részben megvizsgálom és feltárom a történelmi és az ahhoz kapcsolódó politikatörténeti háttérrel, a kulturális emlékezet alakulásának taglalásának érdekében a magyar államalapítás ünnepét, augusztus 20-át részletesen elemzem.

A fejezet célja, hogy a magyar kulturális identitás fejlődésének 20. századi ívét a kollektív emlékezet, a katonai protokoll és a megjelenített szimbólumok elemzése és értelmezése révén a lehető legrészletesebben bemutassa, rávilágítva a korszakok között tapasztalható hasonlóságokra és különbségekre.

¹⁰ A fejezet és az egyes alfejezetek anyaga részben a következő, már megjelent publikáció alapján készült: Füleki Réka (2021c). The appearance of the Hungarian cultural memory in the military protocol after the change of regime in 1989. IAI Academic Proceedings. Szerkesztő: Hristina Rucheva Tasev. ISSN 2671-3179, Füleki Réka (2020). Diplomáciai kapcsolatok és állami ünnepek a Horthy-korban A Magyar Királyi Honvédség protokolláris szerepe. in: A hadtudomány és a 21. század. Tanulmánykötet. ISSN 2498-5228.

5.1 Katonai protokoll

A katonai protokoll egy szabályrendszer, amely kettős feladatot lát el; egyrészt a fegyveres erők belső kapcsolatrendszerét definiálja, másrészt a civil szférával való együttműködés során a követendő viselkedési – rangsorolás, ünnepségek rendje, szertartások – és kommunikációs normákat határozza meg. Elsődleges céljai közé tartozik a katonai szervezetek hatékony működésének biztosítása, a katonai hagyományok őrzése és tovább örökítése, valamint a katona állomány és a civil társadalom közötti pozitív kapcsolat fenntartása.

A katonai protokoll főbb elemei közé tartozik a rangsorolás (rendfokozat alapján), az öltözet, az ünnepségek és szertartások, a fogadások és találkozók, vagy a közlekedés és szállítás.

5.1.1 Rendfokozatok

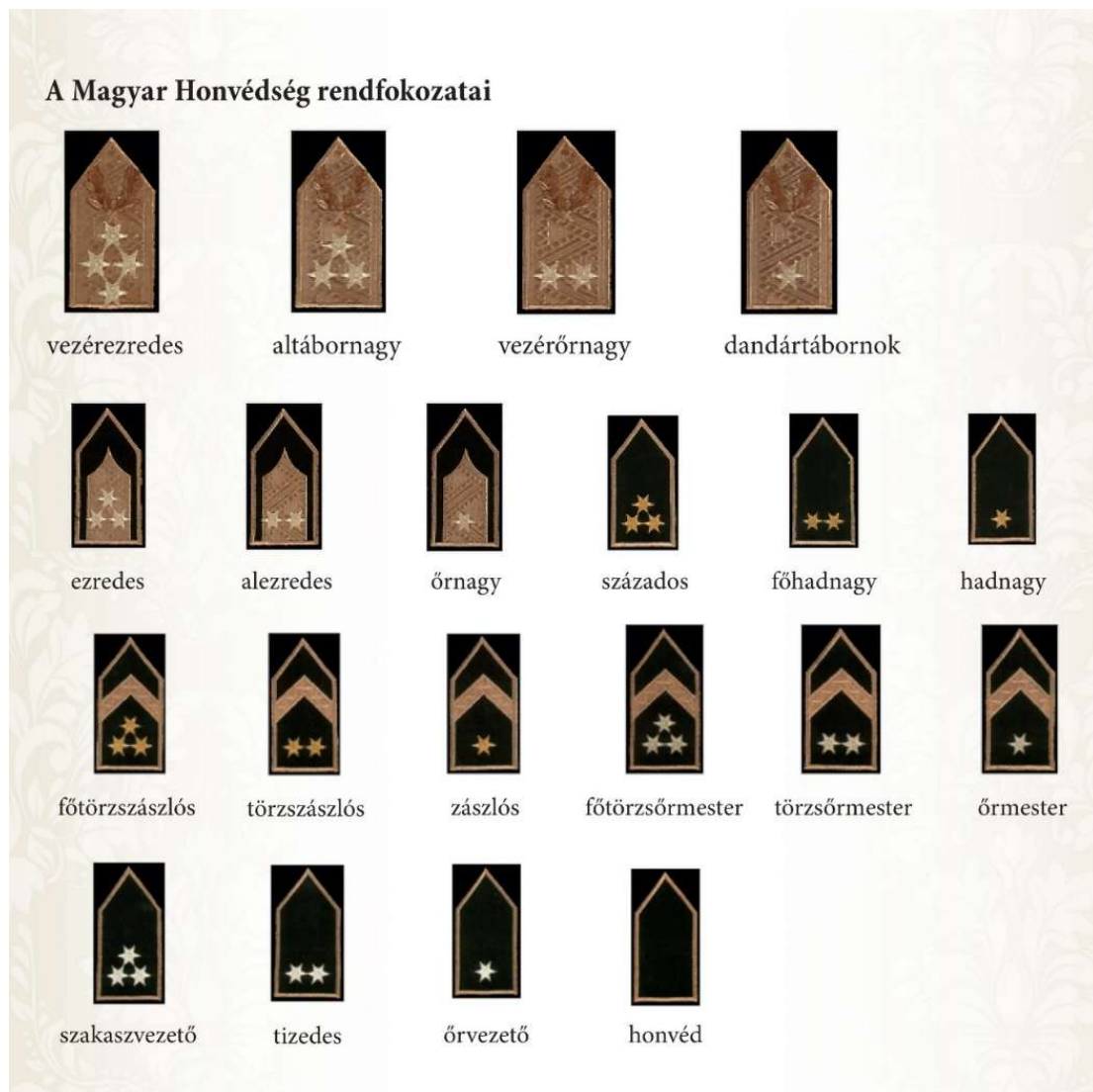
A rendfokozatok a „fegyveres erők és a rendvédelmi szervezetek állományának szervezeti struktúrában elfoglalt helyére utaló jelzés, amely egyben behatárolja a beosztást is” (Hadtudományi Lexikon, 2019:926.). A rendfokozatok szintjei, szerepe és viselésének szabályai az 1996. évi XLIII. törvényben kerültek rögzítésre, s kimondja, hogy a hivatásos állomány tagjai a szolgálathoz illeszkedő egyenruhát és rendfokozatot viselnek, amely jogokat és kötelezettségeket határoz meg. A rendfokozat kinevezéssel vagy előléptetéssel szerezhető, a szolgálati beosztáshoz igazodik, és az egyenruhán jelenik meg.

A rendfokozati jelzések adott öltözetnek megfelelően elhelyezésre kerülnek a váll-lapon, köznapi vagy társasági parolin, posztóköpenyen. A rendfokozat segíti a fegyveres erők állományában szolgálatot teljesítőket számára a hierarchiában való eligazodásban, a megfelelő megszólítási forma használatában, valamint alacsonyabb és magasabb rendfokozatú személy találkozása alkalmával a formailag elvárt követelményeket.

A Magyar honvédség jelenleg használatban levő őrendfokozatai az alábbiak:

- rendfokozat nélküli: közkatona
- tisztések: őrvezető, tizedes, szakaszvezető
- altisztek: őrmester, törzsőrmester, főtörzsőrmester
- zászlósok: zászlós, törzszászlós, főtörzszászlós
- tiszték: hadnagy, főhadnagy, százados (szakasz-, század szintű vezetés)
- főtiszték: őrnagy, alezredes, ezredes (zászlóalj- és ezredszintű vezetés)

- tábornokok: dandártábornok, vezérőrnagy, altábornagy, vezérezredes (egység, magasabb szintű egység és azzal egy szinten lévő szervezetek vezetése) (Hossó, 2015:127)

16. ábra: A Magyar Honvédség rendfokozatai
(Forrás: https://mkvm.hu/protokoll-es-diplomacia-blog_2/)

5.1.2 Általános alakítás

„Arculatot ad a szervezetnek, amely nyomatékosan, határozottan és feltűnően érvényesül az alkalmazottak öntudatában, fellépésében és a szervezet minden külső megjelenésében” – írja Sille (2013:37), s ez alól a Magyar Honvédség szervezete sem kivétel.

A Magyar Honvédség működése szigorú szabályzók mentén zajlik, amelyek elsőre túlszabályozottnak tűnhetnek, hiszen látszólag minden lépést és tettet irányítanak. A szervezet

működése két alapvető szabályzóra épül: a Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzatára¹¹ és a HM Alaki Szabályzatára¹². Ezek azonban nemcsak korlátokat jelentenek, hanem megkönnyítik a hivatalos eseményeken való megjelenést, mivel az előírások pontos betartásával elkerülhetőek a hibák az egyenruha kiválasztásában.

A katonai rendezvények protokollja alapjaiban nem különbözik a diplomáciai vagy állami protokolltól, ugyanakkor az esemény katonai jellege az öltözködési és alaki szabályzatokon keresztül válik egyértelművé. Bár a szabályzók szigorúsága túlszabályozottság érzetét keltheti a nyilvánosság szemében, éppen ezek a szabályok teremtik meg az egységes és fegyelmezett megjelenést, amely a figyelmet vonzza.

Az alakiság biztosítja a katonák és kötelékek egységes megjelenését, kifejezve a fegyelmet és felkészültséget. Meghatározza a katonák mozgását, feszebb testtartást és fegyelmezett magatartást ír elő, amely a kötelék egységes fellépésében nyilvánul meg. Az alakiság így a katonai fegyelem mércéje, és a Magyar Honvédség szilárd jellemét hivatott tükrözni minden helyzetben.

5.1.3 Katonai, vagy katonai közreműködéssel lezajló rendezvények rendje

Mint minden katonai rendezvény, ahogyan például a tisztavatás eseménye is az alábbi, a Magyar Honvédség Alaki Szabályzat Ált/52. 7-1. oldal 7-es fejezetében rögzített általános rendnek megfelelően zajlik, a rendezvény szintjének megfelelően:

- a kötelék megalakítása;
- térelfoglalás (egyes egységek elfoglalják kijelölt helyüket);
- vendégek érkezése;
- a csapatzászló fogadása (amennyiben rendelkezik csapatzászlóval);
- előljáró fogadása;
- állomány köszöntése;
- történelmi zászlók bevonulása (kirendelés esetén, az esemény rangsorolásának megfelelő számban);
- Himnusz;

¹¹ 10/2022. (IV. 28.) HM rendelet a Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzatának kiadásáról Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2200010.hm>

¹² 36/2011. (IV. 8.) HM utasítás a Magyar Honvédség Alaki Szabályzatának kiadásáról szóló 7/2010. (I. 20.) HM utasítás módosításáról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2011-36-B0-15.1#SZ1>

- csapatzászló kiléptetése (amennyiben rendelkezik csapatzászlóval, a rendezvény jellegének megfelelően);
- ünnepi beszédek, határozatok ismertetése, elismerések átadása (a rendezvény jellegének megfelelően);
- Szózat;
- díszmenet, térelfoglalás;
- történelmi zászlók kivonulása (kirendelés esetén);
- csapatzászló őrzési helyre kísérése (amennyiben rendelkezik csapatzászlóval);
- elköszönés;
- vendégek elvonulása;
- térkiürítés, kötelék bontása. (Hossó, 2015:130)

5.1.4 Öltözet

A Magyar Honvédség katonai egyenruhája nemcsak a haderőhöz való tartozást fejezi ki, hanem a nemzetközi előírásoknak, a magyar nemzeti hagyományoknak, valamint az adott haderőnemi és fegyvernemi sajátosságoknak is megfelel. Az egyenruhák kialakítása és viselése alkalmazkodik a békeidőben és háborús körülmények között jelentkező fokozott igénybevételhez is.

Az egyenruhát a tényleges állomány, beleértve a hivatásos és szerződéses katonákat, az önkéntes tartalékosokat, a honvéd tiszt- és altiszt-jelölteket, valamint különleges esetekben a hadkötelezettség bevezetése után a hadkötelesek viselik. Emellett viselhetik nyugállományú személyek és olyan rendvédelmi szerv tagjai is, akik az MH érdekében végeznek tevékenységet, valamint a Tábori Lelkészi Szolgálat tagjai külön előírások szerint.

Az öltözetek típusai feladatuk és viselési alkalmuk szerint a következők:

- Gyakorló öltözet: Az alapruházat békében és műveleti tevékenységek során. Típusai: általános, repülőszerelő, repülőműszaki és repülőhajózó öltözet.
- Köznapi öltözet: Alapvetően a tiszti, altiszti és honvéd tisztjelöltek napi szolgálati ruházata, külön altípusokkal (általános, légierő és hadihajós).
- Ünnepi öltözet: Kiemelkedő rendezvények, nemzeti és állami ünnepek alkalmával viselt ruházat.

- Társasági öltözet: Különleges katonai, társadalmi eseményekre, temetésekre és jelentős családi alkalmakra szolgáló ünnepi ruházat.
- Díszöltözet: Az MH díszegységei, mint például a Honvéd Koronaőrség és a Honvéd Palotaőrség által viselt formaruha, amely kiemelkedő rendezvényeken használatos.

Az öltözet viselésének szabályait pontos előírások rögzítik: a szolgálati feladatokhoz igazított ruházatot, az egységes megjelenést alakzatban, valamint az időjárási körülményekhez vagy speciális helyzetekhez igazított viseletet. Katonai rendezvényeken az öltözetet az esemény jellege és a parancsnok utasítása határozza meg, a csapatok alaki szemléjén, tisztavatáson vagy más ünnepi alkalmon az egységes megjelenés érdekében.

További szabályok vonatkoznak az egyenruha viselésére szolgálatteljesítési időn túl, munkába járás során, illetve speciális körülmények között, például motoros vagy kerékpáros közlekedés alkalmával. A tábori lelkészek egyházi feladatok végzésekor kiegészíthetik egyenruhájukat az előírásoknak megfelelő vallási szimbólumokkal vagy ruházattal.

Az alfejezetben feldolgozott 10/2022. (IV. 28.) HM rendelet a Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzatának kiadásáról 1. mellékletében előírt részletes szabályozás célja, hogy az egyenruha viselése minden körülmények között tükrözze a Magyar Honvédség fegyelmét, egységességét, valamint a katonai értékekhez és hagyományokhoz való hűséget.

5.1.5 Díszelgés

A díszelgési feladatokkal összekötött társadalmi eseményeket és megemlékezéseket mind katonai, mind civil szempontból meghatározó szereppel tüntették ki. Bachó László és Szinay Béla az 1943-ban, a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium által kiadott Alapkiképzési szabályzatban az alábbiakban írja le az esemény kivitelezésének körülményét: „Minden díszelgés legyen mély jelentőségű, felemelő katonai ünnep. Ha úgy adódik, a társadalom és a haderő ünnepélyes találkozása” (Bachó-Szinay 1943: 133).

Ez a 21. században sem történik másként; az Alaki szabályzat is rögzíti, hogy minden díszelgési feladat a társadalom és a Honvédség ünnepélyes találkozása kell legyen. A díszelgési feladatot ellátó alegység a Magyar Honvédséget képviseli, ennek megfelelő fegyelmezettséggel, katonás megjelenéssel kell az állampolgárok előtt megjelenniük. A díszelgési feladatok lehetnek protokolláris, kegyeleti és egyházi feladatok. Végrehajtásukra állami és magas szintű

események alkalmával a Magyar Honvédség vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár kötelékébe tartozó 32. Testőrezred katonai kerülnek kirendelésre.

17. ábra: Magasrangú külföldi vendék fogadása az Oroszlános udvarban (Forrás: saját fotó)

5.2 Magyarország nemzeti ünnepei a 19. és a 20. században

A 19. és a 20. század során, mivel Magyarország politikai rendszere és történelme jelentős átalakuláson ment keresztül, az ország nemzeti ünnepei is változtak. A leginkább meghatározó korszakok – Horthy-korszak, Rákosi-korszak és Kádár-korszak – ünnepnapjait vizsgálva megfigyelhetjük, hogy a kommunista éra beköszöntével szembetűnő fordulatot vettek ünnepnapjaink.

A dualizmus és a monarchia emlékezetére építő, revizionista politikát követő Horthy-korszak ünnepnapjainak száma és jellege merőben eltérést mutat a Rákosi- és Kádár-korszak kommunista eszmével átítatott puritán ünnepeivel és emléknapjaival szemben.

A táblázatból látható, hogy az ünnepnapok száma és jellege az egyes korszakokban eltérő. Ebből az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

A Horthy-korszakban számos vallási ünnep volt munkaszüneti nap, különösen a katolikus egyházhoz kötődő napok (pl. Vízkereszt, Gyertyaszentelő Boldogasszony, Nagyboldogasszony, Mindenszentek). A Rákosi- és Kádár-korszakban ezek a vallási ünnepek teljesen eltűntek a hivatalos ünnepek közül, ami a kommunista rendszer vallásellenes politikájára utal.

Megfigyelhető a politikai ünnepek térnyerése, amelyek a Rákosi-korszakban megjelent, a szovjet ideológiához kötődő ünnepek, úgymint április 4. (Felszabadulás ünnepe) és november 7. (Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe).

Mind a Rákosi-, mind a Kádár-korszakban kiemelt szerepet kapott május 1., a Munka ünnepe, valamint augusztus 20., amely ekkor már nem Szent István, hanem az Alkotmány ünnepeként volt ismert. Ez jelzi, hogy a kommunista rendszer az államot és a munkásmozgalmat helyezte középpontba az ünnepek rendszerében.

Hagyományosan megőrzött és megtartott ünnepek jelenlétet is megfigyelhető; Január 1. (Újév) és december 25–26. (Karácsony) mindhárom korszakban megmaradt ünnepnapnak, ami azt mutatja, hogy ezek az ünnepek mélyen beépültek a társadalmi szokásokba, és még a radikális politikai változások sem tudták megszüntetni őket.

A vallási ünnepek tekintetében a húsvéthétfő eltérő megítélésű; a Horthy- és Kádár-korszakban húsvéthétfő ünnepnap maradt, míg a Rákosi-korszakban eltűnt.

Ünnepnap	Horthy-korszak	Rákosi-korszak	Kádár-korszak
Január 1.	Újév	Újév	Újév
Január 6.	Vízkereszt	-	-
Február 2.	Gyertyaszentelő Boldogasszony	-	-
Március 25.	Gyümölcsoltó Boldogasszony	-	-
Húsvét hétfő	Igen	-	Igen
Április 4.	-	Felszabadulásunk ünnepe	A felszabadulás napja
Május 1.	-	A Munka ünnepe	A munka ünnepe
Május 2.	-	A Munka ünnepe	-
Május 21.	Áldozócsütörtök	-	-
Pünkösd hétfő	Igen	-	-
Június 11.	Úrnapja	-	-

Június 29.	Péter és Pál	-	-
Augusztus 15.	Nagyboldogasszony	-	-
Augusztus 20.	Szent István	Az Alkotmány ünnepe	Az alkotmány ünnepe
Szeptember 8.	Kisboldogasszony	-	-
November 1.	Mindenszentek	-	-
November 7.	-	A Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe	A Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe
December 8.	Szeplőtlen fogantatás	-	-
December 25.	Karácsony	Karácsony (a Fenyőfa ünnepe)	Karácsony
December 26.	Karácsony	-	Karácsony

6. táblázat: Nemzeti ünnepek és pihenőnapok a 20. században (Forrás: saját szerkesztés)

5.3 Magyar kollektív és kulturális emlékezet a 20. században¹³

A kulturális emlékezet olyan szimbólumok, jelek és jelképek formájában nyilvánul meg, amelyek hosszú távon meghatározzák egy nemzet emlékezetét és identitását. A magyar történelemben számos esemény formálta generációkon keresztül a magyarságtudatot kifejező szimbólumokat és jelképeket. A 20. század során a katonai szimbólumok jelentése nemcsak jelentős, hanem rendkívül gyors és dinamikus változásokon ment keresztül. Az adott korszak politikai rendszere és ideológiája nemcsak a nemzeti emlékezetre, hanem az állami és nemzeti ünnepeken közvetített kulturális értékek szimbolikájára is jelentős hatást gyakorolt.

A 20. század eseményei és történelmi fordulatai – mint az első és második világháború, valamint a rendszerváltás – meghatározó szerepet játszottak jelenünk kollektív kulturális és történelmi emlékezetének formálásában. A magyar történelem ezen időszaka bővelkedik olyan sorsdöntő eseményekben, amelyek nemzedékekre határozták meg a magyarságtudat szimbólumait és jelképeit. Nemzeti identitásunk és történelmi emlékezetünk alakulásának vizsgálata során, meglátásom szerint, a 20. századot legalább öt korszakra tagolhatjuk: a

¹³ Az alfejezet anyaga részben a következő, már megjelent publikáció alapján készült: Füleki Réka (2021a). A kulturális emlékezet megjelenése a katonai protokollban. Hadtudományi Szemle 14/1. ISSN 2676-9816. DOI: 10.32563/HSZ.2021.1.7.

dualizmus korára, a Horthy-korszakra, a Rákosi-korszakra, a Kádár-korszakra, valamint a rendszerváltás időszakára.

Egy nemzet kulturális és történelmi emlékezete leginkább az állami és nemzeti ünnepeiben válik kézzelfoghatóvá. Az említett korszakok ideológiai változásainak bemutatásakor külön figyelmet szentelek államalapító Szent István király ünnepének, augusztus 20-nak, amely hazánk legrégebbi ünnepeként önálló szimbólummá emelkedett. E jeles nap értelmezése során elsősorban annak szimbólumrendszerére, eszmei hátterére, valamint a hozzá kapcsolódó katonai szerepvállalás sajátosságaira fókuszálok.

Az eredetileg egyházi jellegű ünnep a 20. század folyamán jelentős változásokon ment keresztül, melyek során a mindenkori politikai hatalom által közvetített értékek és ideológiák formálták tartalmát és jelentését. Ez a folyamat jól tükrözi az ünnep szekularizálódását és megújulását, miközben megőrizte kiemelkedő szimbolikus szerepét a magyar nemzettudatban.

Az alfejezetekben a 20. század főbb szakaszait öt egységben meghatározva vizsgálom; a dualizmus és a rendszerváltást követő időszakot rövidebben, a köztes időszakokat - Horthy-korszak, Rákosi-korszak, Kádár-korszak – részletesebb tanulmányozásnak vetem alá. Minden alfejezetben kísérletet teszek a korszak rövid bemutatása mellett vázolni társadalmi és katonai szempontból augusztus 20-a és a tisztaavatás jelentőségét. Továbbá célszerűnek ítélem meg a vizsgált statikus elemek mellett röviden ismertetni Horthy Miklós, Rákosi Mátyás és Kádár János alakjait, valamint kialakult személyi kultuszukat.

5.3.1 Dualizmus kora (1867–1918)

A dualizmus kori magyar kormányzat a kiegyezést követően a magyar nemzetállam újjászervezését, a kulturális élet fejlesztését stratégiai jelentőségű feladatként kezelte, amelynek alapelvei Szent István intelmeire támaszkodtak. Az uralkodó hagyatéka – miszerint a soknemzetiségű állam erőssége a különbözőségek egységében rejlik – meghatározta a kormányzat törekvéseit. Az állami iskolarendszer kiépítésével és a népművelés támogatásával céljuk egy olyan műveltségi szint megteremtése volt, amely elősegíti a társadalmi kohéziót és a gazdasági fejlődést. Az analfabétizmus magas aránya azonban komoly akadályt jelentett a kulturális és politikai célok megvalósításában (T. Kiss 2013:11).

A dualizmus korában a magyar társadalom kiemelt figyelmet fordított a történelmi múlt ápolására és a nemzeti hősök tiszteletére, ami jelentős mértékben hozzájárult a nemzeti identitás erősítéséhez, amely nagymértékben kötődött többek között az 1848-49-es forradalom és

szabadságharc eseményeihez. A korszakban, ahogyan azt Bea Csaba (2017) megerősíti, az 1848-49-es eseményekről már megemlékezhettek, amely 1867 előtt nem volt sem lehetséges, sem megengedett. Ennek bizonyítéka, a- 1868-ban Vácott felavatott honvédemlékmű. 1848-49 jelentősége abban nyilvánul meg, hogy a szabadságharcot követő megtorlások, valamint a neoabszolutizmus hatására egyfajta helyi és országos jelenlétű szolidaritás alakult ki, amely meghatározta a nemzeti öntudat további formálódását (Rusvay, 1996:44).

A katonai identitás és emlékezet viszont nem volt összhangban a magyar nemzeti eszméivel. A kiegyezés utáni „hadsereg mintegy rezervátumként őrizte az 1867 előtti idők szellemiségét” (Heiszler, 2021:60). Ennek oka nem más, mint maga az uralkodó személye és intézkedései. 1867-ben Ferenc Józsefnek sikerült megőriznie sorban saját jogkörét, vezérleti és vezényleti integritását, valamint a császári-királyi hadsereg egységét, amelynek következtében a katonák a dinasztia irányítása alatt maradtak, amelynek következtében a hadsereg teljes mértékben kikerült a parlament irányítása alól. A tisztek magukat továbbra is a császár katonájának tartották, a dinasztiahoz kötődtek, vagyis nem a nemzetnek esküdtek hűséget, ami eleget tett Ferenc József hadseregének eszméjének, ahol sem a szabadság, sem pedig a nemzetiség gondolatát nem nézték jó szemmel (Heiszler, 2021:59-60). Heiszler szerint – alátámasztva Bea és Rusvay gondolatait – ennek egyik oka az 1848-49-es forradalom és szabadságharc emléke lehet, de fő motívumként a magyar államiság Monarchián belüli sajátos helyzetét emeli ki, mivel a kiegyezést követően a Monarchia jogilag két egyenrangú állam uniója, ám az önálló nemzeti identitás Magyarország esetében figyelhető meg, míg a másik fél (Ausztria) esetében identitás béli kérdések fedezhetőek fel (Heiszler, 2021:60).

A korszak nemzeti, társadalmi és katonai szempontból kimagasló jelentőségű eseménye az 1896-os millenniumi ünnepségsorozat volt, amely országszerte Magyarország fennállásának ezredik évfordulójáról emlékezett meg május 2. és október 31. között. Az ünnepről az 1896. évi VIII. törvénycikkben rendelkeztek, így biztosítva „a honalapítás ezredik évfordulójának maradandó emlékekkel való megörökítés[ét]”. Az ünnepség központi helyszíne a Városliget volt, de országszerte és Budapest több pontján is megemlékezések, ünnepségek, avatások, díszfelvonulások, díszelőadások és kongresszusok biztosították a hazafias lelkesedést, s egyidőben a múlt, valamint az ország jövőjének szemléltetését (Tarr, 2003). Valamint ekkor született döntés az ezredévi emlékmű előkészítéséről és félépítéséről, amely Árpád fejedelem és az őt követő, a magyar történelem kiemelkedő uralkodóinak és alakjainak szobrait jeleníti meg (Pótó János, 2021: 150-5).

Az ezredéves ünnepségsorozat különböző eseményein megjelent a Ludovika Akadémia is; a Városligetben rendezett kiállításon a honvédség pavilonjában kapott különtermet, május 3-án a koronázási jelvények Mátyás templomban történő elhelyezésekor az Akadémia növendéki közül jelölték ki a díszszázadod, amely a sorfalat állta, valamint május 6-án a Vérmezőn tartott helyőrségi díszszemlén az uralkodó és az ország méltóságai előtt díszmenetben vonult el 3 gyalogszázad és egy lovasszakasz. A millennium alkalmából június 12-én az Akadémia az Orczy-kertben rendezett nagyszabású sportünnepélyt, amelyen Ferenc József is megjelent (Rada, 1998:80; Négyesi, 2021:140).

A nemzeti szimbólumok, mint például a magyar zászló, a címer és a Himnusz, központi szerepet játszottak az ünnepségeken és megemlékezéseken, erősítve a közösség összetartozásának érzését. Ezek a szimbólumok a mindennapi életben is jelen voltak, hozzájárulva a nemzeti identitás megerősítéséhez.

Összességében a dualizmus kori Magyarországon a kollektív és kulturális emlékezet ápolása, a történelmi emlékművek felállítása, az évfordulók megünneplése és a nemzeti szimbólumok használata mind hozzájárultak a nemzeti identitás erősítéséhez és a közösségi összetartozás érzésének elmélyítéséhez.

5.3.1.1 Augusztus 20. emlékezete

A 19. század végén, a 20. század elején augusztus 20.-a és az államalapítás ünnepe meglehetősen megosztó ünnepnek számított. Mária Terézia rendeletben emelte be az István-napot a hivatalos ünnepek közé, amely 1848-ig egyaránt állami és egyházi eseményként funkcionált. A szabadságharc leverését követően az ünnep tilalom alá került, különösen az 1860-as megemlékezés után, amely országos tüntetéssé vált. Ettől fogva a hatalom megtűrte augusztus 20-a megünneplését, mígnem 1884-ben parlamenti viták kezdődtek annak állami ünneppé nyilvánításáról. Az ellenzők szerint egy katolikus szent ünnepe nem alkalmas a nemzeti egység kifejezésére, amelyet inkább március 15-e képviselhetne (Múlt-kor, 2012; Múlt-kor, 2013).

Az 1860-as megemlékezést követően az ünnep először az 1867-es kiegyezést követően nyerte vissza korábbi fényét, majd a következő pozitív fordulat 1891-ben történt, amikor Ferenc József augusztus 20-át munkaszüneti nappá nyilvánította. Ezt követően 1895-ben a belügyminiszter engedélyezte és elrendelte a középületek fellobogózását e jeles nap alkalmából. Az ünnep

azonban nem vált teljes körűen elfogadottá, mivel más felekezetek és nemzetiségi csoportok tiltakozásai kísérték (Múlt-kor, 2012; Múlt-kor, 2013; 1891. évi XIII. tv.).

A Monarchia időszakában a vasúthálózat folyamatos bővülése lehetővé tette a vidéki lakosság számára, hogy szélesebb körben vegyen részt az ünnepi eseményeken. Ennek eredményeként akár több százezren is a fővárosba érkeztek, ahol a Budai Vár környékét ünnepi viseletbe öltözött tömegek lepték el. Az ünnepi körmenethez kapcsolódóan új társadalmi és gazdasági jelenség is megfigyelhetővé vált: a Budapestre látogatók a vallási eseményeket követően nagy számban keresték fel a belvárosi üzleteket. Az úgynevezett "Szent István-napi vásár" egyre nagyobb népszerűségnek örvendett, amelyet a korabeli sajtó hirdetései is dokumentáltak. Az üzletek ekkor jelentős árukészlettel készültek, hogy kielégítsék a megnövekedett keresletet (Vass, 2012).

18. ábra: István király szobra a budai várban (Stróbl Alajos, 1906) (Forrás: ujkor.hu)

5.3.1.2 Tisztavatás

A Ludovika Akadémia első ünnepélyes tisztavató ünnepségét 1887. augusztus 20-án tartották, azt ezt megelőző estén búcsúestélyt rendeztek a IV. évfolyam számára, amelyen a tisztikar is részt vett (Rada, 1998:70).

A Monarchia korában az avató ünnepségek az alábbi forgatókönyv szerint zajlottak el:

- avatási jegyzőkönyv felolvasása
- 8:00 istentisztelet (teljes díszben és fegyverben a III. évfolyam is jelen van)
- a lőtér, vagyis az avatás helyszínének elfoglalása:
a IV. évfolyam arccal a város felé sorakozik
merőlegesen a III. évfolyam foglalja el e helyét
a tisztikar és a vendégek a IV. évfolyammal szemben helyezkednek el.
- a segédtsízt felolvassa a honvéd esküt (Horváth, 1998:33)¹⁴
- az avatandó IV. évfolyam elismételi
- díszmenet (Rada, 1998:70; Négyesi, 2021:147).

A kibocsátóünnepséget követően a díszbédet adtak, amelyen a felavatott növendékek új, rendfokozatuknak megfelelő egyenruhájukban vettek részt, s délután megtörtént a csapattestekhez való útba indítás (Rada, 199:70).

A tisztavetés eseménye kapcsán fontos megemlíteni, hogy 1888-tól a III. és IV. évfolyam növendékei a Vérmezőn megtatott tábori istentiszteletre és díszmenetre is kivonultak (Rada, 1998:71), valamint kiemelni 1901. évi zászlóadományozás és zászlószentelés eseményét. Ferenc József május 8-án személyesen adományozta a zászlót az Akadémiának; az uralkodó és az esemény tiszteletére az egész várost – királykoronázásokhoz méltó – zászlódíszbe öltöztették, a főépület előtti téren díszkaput állítottak az alábbi felirattal: „Istennel, királyért és hazáért!”. Az zászlóanya a király, I. Ferenc József unokája, Augusztai királyi hercegasszony volt. A napi sajtó az eseményről, annak jelentőségéről és nemzeti jellegéről emlékeztet meg, s az Akadémia fennállása során az addigi legjelentősebb ünnepnek titulálták (Rada, 1998:112-6; Négyesi, 2021:168).

5.3.1.3 Összegzés

A dualizmus kori Magyarországon a kollektív emlékezet, a nemzeti identitás és a katonai hagyományok ápolása kulcsszerepet játszott a társadalmi kohézió erősítésében. Az 1848–49-es

¹⁴ a honvéd eskü szövege: Mi ünnepélyesen esküszünk a Mindenható Istenre, hogy Ő Felsége, Legfelsőbb fejedelmünk és urunk, Első Ferenc József, Isten kegyelméből Ausztria császára, Csehország királya sat. és Magyarország apostoli királya, és hazánk szentesített törvényei iránt, hűséggel és hódolattal viseltetünk. Esküszünk, hogy Ő Felségének, Ő Felsége tábornokainak és minden egyéb előljáróinak és följebbvalóinak engedelmeskedünk, azokat tiszteletben tartjuk és védelmezzük, rendeleteiket és parancsait minden szolgálatban teljesítjük; minden ellenség ellen, bárki legyen az, vízen és szárazon, éjjel és nappal, csatákban, rohamokba, ütközetekben és mindennemű vállalatokban, szóval mindenütt, mindenkor és minden alkalommal vitézül és férfiasan harcolunk; a csapatainkat, zászlóinkat és lövegeinket semmi esetre el nem hagyjuk; az ellenséggel soha a legkisebb egyetértésbe nem bocsátkozunk; magunkat mindig a hadi törvények szerint és derék honvédekhez és harcosokhoz illő módon viseljük, és így becsülettel élünk és halunk! Isten minket úgy segítse! Ámen!

szabadságharc emlékezete kiemelt jelentőségű volt, amelyet emlékművek, ünnepségek és hivatalos megemlékezések is erősítettek. Az 1896-os millenniumi ünnepségek a történelmi múlt dicsőítésével és a nemzeti szimbólumok – mint az Árpád-szoborcsoport – felállításával tovább mélyítették ezt az identitástudatot.

A katonai identitás azonban ambivalens maradt: a Habsburg-dinasztia uralma alatt a császári és királyi hadsereg nemzetek feletti szervezetként működött, és az ott szolgált magyar katonák nem a nemzetnek, hanem az uralkodónak tettek esküt. A honvédség működése a korszak politikai berendezkedésébe mélyen ágyazódott, és a mindenkori ideológia erőteljesen rányomta bélyegét a szervezet egészére. Ennek ellenére a Ludovika Akadémia és a honvédség szerepe fokozatosan erősítette a magyar katonai hagyományokat, különösen az ünnepi tisztavatások révén, amelyek a nemzeti és katonai szimbólumokat egyesítették.

Az ünnepek, különösen augusztus 20-a és március 15-e, a kollektív emlékezet alapját képezték, ugyanakkor ezek megítélését a korszak politikai vitái és hatalmi viszonyai is alakították. Az állami és egyházi események, valamint a nemzeti szimbólumok mind hozzájárultak a magyar identitás tudatos építéséhez a dualizmus időszakában.

Összességében a dualizmus kori Magyarország kollektív emlékezete és ünnepei a nemzeti identitás megerősítését szolgálták. Az emlékművek, állami ceremóniák és nemzeti szimbólumok használata mind hozzájárultak a közösségi összetartozás tudatos alakításához, miközben a katonai identitás dinasztikus jellege megőrizte a Habsburg Monarchia struktúráit. A korszakra jellemző szövetségi elköteleződés – a Monarchia keretein belül – szintén formálta a honvédség működését és identitását, hiszen a katonai rendszer egyszerre szolgált a birodalmi integrációt és a nemzeti különállás igényét.

5.3.2 Horthy-korszak (1919–1944)

A trianoni békeszerződés következtében elszenvedett területi és népességbeli veszteségek nyomán Horthy Miklós kormányzó politikai programját a revíziós ideológia határozta meg, amely a szerződés által kiváltott nemzeti traumára épült. A korszak politikai vezetése a trianoni döntés következményeit olyan közös nemzeti tapasztalatként konstruálta meg, amely a társadalom különböző csoportjait egyesítette.

A két világháború közötti magyar politikai rendszer megítélésében a közbeszédben éles viták és szélsőséges értelmezések figyelhetők meg fogalmazza meg Bodó Zsombor (2013: 135-6), míg a tudományos diskurzusban a kérdés kevésbé konfliktusos, és eltérő szempontok mentén

zajlik. Body a korszak politikai rendszerét társadalomtudományi perspektívából elemezi, hangsúlyozva a politikai rendszer társadalmi beágyazottságát és a választói magatartást. Bár az alkotmánytörténeti elemzés nem elsődleges, mégis azt vallja, hogy a politikai rendszer és társadalom kapcsolatának vizsgálata elengedhetetlen a politikai folyamatok megértéséhez. Megállapítja, hogy a korszak demokratikus vagy diktatórikus jellegének meghatározása helyett a rendszer történeti és nemzetközi összehasonlítása célravezetőbb, különös tekintettel a parlamentarizmus meglétére és annak sajátosságaira. A parlamentarizmus három fő eleme – a kormány parlamenttel szembeni felelőssége, a parlament törvényhozó szerepe, valamint a képviselők választások útján történő rekrutálása – kulcsfontosságú a politikai berendezkedés jellemzésében.

A trianoni békeszerződés következtében Közép-Európa nemzetfogalmai alapvetően átalakultak. Míg a döntéshozók az államhatárok kijelölése során a nemzeti hovatartozást másodlagos szempontként kezelték, az érintett közösségek számára a nyelvi és kulturális identitás meghatározó maradt. A békerendszer kielégítette a nem magyar nemzeti identitású közösségek állami önállóságra vonatkozó törekvéseit, ugyanakkor a magyar identitású lakosságot olyan államok polgáraivá tette, amelyek a politikai nemzet koncepcióját helyezték előtérbe, ezáltal korlátozva a kisebbségi jogokat. Magyarország homogénebb nemzetállammá vált, a magyar nemzetfogalom pedig etnikai alapokra helyeződött. Az 1920-as numerus clausus törvény ezt az új szemléletet tükrözte, kizárva a politikai nemzetből az etnikai alapon definiált zsidóságot (Karády, 2001). A trianoni trauma hatására a magyar nemzetkép a veszteségek és fenyegetettség érzésére épült, erősítve a környező népekkel szembeni negatív attitűdöket. A politikai nemzetfogalom bipolárisrá vált, külső és belső ellenségképekkel – az utódállamokkal, a kommunizmussal és a zsidósággal – bővült. A közéletben a nemzeti sérelmek és a revíziós politika váltak dominánssá, amely a politikai elit egységét biztosította, ugyanakkor irreális elvárásokat és illúziókat is fenntartott. A nemzeti tematika az állam által irányított kultúrpolitikán keresztül megszilárdult, és a társadalmi kohézió fenntartásának eszközévé vált (Szabó, 2007).

A Horthy-rendszer revíziós politikája és a kollektív identitások alakítására irányuló stratégiája egy nemzetközpontú ideológiai keretre épült, foglalja össze Szabó Ildikó (2007), amely a magyar és nem magyar közösségek, valamint Magyarország és más államok viszonyát eszmei síkon meghatározta. Ez az ideológia a konzervatív, keresztény-nemzeti szemléletben gyökerezett, amely hangsúlyosan épített a nemzeti sérelmek narratívájára, valamint a belső és

külső ellenségképek kijelölésére, ezáltal erősítve a társadalmi kohéziót és a politikai rendszer legitimációját.

Trianon és a következményeinek hatása a társadalomra és magára az egyénre nézve is vitathatatlan károkat okozott, amelyre a magyar társadalom revíziós törekvésekkel és/vagy irredentizmussal reagált. Zeidler Miklós (2002:12) a két fogalmat elkülöníti egymástól, gondolatmenete alapján a revízió békés megoldásra törekszik, míg az irredenta szükség esetén az erőszakos eszközök igénybevételét sem veti el. A Zeidler által hangsúlyozott nemzeti összetartozás és egység erősítéséül szolgáló törekvések következtében a közterek kinézete is változott, igazodott a politikai üzenethez. Vass Zoltán (2013: 82-3) a korábbi megállapítást alátámasztva és kiegészítve kiemeli, hogy a köztereken szobrok, szoborcsoportok kerültek elhelyezésre, amelyek egy része az elszakított országrészeket szimbolizáltak, tovább erősítve a Trianon okozta nemzeti trauma súlyát. Az ország számos városában, vidéki településein megfigyelhető volt a szobrok, emlékhelyek és országhátlók megjelenése, amelyek az elszakított településekkel való szimpátia jelképei voltak. Továbbá Vass (2013: 83) nyomatékosítja az ünnepek és megemlékezések hangulatának jelleg béli változását, amelyet szintén áthat az irredenta szellemiség, amely alól Szent István napja sem volt kivétel; rendszeressé váltak a tüntetések, 1926-tól a szabadság téri szobrokat gyászfátyollal takarták le (Zeidler, 2001: 172). Az ünnep fókusza az államalapítás és Szent István örökségéről, a keresztény egyházhoz való kötődésről alkalmanként a Trianoni békeszerződés okozta nemzeti gyász fájdalmára helyeződött át.

A Szent István-i emlékezet megőrzése és hangsúlyozás mellett a Horthy-kultusz a magyar történelem korábbi eseményét is felhasználja a nemzeti egység és bizalom megalapozása érdekében. Horthy Miklós 1919. november 16-án vonult be Budapestre a Nemzeti Hadsereg élén (Tarján M. [é.n.]). A negyedszázados korszak központi eseményének számító ünnepélyes bevonulás szimbolikájában kiemelt szerepet kapott az „új honfoglalás” eszméje. A ceremónia során Horthy Miklós fehér lovon vonult be Budapestre, amely az antik győzelmi tradíciók mellett a magyar mondavilágot is megidézte, párhuzamot vonva az Árpád vezette honfoglalással. Ez az elem nem csupán Horthy személyét emelte mitikus magasságokba, hanem a nemzeti újjászületés és a revíziós törekvések jelképeként is szolgált. A menet élén a nemzetiszínű fővezéri zászló haladt, amely tovább erősítette az esemény nemzeti és történelmi jelentőségét (Turbucz, 2019).

19. ábra: „Új honfoglalás” (Forrás: Munkácsy Mihály: Honfoglalás – saját fotó / <https://hungarytoday.hu/>)

A szimbólumok szerepe megfigyelhető a Horthy-korszak katonai egyenruházatának kialakításában is, amely szoros összefüggésben állt az újonnan létrejött tömeghadsereg igényeivel, amely szükségessé tette a hagyományos díszruha és tábori viselet közötti különbségtétel megszüntetését. Ennek megfelelően általános rendeltetésű egyenruhákat vezettek be, amelyek a gyakorlóruházat átalakításával alkalmasak voltak díszelgő és kimenő célokra egyaránt (Ságvári, 2010:172). Az egyik legmarkánsabb változás a színmódosítás volt: a tábori szürke helyett tábori barna árnyalatot alkalmaztak, valamint a magyaros öltözetek hangsúlyosabb szerepet kaptak. Az egyenruhákön a Szent Korona szimbolikája is megjelent, amely a korszak ideológiai törekvéseivel összhangban a nemzeti identitás és a revíziós politika eszmeiségét erősítette. Az uniformis egyszerűsödése a funkcionalitást szolgálta, így egyetlen öltözetnek kellett betöltenie a harctéri, kimenő és parádés szerepkört (Baczoni, 2008:365-6).

A tisztikar számára 1926-tól visszaállították az 1918-as atillát, miután az újonnan rendszeresített díszruha nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Azonban 1931-ben ismét módosításokat rendeltek el, mivel az atilla fenntartása költségesnek bizonyult. Ennek eredményeként a tisztek társasági zubbonyt kaptak, amely az atilla színével és leegyszerűsített díszítőelemeivel harmonizált (Baczoni, 2008:365-6).

Nem csak az egyenruházat, de a katonai jelképrendszer is jelentős átalakuláson ment keresztül az 1920-as évek hadseregreformjai során. A Magyar Királyság aranyozott kiscímerét a tiszti díszsisakokon és a lovasság töltényszállóin alkalmazták, míg a Szent Korona himzett változatát – államcímernélkül, nemzeti színű szalaggal – főként a szurony- és kardbojtokon helyezték el. A magyar közép címert 1938-tól csapatzászlókon használták katonai szimbólumként (Udovecz, 2008:357-8). A Horthy-korszak katonai egyenruházata és jelképrendszere nemcsak az állami

ünnepekhez kapcsolódó hagyományokat követte, hanem a nemzeti identitás kifejező eszközeként is funkcionált. Az öltözet részleteiben is visszatükrözte a korszak ideológiai alapelveit, különösen a revíziós politika célkitűzéseit, amelyek szorosan kötődtek a történeti Magyarország területi egységének eszméjéhez.

A korszakban a kulturális emlékezet irányított formálása tehát központi jelentőségű volt, különösen a katonai protokoll és a hivatalos ünnepségek alkalmával. A dualizmus korából örökölt szimbolikát a Horthy-rendszer revizionista politikája tovább erősítette, célul tűzve ki az elvesztett területek visszaszerzését és a nemzeti egység helyreállítását. Ez megnyilvánult a katonai ceremóniákban, ahol a Monarchia jelképei és hagyományai tovább éltek, hangsúlyozva a történelmi folytonosságot és a nemzeti identitást (Füleki, 2021a: 101). A nemzeti szimbólumok használata a Horthy-korszakban a nemzeti identitás és összetartozás erősítését szolgálta. A korszak vezetése tudatosan épített a történelmi jelképekre, mint például a Szent Korona, a nemzeti zászló és a címer, amelyek a hivatalos rendezvényeken és középületeken is kiemelt helyet kaptak. Ezek a szimbólumok a nemzeti büszkeség és a revíziós törekvések kifejezőeszközei voltak, hozzájárulva a társadalom egységének megteremtéséhez, valamint a múlt értékeinek megőrzéséhez (Füleki, 2021a: 101-2).

5.3.2.1 Vitéz nagybányai Horthy Miklós személye és politikai szerepe

Horthy Miklós 1868. június 18-án született Kenderesen, a Horthy család birtokán, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében. Édesapja, Horthy István, a főrendiház tagja volt, édesanyja dévaványai Halassy Paula. A család kilenc gyermeke közül Miklós volt az ötödik (HIM). Horthy alap- és középfokú tanulmányait Kenderesen, Debrecenben és Sopronban végezte, majd 1882-ben – bátyja tragikus halála ellenére, családja akaratával szemben – a fiumei tengerészeti akadémiára jelentkezett. Az intézmény szigorú követelményei ellenére sikeresen elvégezte képzését, és 1886-ban az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészetének másodosztályú tengerész hadapródjává avatták. Az akadémia éve alatt több nyelvet is elsajátított, köztük az olaszt és a horvátot (Bencsik 2007:54-6).

Horthy Miklós politikai pályafutása és történelmi szerepe szorosan összefonódott a magyar nemzeti identitás 20. századi alakulásával. Kormányzósága idején Magyarország politikai és társadalmi berendezkedése jelentős változásokon ment keresztül, amelyek meghatározták az ország helyét a korszak geopolitikai viszonyrendszerében.

Horthy személye a Monarchia tradícióihoz kötődött, és államfőként is a magyar nemzeti eszme sajátos értelmezését képviselte. Az általa alapított intézmények, mint a Vitézi Rend vagy a Corvin-lánc, a nemzeti elköteleződés és az elitképzés eszközei voltak, míg politikai szerepvállalása a keresztény-konzervatív értékrend és a revíziós célkitűzések mentén szerveződött. A trianoni békeszerződés utáni magyar társadalomban Horthy nem csupán államfőként, hanem a konszolidáció, nemzeti felemelkedés és ellenállás szimbolikus figurájaként is megjelent (Veszprémy 2021:10), akinek kormányzósága alatt a revíziós törekvések a politikai diskurzus meghatározó elemeivé váltak (Tarján M. [é.n.]).

Bár Horthy hatalma az alkotmányos keretek között maradt, kormányzói jogköre lehetőséget biztosított számára, hogy befolyásolja az ország politikai irányvonalát. A második világháború előestéjén külpolitikai orientációja egyensúlyozni próbált a nyugati hatalmak és a fasiszta tengely között, de végül Magyarország a német szövetségi rendszer részévé vált. A kormányzó a háborús környezetben is fenntartotta távolságát a náci ideológiától, és a háború későbbi szakaszában kísérletet tett az ország geopolitikai mozgásterének kiszélesítésére, ami végül az 1944-es sikertelen kiugrási kísérletben csúcsosodott ki (HIM [é.n.]).

Horthy politikai öröksége megosztó maradt, mivel kormányzósága alatt a nemzeti identitás erősítése és a konzervatív állameszmény képviselete mellett olyan események is történtek – például a háborús szerepvállalás és a zsidóság deportálásának részleges engedélyezése –, amelyek történelmi megítélését árnyalják. Ennek ellenére személye a 20. századi magyar történelem egyik kulcsszereplője maradt, akinek politikája jelentős hatást gyakorolt a magyar államiság és nemzeti önazonosság formálódására (Tarján M. [é.n.]).

5.3.2.2 Augusztus 20. emlékezete

A Horthy-korszak állami ünnepei szerkezetükben és jellegükben jelentős mértékben megőrizték az Osztrák–Magyar Monarchia időszakának ünnepi rendjét. A vallási eredetű ünnepek továbbra is domináns szerepet töltöttek be, míg a politikai jelentőségű megemlékezések kisebb súllyal bírtak. Az ünnepek struktúrájának csupán csekély módosulása elsősorban a Horthy-rendszer ideológiai konszolidációjának tudható be, amely a tradíció és a történeti folytonosság hangsúlyozásával kívánta megerősíteni a nemzeti identitást és az állameszme legitimitását (Füleki 2020:104-5).

A 18. század közepén a Habsburg Monarchia uralkodói, köztük Mária Terézia, az ünnepnapok számának csökkentésére törekedtek, amelynek célja részben az állam és az egyház közötti

kapcsolat átrendezése volt, részben pedig gazdasági megfontolások – különösen az adó- és termelési bevételek növelése – indokolták a változásokat. Ezt a folyamatot erősítette XIV. Benedek pápa 1753. szeptember 1-jén kiadott breve-je, amely az egyházi ünnepek körét Jézus Krisztus, Szűz Mária és Szent Péter és Pál ünnepeire szűkítette (Kovács, 2017).

A két világháború közötti időszakban az ünnepnapok száma mérsékelten növekedett, és új jelentéstartalommal bővült. Az állami és vallási ünnepek listáját továbbra is a keresztény hagyomány határozta meg, így tehát kiemelt napok maradtak:

- január 1. (Újév),
- január 6. (Vízkereszt),
- február 2. (Gyertyaszentelő Boldogasszony),
- március 25. (Gyümölcsoltó Boldogasszony),
- Húsvéthétfő,
- május 21. (Áldozócsüdtörtök),
- Pünkösdhétfő,
- június 11. (Úrnapja),
- június 29. (Péter és Pál),
- augusztus 15. (Nagyboldogasszony),
- augusztus 20. (Szent István),
- szeptember 8. (Kisboldogasszony),
- november 1. (Mindenszentek),
- december 8. (Szeplőtlen fogantatás),
- valamint december 25–26. (Karácsony).

A Horthy-rendszer idején az ünnepek ideológiai átalakulásának több oka is volt. Az ünnepek, mint a nemzeti identitás erősítésének, a rendszer legitimációjának, a történeti emlékezet átértelmezésének és a politikai nevelésnek az eszközei, fontos szerepet játszottak a Horthy-rendszer ideológiai törekvéseinek megvalósításában (Füleki, 2020:104-5).

A Horthy-rendszer igyekezett a magyar történelmet a saját ideológiai céljaira felhasználni. Az ünnepek, mint a történeti emlékezet kifejeződései, fontos szerepet játszottak ebben a folyamatban. A Horthy-rendszer hangsúlyozta a magyar történelem dicsőséges pillanatait, a nemzeti hősokeket és a magyar kultúra egyediségét. Azonban a rendszer gyakran szelektíven válogatta ki a történelmi eseményeket, és a saját ideológiai céljaira formálta át a történelmi emlékezetet (Múlt-kor, 2012; M. Lovas, 2010).

A monarchia vallási hagyományai és a Horthy-korszak politikai identitásformáló törekvései között kiemelt jelentőséggel bírt augusztus 20. az államalapító Szent István király ünnepe. E jeles nap eredete a 11. századra nyúlik vissza, amikor kezdetben kizárólag vallási ünnepként szerepelt a liturgikus naptárban. A 18. század közepén Mária Terézia magyar királynő intézkedései nyomán az ünnep hivatalos megtartása megerősítést nyert, majd a dualizmus időszakában, a kiegyezést követően kultusza fokozatosan erősödött (Szóts, 2022).

A Horthy-rendszer ideológiai keretei között augusztus 20. jelentéstartalma kibővült, és az államalapítás emléknapja a revíziós politika egyik szimbolikus elemévé vált. A trianoni békeszerződés következtében megcsönkített ország számára az ünnep a nemzeti öntudat és az összetartozás eszméjének kifejezőjévé vált. Ez a folyamat szorosan összefüggött a Horthy-rendszer történeti hagyományokra és mitológiai elemekre épülő politikai ideológiájának kiépülésével, amely a múlt dicsőségének felidézésével kívánta megerősíteni az állami legitimitációt és a társadalmi kohéziót (Gyáni, 2007: 94-5). Ebben a diskurzusban Szent István alakja, valamint az első világháborút megelőző történeti Magyarország szimbolikus jelentősége megerősödött. Az ünnepi események középpontjában Horthy Miklós személye állt, aki kormányzóként minden évben kiemelt szereplője volt a megemlékezéseknek.

Az augusztus 20-i ünnepségek a korszakban új elemekkel bővültek, többek között a beiktatási ceremóniák, a díszőrségváltás, valamint a népi hagyományok ápolása is hangsúlyosabb szerepet kapott. A Horthy-korszak politikai szimbolikája ugyanakkor nem csupán az 1920 utáni revíziós törekvésekre, hanem bizonyos mértékben a dualista Osztrák–Magyar Monarchia ikonográfiájára is épült, amely például a katonai egyenruhák jellegzetes elemeiben is tetten érhető volt (Füleki, 2021c:21). Horthy Miklós és kormánya a hatalom konszolidációja érdekében tudatosan alkalmazta a történelmi hagyományokra épülő emlékezetpolitikát, amelynek egyik eszközeként a Magyar Királyi Testőrség és a Magyar Királyi Koronaőrségben szolgáló katonák ceremóniális szerepvállalása szolgált. Az állami reprezentáció és a katonai tradíciók hangsúlyozása hozzájárult a rendszer legitimitációs törekvéseihez, valamint a történeti folytonosság és a nemzeti identitás megerősítéséhez (Füleki, 2020:105).

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium által 1943-ban kiadott *Alapképzés szabályzata* – amely a honvédség valamennyi alakulatára kiterjedt – expliciten meghatározta a díszelgés kivitelezésének ideológiai vonatkozásait, reflektálva annak politikai és társadalmi jelentőségére: „290. Minden díszelgés legyen mély jelentőségű, felemelő katonai ünnep. Ha úgy adódik, a társadalom és a haderő ünnepélyes találkozása” (Bachó-Szinay, 1943:133). Az ünnepélyes katonai megjelenés tehát nem csupán a fegyelmezett és professzionális hadsereg

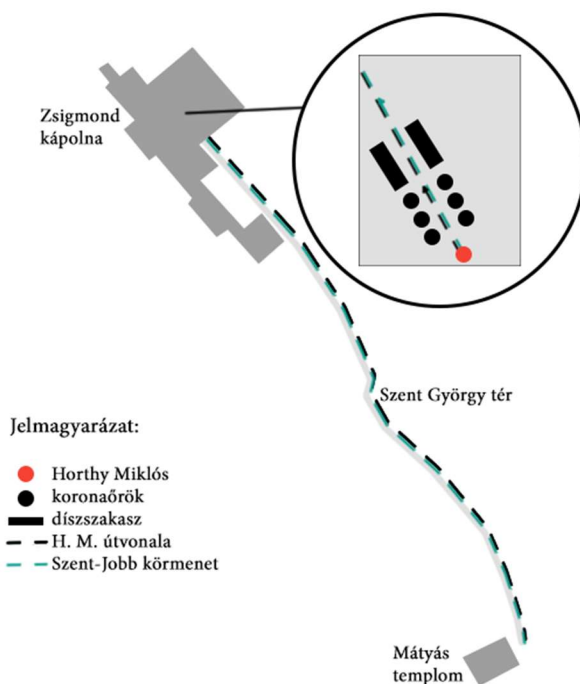
képét volt hivatott erősíteni, hanem a Horthy-rendszer államfelfogásának és történeti legitimációs narratíváinak szimbolikus kifejeződésévé is vált.

A Horthy-korszakban tehát Szent István kultusza és az augusztus 20-i ünnepsorozat jelentős megújuláson ment keresztül. Mivel a Szent István-i birodalom eszméje a revíziós politika egyik meghatározó hivatkozási alapját képezte, az ünnep hangsúlyos revíziós tartalommal bővült, és kiemelt politikai jelentőséget nyert. A két világháború közötti időszakban az augusztus 20-i ünnepségek állandó elemévé vált a tűzijáték, amely az esemény fényét tovább emelte. A kultusz csúcspontját 1938-ban érte el, amikor Szent István halálának 900. évfordulója alkalmából megrendezték a Szent István-emlékévet. Ekkor emelték hivatalosan is nemzeti üneppé a szent király napját, tovább erősítve annak közjogi és nemzeti identitást formáló szerepét (Nánay [é.n.]).

Az államalapítás ünnepe periodikusan ismétlődő és ceremoniális rendezvénynek minősül, mivel évente megrendezésre kerül, és szertartásrendhez kötődik. Eredetileg egyházi ünnepként indult, ám a Horthy-korszakban nemzeti üneppé vált, melynek megszervezése szigorú protokollt követett. Az ünnephez kapcsolódó program, amely a korabeli filmhíradók és a sajtóban közölt cikkek alapján rekonstruálható, az alábbi elemekből állt össze:

Budai Vár, Várkápolna (9.00 óra):

- Horthy Miklós érkezése
- Díszegység parancsnoka fogadja és jelentést tesz
- Várkápolnáig a felsorakozott díszegység és Korona őrség díszszemléje
- Rendőrszakasz felállítása a körmenet útvonalán
- Templom előtt katonai díszszázad felállítása
- Harsonaszó
- Körmenet indulása a várkápolnától
- Összetétele sorban: katonazenekar, alabárdosok, Szent Jobb, főpolgármester, rektor, dékánok, vallási vezetők, főpapok, Horthy Miklós kormányzó, királyi delegáció tagjai, magyar miniszterek, felsőházi küldöttség, képviselőházi küldöttség, honvéd főparancsnok + tábornoki kar, katonai alakulatok tiszti küldöttségei, civil résztvevők (Pesti Hírlap, 1927; Szent Jobb-körmenet).

20. ábra: Szent Jobb körmenet a Budai Várban (Forrás: saját szerkesztés)

A Szent Korona és a koronázási jelvények őrzésével megbízott Koronaőrség egyenruházata az idő előrehaladtával nem mutatott jelentős változásokat. A Magyar Királyi Honvédség számára 1876-ban kiadott öltözeti és felszerelési szabályzat pontos és részletes leírást nyújt a koronaőrök viseletéről, különös tekintettel a legénység megjelenésére (Füleki, 2021a:102). Az előírások szerint „[d]íszben a koronaőr-legénység sastollas sisakkal, nyáron vörös atillában, télen mentében, vörös magyar dísznadrágban, barna csizmában (sarkantyú nélkül), rojtos nyakravalóval, bőrkesztyűvel, víbárdal, díszkarddal és fehér derékövvel vonul ki” (Öltözeti és Felszerelési Szabályzat, 1876:9).

A szabályzat a tisztek megjelenésére vonatkozóan is részletes előírásokat tartalmaz, amelyek az alaki követelmények pontos meghatározását szolgálják. A szabályzat előírta, hogy „[d]íszben (parade) a koronaőrség tisztjei sastollas sisakkal, nyáron vörös atillában, télen mentében, vörös magyar nadrágban, barna csizmában (sarkantyú nélkül), rojtos nyakravalóval, a gyalogtiszti kardbojttal felszerelt és a gyalogtiszti kardkötőn függő díszkarddal és szolgálati derékövvel vonulnak ki és összes érdemjeleiket viselik” (Öltözeti és Felszerelési Szabályzat, 1876:10). Ezen előírások tükrözik a koronaőrök díszöltözetének hagyományos és reprezentatív jellegét, amely a Magyar Királyság ceremonális kultúrájában kiemelt szerepet játszott.

A Szent Jobb-körmenet a két világháború közötti időszakban a nemzeti összetartozás és a keresztény értékek szimbólumává vált. A Szent István napi ünnepségek központi helyszíne a budai Várnegyed volt, ahol a Szent Jobbot ünnepélyes körmenet alkalmával a királyi

várkapolnából (Zsigmond-kápolna) a Mátyás templomba vitték át. A körmenetben részt vettek egyházi és világi méltóságok, köztük Horthy Miklós kormányzó is, aki jelenlétével hangsúlyozta az ünnep nemzeti jellegét, valamint a politikai rendszer és a katolikus egyház szövetségét (Gianone, 2014). A Horthy-korszakban a Szent Jobb-körmenet - a Szent István-kultusz lényeges eleme - az augusztus 20-i nemzeti ünnep központi elemévé vált. Ezen alkalmakkor a vallási és állami vezetők együtt tisztelegtek Szent István hagyatéka és emléke előtt, maga az esemény többet jelentett, mint egy vallási rítus, mivel egyszerre voltak jelen a hívek és a politikai vezetők (Szent Jobb, 2005).

Az 1938. évi Szent István nap kiemelkedik a magyar történelemben, mivel az ország kettős szentévet ünnepelt: Szent István halálának 900. évfordulóját, valamint ekkor rendezték meg a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszust. E jeles alkalomból a Szent Jobbot, az államalapító király mumifikálódott jobb kezét, országos körútra vitték, az „Aranyvonat” nevű szerelvénnel. Ennek köszönhetően a vidéki lakosság is tiszteletét tehetette az ereklye előtt. A körút során a Szent Jobb több mint húsz magyar várost látogatott meg, köztük Esztergomot, Székesfehérvárt, Pécsét és Szegedet. Az események erősítették a nemzeti összetartozás érzését és a vallási elkötelezettséget, különösen a vidéki közösségekben (Kerekes, 2021). Az Aranyvonat és a Szent Jobb országjáró eseménye kiemelkedő momentuma a magyar történelemnek, s főként ezen korszakának, mivel a trianoni traumafeldolgozás során irányt mutatott; hozzájárult a nemzeti identitás és a vallási hagyományok megerősítéséhez.

5.3.2.3 Tisztavatás

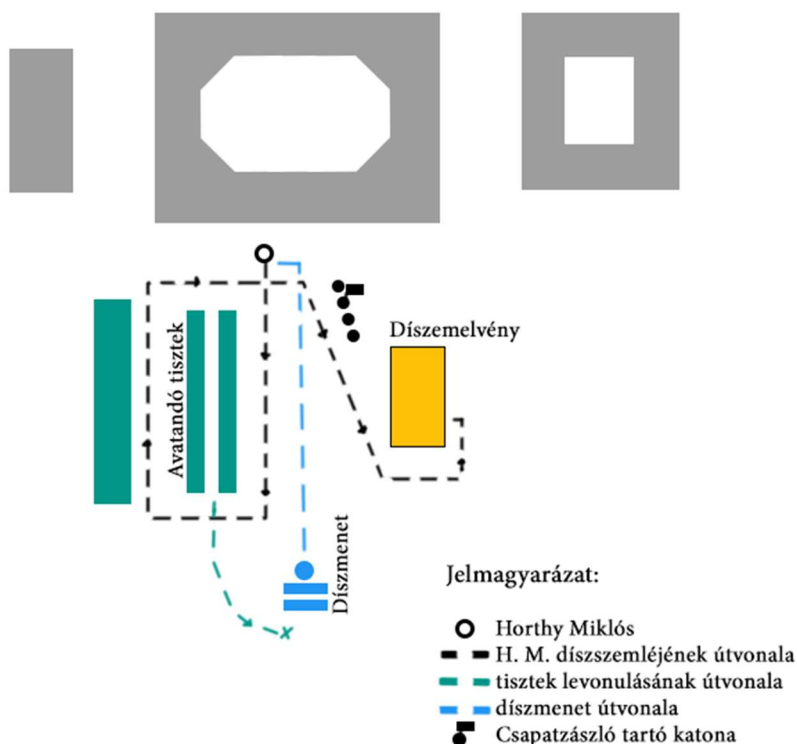
A tisztavatási ceremóniák rendje évről évre nagyrészt állandó maradt, mindazonáltal két jelentősebb változás figyelhető meg. Az első jelentős módosítás 1924-ben történt, amikor a tábori mise kikerült a szertartásrendből (Bachó-Szinay, 1930:836). A második változás 1930-ban következett be, az akadémia alapkövetelésének centenáriuma követően: ekkortól a hagyományos tisztavatási forgatókönyv kiegészült egy új elemmel. Az ünnepélyes nyilvános ceremónia előtt, még az istentiszteletet megelőzően, sor került az akadémia elvégzését igazoló oklevelek kiosztására.

Horthy Miklós kormányzó 1920 és 1932 között valamennyi avató ünnepségen személyesen részt vett. Amennyiben azonban nem volt lehetősége jelen lenni, a honvédség főparancsnokát bízta meg azzal, hogy őt képviselje és hivatalos minőségben részt vegyen az eseményen (Kalavszky, 1992:15-6).

A Szent István napi ünnepélyes tisztavatás forgatókönyve az alábbiak szerint alakult ki:

Ludovika tisztavatás (Ludovika Akadémia parkja, - ún. nagyrét -, 7.00):

- Ludovika díszteremben kinevezések kihirdetése
- Hálaadó istentisztelet – a tábori lelkész áldást mond a felavatandó tisztekre
- Rangidős hadnagyoknak alapítványi jutalom átadása
- Akadémikusi alakulatok, felavatandó hadnagyok, tiszti és tanári kar felsorakozása
- Kürtszó és Himnusz
- Horthy Miklós kormányzó és kísérete érkezése
- A kormányzó díszelgéssel való fogadása + díszszemle
- A kormányzó fogadása
- „*Pihenj!*”
- Az akadémia katolikus lelkésze beszél
- Az akadémia protestáns lelkésze szól
- Az akadémia parancsnoka mond beszédet
- „*Vigyázz!*”
- Új hadnagyok eskütétele
- A rangidős búcsú beszédé
- Frissen avatott hadnagyok kardot rántanak: „*A hazáért mindhalálig!*” (Egy időben: „*Istennel a nemzetért, a hazáért, a Nagy-Magyarországért!*”)
- A kormányzó beszéde
- Tisztelgés és kézfogás (a kormányzó és az újonnan avatott hadnagyok szónokája)
- Akadémikus századok díszmenete (Pesti Hírlap, 1927)

21. ábra: Tisztavatás a Ludovika Akadémián (Forrás: saját szerkesztés)

Az egyenruha viselés alapvető kérdését és szabályait tekintve megállapítható, hogy a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia növendékei, valamint a tiszt- és tisztviselőjelöltek számára 1931-től rendszeresített egyenruha alapvetően megegyezett a tiszti öltözettel. A rendfokozati jelzéseket a gallérhajtókán helyezték el, amely arany sujtással volt díszítve, a gombolás fölött ezüst csillagot helyeztek el, mögötte pedig vízszintes arany paszományt alkalmaztak. Az akadémia növendékei kétféle egyenruhát viseltek: az egyik a kimenő- és díszöltözet volt, míg a másikat az iskolai és otthoni használatra rendszeresítették (Tóth, 2007).

A kimenő- és díszöltözet, amelyet az tisztavatási ünnepségek alkalmával is viseltek, az alábbi ruhadarabokból állt: „[f]ő-fedezet: Ernáni nevű kalap, fekete színnel, nemzeti színű szalaggal, elől nemzeti kis rózsza, alatta a honi címer és ez alatt a hadnak és tudománynak jelei packfongból, a felcsapott baloldalú gallér külső oldalán nemzetiszínű kalaphurok és rózsza, efölött még egy fehér hattyútoll” (Bachó-Szinay, 1930:214). A díszöltözet további elemei közé tartozott egy selyem nyakravaló, egy díszattilla, amely „[k]ávébarna szín, nemzeti színű sujtásokkal és fehér magyar gombbal s [...] 8 [...] mellsujtással” (Bachó-Szinay, 1930:214) rendelkezett, valamint egy szürke posztóból készült dísznadrág. Az évszaknak megfelelően

nyáron rövid szárú, télen pedig hosszú szárú csizmát viseltek. Emellett a teljes öltözet részét képezte egy kézifegyver is, amelyet „[h]andzsár, vagyis a porosz- és svédhoni galykés (Faschinenmesser), feketebőrű kardkötő” (Bachó-Szinay, 1930:214) rögzített.

5.3.2.3 Összegzés

A Horthy-korszak (1919–1944) politikai és társadalmi berendezkedése mélyen meghatározta Magyarország nemzeti identitásának és kollektív emlékezetének alakulását, különös tekintettel a trianoni békeszerződés által okozott veszteségekre és a revíziós politikára. A korszakot a nemzeti egység és a területi integritás visszaállításának eszméje hatotta át, amely nemcsak a politikai és kulturális diskurzus meghatározó elemévé vált, hanem a társadalom minden rétegében jelen lévő ideológiai vezérelvvé is formálódott.

A trianoni döntés következtében a magyar nemzetfogalom etnikai alapokra helyeződött, és a nemzeti identitás formálásában központi szerepet játszott a veszteség és fenyegetettség érzése. A korszak politikai vezetése ezt a traumát nem pusztán emlékezeti tényként kezelte, hanem tudatosan alakított, ideológiailag vezérelt narratívává formálta, amely kollektív tapasztalatként szolgált a társadalmi kohézió erősítését. Ezzel párhuzamosan többszörös kísérlet történt a kollektív emlékezet átstrukturálására, különösen a történelmi események és hősök újraértelmezésével.

A kulturális és történelmi szimbólumok – például a Szent Korona vagy a Szent István-kultusz – a revíziós politika eszközeivé váltak, amelyet az állam által irányított kultúrpolitika tudatosan emelt be a közéleti reprezentációkba. A köztereken megjelentek a revíziót támogató emlékművek és szoborcsoportok, amelyek célja nem csupán a múlt iránti nosztalgia felkeltése volt, hanem egy új történelmi tudat kialakítása, amely összhangban állt a korszak ideológiai célkitűzéseivel.

Az augusztus 20-i állami ünnepek ideológiai hangsúlyai is ennek megfelelően alakultak át: az államalapító Szent István személye nem csupán a keresztény hagyományok miatt, hanem mint a nemzeti egység és a revíziós törekvések szimbolikus figurája kapott kiemelkedő szerepet. Az 1938-as Szent István-émlékév során az ünnep nemzeti jellege tovább erősödött, és az eseménysorozat a nemzet egységének demonstrációjává, valamint az állami ideológia reprezentációjává vált.

A Magyar Királyi Honvédség a korszakban nem csupán katonai szerepet töltött be, hanem mélyen beágyazódott a korszak politikai és ideológiai rendszerébe. A hadsereg működését és reprezentációját áthatotta a kor uralkodó ideológiája, amely a fegyveres erőt a nemzeti identitás hordozójává és a politikai rend legitimitásának biztosítékává tette. A hadsereg hagyományai és ceremóniai szorosan kapcsolódtak a történelmi folytonosság eszméjéhez, miközben a kollektív emlékezet alakításának eszközeivé is váltak. Az 1920-as évek hadseregreformjai során a katonai egyenruházatban is megjelentek a nemzeti identitás erősítését szolgáló szimbólumok, például a Szent Korona hímezett változata a fegyvereken és zászlókon – mindez a katonai reprezentáció ideológiai célzatosságát is tükrözte.

A Ludovika Akadémia tisztavatásai, amelyek minden évben augusztus 20-án zajlottak, a nemzeti és katonai identitás formálásának kiemelt eseményeivé váltak. Az ünnepségek rituáléi – az eskütétel, a kardrántás és a revíziós célok hangsúlyozása – nemcsak a honvédség eszmei elkötelezettségét demonstrálták, hanem egyben az állami legitimáció és a nemzeti kohézió fenntartásának jól koreografált eszközei voltak.

Összegzésként elmondható, hogy a Horthy-korszakban a nemzeti identitás, a kollektív emlékezet és a hadsereg szerepe szoros összefonódásban állt. A Magyar Királyi Honvédség működését a korszak politikai ideológiája határozta meg, miközben a kollektív emlékezet formálására tett állami törekvések nemcsak a kulturális térben, hanem a katonai reprezentáció és szimbolika világában is megmutatkoztak. E folyamatokat tovább árnyalta az ország változó külpolitikai helyzete, különös tekintettel arra, hogy a korszak során Magyarország különböző nemzetközi szövetségi rendszerekhez igazodott, amelyek szintén befolyásolták a nemzeti identitás és a hadsereg ideológiai irányvonalait. A revíziós eszmék így nemcsak a mindennapi életet, hanem az állami ünnepeket, a közösségi emlékezetet, a katonai ceremóniákat, és a hadsereg működését is mélyen áthatották, hozzájárulva a korszak sajátos ideológiai arculatához.

5.3.3 Rákosi-korszak (1945–1956)

A Rákosi-korszak kollektív emlékezete a magyar társadalomban összetett és ambivalens jelenséggé válik. Ez az időszak a sztálinista típusú diktatúra kiépítésével, a politikai

elnyomás fokozódásával és a személyi kultusz erősödésével jellemezhető. A korszak emlékezetpolitikája tudatosan alakította át a társadalom kollektív emlékezetét, homogenizálva és manipulálva a múlt értelmezését (Pólik, 2019).

A korszakban a nemzeti ünnepek jelentős ideológiai átalakuláson mentek keresztül, összhangban a szovjet típusú államberendezkedéssel. Az állami és nemzeti ünnepek a Rákosi-rendszer ideológiai céljainak szolgálatába álltak, eszközként szolgálva a politikai propaganda terjesztésére és a társadalom kontrollálására. Az ünnepek átpolitizálása és új tartalommal való feltöltése révén a hatalom igyekezett megszilárdítani saját legitimitását és befolyását.

Példaként említhető augusztus 20-a, amely hagyományosan Szent István király és az államalapítás ünnepe volt. A Rákosi-korszakban azonban az ünnep jelentését megváltoztatták: 1950-től kezdődően az új alkotmány elfogadásának és a Magyar Népköztársaság ünnepének nyilvánították. Ez a lépés jól tükrözi a hatalom azon törekvését, hogy a történelmi hagyományokat saját ideológiai céljainak megfelelően alakítsa át (Múlt-kor, 2013).

Az állami ünnepek átalakítása a hagyományos emlékezet háttérbe szorítását célozta, miközben a propaganda hangsúlyosabb szerepet kapott. A korszakban az egyházi ünnepeket visszaszorították, új szocialista ünnepnapokat vezettek be, és csökkentették a munkaszüneti napok számát. A korszak ünnepnapjai az alábbi eseményekre szorítkoztak:

- január 1. – Újév
- április 4. – Felszabadulásunk ünnepe
- május 1-2. – a Munka ünnepe
- augusztus 20. – az Alkotmány ünnepe
- november 7. – a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe
- december 25. – Karácsony (a Fenyőfa ünnepe) (Horváth, 2007).

Bár a naptárban nem, mint piros betűs ünnep szerepelt, de a szovjet anyaországban megrendezett Hadsereg napja mintájára Magyarországon is megszervezték a Néphadsereg napját, amelyet szeptember 29-ére tettek, „mivel ekkor győzött a magyar honvédség a „jugoszlávokkal” szemben, illetve erre a napra esett az akkori honvédelmi miniszter, Farkas Mihály név napja is” (Horváth, 2007:47; Filmhíradó 40). A Minisztertanács által meghatározott nap emléket állít az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc nevezetes csatájának, amely Pákozd és Sukoró között zajlott, s mintegy 18 ezer főnyi magyar sereg sikeresen visszaverte és visszavonulásra kényszerítette Josip Jellačić horvát bán seregét (HIM [é.n.]

5.3.3.1 Rákosi Mátyás személye és politikai szerepe

Rákosi Mátyás (szül. Rosenfeld Mátyás, 1892–1971) a 20. századi magyar történelem egyik meghatározó, ugyanakkor erősen vitatott alakja. A történeti és társadalomtudományos kutatások, valamint a közvélemény megítélése egyaránt negatívnak tartja tevékenységét, amely a sztálinista diktatúra kiépítéséhez és fenntartásához kapcsolódik Magyarországon.

Tanulmányait Sopronban és Szegeden folytatta, majd a Magyar Királyi Keleti Kereskedelmi Akadémián szerzett oklevelet. Politikai pályafutása a Magyarországi Szociáldemokrata Pártban kezdődött, később a Galilei Kör és az Országos Diákbizottság révén radikalizálódott. Az első világháború során hadifogságba került, ahol kapcsolatba lépett a bolsevik mozgalommal, és bekapcsolódott a Vörös Gárda szervezésébe.

1918-tól a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja, a Tanácsköztársaság idején népbiztosi tisztséget töltött be. A proletárdiktatúra bukása után emigrációba kényszerült, majd a Szovjetunióban a Komintern apparátusában tevékenykedett. 1925-ben illegálisan visszatért Magyarországra, de letartóztatták és hosszú börtönbüntetésre ítélték. Nemzetközi nyomásra 1940-ben a Szovjetunióba távozhatott, ahol az emigráns magyar kommunisták vezetője lett.

A második világháború után, 1945-ben tért vissza Magyarországra, és a Magyar Kommunista Párt főtitkáráként meghatározó szerepet játszott a hatalom megszerzésében. A szovjet támogatás révén felszámolta politikai ellenfeleit, és 1948-ban az egypárti diktatúra kialakításával megszilárdította hatalmát. Az MDP főtitkáráként a sztálinista rendszer kiépítését irányította, amelynek része volt a tömeges koncepciós perek (pl. Rajk-per), a politikai elnyomás, az államosítások és a mezőgazdaság kollektivizálása.

Rákosi az 1950-es években fokozódó személyi kultusz és az elhibázott gazdaságpolitika következtében egyre inkább elszigetelődött. Sztálin halála (1953) után politikai súlya csökkent, majd 1956-ban a szovjet vezetés leváltotta, és a Szovjetunióba száműzték. Élete hátralévő részét száműzetésben töltötte Gorkijban, ahol 1971-ben elhunyt (Horváth-Szabó, 2021).

Rákosi Mátyás öröksége a magyar történelem egyik legsötétebb időszakához kötődik. Az általa vezetett diktatúra represszív politikája, gazdasági zsákutcája és a társadalomra gyakorolt negatív hatása miatt a történeti elemzések elsősorban elrettentő példaként értékelik működését.

5.3.3.2 Augusztus 20. emlékezete

A második világháborút követően a Rákosi-rendszer vezetése tudatosan törekedett augusztus 20-a hagyományos vallási és nemzeti jellegének átformálására. Az 1946-os ünnepségen, a Szabadság híd újjáavatásával összekapcsolva, még engedélyezték a Szent Jobb-körmenet megtartását, bár csökkentett nyilvánossággal. Azonban 1948-tól, a kommunista diktatúra megszilárdulásával, a vallási jellegű rendezvényeket, így a körmenetet is betiltották. Ezzel párhuzamosan az ünnep tartalmát átalakították: először az "új kenyér ünnepévé" nyilvánították, hangsúlyozva a dolgozó parasztság szerepét, majd 1949. augusztus 20-án hatályba léptették az új, szovjet mintájú alkotmányt, így ez a nap az "alkotmány ünnepe" lett (Simon, 2018; Balogh).

Annak ellenére, hogy a kommunista vezetés felismerte, hogy augusztus 20-a mélyen beágyazódott a magyar kollektív emlékezetbe, ezért annak teljes eltörlése nem volt sem megvalósítható, sem pedig célravezető. Az ünnep jelentéstartamának módosítása okán számos módosítással éltek, amelynek köszönhetően az 1950-es évekre az ünnepségek fokozatosan veszítettek jelentőségükből. 1948-ban betiltották a Szent Jobb-körmenetet, majd eltörölték Szent István „Szent” jelzőjét, és helyette az „új kenyér” ünnepét kezdték propagálni. Az ünnep radikális átértelmezésének mérföldköve 1949. augusztus 20-a volt, amikor hatályba lépett az ún. Sztálini alkotmány, amely 1950-től már a Magyar Népköztársaság alkotmányának ünnepévé tette ezt a napot. A sajtó főként termelési versenyekről és kitüntetések átadásáról számolt be, míg a korábban népszerű tűzijátékot 1954-ben áthelyezték április 4-re, majd 1956 után teljesen megszüntették (Simon, 2018; Horváth, 2007).

Az új narratíva szerint az alkotmány a szocializmus felé vezető fejlődési irányt rögzítette, összhangban a Szovjetunió által meghatározott politikai célokkal. Az ünnep átalakítása így egyértelműen a kommunista rendszer legitimációját szolgálta, miközben, ahogyan Horváth (2007:47) rávilágít, figyelmen kívül hagyta azoknak az embereknek a valós tapasztalatait, akik számára az államosítás és a téjeszesítés súlyos egzisztenciális veszteségekkel járt.

22. ábra: Augusztus 20. a Rákosi-korszakban (Forrás: ujkor.hu)

5.3.3.3 Tisztavatás

A második világháborút követően a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kezdetben nem engedélyezte az intézményesített tisztképzést Magyarországon, csupán tanfolyamszerű oktatást tett lehetővé. A párizsi békeszerződés (1947. február 10.) aláírását követően azonban megindulhatott a demokratikus haderő kiépítése, ennek részeként 1947. október 1-jén létrejött a Honvéd Kossuth Akadémia az egykori Ludovika Akadémia épületében (Feith, 2014; Kossuth Alapítvány [é.n.]).

Az akadémia a korszakban azonban rövid életűnek bizonyult, mivel 1949-ben megszüntették, és helyette az ország különböző városaiban 17 fegyvernemi tiszti iskolát hoztak létre (HHK [é.n.]). A gyors ütemű fejlesztés eredményeként a tisztikar létszáma öt év alatt megtízszereződött. E változások következtében a korábban központosított szervezett tisztavatások helyett helyi ceremóniákat tartottak, amelyek a végzősök hozzátartozói és barátai számára nyilvánosak voltak (Feith, 2014).

1953-tól megkezdődött a hadsereg létszámának csökkentése, ami a tiszti iskolák összevonásához vezetett. 1957-ben a Dózsa, Kossuth és Zalka tiszti iskolák egyesítésével létrejött az Egyesített Fegyvernemi Tiszti Iskola, ahol 1960-tól négy évre emelték a képzési

időt, és a végzett tisztek 1964-től tanári diplomát is kaptak (Feith, 2014; HHK; Kossuth Alapítvány [é.n.]).

A Honvéd Kossuth Akadémia első tiszttáborára 1948. augusztus 19.-én került sor az Orczy-kertben (Tisztavetés, 1948). 1967-ig nyilvános, központi tiszttábori ünnepségre nem került sor, a kibocsátóünnepségeket a fegyvernemi tiszti iskolákban rendezték meg, a helyi rendezvény a végzős évfolyam családtagjai, hozzátartozói és barátait számára nyilvános volt (Feith, 2014).

5.3.3.4 Összegzés

A Rákosi-korszak a magyar történelem egyik legsötétebb időszaka, amelyet a sztálinista diktatúra kiépítése, a politikai elnyomás fokozódása és a személyi kultusz elmélyülése jellemez. A honvédség ebben a korszakban – csakúgy, mint más történelmi periódusokban – mélyen a korszak politikai struktúrájába és ideológiai rendszerébe ágyazva működött, ami rányomta bélyegét a szervezet egészére. A hadsereg nem csupán az állam katonai erejét testesítette meg, hanem egyúttal a pártideológia közvetítő eszközévé is vált.

Az államhatalom tudatosan formálta és manipulálta a kollektív emlékezetet, hogy azt saját ideológiai céljai szolgálatába állítsa. A különböző történelmi korszakokban – így a Rákosi-érában is – ismétlődően kísérletet tettek a múlt átírására, az emlékezet újrastrukturálására, amelynek célja az aktuális hatalmi rend igazolása és megerősítése volt. Ennek eszköze volt az ünnepek és történelmi narratívák radikális átalakítása, valamint a katonai identitás gyökeres újradefiniálása.

A nemzeti ünnepek jelentős ideológiai módosításon mentek keresztül, összhangban a szovjet mintára kialakított politikai berendezkedéssel. Az ünnepek átpolitizálása a hatalom legitimációjának eszköze lett. Például augusztus 20., amely hagyományosan az államalapítás ünnepe volt, a Rákosi-rendszer alatt az "Alkotmány ünnepévé" vált, tükrözve a kommunista ideológiai törekvéseket. Az egyházi ünnepeket visszaszorították, míg a szocialista ünnepeket – például április 4., a "felszabadulás" napja – előtérbe helyezték.

A katonai identitás szempontjából a rendszer új, szocialista hadsereget kívánt kiépíteni. A tisztképzés szovjet mintára átalakult, és az új katonai struktúrában a kommunista ideológia dominált. Az 1948-ban tartott első tiszttábor az új haderő szimbolikus aktusa volt, amely az állam irányítása alá vont katonai elit kialakítását célozta. A hadsereg ideológiai nevelése,

valamint a szovjet típusú fegyvernemi iskolák létrehozása azt szolgálta, hogy a nemzeti és katonai identitás kizárólag a pártállam keretein belül értelmezhető legyen.

Fontos megjegyezni, hogy a korszak hadserege nem csupán belső átalakuláson ment keresztül, hanem egy új szövetségi rendszer – a Varsói Szerződés – kereteibe tagozódott be, ami nemcsak stratégiai és szervezeti szempontból volt meghatározó, hanem identitásformáló erővel is bírt. A katonai szocializáció immár nem kizárólag nemzeti keretek között, hanem a keleti blokk ideológiai és katonai közösségének részeként zajlott.

A korszak emlékezetpolitikája a történelmi hagyományok átírásával és az állami ünnepek átalakításával igyekezett megszilárdítani a kommunista ideológiai dominanciát. Azonban a társadalmi ellenállás, valamint a mélyen gyökerező nemzeti és vallási tradíciók lehetetlenné tették a teljes kulturális homogenizációt.

5.3.4 Kádár-korszak (1957–1989)

A Kádár-korszak Magyarország szocialista időszakának egyik meghatározó szakasza, amely Kádár János vezetéséhez kötődik. Kezdeti éveit a forradalom leverése és a megtorlások jellemezték, míg a későbbi időszakban a rendszer sajátos kompromisszumokra épült. Bár a tervgazdálkodás maradt az uralkodó gazdasági modell, bizonyos piaci elemek is megjelentek. A kultúrpolitikát a „három T” elve szabályozta, lehetőséget adva a szellemi élet részleges liberalizálására. A korszak mérsékelt életszínvonal-emelkedést biztosított, ám a „kapun belüli munkanélküliség” és az államadósság növekedése hosszú távon fenntarthatatlanná tette a rendszert (MNL).

Kovács Dávid (2015) *A kádári politika és a nemzeti identitás* című tanulmányában részletesen tárgyalja, hogyan kezelte a Kádár-rendszer a nemzeti érzéseket, és miként próbálta elnyomni a túlzott nacionalizmust, hogy fenntartsa a politikai stabilitást és a szocialista ideológia dominanciáját. A rendszer kettős stratégiát alkalmazott: egyrészt hangsúlyozta a magyar történelem és kultúra bizonyos elemeit, hogy ezzel is legitimálja uralmát, másrészt szigorúan ellenőrizte a nacionalista megnyilvánulásokat, amelyek veszélyeztethették a szocialista internacionalizmust és a szovjet befolyást.

A Kádár-korszakban Magyarország hivatalos ünnepnapjainak száma növekedett, és több új, piros betűs ünnep került bevezetésre. Az állami ideológia továbbra is a szocialista eszmén alapult, ennek megfelelően a legjelentősebb állami ünnep április 4-e, a "felszabadulás napja" maradt, amely 1985-re többnapos, bár a naptárban nem jelzett ünnepsorozattá bővült.

Ezek a rendezvényeken részt vettek a magyar politikai élet képviselői, külföldi delegációk, valamint a Magyar Néphadsereg katonái is protokolláris szolgálatot teljesítettek.

Az ünnepek lebonyolítása a Rákosi-korszakban kialakult szokásokat követte, az egyház továbbra sem kapott szerepet az állami rendezvényeken. Szent István ünnepének vallási, történelmi és ideológiai jelentése továbbra is tabunak számított; az államalapítás helyett az új kenyeret és az alkotmányt ünnepelték. A szovjet diktatúra által preferált ünnepnapok, mint április 4-e és május 1-je, megmaradtak, és az 1956-os forradalom utáni hatalmi konszolidációt követően a hivatalos ünnepnapok az alábbiak szerint alakultak:

- január 1. – Újév
- húsvét hétfő
- április 4. – A felszabadulás napja
- május 1. – A munka ünnepe
- augusztus 20. – Az alkotmány ünnepe
- november 7. – A Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe
- december 25–26. – Karácsony (Palkó, 2013:90-91; Horváth, 2007).

A Rákosi-korszak ünnepnapjaihoz képest egy nappal több szerepelt a naptárban, és két munkaszüneti nappal bővült a lakosság pihenőideje. Az 1967-től bevezetett Forradalmi Ifjúsági Napok (FIN) keretében a hatalom igyekezett összekapcsolni az 1848-as forradalomra emlékező március 15-ét az 1919. március 21-i Tanácsköztársaság és az 1945. április 4-i "felszabadulás" ünnepeivel, ezzel is erősítve a szocialista ideológia dominanciáját az ünnepi kultúrában. Az ünnepek átpolitizálása és a vallási elemek háttérbe szorítása a korszak hivatalos ideológiájának megfelelően alakult, tükrözve a szocialista állam és az egyház közötti feszültséget.

Az egyházi ünnepek közül a karácsony és a húsvét hivatalosan nem kerültek eltörlésre, de vallási tartalmukat igyekeztek háttérbe szorítani, helyettük világi jellegű rendezvényeket, például úttörőavatásokat és sporteseményeket szerveztek. A karácsonyt például "fenyőünnepnek", a húsvétot pedig a "tavasz ünnepének" nevezték át, és ezekhez kapcsolódóan világi programokat rendeztek (Horváth, 2007).

A Kádár-rendszer igyekezett a nemzeti identitást és a szocialista ideológiát összeegyeztetni. A hivatalos propaganda hangsúlyozta a magyar történelem és kultúra értékeit, miközben a szocialista eszméket népszerűsítette. Az 1848-as forradalom és szabadságharc emlékét például

a rendszer saját legitimitásának erősítésére használta fel. A Kádár-korszak ideológiai kihívásként kezelte március 15. megünneplését, ezért 1966-ban az MSZMP javaslatot tett a Forradalmi Ifjúsági Hét bevezetésére, amely összekapcsolta az 1848-as forradalmat és az 1919-es Tanácsköztársaságot. A KISZ 1967-es jubileuma további indokot adott a kezdeményezésre, amelyet végül kiterjesztettek április 4-re is. A hatalom így próbálta március 15. jelentését átalakítani és beilleszteni a szocialista emlékezetpolitika keretébe (Tóth, 2024). Ugyanakkor a Kádár-rendszer igyekezett egyensúlyozni a nemzeti identitás bizonyos elemeinek fenntartása és a túlzott nacionalizmus elfojtása között.

A hivatalos diskurzusban a magyar történelmi hagyományok – például az 1848-as forradalom vagy a törökellenes harcok – szelektív értelmezés tárgyát képezték: a forradalmi és haladó jellegű eseményeket hangsúlyozták, míg a rendszer szempontjából problematikus aspektusokat, például a függetlenségi törekvéseket vagy a nemzeti ellenállást, háttérbe szorították. Különösen érzékeny kérdésnek számított 1956 emlékezete, amelyet a rendszer „ellenforradalomként” bélyegzett meg, és amelynek említését a nacionalizmus elleni fellépés egyik indokaként is felhasználta. A cél az volt, hogy a társadalom lojalitását biztosítsák anélkül, hogy a nemzeti érzések veszélyeztetnék a rendszer stabilitását és a szovjet érdekszférán belüli pozícióját. (Kovács, 2015; Tabajdi, 2021).

5.3.4.1 Kádár János személye és politikai szerepe

Kádár János (születési nevén Czermanik János József) 1912. május 26-án született Fiumében (ma Rijeka, Horvátország). Gyermekkorát nevelőszülőknél töltötte a Somogy megyei Kaposyon, majd 1918-ban édesanyja magához vette, így Budapestre költözött. Itt végezte el az elemi és polgári iskolát, később írógépműszerésznek tanult. 1929-ben csatlakozott a kommunista mozgalomhoz, és hamarosan a Magyar Kommunista Párt (MKP) aktív tagja lett. A második világháború alatt részt vett az illegális kommunista mozgalomban, amiért többször letartóztatták és bebörtönözték (NEB, 2015).

Kádár János kommunista utasításra belépett a szociáldemokrata pártba, majd az illegális kommunista mozgalom tagja lett. 1943-tól használta a Kádár nevet, és 1945 után vezető politikai szereplővé vált. A német megszállás alatt kommunista katonai szervezkedésben vett részt, de letartóztatták és deportálták, ahonnan megszökött. A szovjetek bevonulása után rendőrfőkapitány-helyettes és pártfőtitkár lett, majd belügyminiszterként részt vett Rajk László

perében. 1951-ben Rákosi eltávolította, 1952-ben életfogytiglanra ítélték, de Sztálin halála után rehabilitálták (Tarján M. [é.n.], NEB, 2015).

Az 1956-os forradalom idején kezdetben Nagy Imrét támogatta, majd a szovjetek oldalára állt, és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány vezetőjeként tért vissza. A forradalom leverése után megtorlásokat irányított, majd hosszú ideig az ország első számú vezetője maradt. Rendszere a kemény diktatúrától a konszolidált szocializmusig ívelt, és az 1989-es rendszerváltásig hatalmon maradt. (Tarján M. [é.n.]).

Nevéhez fűződik a "gulyáskommunizmus" korszaka, amely viszonylagos gazdasági jólétet és politikai stabilitást hozott Magyarországnak a keleti blokk többi országához képest, mivel Kádár tanulva a Rákosi-korszak bukásából belátta, hogy elsősorban nem a rendszer ideológiáját kell minden áron elfogadtatni, hanem megítélését sokkal inkább az emberek életszínvonala, életminősége határozza meg (Slachta, 2019).

5.3.4.2 Augusztus 20. emlékezete

A szocialista állam legitimációs stratégiájának egyik meghatározó eleme volt a társadalmi emlékezet alakítása, amelynek részeként a hatalom „újraírta a kalendáriumot”: új ünnepeket konstruált, míg bizonyos, történeti hagyományokkal rendelkező megemlékezéseket eltörölt vagy új ideológiai tartalommal töltött meg. E folyamat paradigmátikus példája augusztus 20-a, amely a Kádár-korszakban is a politikai rendszer önigazolásának és társadalmi konszolidációs törekvéseinek eszközévé vált (MNL [é.n.]).

Az ünnep tartalmi átstrukturálása már a Rákosi-korszakban megkezdődött: 1948-tól „az új kenyér ünnepeként” hivatkoztak rá, majd az 1949-es szocialista alkotmány életbe lépése nyomán „az alkotmány ünnepe” elnevezés vált hivatalossá. A Kádár-kormány – amely 1956. november 4-én Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányként deklarálta önmagát – következetesen ennek megfelelő narratívát kívánt érvényesíteni, ennek megfelelően a vallási konnotációk mellőzésével, az alkotmány és az új kenyér ünnepeként tartották meg augusztus 20. ünnepét, elhomályosítva Szent István király személyéhez és a keresztény államalapításhoz kapcsolódó eszméket. Ennek jegyében augusztus 20-án rendszeresen munkás–paraszt találkozókat szerveztek, amelyek a szocialista állam társadalmi bázisának demonstratív kifejezésekként szolgáltak (Múlt-kor, 2013; Füleki, 2021a).

A kulturális emlékezet formálása szempontjából jelentős változás, hogy az ünnep látványos tömegrendezvényekkel bővült a hatvanas évek közepétől. Ekkor élesztették újjá a tűzijáték

hagyományát, amely az 1956-os forradalom után évekig háttérbe szorult. A tömeges részvételt biztosító programok – így a vízi és légi parádék, illetve a debreceni virágkarnevál elindítása – az ünnep populáris jellegét erősítették, ezáltal a szocialista állam kollektív identitásformáló stratégiájának szerves részévé váltak. . Ezek az újonnan bevezetett elemek azt a célt szolgálták, hogy demonstrálják a szocialista rendszer eredményeit és pozitív hatásait a társadalom számára (Simon, 2018; Füleki, 2021a).

Bár a Rákosi-diktatúrával szemben a Kádár-korszakban az állami diskurzus bizonyos mértékben engedélyezte István király történeti szerepének megidézését, ennek megfogalmazása szigorúan világi keretek között maradt: a „szent” jelző következetesen hiányzott a hivatalos kommunikációból. A vallási hagyományokkal való szakítás jegyében a Szent Jobb-körmenet továbbra is tiltott maradt, és csak 1989-ben, a politikai rendszerváltás előestéjén került sor annak újraindítására, ekkor immár 42 év után ismét a Szent István-bazilika előtt rendezhették meg (MNL [é.n.]; Rácz, 2021; Múlt-kor, 2012).

Összességében augusztus 20-a a Kádár-korszakban a szocialista állami identitás egyik kulcsfontosságú reprezentációjává vált: az ideológiai céloknak megfelelően átalakított tartalom és a tömegkultúra eszközeivel erősített közösségi élmény egyaránt hozzájárult az állami ünneprend konszolidációjához és a rendszer stabilitásának fenntartásához.

23. ábra: 1965-ös augusztus 20-i légiparádé (Forrás: Fortepan/Drimbe József)

5.3.4.3 Tisztavatás

A tisztavatási ceremónia hosszú éveken át változatlan protokoll szerint zajlott. A honvédelmi miniszter pontosan 10 órakor érkezett a térre, ahol fogadta a vezénylő parancsnok jelentését. Ezt követően, a Himnusz elhangzása után, ismertették a miniszteri dízsparancsot. A ceremónia

következő mozzanataként a frissen avatott tisztek esküt tettek, majd a honvédelmi miniszter ünnepi beszédet mondott. Az esemény hivatalos részét az Internacionálé felcsendülése és az ünnepélyes díszmenet zárta. A szertartás kiemelt momentuma volt, hogy az eskü szövegét tartalmazó, az avatottak által aláírt díszes albumot – melyet a legkiemelkedőbb végzős tisztjelölt adott át – a honvédelmi miniszter vette át (Feith, 2014; Füleki, 2021a).

Az tisztavatási ünnepség tehát nem sokban tért el a Horthy-korszakban megszokott és rendszeresített forgatókönyvtől:

- „*Díszászlóalj vigyázz! Fogadás jobbról, tisztelegj!*”
- Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter érkezése (ill. mindenkori honvédelmi miniszter)
- Jelentést tesz: Kazai Barna ezredes
- Czinege Lajos díszszemlét tart és köszönti a katonákat (ill. mindenkori honvédelmi miniszter)
- „*Az állami zászlónak tisztelegj!*” - lobogófelvonás
- Himnusz
- Honvédelmi miniszter parancsának kihirdetése
- Fiatal tisztek fogadalmat tesznek
- Czinege Lajos beszédet mond (ill. mindenkori honvédelmi miniszter)
- Internacionálé
- Újonnan avatott tisztek díszmenete
- Lobogófelvonás (Népszabadság, 1969).

Általánosságban véve a Kádár-korszak hivatalos állami és nemzeti ünnepeinek, csakúgy, mint a tisztavatás eseményének szerves részét képezte a magyar himnusz mellett a szovjet himnusz elhangzása is, amely a korszak politikai és ideológiai orientációját tükrözte. Az ünnepi megemlékezések, koszorúzási ceremóniák és egyéb állami rendezvények rendre az Internacionálé eléneklésével zárultak, amely a nemzetközi munkásmozgalom és a szocialista eszmerendszer iránti elkötelezettséget szimbolizálta.

A nyilvános tisztavatások keretében kiemelt szerepet kapott a katonai tiszteletadással kísért nemzeti lobogó fel- és levonása, amely az állami reprezentáció és a szocialista államrendszer keretei között megvalósuló hazafias nevelés részét képezte. A magyar nemzeti lobogót, mint az államiság és a nemzeti identitás egyik meghatározó jelképét az államfői tisztséget megillető katonai tiszteletadás illette meg.

24. ábra: Az első nyilvános tiszti fogadalomtétel - 1969. augusztus 20. (Forrás: Hazánk dicsőségére, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2008, 161. o.)

5.3.4.4 Összegzés

A Kádár-korszak a magyar szocializmus egyik meghatározó időszaka volt, amelyet kezdetben a forradalom leverése és a megtorlások, később pedig a kompromisszumos kormányzás jellemzett. A rendszer egyensúlyozni kívánt a nemzeti érzések fenntartása és a szocialista internacionalizmus között, ezért kettős stratégiát alkalmazott: egyfelől a magyar történelem és kultúra szelektív felhasználásával erősítette legitimitását, másfelől szigorúan kontrollálta a nacionalista megnyilvánulásokat.

A korszak ideológiai keretei mélyrehatóan befolyásolták a Magyar Néphadsereg működését, amely ebben az időszakban is szorosan a hatalmi-politikai struktúrába ágyazva, az uralkodó ideológia szolgálatában tevékenykedett. A hadsereg nem csupán katonai szervezetként, hanem a szocialista állam ideológiai reprezentánsaként is funkcionált, ennek megfelelően részt vállalt az állampárti propaganda és a politikai lojalitás erősítésében.

Az állami ünneprend is az ideológiai irányítás eszközévé vált. Az ünnepek célja a szocialista eszme terjesztése és a kollektív identitás formálása volt. Az állam új ünnepeket konstruált, míg a korábbi, vallási és nemzeti vonatkozású megemlékezéseket háttérbe szorította vagy átalakította. Az egyik legfontosabb ünnep április 4-e, a „felszabadulás napja” maradt, amelyet többnapos eseménysorozattá bővítettek, hangsúlyozva a szovjet-magyar barátságot. Augusztus

20-át az államalapítás helyett az alkotmány és az „új kenyér” ünnepeként tartották meg, kizárva a vallási aspektusokat. Az egyházi ünnepek, mint a karácsony és húsvét, megmaradtak, de igyekeztek világi tartalommal megtölteni őket.

A különböző korokban ismétlődően megfigyelhető volt a kollektív emlékezet ideológiai célú átformálására tett kísérlet, amelynek egyik legmarkánsabb példája a Kádár-korszak emlékezetpolitikája. A nemzeti identitás alakításának egyik fontos eszköze a katonai szimbolika volt. Az állami protokolláris eseményeken a Magyar Néphadsereg kiemelt szerepet kapott, és a katonai díszszemlék, tisztavatások, valamint az Internacionálé elhangzása a politikai lojalitás kifejeződésévé váltak. Az 1848-as forradalom emlékét a rendszer saját ideológiai céljaira használta fel: a Forradalmi Ifjúsági Napok keretében összekapcsolta az 1919-es Tanácsköztársaság és az 1945-ös „felszabadulás” ünnepeivel, ezzel a szocialista emlékezetpolitika részévé téve.

Összességében a Kádár-korszakban az állami ünnepek és a kollektív emlékezet formálása a szocialista rendszer stabilitásának fenntartását és a politikai lojalitás megerősítését szolgálta. A történelmi hagyományokat szelektíven alkalmazták, elnyomva a rendszer számára problematikus nemzeti törekvéseket, miközben a szocialista állami identitás elemeit hangsúlyozták.

5.4 Részkövetkeztetések

A 20. század vizsgálata során az alábbi következtetéseket és összehasonlításokat teszem a tárgyalt korszakokra vonatkozóan, figyelembe véve a nemzeti identitás jellegét és megjelenését, a kollektív és kulturális emlékezet szerepét, valamint kiemelem augusztus 20-a és a tisztavatás hagyományát és társadalmi szerepét.

Nemzeti identitás alakulása:

- A különböző történelmi korszakok saját politikai és ideológiai céljaik szerint formálták a nemzeti identitást.
- A dualizmus és a Horthy-korszak – keresztény konzervatív eszmén alapulva - hangsúlyozta a történelmi múltat és a nemzeti egységet.
- A Rákosi- és Kádár-korszakokban az identitás formálását a kommunista ideológia szolgálatába állították.

Kollektív és kulturális emlékezet szerepe:

- A múlt értelmezése politikai kontextustól függően folyamatosan változott.
- A Horthy-korszakban a trianoni trauma és a revíziós politika dominált az emlékezetpolitikában.
- A Rákosi-korszakban a történelmi múlt átírására és a kommunista eszme beágyazására törekedtek.
- A Kádár-korszakban részleges történelmi rehabilitáció zajlott, de a hatalom továbbra is kontrollálta az emlékezetpolitikát.

Augusztus 20. változó jelentése:

- Eredetileg vallási és állami ünnepként funkcionált.
- A Horthy-korszakban nemcsak az államalapítást, hanem a nemzeti egységet és a revíziós törekvéseket is szimbolizálta.
- A Rákosi-korszakban az új kommunista állam ünnepévé alakították át.
- A Kádár-korszakban továbbra is a népköztársaság ünnepeként funkcionált, de fokozatosan visszatértek a történelmi utalások.

Tisztavetés jelentősége és változásai:

- A dualizmus idején a hadsereg még a Monarchia dinasztikus elvei szerint működött, ezért a katonai eskü nemzeti jellegű nem lehetett.
- A Horthy-korszakban a tisztavetés a nemzeti és katonai identitás erősítésének eszközévé vált, a revíziós politika támogatását is tükrözve.
- A Rákosi-korszakban a kommunista ideológia és a Szovjetunióhoz való hűség került a középpontba.
- A Kádár-korszakban az esemény kevésbé volt ideológiailag hangsúlyos, de a rendszer lojalitásának kifejezéseként szolgált.

Általános megállapítások:

- A nemzeti ünnepek és a katonai protokoll mindig az adott politikai rendszer ideológiai céljait szolgálták.
- A kollektív emlékezet tudatos formálása a hatalom legitimációjának eszköze volt minden korszakban.

- A történelmi múlt értelmezése és az állami ceremóniák hangsúlyai folyamatosan változtak a politikai helyzettől függően.

5.5 Ludovika Akadémia

A kollektív kulturális emlékezet és a katonai protokoll társadalmi szerepének vizsgálata során, az államalapítás ünnepe szimbolikájának értelmezése mellett mindenképp meg kell emelni a Ludovika Akadémia szerepét is, amely az állami ünnepkel a tisztavatás eseményében kapcsolódik össze, a társadalommal és a honvédséggel pedig többek között a tisztképzés rendszerében formál köteléket. A Ludovika Akadémia (katonai) hagyományainak, szellemiségének és értékrendjének megőrzése, valamint tovább örökítése napjainkban a Nemzeti Közszerolálati Egyetem, illetve a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar feladata és felelőssége.

A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia, közismert nevén Ludovika, a magyar katonatisztképzés legmagasabb szintű intézményeként funkcionált 1808 és 1945 között. Intézménytörténeti szempontból a Ludovika nem csupán egy oktatási intézmény volt, hanem a magyar katonai elitképzés központjaként, valamint a nemzeti katonai öntudat egyik meghatározó szimbólumaként is értelmezhető.

Az értekezés szempontjából a Ludovika Akadémia vizsgálata nem csupán egy történeti intézmény kutatása, hanem kulcs a magyar nemzeti és katonai identitás és kulturális emlékezet mélyebb megértéséhez. Az Akadémián keresztül feltárhatók azok a folyamatok, amelyek a nemzeti szimbólumok, ceremóniák és identitásformáló narratívák mögött húzódnak. Ez különösen fontos, ha olyan események társadalmi szerepét vizsgáljuk, mint augusztus 20-a vagy a tisztavatás, hiszen ezek a Ludovika eszmeiségében gyökerező hagyományokat és értékeket hordoznak tovább a jelenbe.

5.5.1 A Ludovika Akadémia történetének áttekintése

A Ludovika Akadémia története jelentős történelmi fordulópontokat és meghatározó törvényeket foglal magában, melyek az intézmény szerepét és fejlődését befolyásolták.

Az 1790/91-es országgyűlés volt az első fórum, ahol a magyar tisztképzés létrehozását célzó elképzelés került elő, melynek értelmében a dunai kerületek határozatban kimondták, hogy a nemzeti hadi-iskola a nemes ifjúság elméleti és gyakorlati képzését szolgálja (HHK, [é.n.]). A magyar tisztképzés történetének első jelentős törvénye az 1808. évi VII. törvénycikk, amely

kimondta a Ludovika Akadémia létrehozását. A jogszabály célja egy nemzeti katonai akadémia alapítása volt, amely a katonai tudományok magasabb fokozatú elsajátítását tűzték ki célul, ezzel biztosítva, hogy a hazavédelmi ügy a jövőbeni nemzedékek feladata is legyen (Ludovika, 1900).

A katonai nevelés történetében jelentős mérföldkőnek tekinthető az első felelős magyar kormány idejében történő intézkedés, melynek részeként a „Ludoviceum” létrehozása és a Magyar Hadi Főtanoda megnyitása (1849) szimbolizálta a hazai katonai önállóságra törekvő erőfeszítéseket, bár a megszálló osztrák hatóságok jogilag elismerve – ám működését korlátozva – a pesti Ludoviceum létezését is betiltották (Ludovika, 1900; HHK, [é.n.]).

Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés új korszakot nyitott, amelynek következtében az XL. törvénycikk (1868) és az 1872. évi XVI. törvénycikk a birodalmi haderő szervezeti változásait, valamint a nemzeti tisztképzés megerősítését szolgálták, lehetővé téve a magyar honvédség önálló intézményrendszerének kialakulását. Ezzel párhuzamosan az akadémia története folyamatos átalakulásokon ment keresztül, melynek során az oktatás színvonala és a képzés célja fokozatosan a vezérkari szintű hadtudományi ismeretek mélyebb elsajátítására irányult (Siposné Kecskeméthy-B. Kalavszky, 2011; HHK, [é.n.]).

Az akadémia a 19. század végére a magyar katonatisztképzés meghatározó intézményévé vált. Az 1890. évi XXIII. törvénycikk pontosította az akadémia rendeltetését és a honvédtisztképzés struktúráját (Siposné Kecskeméthy-B. Kalavszky, 2011). A Ludovika Akadémia modernizálása és intézményrendszerének fejlesztése révén Az 1897. évi XXIII. törvény megszüntette a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyamát, és a bécsújhelyi Terézia Akadémia mintájára szervezte át az intézményt. Emellett létrehozta a soproni honvéd főreáliskolát, amely előkészítő intézményként szolgált a Ludovika Akadémiára. A főreáliskolába a középiskola alsó négy osztályát elvégzett diákok kerülhettek be, akik három év után folytathatták tanulmányaikat a Ludovika Akadémián. A két intézmény így egymást kiegészítette, biztosítva a tisztképzés folytonosságát (Ludovika, 1900). A Tanácskormány idején és a Trianon utáni átalakulások során (1919–1922) a tisztképzés új kereteit határozták meg, melynek alapját a 1922. évi X. törvénycikk képezte, megszilárdítva a Ludovika Akadémiát, mint a négy évfolyamú katonai főiskolát (HHK, [é.n.]).

A Ludovika Akadémia története az 1930-as évektől kezdődően jelentős szervezeti változásokon ment keresztül. 1930-ban megszüntették a korábbi tanulmányi csoportokat, helyettük három szakcsoportot hoztak létre: gyalogság, lovasság és gépkocsizó csapatok az elsőbe, tüzérségi és híradócsapatok a másodikba, míg a műszaki csapatok a harmadikba kerültek. A nyelvi

tanulmányi csoport továbbra is fennmaradt. Az elsőéves hallgatókat immár saját fegyvernemükhöz osztották be, a lovasság pedig külön csoportot alakított (Siposné Kecskeméthy-B. Kalavszky, 2011; HHK, [é.n.]). A második világháború alatt az akadémia működését és képzési rendszerét az ország hadihelyzete jelentősen befolyásolta. Az intézmény fennállásának utolsó éveiben az oktatás már nem tudott zavartalanul folytatódni, és a háború vége felé az akadémia működését teljesen megszüntették (Siposné Kecskeméthy-B. Kalavszky, 2011).

5.5.2 Ludovikás hagyományok

A Ludovika Akadémia hagyományai részben a Jan Assmann (2018: 65-7) által megfogalmazott, kulturálisan megerősített kommunikatív emlékezet megvalósulása során megfigyelhető emlékezet és hagyomány közti kapcsolódásra alapoznak, amely az ősi magyar szokások, történelmi események és személyek emlékének ápolásához kötődik. Továbbá önálló hagyományok létrejötte is megvalósult, amelyek szorosan kapcsolódtak a katonai neveléshez és az intézmény szellemiségének ápolásához.

A történelmi múlt eseményeinek felelevenítése, a régi szokás felélesztése az egység, a közös értékek megteremtésének egyik feltétele. Az ludovikás szellemiség ér követendő nemzeti értékek jegyében 1927–1928-ban a Ludovika Akadémia fegyvernemi serlegeket alapított, ezzel is erősítve az összetartozás érzését a leendő tisztekben. Minden fegyvernem egy védőszent nevét viselő serleget kapott: a gyalogság Szent László királyt, a lovasság Simonyi József őbestert, a tüzérség Szűz Szent Borbálát, a műszaki csapatok Mária Ludovika királynét választották. A híradó akadémikusok serlege vezérlő eszménykép nélkül készült. A serlegek köré évenkénti ünnepségeket és díszvacsorákat szerveztek, ahol az arra érdemes akadémikus beszédet mondott, és nevét a serlegre vésték. A serlegeket és az alapító okleveleket az akadémia múzeumában őrizték (Rada, 1998: 211-14).

A hagyományőrzés tehát fontos része volt a „ludovikás szellem” megőrzésének, amelyet az Akadémia történelmi múltja iránti tisztelet és a tradíciók fenntartása fémjelzett. Ennek egyik megnyilvánulása volt a Ludovika Akadémia Múzeumának létrehozása az 1924/25-ös tanévben, amelyet vitéz dombóvári Révy Kálmán vezérkari ezredes kezdeményezett. A múzeum célja a Ludovika történetének megörökítése és a következő generációk nevelése volt (Siposné Kecskeméthy-B. Kalavszky, 2011: 92-3).

Az avatási ünnepség, mint a katonai hivatás egyik meghatározó mérföldköve már a Ludovika Akadémia működése során is meghatározó volt, jelentősége megnyilvánult a legkiválóbb végzős növendék kitüntetésével, valamint az avatást megelőző száznapos ünnepséggel. Ezen események az akadémia önálló, saját maga által teremtett hagyományi, amelyek a katonai identitást és a katonai eszméket képviselik. 1927-ben a Ludovika Akadémián díszkardot alapítottak, amelyet minden évben a legkiválóbb végzős akadémikus viselhetett ünnepi alkalmakkor az avatásig, neve pedig a kardra került. A száznapos ünnepség eredetileg az Osztrák–Magyar Monarchia tisztképző intézményeiben ezer- vagy ötszáznapos formában létezett, majd 1924-től a Ludovika Akadémián száz nappal az avatás előtt tartották meg. Az ünnepség házi rendezvénnyel kezdődött, majd a parancsnoki és tisztikarral közös bajtársi vacsorával zárult, erősítve a tisztjelöltek közötti összetartozást és a ludovikás hagyományokat (Siposné Kecskeméthy-B. Kalavszky, 2011: 161-4).

5.5.3 Ludovika szellemisége, nevelési értékrendje

A Ludovika Akadémia szellemisége szorosan kapcsolódik a katonai neveléshez, amely megnyilvánult a hadászati- és harcászati ismeretek oktatásában, valamint az erkölcsös nevelés, a korszak alapvető társadalmi értékeinek átadásában. Tehát a magas színvonalú szakmai ismeretek elsajátítása mellett származástól függetlenül nagy hangsúlyt fektettek a társadalmi érték- és normarendszer általános követelményeinek ismeretére.

„Egyenes jellem, egyenes tartás, egyenes beszéd. Katonás rend, rendíthetetlen kitartás, bátorság, önfeláldozás, lovagiasság, műveltség, könnyed társasági modor jellemezte a végzett katonatiszteket. A belső értékekhez kifogástalan külső megjelenés társult. A Ludovika Akadémiát végzett tisztek több nyelven beszéltek, akadémiai éveik idején táncórára jártak, lovagolni tanultak. A katonatiszt az úri középosztály tagjaként annak megfelelően is viselkedett” (Siposné Kecskeméthy-B. Kalavszky, 2011: 63).

A növendékek jellemének fejlesztése tehát kiemelt fontosságú volt, mivel az erkölcsi tartás a tiszti hivatás alapja. Az intézet szigorú rendje és elvei az istenfélelemre, erkölcsösségre, hűségre és kötelességtudatra nevelték a növendékeket. A korban úgy tartották, hogy a vallás a nehézségekben támaszt nyújt, ezért tisztelete alapvető elvárás volt. A Ludovika szellemisége értelmében a növendékek hálával tartoztak az államnak, a királynak, a nemes alapítóknak és szüleiknek, amelyet leginkább kitartó szorgalommal és példamutató magatartással fejeztek ki. A hazaszeretet és a királyhoz való hűség mindig is fontos ösztönző erőnek számított a Ludovika

erkölcsi nevelésében. A katonai pályára készülő fiataloktól elvárták, hogy a vallásosság, hűség, becsület, bátorság, engedelmesség, bajtársiasság és közösségi szellem erényeit maradéktalanul magukévá tegyék, annak érdekében, hogy méltók legyenek hivatásukra (Ludovika, 1900: 9).

Az intézményben zajló oktatás az elméleti és gyakorlati képzés szoros integrációjára épült: a hadtörténelem, térképészet, erődítéstan, harcászat és fegyverismeret tárgyai mellett az oktatásban fokozottan megjelentek a nemzeti identitást, katonai erkölcsiséget és elhivatottságot erősítő szempontok is. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a Ludovika Akadémia nem csupán katonai felsőoktatási intézményként, hanem a magyar katonai értelmiség formálásának egyik legfontosabb műhelyeként is működjön (Rada, 1998).

A Ludovika szellemisége tehát egy olyan nevelési rendszert képviselt, amelyben a katonai szakmai felkészítés és a magas erkölcsi normák egymást erősítették, biztosítva ezzel a haza szolgálatára elkötelezett tisztek kinevelését.

5.5.4 Ludovikás ünnepek és ceremóniák

A Ludovika Akadémia ünnepei és ceremóniái kiemelkedő szerepet játszottak az intézmény hagyományrendszerében. Az események között történelmi jelentőségű, rendszeresen ismétlődő és szórakoztató alkalmak egyaránt szerepeltek. Az alábbiakban összefoglalom a legfontosabb ünnepségeket, amelyhez elsősorban Siposné Kecskeméthy Klára és B. Kalavszky György: A Ludovika (2011), valamint Rada Tibor: A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1998) című műveket veszem alapul.

A Ludovikán megrendezett ünnepek, hivatalos és szórakoztató események, ceremóniák lehetőséget biztosítottak a növendékek számára, hogy gyakorlatban eltérő helyzetekben, gyakorlatban is alkalmazzák az elsajátított illem és etikett ismereteiket, valamint a katonai protokoll és ceremóniák kötött rendjében is jártasságot szerezzenek.

A Ludovika Akadémia az első világháborút követő szokásos, hagyományos ünnepségeiről Rada Tibor (1998:293) az alábbi összegzést közölte:

„Október első vasárnapján Veni Sancte. Az akadémiaparancsnok szól az akadémikusokhoz.

Október 6. Az aradi vértanúk napja. Rendezi a Leventekör.

	A Leventekör ¹⁵ megalakítása.
November	Az akadémiai múzeumának ünnepélyes megnyitása. Évfolyamtalálkozók.
December 3.	Szent Borbála-ünnepély a tűzérosztály rendezésében.
December 6.	A kormányzó névnapi ünnepe.
December 24.	Karácsonyesti ünnepség a legénységi különítmények számára.
Február	Ludovika bál.
Március 15.	Nemzeti ünnep. Rendezi a Leventekör.
Május 10.	A IV. évfolyam 100 napos ünnepsége vagy vacsorája. A Leventekör záró ünnepélye.
Május utolsó vasárnapján	Hősök ünnepe az első világháború hősi halottainak az emlékére.
Június 18.	A kormányzó születésnapj ünnep.
Június 24.	A Ludovikás ellenforradalom ünnepe.
Június 27.	Szent László ünnepe a gyalogzászlóalj rendezésében.
Június 28.	Honvéd nap.
Augusztus 20.	Avatási ünnepségek. Reggel üdvözlés és az okmányok kiadása. Ünnepélyes avatás. Kerti ünnepség (Garden party). Díszebéd. Este díszvacsora. Mindkettő a díszteremben”.

Az ismertetett ünnepek tanulmányozását követően az alábbi megállapításokat teszem:

- Az események jellege azt mutatja, hogy a Ludovika Akadémián erős hagyományokat ápoltak, melyek az intézmény katonai és történelmi identitását erősítették.
- Több esemény a magyar történelem fontos pillanatait idézi fel, például az aradi vértanúk napja (október 6.), március 15-e, valamint a hősi halottak emléknapja (május utolsó vasárnapja).

¹⁵ Leventekör: „1921. április 7-én pedig megalakult a *Leventekör*, amelyek feladatául a „rajongó hazaszeretet” által átítatott önképzést szabta meg az akkori parancsnok, vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc azzal a fő céllal, hogy a szabadidőben eltöltött önálló munkában örömet leljék a növendékek” (Tasi, 2021).

- Az év során több vallási ünnepet is megültek, például a Veni Sancte (október első vasárnapja), Szent Borbála-ünnepély (december 3.), valamint a karácsonyesti ünnepség (december 24.).
- A Ludovika Akadémia életében jelentős közösségi események zajlottak, például a Ludovika bál (február) vagy az évfolyamtalálkozó (november), amelyek erősítették az akadémiai közösség összetartását.
- A kormányzó személye kiemelt szerepet kapott az ünnepek között, hiszen névnapján (december 6.) és születésnapján (június 18.) is rendeztek ünnepségeket, amely erősen rezonál a 6.7.3. alfejezetben ismertetett társadalmi- és erkölcsi normákkal, főként a király (jelen esetben a kormányzó) személyének tiszteletéve.
- A rendezvények struktúrája az akadémiai élet ciklikusságának megfelelően az év menetét követte, a tanév kezdetétől (Veni Sancte) az avatási ünnepségig (augusztus 20.), amely a végzős hallgatók számára jelentős mérföldkő.

Az események összességében azt mutatják, hogy a Ludovika Akadémia nemcsak katonai képzési intézmény volt, hanem a hagyományok, a közösség és a történelmi emlékezet ápolásának központja is.

5.5.5 Meghatározó katonaszemélyek és híres Ludovikások

A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia 1872 és 1945 között működött, és a magyar katonai felsőoktatás legkiemelkedőbb intézménye volt. Célja a hadköteles kor előtt álló fiatalok tisztté képzése, valamint a már szolgálatban lévő tisztek hadtudományi tanulmányainak biztosítása volt. Az intézmény számos kiemelkedő tisztet nevelt, akik jelentős hatást gyakoroltak Magyarország katonai, valamint közéletére.

A Ludovika Akadémia parancsnokai nagymértékben hozzájárultak a magyar katonai hagyományok és értékek továbbadásához, amelyek definiálták a Ludovika érték és normarendszerét, meghatározták a növendékek számára a magyar katona és katonatiszt társadalmi és honvéd értékeit (lásd 6.7.3. alfejezet). Az akadémia első igazgatója, **Móricz Sándor ezredes**¹⁶ vezetésével az oktatói kar tisztekből és polgári tanárokból tevődött össze. Az

¹⁶ sepsiszetgyörgyi és nagyváradai Móricz Sándor ezredes életútjára vonatkozóan lásd: Balla Tibor: A honvédtisztképzés irányítóinak arcképcsarnoka. A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia igazgatói és parancsnokai, 1872-1945. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2022. 17-21. illetve változatlan utánnyomás 2024. 17-21.

oktatók feladata nem csupán a tanítás volt, hanem a magyar katonai irodalom megteremtése és a hadtudományok magyar nyelvű művelése is (Rada, 1998: 68-71).

A Ludovika Akadémia számos híres hallgatót nevelt ki, akik jelentős hatást gyakoroltak a magyar katonai és közéleti életre. A kezdeti korszak kiemelkedő növendékei közé tartozott **báró Hazai Samu vezérezredes**¹⁷, aki 1910-1917 között a honvédelmi miniszter volt. Ebben az időszakban fontos haderőfejlesztési reformokat hajtott végre; megteremtette az önálló honvéd tüzérséget, fejlesztette a katonai kiképzést és hadszervezetet, valamint számos katonai kodifikációs reform fűződik a nevéhez. Több katonai szakkönyvet írt és fordított, többek között Clausewitz: A háborúról című művét is (Druzsín, 2018). **Perjés Géza**, a 20. század meghatározó hadtörténésze, ludovikásként a II. világháború után a magyar hadtörténeti kutatás és tisztképzés reformjának kulcsfigurája volt (Csikány-Hausner, 2023). Az egykori ludovikás katonatiszt, **Maléter Pál**, az 1956-os forradalom honvédelmi minisztere, kulcsszerepet játszott a szovjet csapatok kivonásáról folytatott tárgyalásokon. Katonai tapasztalata és határozottsága, különösen a Varsói Szerződés felbontása során tanúsított magaviselete, a magyar függetlenségi törekvések szimbólumává tették (Horváth, 2002; Csikány-Hausner, 2023).

Ezek a példák jól mutatják, hogy a Ludovika Akadémia parancsnokai és híres növendékei milyen mértékben járultak hozzá a magyar katonai hagyományok és értékek továbbadásához, amelyek a jövő nemzedékeire is maradandó hatást gyakoroltak.

5.5.6 Összegzés

A Ludovika Akadémia a magyar katonai oktatás és tisztképzés egyik legfontosabb intézménye volt, amely kiemelkedő szerepet játszott a magyar hadsereg professzionalizálásában. Katonai szervezeti szempontból az akadémia biztosította a tisztképzés intézményes kereteit, elősegítve a modern hadtudományok elsajátítását és a korszerű vezetési elvek alkalmazását. A képzés során az intézmény magas színvonalú elméleti és gyakorlati oktatást nyújtott, amely hozzájárult a katonai vezetők szakmai fejlődéséhez és a hadsereg operatív hatékonyságának növeléséhez.

Társadalmi szempontból a Ludovika Akadémia a magyar nemzet öntudatának és hazafias elkötelezettségének erősítésében is meghatározó szerepet játszott. Az intézmény hozzájárult egy olyan tisztikar kialakításához, amely nem csupán katonai, hanem társadalmi és politikai

¹⁷ báró Hazai Samu vezérezredes életpályájáról bővebben lásd: Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák-magyar katonái. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyok. Argumentum. Budapest, 2010. 153-155.; Balla Tibor: Tábornoki portrék a dualizmus időszakából. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2024. 141-147.

értelemben is vezető szerepet töltött be. Az akadémián végzett tisztek nemcsak a hadseregben, hanem az államigazgatás és a közélet különböző területein is fontos pozíciókat töltöttek be, ezzel is elősegítve az ország stabilitását és fejlődését.

Összességében a Ludovika Akadémia mind katonai, mind társadalmi értelemben nélkülözhetetlen intézményként működött, amely hozzájárult a magyar katonai hagyományok megőrzéséhez, a hadsereg professzionalizálásához és a nemzeti identitás erősítéséhez.

5.6 Összegzés

Az elemzett korszakok között jelentős különbségek és hasonlóságok figyelhetők meg a nemzeti identitás formálásában, a kollektív és kulturális emlékezet alakításában, valamint a katonai protokoll szerepében. Minden egyes történelmi periódus sajátos módon értelmezte a magyar múltat, és az emlékezetpolitika eszközeként használta a nemzeti ünnepeket, különösen augusztus 20-át, amely az államalapítás ünnepeként a magyar identitás egyik meghatározó pillére. A tisztavatás szintén kiemelkedő szerepet töltött be a katonai és nemzeti hagyományok ápolásában, ám jelentése és formája folyamatos politikai kontextushoz igazodó változáson ment keresztül.

A **dualizmus időszakában (1867–1918)** a magyar nemzeti identitás alakítása elsősorban a történelmi múlt ápolásán és az 1848–49-es szabadságharc emlékezetén keresztül valósult meg. A kormányzat célja a kulturális és oktatási intézmények fejlesztésével egy olyan egységes magyar nemzettudat kialakítása volt, amely elősegíti a társadalmi kohéziót. Ugyanakkor a Habsburg Monarchia hadserege dinasztikus elveket követett, így a katonai identitás nem kapcsolódott szorosan a magyar nemzeteszméhez. Ebben az időszakban a honvédség működését és önképét egyértelműen a politikai beágyazottság és a dinasztikus hűség határozta meg. Augusztus 20-a ebben a korszakban elsősorban vallási és állami ünnepként funkcionált, azonban politikai jelentősége fokozatosan növekedett. A tisztavatás ceremóniája is ekkor nyert hivatalos formát, és egyre nagyobb szerepet kapott a katonai hagyományok megszilárdításában.

A **Horthy-korszakban (1919–1944)** a nemzeti identitás középpontjába a trianoni békeszerződés következményei és az ország területi revíziójának célkitűzései kerültek. A politikai vezetés a történelmi múlt felidézésével és a Szent István-kultusz megerősítésével igyekezett legitimálni a rendszer ideológiai alapjait. A nemzeti emlékezet központi elemévé vált Trianon tragédiája, amely az emlékművek, szobrok és nemzeti ünnepek szimbolikájában is megjelent. Augusztus 20-a az államalapítás mellett egyre inkább a nemzeti összetartozás és a

revíziós politika kifejezőeszközzé vált. A korszakban kiemelt figyelmet kapott a tisztavatás is, amely a Ludovika Akadémián zajló ceremóniák révén a katonai és nemzeti identitás összefonódásának eszközévé vált. Az újonnan avatott tisztek eskütételének szövegében megjelent a revíziós politika támogatása, amely a korszak nemzetpolitikai célkitűzéseit tükrözte. Ezzel párhuzamosan a honvédség a korábbi szövetségi rendszertől eltérő módon, Magyarország szuverenitására fókuszálva formálódott, miközben a politikai hatalom tudatosan alakította a kollektív emlékezetet, amely során többször is kísérletet tettek az emlékezet átírására.

A **Rákosi-korszakban (1945–1956)** a politikai hatalom teljes mértékben átalakította a kollektív és kulturális emlékezetet, és azt a kommunista ideológia szolgálatába állította. Az állami propaganda célja a történelmi múlt átírása és a nemzeti identitás háttérbe szorítása volt. Ennek jegyében augusztus 20-át Szent István ünnepéből a Magyar Népköztársaság alapításának napjává változtatták, és az ünnep új jelentéstartalmat kapott. A tisztavatás ceremóniája szintén jelentős változásokon ment keresztül: az újonnan avatott tisztek hűséget esküdtek a kommunista rendszerre és a Szovjetunióval való szövetségre, ezzel megszakítva a korábbi katonai hagyományok folytonosságát. A honvédség ebben az időszakban a szovjet típusú katonai struktúra és ideológia átvételére koncentrált, ami a magyar katonai identitás jelentős eltávolodását eredményezte. A hadsereg a nemzeti és történelmi hagyományok helyett a szovjet típusú katonai struktúra és ideológia átvételére összpontosított. Ennek értelmében a katonai protokoll így a kommunista ideológia és a szövetségi rendszer kifejező eszközévé vált.

A **Kádár-korszakban (1956–1989)** a hatalom kevésbé radikális formában, de továbbra is erőteljes ellenőrzés alatt tartotta a nemzeti emlékezetet és az állami ünnepeket. Az 1956-os forradalom után a politikai vezetés arra törekedett, hogy a társadalmi stabilitás fenntartása érdekében bizonyos mértékben visszaengedje a nemzeti szimbólumokat, ugyanakkor azok értelmezését és használatát folyamatosan kontroll alatt tartotta. Augusztus 20-a hivatalosan továbbra is az állami berendezkedés ünnepeként funkcionált, azonban a vallási és történelmi hagyományok fokozatosan visszaszivárogtak az ünnepi szertartásokba. A tisztavatás eseménye is megőrizte jelentőségét, azonban a katonai eskü továbbra is a szocialista rendszer iránti lojalitást hangsúlyozta. A honvédség továbbra is a szocialista szövetségi rendszer részeként működött, mely alapvetően befolyásolta katonai identitását és protokollját, miközben a kollektív emlékezet kontrollált újraértelmezése zajlott.

A **rendszerváltás után (1989-től napjainkig)** a magyar társadalom számára új lehetőség nyílt a történelmi múlt újraértelmezésére és a nemzeti ünnepek eredeti jelentéstartalmának

visszaállítására. Augusztus 20-a ismét az államalapítás ünnepévé vált, és visszanyerte eredeti szimbolikus szerepét a magyar identitás erősítésében. A tisztavatás ceremóniája is visszatért a nemzeti hagyományokhoz, és ismét a hazához való hűségre és az állami szuverenitás védelmére helyezte a hangsúlyt. A kollektív és kulturális emlékezet szempontjából a rendszerváltás időszaka a korábbi évtizedek történelmi narratíváinak újragondolását hozta magával, amely megjelent a nemzeti szimbólumok és ünnepek újrafogalmazásában is. Ebben a kontextusban a honvédség és a katonai protokoll ismét önállóbb, nemzeti alapon szerveződő szerepet kapott, miközben megszűntek a korábbi rendszerek szövetségi kötelekei, kényszerei. A NATO-tagság kérdésének tárgyalása ebben az összefüggésben ugyanakkor nem kerülhető meg, ám jelen dolgozat keretei között részletes vizsgálata nem lehetséges. A szövetségi rendszerhez való csatlakozás és az abból fakadó transzatlanti kapcsolatrendszer olyan összetett, politikai, katonai és diplomáciai dimenziókkal bír, amelyek komplex elemzést igényelnének. Ennek feltárása önmagában is egy teljes kutatás tárgyát képezhetné, ezért e tanulmányban a hangsúly kizárólag a nemzeti keretek között értelmezett honvédségi és protokolláris szerepre helyeződik.

Az elemzett korszakok közötti összehasonlítás rávilágít arra, hogy a nemzeti identitás, a kulturális emlékezet és az állami ceremóniák folyamatos átalakuláson mentek keresztül a politikai kontextus függvényében. Míg a dualizmus és a Horthy-korszak időszakában a történelmi múlt és a nemzeti összetartozás hangsúlyozása volt meghatározó, addig a Rákosi- és Kádár-korszakokban az emlékezetpolitika eszközzé vált a kommunista ideológia legitimálására. A rendszerváltás utáni időszakban a történelmi és kulturális hagyományok újrafelfedezése és visszaállítása figyelhető meg. Augusztus 20-a és a tisztavatás jelentősége minden korszakban kiemelt maradt, azonban azok értelmezése és szimbolikája folyamatosan változott. Az állami ünnepek és katonai ceremóniák tehát nem csupán történelmi események megörökítésére szolgáltak, hanem a politikai hatalom legitimációs eszközei is voltak, amelyeken keresztül a különböző korszakok saját nemzetértelmezésüket közvetítették.

6. KOLLEKTÍV ÉS KULTURÁLIS EMLÉKEZET MEGJELENÉSE A KATONAI PROTOKOLLBAN, NAPJAINKBAN¹⁸

A nemzet modern fogalma a 18–19. században alakult ki, de a közös nyelv, kultúra és otthonérzet, amely a nemzeti érzést meghatározza, már évezredek óta létezik. Az ember önazonosságát mindig közvetlen közössége határozta meg, és ezek a közösségek fokozatosan nagyobb csoportokká alakultak, amelyek később népként, etnikumként, kultúraként vagy nemzetként formálódtak meg. A modern nemzettudat azonban ideológiai konstrukció is, amelyet a nemzetállamok saját céljaik érdekében alakítanak. Az államnemzet és kultúrnemzet megkülönböztetése azért lényeges, mert a nemzeti érzés ideológiai felhasználása sokszor gazdasági és társadalmi érdekeket szolgál. Benedict Anderson szerint a nemzet "képzelt" közösség, amelyet szimbolikus jelentések formálnak. A nemzeti identitás szimbolikája folyamatosan változik, a történelmi tapasztalatok, társadalmi és gazdasági tényezők hatására alakul. Az adott nemzet külső és belső szimbólumai is eltérőek lehetnek, hiszen az önkép és a külső megítélés kölcsönhatásban áll. A magyar nemzeti szimbolikát például a dicsőség és vereség ambivalens narratívája határozza meg, amely az "Európa védőbástyája" és a "magára hagyatottság" motívumaiban is megjelenik. Az ilyen szimbólumok nemcsak az önazonosságot tükrözik, hanem a nemzeti identitás folyamatos újraértelmezésének eszközei is (Kapitány-Kapitány, 2021:198-202).

A 19. században bekövetkezett társadalmi, politikai és kulturális átalakulások, valamint a modern nemzetállamok kialakulása alapvetően alakították át a magyar nemzeti identitás szerkezetét. E korszakban Magyarország – a szomszédos népekkel együtt – az Osztrák–Magyar Monarchia keretein belül fejlődött, amely azonban nem biztosította a klasszikus értelemben vett nemzetállami struktúrát. Ennek következtében az önazonosság megfogalmazásában fokozott szerepet kaptak a kulturális tényezők, különösen a nyelv, az ünnepek, a nemzeti szimbólumok, a népviselet és a zene. A magyar nemzettudat megerősödésében központi szerepet játszottak a történelmi múlt nagy eseményei, így az államalapítás és az 1848–49-es forradalom és

¹⁸ A fejezet és az egyes alfejezetek anyaga részben a következő, már megjelent publikációk alapján készültek: Füleki Réka (2023a). A hagyomány szerepe a társadalomban és a Magyar Honvédség rendszerében. *Hadtudományi Szemle* 16/1. DOI:10.32563/hsz.2023.1.6., Füleki Réka (2021c). The appearance of the Hungarian cultural memory in the military protocol after the change of regime in 1989. in: *IAI Academic Proceedings*. Szerkesztő: Hristina Rucheva Tasev. ISSN 2671-3179, Füleki Réka (2022). Preservation of (military) traditions as a link between the Hungarian Defence Forces and nation. in: *IAI Academic Proceedings*. Szerkesztő: Hristina Rucheva Tasev. ISSN 2671-3179

szabadságharc, amelyek a szomszédos népektől való megkülönböztetés és az önálló nemzeti lét szimbolikus kifejezői lettek, noha a tényleges nemzetállami függetlenség nem valósult meg.

A nyelv kérdése a Monarchia időszakában különösen hangsúlyos politikai és társadalmi problémává vált, mivel a nyelvhasználat a hatalmi reprezentáció és a társadalmi érvényesülés egyik eszközének számított. Ezt a helyzetet jól példázza az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregében a magyar vezényleti nyelvért folytatott küzdelem, amely az 1867-es kiegyezést követően új lendületet kapott. A magyar politikai elit körében ugyanis egyre erőteljesebben jelentkezett az igény az önálló magyar haderő létrehozására, amelynek megteremtése szoros összefüggésben állt a nemzeti identitás intézményes kifejezésével és megerősítésével.

„A nemzeti ünnepek funkciója az identitásképzés, az integráció, a nemzeti kötődés elsődlegességének hirdetése más (etnikai, vallási, regionális stb.) identitással szemben, valamint a hagyományteremtés” (Paár, 2016:50). Napjaink ünnepi kultúráját vizsgálva rögtön két megállapítást tehetünk; tartalmukat tekintve Magyarországon az ünnepek két fő kategóriába sorolhatók: vallási és történelmi eseményekhez kapcsolódó ünnepnapokra, jellegük szerint viszont négy csoportra oszthatjuk őket: állami ünnep, nemzeti ünnepek, emléknapok és munkaszüneti napok.

Fontos kiemelni, hogy az elmúlt száz évben ünnepnapjaink számát és az ezekhez kötődő, a nemzeti identitást meghatározó emlékeket az aktuális politikai hatalom alakította, vagyis irányított emlékezetpolitika érvényesült. A vallási ünnepek háttérbe szorulásával a hangsúly azokra az ünnepekre helyeződött át, amelyeket értékmegőrzés szempontjából fontosnak tartanak. Elsősorban olyan jelentős történelmi események kerültek a naptárba, amelyek közös traumákat, valamint politikai vagy katonai szempontból meghatározó fordulópontokat idéznek fel, és ezzel erősítik a magyarságtudatot és a nemzeti identitást.

Jeles napjaink során nemcsak társadalmi, hanem katonai szempontból is kiemelkedő eseményekről emlékezünk meg, amelyek hozzájárulnak nemzeti összetartozásunk erősítéséhez. Az állami és nemzeti ünnepek keretében tartott megemlékezések rendszerint katonai tiszteletadás kíséretében zajlanak. Ez nemcsak az emlékezés méltóságát hangsúlyozza, hanem lehetőséget teremt a civil társadalom és a Magyar Honvédség közötti kapcsolat erősítésére, valamint a fegyveres erők presztízsének növelésére.

6.1. Rendszerváltás

A rendszerváltozás minden tekintetben megújulást hozott a nemzet életébe. A szovjet típusú államszocialista rendszert követően Magyarország demokratikus államberendezkedésű országgá vált, ami többek között a politikai ideológia radikális változásában, az államszerkezet átalakulásában nyilvánult meg, amely a nemzeti és kulturális emlékezetet is érintette, a 19-20. század során kialakult „magyar” jellemvonásokat is felébresztette. Ez a szellemi és ideológiai átalakulás tükröződik nemzeti ünnepeink számában és az ünnepségek jellegében is (Földes, 2018: 348-54; Füleki, 2021c).

A rendszerváltozást követően, 1989-től ismét lehetővé vált a Szent Jobb-körmenet megrendezése az állami ünnep részeként a Szent István-bazilikánál (Múlt-kor, 2013). Az első szabadon választott parlament 1991-ben hivatalos állami üneppé nyilvánította Szent István király, az államalapító napját. Az Alaptörvény, amelyet 2011-ben fogadtak el, külön cikkelyben rögzíti a nemzeti ünnepeket, köztük augusztus 20-át, mint állami ünnepet (Alaptörvény, 2011; 1991. évi VIII tv).

A rendszerváltozás következtében identitáskeresés vette kezdetét. Demokratikus államként Magyarország szakított a pártállami rendszer eszméivel és hagyományaival, ami lehetőséget teremtett történelmi múltunk emlékeinek újbóli beillesztésére nemzeti és állami ünnepeink körébe. Az identitáskeresés e folyamata érzékelhető az augusztus 20-i ünnepségsorozat programjaiban is. Felfedezhetők benne a dualizmus kori, valamint a Horthy-korszak ünnepi elemei, amelyeket a szocialista rendszer által bevezetett szokások és ceremóniák egészítenek ki. Így maradhatott fenn például az 1949-ig az "Új Kenyér Ünnepe" nevezett esemény, amely a terménybetakarítási bálokkal és az aratási felvonulással a „dolgozó parasztság” ünnepeként jelent meg (Múlt-kor, 2012).

6.1.1 Magyar kulturális emlékezet a rendszerváltás után

A rendszerváltást követően a magyar kulturális emlékezet jelentős átalakuláson ment keresztül, amely számos aspektusban megnyilvánult. A változás elsősorban az emlékezetpolitika, a történelmi narratívák újraértelmezése, az irodalom és művészet átalakulása, a populáris kultúra fejlődése, valamint az oktatás és közösségi diskurzusok területén volt megfigyelhető és érzékelhető.

A rendszerváltás után Magyarországon a politikai rendszer demokratizálódása lehetőséget teremtett a történelmi narratívák „leporolására”, újra gondolására. Az emlékezetpolitika különböző ideológiai és politikai célok szolgálatába állította az 1956-os eseményeket; a forradalom nemzeti identitásra gyakorolt hatása jelentős. A magyar társadalom számára az a kettős tapasztalat rögzült, hogy a változás lehetséges, de a nagyhatalmi viszonyok miatt saját erőből aligha kivitelezhető. Ez a felismerés hosszú távon is meghatározta a politikai gondolkodást és a nemzeti önazonosság alakulását (Rainer, 2016:110-4).

A 20. század eseményei és a korszakokat meghatározó ideológiák továbbra is megosztó szerepet töltek be a magyar köz-, politikai- és történelmi tudatban. A Horthy-korszak megítélése továbbra is vita tárgyát képezte; egyesek a korszakot rehabilitálták, mások továbbra is kritikus szemmel tekintettek rá. A korszak társadalompolitikáját illető megosztó vélemények vizsgálata során Gáli Máté (2020) az következő megállapítást teszi: egyesek szerint a Horthy-korszakban történtek olyan intézkedések, amelyek hozzájárultak a társadalom fejlődéséhez, míg mások úgy vélik, hogy a korszak politikája hozzájárult a társadalmi egyenlőtlenségek növekedéséhez.

A trianoni békeszerződés emlékezete a magyar nemzeti identitást és társadalmi emlékezetet meghatározó eseményekhez hasonlóan jelentős átalakuláson ment keresztül, mind a társadalmi diskurzusban, mind a köztéri emlékművek tekintetében. A szocializmus időszakában Trianon témája gyakran háttérbe szorult, azonban a rendszerváltást követően újra a középpontba került. Ekkoriban számos új Trianon-emlékművet állítottak fel, bár ezek megjelenése fokozatos volt, és nem mutatott egységes mintázatot. Különösen 2010-ben figyelhető meg egyfajta csúcspont az emlékműállítások terén (Trianon 100, 2019). A jelenkori Trianoni emlékezet kapcsán a társadalmi és politikai viszonyok tekintetében inkább "hideg emlékezetként" működik, amely befagyasztja a múltat és ellenáll a változásoknak, ezzel szemben a holokauszt eseményei és emlékezete "forró emlékezetként" egy feldolgozási folyamat része lehetne, bár erre vonatkozóan Magyarországon kevés lehetőség mutatkozik (Gyáni, 2012:45-7; Assmann, 1999:68-70).

A rendszerváltást követően Magyarországon egyre nagyobb figyelmet kapott a holokauszt és más történelmi traumák emlékezete. Az 1990-es évektől kezdve számos állami és civil kezdeményezés indult a múlt feldolgozására és az emlékezet megőrzésére. „A rendszerváltás óta eltelt három évtizedben részletesebb holokausztoktatást vezettek be az iskolai tantervekbe, valamint emlékművek, múzeumok épültek, könyvek és filmek jelentek meg a holokausztra való emlékezés érdekében Magyarországon” (Néprajzi Múzeum, 2023).

A rendszerváltás után a magyar kulturális emlékezet átalakulása több szinten zajlott. A múlt újraértelmezése az állami emlékezetpolitikában meghatározó szerepet töltött be a közösségi emlékezet formálódásában. A változások egyik legnagyobb hatásának tekinthető, hogy lehetővé vált a sokszínű történelmi narratívák megjelenése és a korábban elhallgatott események feltárása, miközben új emlékezeti formák is kialakultak, ezzel lehetővé téve a nemzeti identitás újrafogalmazását és megerősítését. A rendszerváltás katonai identitásra gyakorolt hatása kevésbé volt hangsúlyos. A Magyar Honvédség átalakítása és a Varsói Szerződésből való kilépés inkább a katonai struktúrák és nemzetközi kapcsolatok terén hozott változásokat, mintsem a kollektív emlékezet vagy a nemzeti identitás szintjén.

6.1.2 Augusztus 20. emlékezete

A rendszerváltás természetesen hatással volt az államalapítás és Szent István ünnepének kulturális és társadalmi emlékezetére is; régi tradíciók elevenedtek fel. Az ünnep valódi rehabilitációjára 1991-ben került sor: az 1990. évi első szabad választások eredményeként formálódott Országgyűlés a Magyar Köztársaság hivatalos nemzeti ünnepének nyilvánította Szent István ünnepét, augusztus 20-át, valamint március 15-ét és október 23-át (Múlt-kor, 2015; 1991. évi VIII. tv.).

1990 óta augusztus 20-a ismét Szent István ünnepeként kerül megünneplésre Magyarországon. Budapesten a legjelentősebb események a Szent István-bazilika környezetében zajlanak. E helyszínről indul a Szent Jobb-körmenet is, amelynek élén Szent István király mumifikálódott jobb kezének ereklyéje halad, mögötte pedig vallásos- és nem vallásgyakorló hívők ezrei kísérik a menetet. A körmenet útvonala a következő: Szent István tér – Zrínyi utca – Október 6. utca – József Attila utca – Nádor utca – Október 6. utca – Zrínyi utca – Szent István tér (Szent Jobb, 2005).

Augusztus 20-a ünneplése tehát hozzájárul a kulturális identitás erősítéséhez is, hiszen a hagyományos rendezvények, mint a mesterségek ünnepe és a Szent Jobb-körmenet, lehetőséget teremtenek a magyar kulturális örökség bemutatására és megőrzésére. A katonai identitás szempontjából az ünnep kiemelt eseménye a tisztavatás, amely során az újonnan végzett tisztek esküt tesznek a nemzet szolgálatára, erősítve ezzel a honvédség és a társadalom közötti kapcsolatot.

25. ábra: Hagyományőrző Koronaőr az Aranyvonat előtt (Forrás: saját fotó)

6.1.3 Tisztavatás

A rendszerváltás után Magyarországon a tisztavatás hagyománya folytatódott, és azóta is az egyik legkiemelkedőbb katonai ünnepség. A frissen végzett tisztek eskütétele rendszerint az államalapítás ünnepéhez, augusztus 20-ához kapcsolódik, és az Országház előtti Kossuth Lajos téren, másnéven a Nemzet Főterén, kerül megrendezésre. A tisztavatás nemcsak a katonai hivatás megkezdését jelenti a fiatal tisztek számára, hanem a magyar államiság és hagyományok előtti tisztelgést is. Az ünnepség során a tisztek elkötelezik magukat a haza szolgálata mellett, és esküt tesznek arra, hogy védelmezik Magyarországot és polgárait.

A kibocsátóünnepség alapvetően hasonló forgatókönyv alapján zajlott le, mint a Kádár-korszak nyilvános tisztavatásai, amelyek 1969. augusztus 20-a óta kerültek ki a katonai oktatási intézmények falai közül (Nemzeti Archívum, 2018). A tisztavatás eseményének jelen vizsgálata áttekintő jellegű, amely a figyelmet az esemény magasztos jellegére összpontosítja,, kiemelve a nemzeti és katonai identitás szempontjából meghatározó eszme és szimbólumrendszer szerepét, mivel a részletes elemzés az értekezés 6. fejezésében valósul meg.

A megjelenő nemzeti jelképek tehát a magyar identitás meghatározó szimbólumai, amelyek mély benyomást gyakorolnak az esemény résztvevőire. A nemzeti lobogó, a történelmi

zászlósor, a díszegyenruha, valamint a helyszíneként szolgáló Kossuth tér nem csupán vizuálisan jelenítik meg a nemzet történelmi örökségét, hanem aktívan alakítják a közös kulturális emlékezetet is. E szimbólumok révén a múlt megelevenedik, s az ünnepélyes légkörön túlmutatóan is mély érzelmi kötődést ébreszt a jelenlévőkben. A jelképi kultúra értékteremtő szerepe a kulturális alapelvek – normák, ünnepek, valamint szimbolikus cselekvések – összességében nyilvánul meg. A tisztavatás kontextusában mindez a magyar tisztképzés több mint kétszáz éves hagyományát, a nemzeti és katonai emlékezet jelentőségét, valamint a katonai hivatás eszmei értékét és társadalmi szerepét egyaránt erősíti (Füleki, 2023b:119).

6.2 Magyarország nemzeti ünnepei

Magyarországon a nemzeti ünnepek olyan kiemelt napok, amelyek történelmi, kulturális vagy vallási eseményekre emlékeznek. Az Országgyűlés 1991. évi VIII. törvényében (Jogtar 1991./VII tv.) a Magyar Köztársaság állami ünnepeiként az alábbi történelmi jelentőségű napokat jelölte meg, amelyek egyben munkaszüneti napok is:

- az 1848–49-es forradalom és szabadságharc emlékére március 15.,
- az államalapítás és államalapító Szent István király emlékére augusztus 20.,
- valamint az 1956. évi forradalom és szabadságharc emlékére október 23.

Ugyanazon törvényben a magyar történelem és nemzeti identitás alakulását meghatározó három nemzeti ünnep közül az Országgyűlés augusztus 20-át hivatalos állami nyilvánította.

6.3 Magyarország emléknapi

Nemzeti múltunk e három sorsfordító dátumának évfordulója mellett emléknapijaink nyújtanak alkalmat arra, hogy kifejezzük tiszteletünket hőseink iránt, a nemzet történelmének fontos eseményeire és értékeire is emlékeztetnek. Ezek az ünnepek erősítik a nemzeti identitást és a közösségi összetartozást. Magyarország hivatalos kiemelt fontosságú rendezvényei - amelyek ünnepnapok, de nem munkaszüneti napok - az alábbiak:

- Kommunizmus Áldozatainak Emléknapija (február 25.),
- Holokauszt Magyarországi Áldozatainak Emléknapija (április 16.),
- Nemzeti Összetartozás Napja (június 4.),
- Nagy Imre és mártírtársai újratemetésének Emléknapija (június 16.),
- Aradi Vértanúk Emléknapija, Magyarország hivatalos gyásznapija (október 6.),

- Nemzeti Gyász Emléknapja (november 4.) (Kormányzat 2014).

6.4 Magyarország munkaszüneti napjai

Az állami és nemzeti ünnepek, valamint emléknapok mellett Magyarországon munkaszüneti napok alkalmával is megemlékezünk a múltra. Ezen alkalmak egy része vallási, egy része pedig történelmi szempontból meghatározó mozgó, vagy rögzített dátummal rendelkező periodikus események, amelyek az alábbi listán olvashatóak:

- Új év napja (január 1.),
- Nagypéntek (mozgó ünnepnap)
- Húsvét hétfő (mozgó ünnepnap)
- Munka ünnepe (május 1.)
- Pünkösd (mozgó ünnepnap)
- Mindenszentek (november 1.)
- Karácsony (december 25-26.)

Egy naptári év során, az magyar nemzet egészét érintő történelmi és/vagy vallási jelentőségű ünnepnapok és emléknapokat több variációban is számszerűsíthetők, attól függően, mit szeretnénk kiemelni. Az egy évre jutó összes ünnepnapok száma 17 nap, amelyből munkaszüneti nap összesen 11 darab, a fennmaradó 6 nap pedig emléknap. A kiemelt történelmi és vallási ünnepek tekintetében az megoszlási arányok változnak; vallási ünnepeink száma 6 nap, a történelmi jelentőségű napok száma 9, egyetlen nap – az új év napja – nem osztható egyik kategóriába sem, illetve egyetlen nap – augusztus 20. – mind a vallási, mind pedig a történelmi jelentőségű ünnepnapok közé sorolható.

6.5 Magyar kulturális emlékezet

A magyar kulturális emlékezet számos emlékhelyen és intézményen keresztül őrződik és mutatkozik meg, amelyek fontos szerepet játszanak történelmünk és művészetünk megőrzésében. A társadalom és a honvédség közös emlékezetének és hagyományainak vizsgálatában az ünnepeket tartom a legfontosabb kapcsolódási pontnak. Kutatásomban részben Andreas Bimmer (1977:38-52) német folklorista megállapítására támaszkodom, aki szerint az ünnepek két fő kategóriába sorolhatók: közösségi és egyéni ünnepekre. A nemzeti

múlt és az azt tápláló hagyományok különösen az állami és nemzeti ünnepek alkalmával válnak hangsúlyossá, emelkednek ki a mindennapokból, és nyernek közösségi jelentőséget.

Az emlékezet társadalmi konstruáltságából fakadóan a **közösség** határozza meg, mely eseményeket tekint „emlékezetre méltónak” és milyen formában őrzi meg ezeket a kollektív emlékezetben, illetve az utókor számára. Fontos megjegyezni, hogy a hagyomány, az emlékezés és a történelem fogalmai nem fedik le egymást teljesen, mivel a világban bekövetkező változások folyamatosan alakítják azok értelmezését. Az uralkodó eszmék és ideológiák hatása jelentős szerepet játszik abban, hogyan tekintünk ezekre az elemekre. A hagyományt hordozó elemekben mindig tetten érhetők az őket formáló történeti folyamatok lenyomatai is (Kanyó 2021:113-124).

A 21. században a magyar kulturális emlékezet számos új, komplex kihívással és lehetőséggel szembesül, amelyek alapvetően befolyásolják a múlt megőrzésének és feldolgozásának módjait. A politikai és társadalmi változások befolyásolják a múlt emlékezetét és értelmezését, ami esetlegesen konfliktusokhoz és vitákhoz (lásd pl. Horthy-korszak megítélésében) vezethet.

A kollektív emlékezet és az emlékezetpolitika fogalmai egyre nagyobb figyelmet kapnak a társadalomtudományokban. Nagy Ádám (2020) „Az emlékezet forrásai” tanulmánya áttekinti ezen fogalmak jelentőségét és hatásait, különös tekintettel a public history szerepére, amely közvetíti a történelmi ismereteket a szélesebb közönség felé. Az emlékezhelyek és a traumatikus múlt vizsgálata kapcsán Gyáni Gábor (2011) elemzi a magyar "emlékezet helyeit" és azok kapcsolatát a traumatikus múlttal. Gyáni rámutat, hogy a 19. század óta jelen lévő nacionalizmus elhalványulásával nő az igény a nemzet új modellje iránt, amelyben az emlékezhelyek különös jelentőséggel bírnak.

K. Horváth Zsolt (2019) az emlékezetkutatás és kulturális örökség problémájának vizsgálata során megállapítja, hogy a két jelenség beépült az egyes országok kultúrapolitikájába, és a turizmusipar bevételei révén az országok kulturális márkájává vált. Ez a folyamat K. Horváth szerint hatással van a kollektív emlékezetre és annak megőrzésére. A magyar kulturális emlékezet alakításában jelentős szerepet kapott a Nemzeti Emlékezet Bizottság, amely több mint 10 éve aktív szerepet vállal a folyamat előre mozdításában. Az Országgyűlés elnöke szerint a 21. században az emlékezet olyan stratégiai magaslat, amelyet a demokratikus államoknak meg kell őrizniük a magánhatalmakkal szemben (Baranyai, 2024).

Ezek az aspektusok rámutatnak arra, hogy a 21. században a magyar kulturális emlékezet folyamatosan fejlődik, az emlékezetpolitikai diskurzusok tükrözik a társadalmi és ideológiai változásokat, miközben a kulturális emlékezet folyamatosan adaptálódik a technológiai és társadalmi kihívásokhoz, biztosítva ezzel a múlt értékeinek fennmaradását és újraértelmezését.

6.6 Szimbólumok szerepe társadalmunkban, nemzeti ünnepeinken

A szimbólumok alapvető szerepet játszanak társadalmunkban és nemzeti ünnepeinken, mivel segítenek kifejezni közös értékeinket, identitásunkat és történelmünket. Ezek a jelképek összekötik a különböző generációkat, és hozzájárulnak a közösségi összetartozás érzésének erősítéséhez. A nemzeti szimbólumok, mint például a zászló, a címer vagy a himnusz, az állami szuverenitás és a nemzeti identitás tárgyi- és verbális kifejező eszközei. Ezek a jelképek külsőleg az adott politikai közösség önállóságát reprezentálják, belsőleg pedig integrálják a közösség tagjait, erősítve az összetartozás érzését (Halász-Schweitzer, 2020:2).

Nemzeti ünnepeinken ezek a szimbólumok kiemelt szerepet kapnak, hiszen ilyenkor közösen emlékezünk meg történelmünk fontos eseményeiről és hőseiről. A szimbólumok csupán egy alkotó eleme az ünnepnek, amely ugyan önmagában is jelentős befolyással bír, de további elemekkel együttesen meghatározó szerepük van a kollektív emlékezetre és a nemzeti identitásra. Paár Ádám (2016:50) megállapítja, hogy a „nemzeti ünnepek négy összetevőjét az ünneplő közönség, az ünnepség során használt szimbólumok (pl. zászló, kokárda), a szakrális tér és idő alkotja”.

A jelképek segítenek abban, hogy egy adott nemzet vagy közösség tagjai közös történelmi tudatot és kulturális identitást osszanak meg. A társadalmi szimbólumok – nemzeti jelképek, kulturális és vallási szimbólumok, politikai jelképek, hétköznapi társadalmi szimbólumok – mélyen beágyazódtak mindennapi életünkbe. Ezek a jelképek közreműködnek a társadalmi kohézió kialakításában és fenntartásában, mivel közös jelentéstartalommal rendelkeznek, amelyeket az adott közösséghez, nemzethez tartozó emberek követendő normaként egyezményesen elfogadnak, valamint továbbadják azokat a következő generációknak.

A nemzeti ünnepek a társadalom kollektív emlékezetének strukturális elemeiként kiemelt szerepet töltenek be a társadalmi kohézió és a nemzeti identitás megerősítésében. Ezek a rituális jellegű események lehetőséget teremtenek a társadalom tagjai számára, hogy közösen emlékezzenek a nemzet történelmének meghatározó eseményeire, emblematikus karaktereire,

ezáltal is erősítve a közös múltból eredő kollektív tudatot, valamint a nemzeti összetartozás érzését, továbbá az emlékezetpolitika mélyebb megértését.

Az oktatási intézményekben is nagy figyelmet fordítanak a nemzeti szimbólumok és ünnepek tudatos megismertetésére, hogy a felnövekvő generáció nemzeti identitása kialakulása során érzelmileg is azonosulni tudjon ezekkel a jelképekkel. Ezáltal biztosítható, hogy a nemzeti identitás és a közösségi összetartozás érzése fennmaradjon és erősödjön (Csekő, 2021). Az iskolák a társadalmi szocializáció meghatározó színterei, amely jelentős mértékben hozzájárul a nemzeti identitás és a közösségi összetartozás érzésének megerősítéséhez, valamint a kritikai gondolkodás és a történeti tudatosság fejlesztéséhez.

A magyar történelem jeles eseményeit felidéző rendezvények és ceremóniák során kiemelten hangsúlyos szereppel felruházott szimbólumok a társadalmunkban és nemzeti ünnepeinken betöltött szerepe elengedhetetlen a közös identitás és értékek kifejezésében, valamint a közösségi összetartozás erősítésében. Ezek a jelképek - magyar címer, piros-fehér-zöld lobogó, kokárda, Himnusz, Szózat, koronázási ékszerek, stb. - nemcsak a múltunkat idézik fel, hanem iránymutatást is nyújtanak a jelen és a jövő generációi számára.

6.7 Állami ünnepünk, Augusztus 20. szimbolikájának részletes elemzése

Augusztus 20-a Magyarország egyik legrégebbi és legjelentősebb nemzeti ünnepe, amely az államalapításról és az államalapító I. (Szent) István királyról emlékezik meg. Állami és nemzeti jelentősége mellett ez a nap egyben a magyar katolikus egyház egyik főünnepe is, hiszen Szent István Magyarország fővédőszentje. Eredetileg augusztus 15-én tartották, de Szent László 1083-ban áthelyezte 20-ra, amikor István királyt szentté avatták. Az ünnep egyházi jelleget kapott, és XI. Ince pápa 1686-ban elrendelte Szent István tiszteletét az egyetemes egyházban, bár a katolikus világ augusztus 16-án emlékezik meg róla (Múlt-kor, 2013).

Az évszázadok során augusztus 20-a többszöri változáson ment keresztül, különböző jelentéseket és formákat öltött Magyarország történelmében. Az ünnep eredetileg Szent István király kultuszához kapcsolódott, amely már a középkorban is jelen volt, de a török hódoltság idején szinte teljesen eltűnt. A megújulás 1771-ben következett be, amikor Mária Terézia közbenjárására a Szent Jobb ereklje Budára került, és évente hat alkalommal, köztük augusztus 20-án, közszemlére tették. Ezzel együtt az uralkodó nemzeti ünneppé nyilvánította Szent István napját. Ennek ellenére az ünnep csak 1818-ban vált széles körben népszerűvé, amikor megtartották az első körmenetet. Ezt a menetet a második világháborúig a budai Várban

rendezték meg, majd a háború után Budapest utcáin folytatódott a hagyomány (Simon, 2018; Múlt-kor, 2013).

Az 1848–49-es szabadságharc leverését követően, a Bach-rendszer idején, 1860-ig az ünnepség szünetelt. Az ezt követő enyhülés éveiben a körmenetek és a kapcsolódó programok újra népszerűvé váltak. A 19. század végén felmerült az igény egy magyar nemzeti ünnep létrehozására, francia mintára. Hosszú vita alakult ki arról, hogy március 15-e vagy augusztus 20-a legyen-e az új nemzeti ünnep. Augusztus 20-át azonban túlzottan katolikus jellegűnek tartották, ami nehezítette volna az ország soknemzetiségű és többfelekezetű egységének kifejezését. Ennek ellenére végül augusztus 20-a mellett döntöttek (Simon, 2018; Múlt-kor, 2013).

A II. világháborút követően augusztus 20. története jelentős átalakulásokon ment keresztül, amelyek tükrözik a magyar államiség és politikai rendszer változásait. 1949-ben a kommunista hatalom az ünnepet új tartalommal töltötte meg, amikor erre a napra időzítette a sztálini típusú népköztársasági alkotmány hatályba lépését. Ennek következtében augusztus 20. „az Alkotmány ünnepévé” vált, miközben Szent István és az államalapítás eredeti jelentősége háttérbe szorult. A vallási jellegű megemlékezéseket fokozatosan felszámolták, így a Szent Jobb-körmenetet 1947 után már nem engedélyezték. A tűzijátékot az 1950-es években április 4-re, a „felszabadulás ünnepére” helyezték át, és csupán a '60-as évektől kezdődően tért vissza augusztus 20. esti programjai közé. Az ünnep fokozatosan egyre inkább szórakoztató jellegű eseménnyé alakult, amelynek részeként különböző kitüntetések és elismerések átadása is szokássá vált (Nánay; Múlt-kor, 2012b;).

A rendszerváltás után az ünnep visszanyerte eredeti jelentését, ismét Szent István államalapító tevékenységére és a magyar államiség folytonosságára helyezve a hangsúlyt. Újra engedélyezték a Szent Jobb-körmenetet, amely a keresztény hagyományokhoz való visszatérést szimbolizálta. A kérdés, hogy melyik történelmi eseményhez köthető nap váljon Magyarországhoz hivatalos állami ünnepévé, komoly parlamenti vitát eredményezett, azonban végül az 1991-ben elfogadott VIII. törvénycikk augusztus 20-át jelölte meg az államalapítás ünnepévé. Ennek jelentőségét tovább erősítette a 2011-ben kihirdetett Alaptörvény, amely az ünnepet kiemelt nemzeti jelentőségű eseményként rögzítette (Nánay; Múlt-kor, 2012b).

Az elmúlt évtizedekben augusztus 20. ünnepi szertartásai új elemekkel is bővültek. A hagyományos aratóünnep motívumai is beépültek a megemlékezések sorába, ennek jegyében minden évben megválasztják az „ország kenyerét” és az „ország tortáját”. Emellett 2013 óta újra átadják a Szent István-rendet, amelyet eredetileg Mária Terézia alapított, de amelyet 1946-

ban megszüntettek. Az új Alaptörvény alapján helyreállított kitüntetést a legmagasabb állami elismerésként ítélik oda az augusztus 20-i ünnepségek részeként (Nánay; Pallos).

Az államalapítás ünnepe épp annyira jelentős esemény a Magyar Honvédség állományának, mint a civil társadalomnak. Hagyományszerűen a tisztavatás eseménye augusztus 20-án kerül megrendezésre, a Kossuth téren az felavatott tisztek és az ünnep tiszteletére a kecskeméti MH vitéz Szentgyörgyi Dezső 101. Repülődandár három Gripen harcászati repülőgépből álló köteléke díszelgő áthúzást hajt végre (Légiparádé, 2024). Az ünnepi események során a honvédség katonai tiszteletadást végez, amely magában foglalja a díszőrséget, a katonai felvonulást és a légi parádét. Ezek a ceremóniák a katonai erőt és a nemzeti büszkeséget fejezik ki. A Városligetben katonai programokkal várják az érdeklődőket (Légiparádé, 2024). Ezek és számos további események hangsúlyozzák a hadsereg szerepét a nemzet életében és történelmében. A magyar katona nemzeti jelentőségét a következőképpen lehet összefoglalni: Magyarország történelme szorosan összefonódik a fegyveres küzdelmekkel, hiszen a haza háborús körülmények között született meg, fegyverrel szerezték meg, és ugyancsak fegyverrel őrizték meg. Ennek következtében a katona alakja szervesen beépült a magyarság kollektív öntudatába, természetes és elválaszthatatlan részeként a nemzeti lét fenntartásának, hasonlóan az élet alapvető folyamataihoz, mint amilyen a lélegzetvétel is.

A kollektív emlékezet – fogalmazza meg Klimó (1999), Assmannra hivatkozva – a jelen kontextusában értelmezendő, míg a hagyományok társadalmi konstrukciók, amelyek történetileg változnak. A nacionalista diskurzus célja, hogy a tradíciók időtlen folytonosságát hangsúlyozza, függetlenül azok történeti dinamikájától. E tradíciókhoz való hűség az érzelmi kötődés alapját képezi a nemzetközösséghez. Az ünnep jelentősége és formája tehát az idők során folyamatosan változott, alkalmazkodva a történelmi és társadalmi körülményekhez. Az évszázadok során számos politikai és ideológiai átalakuláson ment keresztül, de a rendszerváltást követően ismét visszanyerte eredeti jelentését, amely a magyar államiság és Szent István örökségének tiszteletére épül. Az ünnep katonai jelentősége a hagyományokban, a tiszteletadásban és a történelemben gyökerezik. A Magyar Honvédség aktívan részt vesz a nemzeti ünnep lebonyolításában, ezzel is kifejezve elkötelezettségét az ország és a nemzet iránt, valamint biztosítja a honvédség és a civil társadalom közti kötetlenebb jellegű, pozitív interakció megvalósulását.

6.7.2 Kossuth tér

A Kossuth tér számos jelentős eseménynek volt a helyszíne, amely meghatározó szerepet tölt be a magyar történelemben és hadtörténelemben, így a tér szimbolikus szerepe kiemelkedő szereppel rendelkezik a nemzeti ünnepek és fontos események alkalmával. Megállapítható, hogy az Országház előtti tér a nemzeti identitás és a politikai hatalom központi jelképé vált.

A Kossuth tér története szinte elválaszthatatlan az Országház építésével, amelyet Steindl Imre tervezett. Míg az Országházat az „alkotmány-templomaként” emlegetik, addig a Kossuth tér a „nemzet főtereként” szerepel a köztudatban. Az Országház és a Kossuth tér együttesen reprezentálják a magyar államiséget és a politikai hatalmat (Múlt-kor, 2017). Monumentális jellegének köszönhetően már a kezdetektől érezhető volt az épület szimbolikus értéke, amely meghatározta a tér későbbi szerepét is (Takács, 2013).

A Kossuth tér szimbolikája és történelmi jelentősége szorosan összefügg az elhelyezett szobrokkal és emlékművekkel, amelyek a történelmi korszakokat meghatározó aktuális politikai irányzatok nézetei és a társadalmi viszonyok szerint változtak. „A budapesti Kossuth Lajos tér mint az Országgyűlés épületének előterében Magyarország alkotmányos főterének szerepét betöltő terület méltó kialakítása érdekében az Országgyűlés” (61/2011. (II. 13.) határozatban rendelkezett a tér teljeskörű rekonstrukcióját illetően. A tér megújítása annak érdekében valósult meg, hogy a történelmi múlt és hagyományok tiszteletben tartásával 21. századi, korszerű arculatot kapjon, illetve az új megjelenés egyben a magyar állam újjáépítésének szimbólumaként is funkcionált (Magyar Nemzet, 2014).

A Kossuth tér szobrainak és emlékműveinek szimbolikus jelentősége az állami ünnepek és a katonai hagyományok, ceremóniák során kiemelkedő szerepet játszanak s egyúttal változó arculata tükrözi Magyarország politikai és katonai történelmét. Az állami ünnepek és megemlékezések alkalmával a tér az emlékezés, a tiszteletadás és a nemzeti identitás szimbolikus központjává válik. A katonai díszegységek és ceremóniák révén a tér tovább erősíti a magyar államiség és a hadtörténelem összekapcsolódását, kiemelve a Magyar Honvédség nemzetbiztonsági szerepét az ország múltjában és jelenében.

6.7.3 Lobogófelvonás

A nemzeti lobogó ünnepélyes felvonása nem csupán az ünnepség kezdetét jelöli, szimbolikus jelentőségű esemény; ceremóniális jellege miatt a résztvevők számára érzékelhetővé teszi, hogy

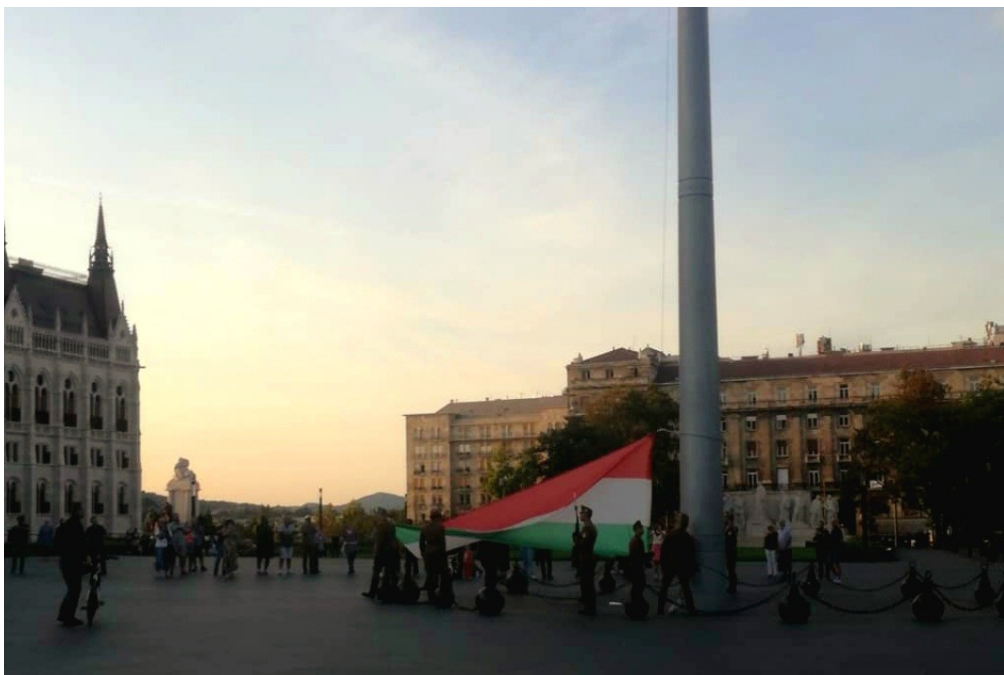
maga a lobogófelvonás, valamint az azt követő rendezvény eltér a megszokottól, nem egy hétköznapi eseménynek tanúi. A lobogó felvonása a tér tényleges elfoglalása mellett szimbolikus térfoglalást is jelképez, amely a nemzeti szimbólumok és hagyományok ünnepélyes keretek közti használata által a teret az esemény alkalmára kiragadja hétköznapi ábrázolásából és az múlt eseményeit a jelenbe helyezi át.

Az országzászló társadalmi jelentőségének értelmezése kapcsán Borbándi Erik (2021:69) megfogalmazza, hogy „a szó szoros értelmében részévé vált az emberek mindennapi életének. Miközben a köztereken felállított zászlók a szakralitás szférájába emelkedtek, ezzel párhuzamosan megindult a zászló hétköznapi tárggyá válásának folyamata is”. Borbándi kiemeli a nemzeti zászló kettősségét; hétköznapi- és ünnepi használatának jelentését.

A lobogófelvonás hagyománya mélyen gyökerezik az emberi történelemben, és számos kultúrában megtalálható. Ez a szertartásos cselekedet nemcsak a közösség identitását és összetartozását fejezi ki, hanem – mint az már kinyilatkoztatásra került – szimbolikus jelentőséggel is bír. A lobogófelvonás a lobogó zászlórúdra történő felvonásának aktusa, amely különösen nemzeti lobogók esetében ceremoniális szabályokat követ, és gyakran a nemzeti himnusz eljátszásával párosul. Az esemény végrehajtására kijelölt lobogófelvonó alakulat jellemzően katonákból, kadétkból vagy diákokból áll, és a ceremónia során ünnepélyesen behozza a lobogókat. Az ilyen szertartások lehetnek egyszerűek vagy összetettek, különösen nemzeti ünnepek alkalmával (Ingelfield, 1979:12).

Az államalapítás ünnepe hagyományosan reggel 8 órakor a Kossuth téren veszi kezdetét, ahol katonai tiszteletadással felvonják Magyarország nemzeti lobogóját. A ceremóniát hagyományosan az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár 32. Testőrezred katonái végzik el, a lobogó felvonására a köztársasági elnök, mint a Magyar Honvédség főparancsnoka ad engedélyt, továbbá jelen van a miniszterelnök, az Országgyűlés elnöke, az állami protokoll és a diplomáciai testületek képviselői, valamint az avatásra váró tisztjelöltek, hozzátartozóik és az augusztus 20-ai ünnepségen résztvevő magyar állampolgárok.

A lobogófelvonás ceremoniális jellegéből eredően a tiszteletadás egyik szimbóluma; egy olyan rítus, amely a történelmi múlt tekintélyét hangsúlyozza, hatással van a jelenlevők kollektív emlékezetére és érzelmére, újrateremti a közösség belső viszonyait, ezáltal kijelöli a közös értékeket, amelyek a társadalmi elrendeződés és megszilárdulás folyamatában játszanak szerepet (Moore-Meyerhoff, 1977:3-5; Urbán, 2009). Az esemény katonai szempontból is meghatározó: fegyelmezett, feszes lebonyolításának okán úgy tekinthetünk rá, mint a haza iránti tisztelet és elköteleződés deklarációja.

26. ábra: Lobogófelvonás a Kossuth téren (Forrás: saját fotó)

6.7.4 Tisztavatás és a tiszti eskü¹⁹

A szimbólumok és jelképek, mint az már korábban említésre került, a mindennapjaink szerves részét képezik, meghatározva személyes és nemzeti identitásunkat, valamint szociális és kulturális emlékezetünket. Ezek állandó jelenléte jelentős hatással van a kollektív nemzeti egység és identitás érzésének erősítésére. Jan Assmann, német egyiptológus, a kulturális emlékezetéről írt művében rámutatott, hogy „minden kollektív struktúra alapelve az ismétlés” (Assmann 2018:17). E gondolat alapján érthetjük meg a magyar katonai tisztképzés meghatározó eseményét, a tisztavatást vagy más néven kibocsátó ünnepséget, amely szimbolikus jelentőséggel bír, mint a katonai identitás egyik alapköve jelenik meg a fegyveres testület szervezetében. Ez az esemény a katonai hivatás hivatalos kezdetét jelzi.

A történelem során a katona a közösségi célokat és a nemzeti érdekeket szolgálta, esküjében a haza védelmét vállalva. Ez az elkötelezettség nemcsak érzelmi síkon, hanem látható módon is megnyilvánul, például a tisztavatási ünnepség alaki formájában. Ez az ünnepség szertartásos jellege révén egy beavatási aktus, amely a tisztjelölt tanulási folyamatának lezárását, és egyben a Magyar Honvédség teljes jogú tagjává válását szimbolizálja. Az esemény során állami és

¹⁹ A fejezet és az egyes alfejezetek anyaga részben a következő, már megjelent publikáció alapján készültek: Füleki Réka (2023b). A tisztavatás hagyománya Magyarországon. Hadtudományi szemle 16/3. DOI: 10.32563/hsz.2023.3.9

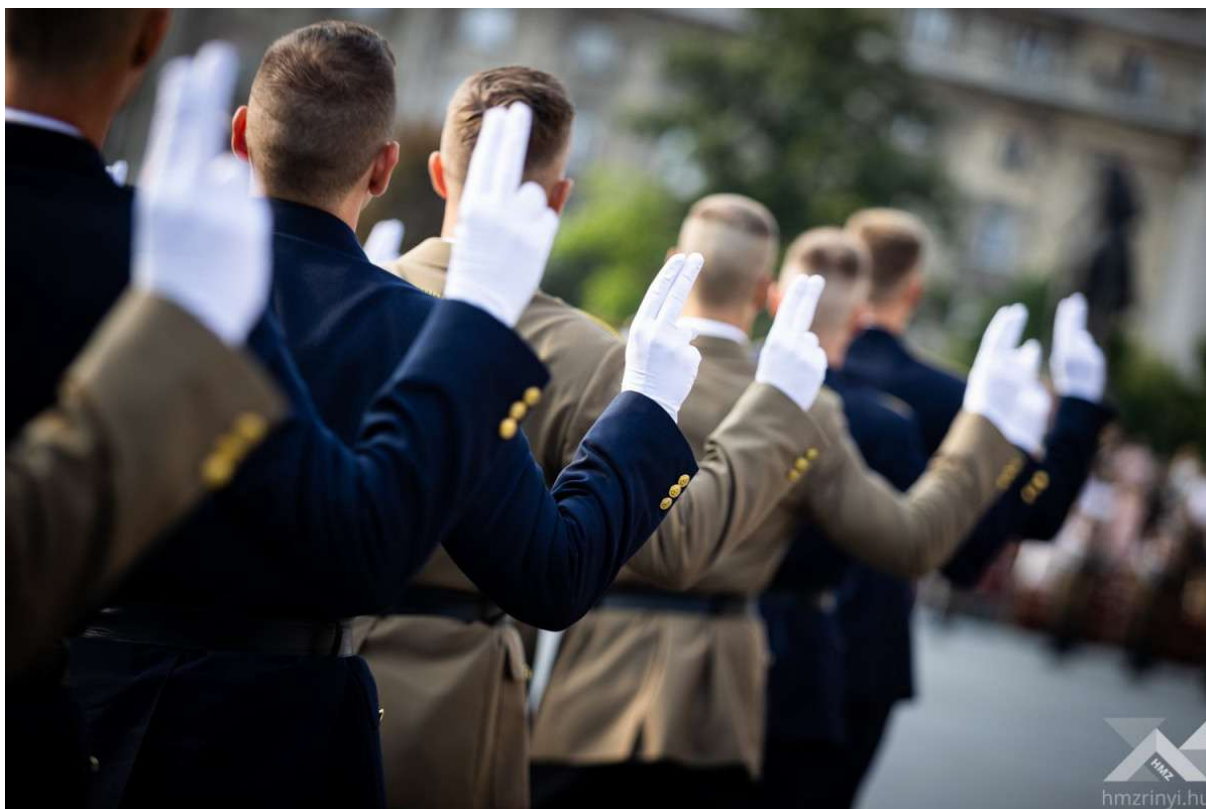
nemzeti jelképek jelennek meg, amelyek nemcsak a magyarság kulturális emlékezetét erősítik, hanem az identitásépítés folyamatának is szerves részét képezik.

A tisztavatáson megjelenő jelképek a társadalmi normák és értékek összefoglalását adják, amelyek a kollektív emlékezet és nemzetépítés alapvető eszközei. Ezeket a normákat és értékeket az ünnepek, példaképek, szertartások és szimbolikus cselekvések tudatosítják és őrzik, továbbá a fennálló intézmények és közösségi csatornák örökítik át (Kanyó 2021:117). A tisztavatás kettős rendeltetésű esemény: egyrészt a tisztjelöltek számára az életszakasz lezárását és a katonai közösségbe való belépést jelenti, másrészt a magyar társadalom kulturális emlékezetére és értékrendjére alapozva a nemzeti identitástudatot erősíti, és hozzájárul az egységes nemzeti közösség kialakításához.

A tisztavatási ceremónia lényegi pontja a katonai eskütétel, amely kifejezi a nemzeti értékek, a hit és a saját társadalom védelmére való készséget. A katonai eskü (2001. évi XCV. tv.)²⁰ szimbolikája szorosan összefonódik a nemzeti identitás és a hazaszeretet kifejezésével. „A katonai eskü, a katona magatartásának elsősorban erkölcsi oldalát erősítő, tartós érzelmi viszony alapja is. Az ünnepélyes keretek között tett fogadalom a szolgálati kötelezettség törvényes, jogi alapokra helyezett formája. Elősegíti az öntudatos, esküben foglalt feladatvégrehajítást, az önkéntesség elve alapján” (Horváth, 1998:5).

A tiszti fogadalom katonai jelentőségét vizsgálva a hivatás iránti elköteleződés és a katonai értékrend elfogadásának szimbolikus kifejezése. Nemcsak a Magyar Honvédséghez való tartozást erősíti, hanem a katonai hagyományok és normák továbbörökítését is szolgálja. Az eskü kiemeli a haza iránti hűséget, a bátorságot, a bajtársiasságot, valamint a felelősség és engedelmesség alapelveit. E hagyományörző rituálé a katonai identitás és kötelességtudat megerősítésének egyik legfontosabb eleme (Szabóné, 2000).

²⁰ Az eskü szövege: „Én, (név, rendfokozat) esküszöm, hogy a Magyar Köztársaság hűséges honvédje (honvéd tisztje, tiszthelyettese, tisztese) leszek. A Magyar Köztársaság függetlenségét, az állampolgárok jogait bátran, az Alkotmány és más törvények betartásával és betartatásával, a rám bízott katonák és fegyverek erejével, életem árán is megvédem. A katonai ismereteket elsajátítom, alárendeltjeimet a honvédelem feladatainak ellátására felkészítem. Előljáróim parancsainak engedelmeskedem, alárendeltjeimet jogaik tiszteletben tartásával vezetem, róluk emberséggel és felelősséggel gondoskodom.” (Az esküt tevő meggyőződése szerint:) „Isten engem úgy segítjen!”

27. ábra: Tisztavatás a Kossuth téren (Forrás: honvedelem.hu)

Az eskütétel során alkalmazott és felvonultatott nemzeti szimbólumok, mint például a zászló vagy a himnusz, erősítik a katonákban a közösséghez tartozás érzését és a haza iránti elkötelezettséget. Ezek a szimbólumok emlékeztetik őket a múlt hőseire és a nemzet történelmi értékeire, ezáltal növelve a szolgálat iránti büszkeséget és felelősségérzetet (Füleki, 2023c). A 21. században a katonai eskü szövege átalakult, a korábbi eskük szövegéhez képest leegyszerűsödött, üzenete fókuszában inkább a szakértelem válik hangsúlyossá, valamint a hűséges szolgálatteljesítés tudatát helyezi előtérbe (Horváth, 1998).

A tisztavatás és a katonai eskü szimbolikus jelentőségű rituálék, amelyek a katonai identitás és a nemzeti egység megerősítését szolgálják. Az eskütétel során alkalmazott nemzeti jelképek – például a zászló és a himnusz – az elköteleződés, a hűség és a hagyományok továbbörökítésének eszközei. Az esemény komolyságát és jelentőségét csak fokozza, hogy a magyar állam alapításának évfordulóján kerül megrendezésre. Ezek az elemek nemcsak a katonai közösséghez való tartozást erősítik, hanem a társadalmi normák és kulturális emlékezet fenntartásában is kulcsszerepet játszanak.

6.7.5 Nemzeti identitás és katonai jelképrendszer kapcsolata

A nemzeti és katonai jelképek kiemelt szerepet töltenek be az állami- és nemzeti ünnepek alkalmával, mivel ezek szimbolizálják az ország szuverenitását, identitását és elevenítik fel történelmi eseményeit és hagyományait. Ezek a jelképek fejezik ki az állampolgárok közös értékeit, és erősítik a nemzeti összetartozás eszméjét.

Az állami és a nemzeti ünnepeken, úgymint március 15-én, augusztus 20-án és október 23-án, a magyar nemzeti zászlót a középületekre a 2011. évi CCII. törvényben szabályozott módon ki kell tűzni. Ez a gyakorlat a nemzeti összetartozás és a történelmi események előtti tisztelet kifejező eszköze. Az ünnepi rendezvények hivatalos megnyitásokor elhangzik a Himnusz, a nemzeti címer pedig megjelentetésre kerül a hivatalos dokumentumokon, emlékműveken és az ünnepi dekoráción, ezzel is hangsúlyozva az államiság szerepét és a történelmi hagyományok tiszteletét (Halász-Schweitzer, 2020).

A katonai jelképek, mint például a katonai egyenruhák, rendfokozati jelzések, a fegyveres erők zászlaja az állami ünnepek szimbolikus rendszerének elengedhetetlen elemei. Ezek a jelképek komplex jelentéstartalommal bírnak, amelyek az állam és a társadalom közötti kapcsolatot, valamint a katonai szervezet belső dinamikáját tükrözik. A fegyveres erők jelképei az állami szuverenitás és a védelmi képesség vizuális megnyilvánulásai. Az állami ünnepeken való felvonulások és ceremóniák az állam katonai erejét és tekintélyét demonstrálják. A katonai jelképek továbbá a nemzetért való önfeláldozás és a haza védelmének szimbólumai, amelyek a katonák bátorságát és hősiességét idézik fel.

A nemzeti és a katonai jelképen átfedésben vannak egymással, mivel a magyar katona a haza szolgálatára és védelmére esküszik fel. A Magyar Honvédség önálló jelképei kiegészülnek az állami jelképekkel. A közös nemzeti és katonai jelképek használata az állami és nemzeti ünnepeken elengedhetetlen. A katonai jelképek használata erősíti az egyenruhát viselő résztvevők a fegyveres erők és a nemzeti jelképek a hivatás iránti elköteleződést mélyítik el. Az állampolgárok számára a katonai jelképek nem rendelkeznek kiterjedt jelentéssel, inkább a nemzeti jelképek ismerete kerül előtérbe a nemzeti identitásformálás vizsgálatát figyelembe véve. Ki kell emelni, hogy a nemzeti jelképek kapocsként szolgálnak a civil társadalom és a fegyveres erők között; ismeretük és tiszteletük mindkét csoportra egyaránt érvényesek.

6.7.5.1 Triolor

A magyar nemzeti színek alakulása történeti folyamat eredménye. A vörös és fehér színhez a 15. század folyamán társult a zöld, majd e három szín együttes alkalmazása először II. Mátyás 1608-as pozsonyi koronázásakor vált dokumentálttá. Nemzeti jelképként a piros, fehér és zöld színek kombinációja a reformkorban jelent meg zászló formájában. Az 1848-as forradalom során kiemelt követelésként fogalmazódott meg a nemzeti színek jogi megerősítése, amelyet végül az áprilisi törvények XXI. törvénycikke hivatalosan is szentesített (Múlt-kor, 2015b; 1848. évi XXI tv).

A zászló²¹, lobogó²² és triolor tekinthetők egymás szinonimáinak, mivel ránézésre ugyanazt a tárgyat jelölik, jelentésük mégis eltér. A zászló és a lobogó szavak inkább a tárgyra vonatkoznak, amelyet nap, mint nap látunk, illetve az állami és nemzeti ünnepek alkalmával szimbolikus képekkel és értelemmel ruházzuk fel őket. Ezzel szemben a triolor megnevezés önmagában is szimbolikus jelentéssel bír; magába foglalja a nemzet identitását alakító történelmet, amely események során a nemzeti zászló és az azt alkotó színek jelentései megszilárdultak a köztudatban és a magyarság érték és normarendszerében.

Ezt a több évszázados folyamatot pecsételi meg Magyarország alaptörvénye (2011), amelyben pontosan meghatározásra kerül a nemzeti zászló vizuális megjelenítését, de szimbolikus értelmezése is hangsúlyt kap: „Magyarország zászlaja három, egyenlő szélességű, sorrendben felülről piros, fehér és zöld színű, vízszintes sávból áll, amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe”.

A nemzeti lobogó szimbolikus szerepének, a magyarság identitásának egyik központi elemének kinyilatkoztatása és egyúttal megerősítése a 45/2014. (XII. 17.) Országgyűlési határozat:

„Az Országgyűlés, fejet hajtva mindazon emberek, közösségek és emléküik előtt, akik e zászló és címer alatt harcolva életüket, szabadságukat adták a magyar nemzetért, vagy e zászló és címer tisztelete miatt szenvedtek bármilyen sérelmet vagy hátrányt, Magyarország zászlaja és címere iránti tisztelettől vezérelve, megbecsülésének kifejezése érdekében a nemzeti színről és ország címeréről szóló 1848. évi XXI. törvénycikk elfogadásának emlékére, március 16. napját a magyar zászló és címer napjává nyilvánítja”.

²¹ zászló fogalma: „színekkel (és ábrával) festett, rúdra erősített kelme mint ország, sereg vagy más közösség jelképe”

²² lobogó fogalma: két sarkánál, rövidebb oldala mentén zászlókötéssel árbochoz erősített kelme, amelyet fel- és levonnak

A magyar trikolor tehát történelmi fejlődés eredménye, amely a nemzeti identitás és hagyományok meghatározó szimbólumává tette. A vörös, fehér és zöld szín együttes megjelenése a 15. századtól követhető nyomon, nemzeti zászlóként pedig a reformkorban vált meghatározóvá. Az 1848-as forradalom jogi úton is megerősítette a trikolor státuszát. A szimbolikus jelentéstartam később Magyarország Alaptörvényében került hivatalosan rögzítésre: a piros az erőt, a fehér a hűséget, a zöld a reményt jelképezi. A nemzeti zászló és címer tisztelete előtt fejet hajtva az Országgyűlés március 16-át a magyar zászló és címer napjává nyilvánította, ezzel is elismerve a trikolor szerepét a magyar nemzeti identitás fenntartásában és megerősítésében.

6.7.5.2 Történelmi zászlósor

A zászló az emberiség történetének egyik legősibb és legjelentősebb jelképe, amely katonai és szimbolikus szerepét a történelem folyamán folyamatosan megőrizte. A hadviselésben nemcsak azonosító és irányító eszközként szolgált, hanem a harcosok identitásának és összetartozásának megtestesítője is volt. A zászló jelenléte a csatatéren erkölcsi tartást adott, elvesztése pedig súlyos veszteségként és szégyenként jelent meg (Töll, 2025)

A magyar történelmi zászlók egy meghatározott gyűjteménye „magyar történelmi zászlósor” néven ismert, illetve gyakran egyszerűen „történelmi zászlók” megnevezéssel illetik, a honfoglalás korától kezdve a 20. századi háborúkig és forradalmakig felöleli a magyar katonai hagyomány kiemelkedő alakjait és eseményeit. Ez a zászlósor 1985 óta szerves részét képezi a magyar katonai, állami és helyi ünnepek ceremoniális hagyományainak. Jelenleg 23 zászlóból áll, amelyek a magyar hadtörténelem legjelentősebb korszakaihoz kötődnek, és a magyar katonai múlt meghatározó zászlótípusait reprezentálják (Történelmi zászlók).

A történelmi zászlók (kronológiai sorrendben):

1. Honfoglaláskori zászló
2. Szent István király zászlaja
3. Az Árpád-házi királyok árpád-sávós zászlaja
4. Az Árpád-házi királyok kettős-keresztes zászlaja
5. Az Anjouk királyi zászlaja
6. Hunyadi János kormányzó zászlaja
7. Mátyás király fekete seregének zászlaja
8. A szigetvári hős, Zrínyi Miklós zászlaja

9. Bocskai szalontai hajdúinak hadnagyi zászlaja
10. A Nyitra vármegyei nemesi felkelők zászlaja 1660-ból
11. Bethlen Gábor fejedelem zászlaja
12. Thököly Imre fejedelem zászlaja
13. II. Rákóczi Ferenc fejedelem zászlaja
14. II. Rákóczi Ferenc lovasságának zászlaja
15. A baranyai huszárezred 18. századi zászlaja
16. A jászkun huszárok zászlaja az 1770-es évekből
17. A Pest vármegyei nemesi felkelők zászlaja a napóleoni háborúk idejéből
18. 1848-as gyalogsági zászló
19. 1849-es lovassági zászló
20. A Magyar Királyi Honvédség zászlaja 1869-ből
21. A Magyar Királyi Honvédség zászlaja 1938-ból
22. Honvéd csapatzászló 1949-ből
23. Az 1956-os lyukas zászló

A történelmi zászlósor nemzeti és katonai jelképeink egyike, ennek megfelelően használatát törvényileg szabályozzák a 2021. évi CXL. törvényben a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. A szabályozás a következőkről rendelkezik:

„A katonai jelképek és jelzések

106. § (1) Katonai jelképek: a Honvédség főparancsnokának lobogója, a csapatzászló, a zászlószalag, a hadilobogó, az árbocszalag, a történelmi zászlósor és a felségjel. ... (5) A történelmi zászlósor a magyar történelem kiemelkedő hadieseményeinek, valamint állandó hadseregeinek zászlóiból áll. A történelmi zászlósor nemzeti ünnepek állami rendezvényein, és kiemelkedő katonai rendezvényen katonai tiszteletadással vonultatható fel”.

A rendelet azt mondja ki, hogy a történelmi zászlósor a magyar hadtörténelem jelentős eseményeihez és állandó hadseregeihez kapcsolódó zászlókból áll. Ez azt jelenti, hogy ezek a zászlók nemcsak régi lobogók, hanem a magyar katonai hagyomány és nemzeti identitás fontos jelképei. Ezért van előírva, hogy a történelmi zászlósort állami és katonai ünnepeken katonai tiszteletadással kell felvonultatni. Ez azt jelenti, hogy az ilyen eseményeken a zászlók nem csupán díszítőelemként jelennek meg, hanem katonai tiszteletadás kíséretében, például ünnepélyes díszmenetben vagy díszőrség jelenlétében mutatják be őket.

28. ábra: Történelmi zászlósor (Forrás: Teszler, 2023)

A történelmi zászlósor katonai tiszteletadással történő felvonultatása kiemelt jelentőséggel bír a nemzeti ünnepek és katonai események során, mivel e zászlók a magyar katonai múlt dicsőségét és a nemzeti identitás folytonosságát szimbolizálják. Ezen gesztus nem csupán a történelmi hagyományok iránti tisztelet megnyilvánulása, hanem annak elismerése is, hogy a Magyar Honvédség napjainkban is őrzője és továbbvivője ezen örökségnek (Tölli, 2025).

A magyar történelmi zászlósor tehát nemcsak a múlt emlékeinek őrzője, történelmi relikviák gyűjteménye, hanem a nemzeti identitás és összetartozás szimbóluma is, amely a magyar történelem dicső és meghatározó pillanatait idézi fel. A katonai tiszteletadás pedig kifejezi azt a megbecsülést és tiszteletet, amelyet ezek a zászlók és az általuk képviselt katonai hagyományok érdemelnek.

6.7.5.3 Országház és Kossuth tér

Az Országház és a Kossuth tér kiemelkedő szerepet töltenek be Magyarország állami és katonai ünnepeinek szimbolikájában. Az Országház, mint a magyar törvényhozás központja, és a Kossuth tér, mint a nemzeti emlékezet helyszíne, számos jelentős eseménynek ad otthont, amelyek erősítik a nemzeti identitást és összetartozást.

A tárgyak és a tér szoros szimbolikus kapcsolatban állnak egymással, mivel a tárgyak elhelyezkedése és kiterjedése révén maguk is térszerűek. A tér szimbolikája minden esetben a tartalmazás elvére épül, hiszen a belső tereket is mindig az általuk befogadott elemek viszonylatában értelmezzük. A szimbolizáció folyamata során a terek és a tárgyak egyaránt egy kettős jelentésréteget kapnak: egyrészt objektív hasonlóságok alapján kapcsolódnak más elemekhez, másrészt az ember szubjektív viszonyulásai is meghatározzák őket. A térszemlélet történetileg és kulturálisan meghatározott, különböző korok és civilizációk eltérő perspektívákonjai tükrözik az adott társadalom világlátását. Emellett a tér a társadalmi struktúrák szimbólumává is válik, ahol például a „fent” és „lent” a hierarchiát, míg az „elől” és „hátról” az időbeli haladást jelképezheti. Az emberi tapasztalatok és társadalmi viszonyok tehát a tér jelentésrétegeiben is leképeződnek, és ez a differenciálódás a terek funkcionális elkülönülésében is megmutatkozik, akárcsak a tárgyak esetében (Kapitány-Kapitány, 2021: 92-3).

Kapitány és Kapitány által vázolt tárgy és tér együttes szimbolikus kapcsolatának megerősítése az állami és nemzeti ünnepeken, mint például március 15-én, augusztus 20-án és október 23-án, a Kossuth téren katonai tiszteletadás mellett ünnepélyesen lobogófelvonás, a történelmi zászlósról megjelenítése, a nemzeti színek alkalmazása, de ide sorolható Magyarország haderejének reprezentációja a díszelgő feladatot ellátó 32. Testőrezred katonái, valamint az avatandó tisztjelöltek személyében. Ezek az események és szereplők együttesen hangsúlyozzák igazán a nemzeti összetartozást és a történelmi emlékezet fontosságát (Bába, 2018).

Magyarországon a tisztképzést lezáró kibocsátó ünnepségek az elmúlt másfél évszázadban változó helyszíneken és időpontokban zajlottak, a kor politikai vezetése által meghatározott irányvonal és a történelmi események alakulása szerint. Bár a politikai ideológiák hatásától eltekinthetünk, a tér és idő szimbolikus szerepének vizsgálata elengedhetetlen. Az ünnepség helyszíne, az ott található szobrok és az esemény naptári időpontja szimbolikus jelentést hordoznak, amelyek tovább gazdagítják az avatás ceremóniájának jelentéstartalmát.

Az ünnepi tér szimbolikus jelentőségét hangsúlyozza Erőss Ágnes (2018: 4-5), aki szerint a szimbolikus tér olyan hely, amely a szimbolikus politikák, térhasználatok és térfoglalások eredményeként jön létre, és amely mindennapi, valamint politikai gyakorlatok révén formálódik, miközben visszahat ezekre a folyamatokra. Ez a tér egyszerre alakítja és hagyja maga mögött az objektív-fizikai, az elgondolt és a megélt teret. Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor (2012) szerint az ünnepi tér egyik legfontosabb szerepe, hogy elkülönüljön a hétköznapi tértől, miközben identitáserősítő funkciót tölt be, ezáltal emelve az esemény jelentőségét.

Összességében az Országház és a Kossuth tér nem csupán földrajzi helyszínek, központi szerepet játszanak Magyarország állami és katonai ünnepeinek szimbolikájában, hozzájárulva a nemzeti identitás erősítéséhez. A tér és a tárgyak szimbolikus jelentése szorosan összefügg, hiszen a tér mindig a benne elhelyezkedő elemek viszonylatában nyer értelmet. Az ünnepi események, például a nemzeti színű lobogófelvonás, a történelmi zászlósor bemutatása és a katonai díszelgés az állam és a hadsereg reprezentációján keresztül erősítik a közösségi összetartozás élményét. A honvéd tisztjelöltek avatása és a kibocsátó ünnepek helyszíne és időpontja szintén szimbolikus jelentőséggel bír, mivel a történelmi és politikai kontextusok alakítják az események térbeli és időbeli kereteit. A szimbolikus tér, amely az ünnepi alkalmak során formálódik, egyszerre tükrözi és meghatározza a nemzeti emlékezetet, miközben elkülönül a hétköznapi tértől, ezzel is fokozva az ünnepélyességet és az identitáserősítő hatást.

6.7.5.4 Himnusz

A himnusz eredetileg vallásos ihletésű, ünnepélyes költemény volt, amely az elő-ázsiai és mediterrán hagyományokból eredt. A kereszténység elterjedésével, különösen Szent Ágoston hatására, elsősorban Istent dicsőítő énekként vált meghatározóvá, bár szentek tiszteletére is keletkeztek hasonló művek. A reformáció időszakában a reformátorok a bibliai zsoltárokhoz közelítették a himnusz műfaját. A 18. század végétől a vallásos jelleg háttérbe szorult, míg a felvilágosodás hatására a nemzeti identitás és öntudat kifejeződésévé vált. Az állami himnuszok között megkülönböztethetők az imaszerű és a katonai induló típusú himnuszok. Ez utóbbi kategóriába tartozik a Marseillaise, amely 1792-ben született a forradalmi Franciaország védelmére. Szerzője, Rouget de Lisle, eredetileg a Rajnai Hadsereg harci dalának szánta, de 1795-ben nemzeti himnusszá nyilvánították. A 19. században nem használták folyamatosan, de az 1870-es évektől egyértelműen Franciaország hivatalos himnuszává vált (Lukácsy, 1974; Kecskés, 2005; Halász-Schweitzer, 2020).

A Himnusz különleges helyet foglal el a világ himnuszai között, mivel nem uralkodók dicsőítésére vagy harci buzdításra született. A Himnusz nem csupán Magyarország nemzeti éneke, hanem a magyar történelem és identitás egyik legmeghatározóbb szimbóluma. Kölcsey Ferenc 1823-ban írta meg a költeményt, amely a nemzet sorsát Istenhez intézett imaként tárja elénk. Az irodalmi mű a magyar történelem dicsőséges és tragikus pillanatait idézi meg, a nemzeti veszteségek, háborúk és elnyomás árnyékában. A vers hangvétele borús, mégis reménykedő, és az isteni kegyelem elnyerésében látja a magyarok felemelkedésének lehetőségét (Batta, 2025).

A 19. század első felében, a reformkorban fokozódott a nemzeti öntudat megerősödése, amelyben a magyar nyelv és kultúra kiemelt szerepet kapott. Erkel Ferenc, a korszak egyik legnagyobb zeneszerzője és a magyar opera megalapítója, 1844-ben a Nemzeti Színház által kiírt pályázaton megzenésítette a Himnuszot. A mű így vált teljessé, és bár hivatalosan nem nyilvánították az ország himnuszává, gyorsan a magyar nép nemzeti énekévé lett (Batta, 2025; Balogh-Holló-Kukorelli-Sári, 2003).

A Himnusz katonai és történelmi jelentősége is kiemelkedő. A szabadságharcok, forradalmak és háborúk során a magyar nép mindig ezzel az énekkel fejezte ki összetartozását és hitét. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, majd az első és második világháború, valamint az 1956-os forradalom idején is erőt és reményt adott a magyaroknak. A trianoni békediktátum után különösen hangsúlyossá vált, hiszen a nemzet szétszakítása ellenére a közös ének összekapcsolta a magyarokat a határokon innen és túl (Horváth, 2005; Batta, 2025).

Bár a Himnusz az évtizedek során hivatalos ceremóniák elmaradhatatlan része lett, csak a 20. század végén, 1989-ben rögzítették törvényben, hogy Kölcsey Ferenc költeménye és Erkel Ferenc zenéje Magyarország hivatalos himnusza. Az Alaptörvény 2011-es elfogadásakor is kiemelt szerepet kapott, mottóként pedig 2012 óta szerepel benne az első sora: „Isten, áldd meg a magyart” (Batta, 2025; Halász-Schweitzer, 2020).

A Himnusz tehát nemcsak zenei és költészeti remekmű, hanem a magyar nemzeti identitás egyik legmélyebb kifejeződése, amely a történelem során mindig az összetartozás és a remény szimbóluma maradt.

6.7.6 Szent Jobb-körmenet

A Szent Jobb Magyarország egyik legjelentősebb nemzeti ereklyéje, amely feltételezhetően Szent István magyar király természetes úton mumifikálódott jobb keze. Az ereklye és maga a körmenet szorosan kapcsolódik a Szent István-kultuszhoz és az augusztus 20-i nemzeti ünnephez.

A Szent Jobb és a körmenet szakrális jellegének vizsgálata során mindenképp ki kell térni annak eredetére, társadalmi és nemzeti szempontból miként maradhatott fenn az államalapító király mumifikálódott jobb kézfeje és hogyan vált nemzeti jelképpé. A történelmi visszatekintésekben olvasható, hogy István király halála után trónviszályok és pogánylázadások fenyegették az országot, ezért a fehérvári káptalan kanonokjai 1060 körül földi maradványait biztonságosabb helyre, a Nagyboldogasszony Bazilika sírkamrájába helyezték. Jobb karját, amelynek csodás

erőt tulajdonítottak, leválasztották és a bazilika kincstárában őrizték. Mercurius, a székesfehérvári örkanonok, titokban eltulajdonította és bihari birtokán rejtette el. Az 1083-as szentté avatási eljárás során a relikvia eltűnése kiderült, majd Szent László király felkutatta azt. Mercurius egy angyali látomásra hivatkozva indokolta tettét, László pedig megbocsátott neki, és a megtalálás helyén apátságot alapított. Az ereklye tisztelete innen terjedt el, és ünnepe ekkor vette kezdetét (LDM, 2024).

Szent István király halála után tehát a kezét ereklyeként őrizték meg, s a középkor folyamán több helyen is megfordult. Véglegesen 1771-ben Mária Terézia közbenjárásával Raguzából (ma Dubrovnik, Horvátország) visszakerült Magyarországra. Ezt követően a Szent Jobbot ünnepélyesen Budára hozták, ahol az angolkisasszonyok rendjének gondjaira bízta. (Szent Jobb, 2011). A Szent Jobb-körmenetek rendszeres megtartása 1891-et követően vált gyakorlattá, miután Szent István napját hivatalosan munkaszüneti nappá nyilvánították. Az egyik legnevezetesebb körmenet 1947-ben zajlott, melyet Mindszenty József bíboros vezetett, és becslések szerint közel félmillió fő vett részt rajta. Mindazonáltal, 1948-ban a kommunista hatalom a körmenet megtartását betiltotta, annak vallási és nemzeti szimbolikájára hivatkozva. Ezt követően, 1950 és 1989 között augusztus 20-át az alkotmány napjaként, illetve az új kenyér ünnepéyként ünnepelték, elvonva a nap eredeti vallási és nemzeti kontextusát (Szent Jobb, 2022).

1989-ben, több mint négy évtizedes szünetet követően, a Szent Jobb-körmenet ismételt megrendezésre került, és azóta is évenkénti rendszerességgel kerül lebonyolításra a budapesti Szent István-bazilika előtti térről kiindulva. A körmenet útvonala hagyományosan a következőképpen alakul: Szent István tér – Zrínyi utca – Október 6. utca – József Attila utca – Nádor utca – Október 6. utca – Zrínyi utca – Szent István tér (Szent Jobb, 2022).

A Szent Jobb ereklye nem csupán szakrális jelentőséggel bír, hanem a magyar nemzeti identitás meghatározó szimbólumaként is funkcionál, mely Szent István király örökségét és az államalapítás történelmi jelentőségét hordozza. A körmenet során az ereklye ünnepélyes körülhordozása a nemzeti összetartozás kifejeződése, valamint a keresztény hagyományok iránti mély tisztelet demonstrációja. Az eseményen részt vevő egyházi méltóságok, szerzetes- és lovagrendek, valamint zarándokcsoportok együttesen fejezik ki hálájukat Szent István király örökségéért.

A Szent Jobb-körmenet és a Magyar Honvédség közötti kapcsolat az ünnepi ceremóniák keretében manifesztálódik. Augusztus 20-án, az állami ünnepségek részeként, a Magyar Honvédség díszegységei protokolláris szerepet töltenek be; a honvédség részvétele a Szent

Jobb-körmeneten a nemzeti identitás és a történelmi folytonosság iránti elkötelezettség kifejeződése, valamint tiszteletadásukat fejezik ki Szent István király öröksége előtt. A honvédség ezzel demonstrálja, hogy a nemzeti hagyományok ápolása és a nemzeti identitás megőrzése a katonai szolgálat szerves része, továbbá erősíti az egyház és az állami intézmények közötti kapcsolatot. Emellett a katonai jelenlét ünnepélyes és emelkedett hangulatot teremt, hangsúlyozva az esemény jelentőségét. A Magyar Honvédség jelenléte a Szent Jobb-körmeneten tehát nem csupán egy protokolláris esemény, hanem a nemzeti értékek és hagyományok iránti mély elkötelezettség kifejeződése, amely erősíti az egyház és az állami intézmények közötti kapcsolatot.

6.7.7 Összegzés

Az augusztus 20-ai állami ünnepség Magyarország egyik legfontosabb nemzeti eseménye, amely az államalapításra és Szent István király örökségére emlékezik. A *6.6. alfejezet és a kisebb alfejezetek* részletesen elemzik állami ünnepünk, augusztus 20. történeti és kulturális jelentőségét, különös tekintettel az esemény során alkalmazott nemzeti és katonai szimbólumokra, amelyek az államiság és a nemzeti identitás kifejezői.

A magyar nemzeti és katonai jelképek kiemelt szerepet kapnak az augusztus 20-ai ünnepségeken, amelyek célja a történelmi emlékezet megerősítése és a nemzeti egység szimbolikus kifejezése. Az Országház előtti Kossuth téren zajló események közé tartozik a nemzeti lobogó ünnepélyes felvonása katonai tiszteletadás mellett, amely a magyar államiság folytonosságát és a haza iránti elkötelezettséget szimbolizálja. A tér egyben a tisztavatás helyszíne is, ahol a Magyar Honvédség újonnan kinevezett tisztjei esküt tesznek az ország szolgálatára. Az eskütétel, valamint a katonai díszegységek jelenléte a honvédség és a nemzeti identitás szoros kapcsolatát fejezi ki.

A katonai reprezentációt tovább erősíti a történelmi zászlósr bemutatása, amely a magyar hadtörténelem meghatározó korszakait idézi meg. A zászlók, amelyeket katonai tiszteletadással vonultatnak fel, a honvédség és a nemzet történelmi gyökereit hangsúlyozzák. E jelképek egyaránt szolgálják a történelmi tudatosság erősítését és a katonai hagyományok továbbörökítését.

A *6.6.6. alfejezet* kiemeli a Szent Jobb-körmenet szimbolikus jelentőségét is, amely az államalapító király tiszteletére évente megrendezett egyházi és állami esemény. A körmenet során a Szent Jobb, Szent István király mumifikált kézereklyéje, az ország történelmi és vallási

identitásának jelképeként kerül bemutatásra. A körmeneten való katonai jelenlét tovább erősíti az egyház és az állam kapcsolatát, valamint a honvédség történelmi szerepét a nemzeti identitás védelmében.

A 6.6. *alfejezet és alfejezetei* hangsúlyozzák, hogy az ünnepi események szimbolikája nem csupán a múlt tiszteletben tartását szolgálja, hanem a jelen nemzeti és állami önazonosságának megerősítését is. Az augusztus 20-ai ünnepség során felvonultatott nemzeti és katonai szimbólumok a történelmi folytonosságot, a magyar államiság eszméjét és a honvédség szerepét egyaránt reprezentálják, hozzájárulva a kollektív nemzeti emlékezet fenntartásához.

6.8 Katonai (felső)oktatás és nevelés

Magyarországon a katonai oktatás és nevelés napjainkban átfogó rendszert alkot, amely az általános iskolától a felsőoktatásig terjed, és célja a hazafias értékek közvetítése, a honvédelmi ismeretek bővítése, valamint a katonai pálya iránt érdeklődők felkészítése. A katonai hivatás iránt elhivatottságot érzők számára több szinten és formában érhetők el képzések.

A katonai oktatás legmagasabb szintje a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara által biztosított egyetemi felsőoktatási képzés, kiegészülve a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj feladatköreivel, amelyek a katonai hivatásra történő felkészítés és katonai szocializációs folyamatok szervezeti kereteinek meglétét szolgáltatják. A katonai oktatás következő szintje a szentendrei székhelyű Magyar Honvédség Altiszti Akadémia, majd a Honvéd Kadét Program (röviden: HKP), amely további három szinten valósul meg, és biztosít lehetőséget a középiskolai képzésben tanulók számára állampolgári és honvédelmi ismereteik bővítésére.

6.8.1 A Ludovika szellemisége és kortárs szerepe a katonai felsőoktatásban és identitásformálásban

A Ludovika Akadémia jelentősége abban nyilvánul meg, hogy a magyar tisztképzés központjaként hozzájárult a hadsereg szakmai és erkölcsi fejlődéséhez, a hadtudomány előmozdításához, valamint a magyar nyelvű katonai oktatás megerősítéséhez. Társadalmi és kulturális hatása is kiemelkedő volt, hiszen művelt és példamutató tiszteket nevelt. Az intézmény modernizációja és folyamatos fejlődése biztosította a magyar honvédség hosszú távú megerősödését.

Ez az örökség nem pusztán történelmi jelentőségű, hanem a mai napig hatást gyakorol a magyar katonai felsőoktatás szellemiségére és működésére. A Ludovika Akadémia eszmei hagyatéka – a haza szeretete, tisztelete, valamint a kiválóságra való törekvés – napjainkban is jelen van, különösen a Nemzeti Közszerológati Egyetem (továbbiakban: NKE) küldetésében és oktatási gyakorlatában. Az NKE a 2011. évi XXXVI. törvény nyomán 2012. január 1-jén jött létre három korábbi intézmény – a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Rendőrtiszti Főiskola és a Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Kara – integrációjával. Az új intézmény célja az volt, hogy a közszolgálat minden területét lefedő, magas színvonalú képzést biztosítson (Sárány, 2018).

A Ludovika szellemi öröksége tehát beépült az NKE oktatási filozófiájába is. Ahogy a *Ludovikás életutak* című kötet bemutatóján is elhangzott: „A Nemzeti Közszerológati Egyetem feladata, hogy ezeket az értékeket, a ludovikás hitvallást továbbörökítse. Küldetésünknek tartjuk, hogy a közszolgálat bármelyik területén, hazánkhoz és nemzeti értékeinkhez hű, egyúttal jól képzett, felkészült és széles látókörű szakembereket képezzünk és neveljünk” (Páhy, 2013). A Ludovika Akadémia hagyományai és értékrendje tehát tovább él az egyetem mindennapjaiban, ünnepeit és megemlékezései révén, hozzájárulva ahhoz, hogy a hallgatók nemcsak szakmailag felkészültek, hanem erkölcsileg is elkötelezettek legyenek a közszolgálat iránt.

E szellemi keretbe illeszkedik az MH Ludovika Zászlóalj (MH LZ) létrehozása is, amely a katonai felsőoktatás megújításának fontos mérföldköve. A 2011. február 1-jén megalakult alakulat nem csupán a történelmi hagyományok ápolását tűzte ki célul, hanem a honvéd tisztjelöltek gyakorlatiasabb, életszerűbb felkészítését is. A Zászlóalj az éves tantervi oktatáson túl kiegészítő, általános katonai képzéseket nyújt, amelyek a hivatásos tiszti lét alapvető kihívásaira készítik fel a hallgatókat. Az alapkiképzést követően a tisztjelölteknek nemcsak tudományos, hanem erkölcsi és etikai elvárásoknak is meg kell felelniük: a szolgálati szabályzatok, a tiszti etika és a katonai erkölcs kérdéseinek mindennapos vizsgálata a képzés szerves részét képezi (MH LZ, 2010a; MH LZ, [é.n.]).

A zászlóalj működése így nemcsak szakmai, hanem identitásformáló szerepet is betölt. Az általános lökiképzés, harcászati gyakorlatok, tereptani ismeretek és alaki foglalkozások során a hallgatók nemcsak szakmai készségeiket fejlesztik, hanem egyúttal a fegyelem, a becsület, a kitartás és a bajtársiasság erkölcsi értékeit is mélyítik (MH LZ, 2010b; MH LZ, [é.n.]).

29. ábra: MH Ludovika Zászlóalj (Forrás: honvedelem.hu)

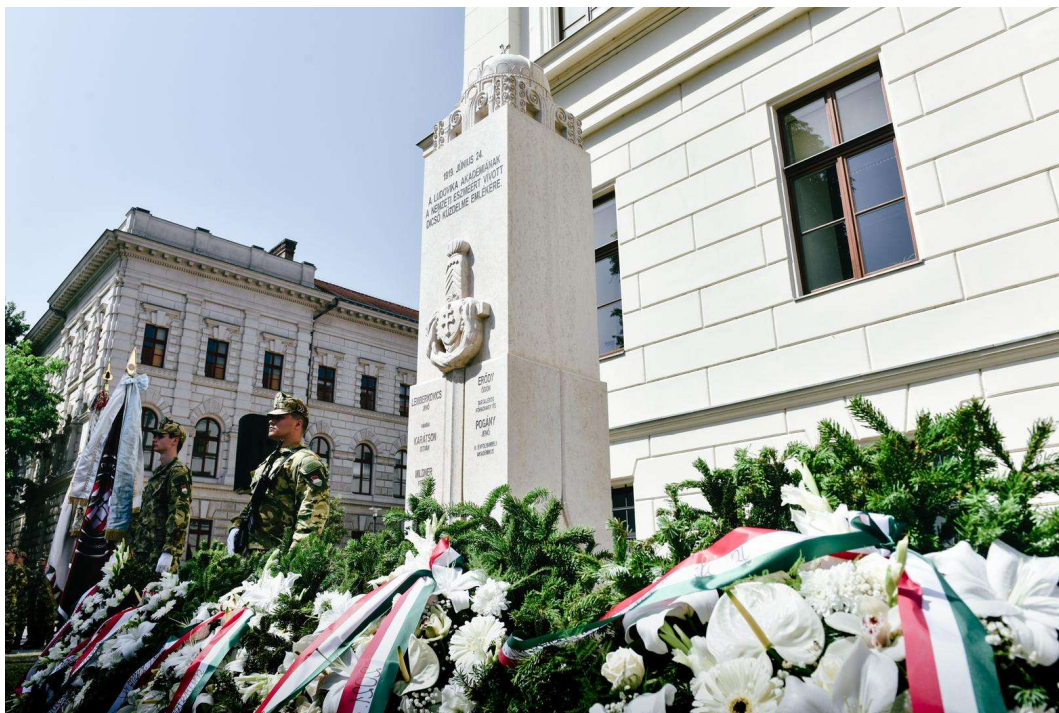
A Ludovika szellemiség ápolása azonban nem merül ki a képzési rendszer formális struktúráiban: a hagyományörzés kiemelt jelentőséggel bír a katonai identitás erősítésében. Ennek egyik markáns példája a Ludovika Huszár Díszszakasz tevékenysége, amelynek keretében a hallgatók történelmi alakismereteket, szolgálati szabályzatokat és lovas katonai hagyományokat sajátítanak el. A napirendhez kötött, szigorúan szabályozott gyakorlati képzések nemcsak a technikai tudást fejlesztik – mint a lovaglás vagy a lószerszámok kezelése –, hanem az erkölcsi nevelés fontos eszközei is, különös tekintettel a felelősségtudat, a gondoskodás és a kitartás erősítésére (Kollár, 2022).

A katonai értékek megerősítésének másik eszköze a sport, különösen a vívás, amely hagyományosan is része volt a katonai nevelésnek. A Ludovika SE Vívószakosztály sikerei hozzájárulnak a stratégiai gondolkodás, a kitartás, a fegyelem és a fair play eszményének elmélyítéséhez. A célkitűzés, hogy a Ludovika név újra az élvonalba kerüljön, összhangban áll azzal az elvárással, hogy a katonatisztek minden területen – így a sportban is – a kiválóságot képviseljék (NKE, 2023).

A katonai identitás formálásában kiemelt szerepet játszik az emlékezetkultúra is. Az MH Ludovika Zászlóalj és az NKE közös rendezvényei – mint például a doni áttörés áldozataira való megemlékezés vagy az 1000 napos ünnepség – lehetőséget teremtenek arra, hogy a hallgatók közvetlenül találkozzanak a hazáért hozott áldozat példáival. Ezek az események megerősítik bennük a tiszti eskü szellemiségét: a haza iránti feltétlen hűséget, a szolgálat becsületét és az önfeláldozás erkölcsi nagyságát (Szendrei-Nagy, 2023; MH LZ [é.n.], 2024;

Petróczy, 2024). Az ilyen ceremóniák hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatal tisztjelöltek a történelmi példákon keresztül belső meggyőződéssel alakítsák ki katonai identitásukat, és tudatosan vállalják a tiszti hivatás erkölcsi normáit.

A történelmi tudatosság elmélyítését tovább erősítik a Ludovika hagyományainak kortárs ápolási formái, mint például az 1919-es ellenforradalmi ludovikás felkelésre való emlékezés. A felkelés résztvevőinek bátorsága, hazaszeretete és önfeláldozása olyan történelmi példát állít a hallgatók elé, amely méltó párja az 1848-as és 1956-os forradalmárok erkölcsi nagyságának (Takács, 2022). A múlt hőseinek tettei konkrét erkölcsi útmutatást adnak: a katonai hivatásban az igaz ügyért való kiállás, a személyes áldozatvállalás és a becsület megőrzése a legfőbb értékek. A Ludovika főépületének falán elhelyezett emléktábla újraavatása, valamint a történetek feldolgozása nemcsak a történelmi emlékezet fenntartását szolgálja, hanem aktív erkölcsi nevelőeszközként is működik. E példák által a hallgatók megtanulják, hogy a katonai szolgálat nem csupán szakmai feladat, hanem erkölcsi kötelesség is a haza és a közösség iránt.

30. ábra: Koszorúzási ünnepség a Ludovikán (Forrás: honvedelem.hu)

6.8.2 Magyar Honvédség Altiszti Akadémia: Hivatás, értékek és felkészítés

A Magyar Honvédség altisztképzésének gyökerei 1957-ig nyúlnak vissza, amikor Szentendrén megalakult a Néphadsereg első Központi Tiszthelyettes Iskolája. Az intézmény 1963-ig működött, majd a Kossuth Lajos Katonai Főiskola vette át a tiszti parancsnokképzés feladatait

1996-ig. A honvédelmi miniszter 26/2001. számú határozata alapján jött létre az MH Központi Tiszthelyettes Szakképző Iskola és Kollégium, amely a katonai szakképzés megerősítését célozta. A 2005. évi átalakítást követően az intézmény MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola néven, majd MH Szentendrei Kiképző Központ néven folytatta működését.

A képzés intézményi keretei az évek során többször is változtak: 2007-ben az MH Központi Kiképző Bázis megalakulásával az alapkiképzés vált elsődleges feladattá, míg az altisztképzést továbbra is az MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola végezte. Az intézményi összevonások eredményeként 2011. november 15-én létrejött az MH Altiszti Akadémia, amely dandár jogállású szervezetként vált az altisztképzés központjává. 2020-tól az MH Transzformációs Parancsnokság alárendeltségében folytatja tevékenységét. A 2024. évi átszervezést követően az Akadémia nem minősül közoktatási intézménynek, e jelleg megszűnését követően jogutódja a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium lett (MH AA, [é.n.]).

31. ábra: Magyar Honvédség Altiszti Akadémia logója (Forrás: honvedelem.hu)

A szervezeti és jogállási változásokon túl az intézmény oktatási filozófiája is jelentős szerepet játszik az altisztképzés arculatának meghatározásában. Az MH Altiszti Akadémia képzési filozófiája az altiszti hivatás teljes emberi odaadását követeli meg, hangsúlyozva a test és lélek harmóniáját, a szakmai hozzáértést és az erkölcsi szilárdságot. A képzés középpontjában nem pusztán a parancsok végrehajtása, hanem a vezetői felelősségvállalás, a bajtársiasság és a

katonák jólétéért érzett személyes felelősség áll. Az intézmény erkölcsi értékrendje a következő pilléreken nyugszik:

- **Bajtársiasság:** Az együtt szolgáló katonák közötti szoros, testvéri kötelék, amely vészhelyzetben is a kölcsönös bizalom alapja.
- **Hazaszeretet:** A haza védelmének és szolgálatának magasztos kötelezettsége minden más elé helyezve.
- **Fegyelem és lojalitás:** A parancsok következetes végrehajtása, valamint a haza és a Magyar Honvédség iránti rendíthetetlen hűség.
- **Szakmai kiválóság:** Folyamatos önképzés és a legmagasabb szintű vezetői, taktikai képességek elsajátítása.

Ezek a normák meghatározzák az altiszt szerepét is a Magyar Honvédség rendszerén belül. Az altiszt nemcsak végrehajtó, hanem példamutató vezető, aki ismeri beosztottjait, törődik velük, és mindig biztosítja számukra a kiemelkedő vezetést. A vezetői magatartás alapkövetelményei közé tartozik az igazságosság, a pártatlanság és az őszinte, következetes kommunikáció (Acélkocka, 2025).

E filozófia és értékrend szervesen kapcsolódik az Akadémia küldetéséhez és célkitűzéseéhez. Az MH Altishti Akadémia elsődleges küldetése, hogy kiválóan felkészített altiszteket adjon a Magyar Honvédségnek, akik bármilyen körülmények között képesek helytállni. A képzés célja nem csupán a katonai ismeretek átadása, hanem olyan vezetői készségek kialakítása, amelyek révén a végzetek képesek lesznek másokat inspirálni, irányítani, és a legnehezebb helyzetekben is a helyes döntést meghozni.

A képzési rendszer legfőbb eleme az alap altishti képzés, az AAT (Alap Altishti Tanfolyam), amely egyéves, nappali rendszerű oktatásként valósul meg. A tanfolyam során a hallgatók teljes körű ellátásban részesülnek, és olyan személyes, társas, vezetői és módszertani kompetenciákra tesznek szert, amelyek elengedhetetlenek a beosztások sikeres ellátásához.

6.8.2.1 Altisztavatás

Az Altisztavatás ünnepe nemcsak a katonai hivatás választásának örömét és büszkeségét hangsúlyozza, hanem azt a mély erkölcsi kötelezettséget is, amely a haza fegyveres védelmével jár. A frissen avatott altisztek a magyar katonai hagyományok méltó örököseiként lépnek be a

Magyar Honvédség szolgálatába, bizonyítva elkötelezettségüket, szakmai tudásukat, hazaszeretetüket és bajtársi hűségüket.

Altisztavatás – Ünnepi forgatókönyv (Teszler, 2023; Altisztavatás, 2023)

Helyszín:

Budapest, Hősök tere

Időpont:

naptári év július közepe

Forgatókönyv

- Az Altishti Akadémia díszzászlóalj, a csapatzászló és az avatandó altiszt jelöltek bevonulása, térelfoglalás.
- Elöljáró érkezése (mindenkori honvédelmi miniszter/képviselője, MH vezérkarfőnök/képviselője)
- MH AA vezénylőzászlósának jelentése
- Az elöljárók lejárják az arcvonalat és elfoglalják helyüket
- Üdvözlő beszédet mond az MH Altishti Akadémia parancsnoka.
- A történelmi zászlósor (részlet) bevonultatása lassú díszmenetben (a feladatot elvégzi: MH BHD 32. Testőrezred Lövészászlóalj)
- Himnusz
- Üdvözlő beszédet mond a Honvéd Vezérkar képviselője (mindenkori MH vezérkarfőnök/képviselője)
- Kiválóan végzett altisztek elismerése, diszkard átadása
- Altishti hitvallás
- Altishti eskü
- Díszelgő átrepülés a Hősök tere felett
- Ünnepi beszédet mond a Honvédelmi Minisztérium képviselője (mindenkori honvédelmi miniszter/képviselője)
- Szózat
- Térkiürítés, Altishti induló, díszmenet
- Történelmi zászlósor kivonultatása

32. ábra: Altisztavatás a Hősök terén (Forrás: Teszler, 2023)

6.8.3 A Honvéd Kadét Program komplex szerepe a hazafias és honvédelmi nevelésben

A hazafias és honvédelmi nevelés Magyarországon az elmúlt években kiemelt figyelmet kapott, különösen a fiatal generációk körében. A cél, hogy a fiatalok megismerjék a hazaszeretetet, a honvédelem és az állampolgári felelősségvállalás fogalmait, valamint ezek gyakorlati alkalmazását (Gőcze, [é.n.]).

E célkitűzések megvalósításának egyik legátfogóbb eszköze a Honvéd Kadét Program, amely a Honvédelmi Minisztérium által támogatott országos kezdeményezés, amely három szinten valósul meg:

1. **Közismereti képzés (HKP I. szint):** Gimnáziumokban és technikumokban választható tantárgyként jelenik meg a honvédelmi alapismeretek oktatása.
2. **Szakképzés (HKP II. szint):** Technikumokban speciális honvéd kadét szakmák elsajátítására van lehetőség, mint például logisztikai technikus vagy informatikai rendszer- és alkalmazás-üzemeltető.
3. **Honvéd középiskola és kollégium (HKP III. szint):** Intenzív honvédelmi nevelést biztosító intézmények, például a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium Debrecenben.

A program központjában az áll, hogy a fiatalokban kialakuljon az egyéni felelősségtudat, a bajtársiasság és a közösség iránti elköteleződés, miközben megismerik a katonai pálya lehetőségeit (HKP, [é.n.]). A programban résztvevők már korán megtapasztalhatják a katonai közösségi életforma követelményeit: a fegyelmet, a kitartást, a csapatmunkát és az alázatot. A közismereti képzések révén – mint például a honvédelmi alapismeretek tantárgy – lehetőség nyílik a katonai értékrend megismerésére, amely szorosan összefonódik a hazaszeretettel és a közösség szolgálatával. A képzés ösztöndíjrendszere, például a Béri Balogh Ádám ösztöndíj, további motivációt jelent a tanulmányi és közösségi teljesítmény növelésére (HKP, [é.n.]).

A program egyik legjelentősebb intézményesített formája a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium, amely Debrecen mellett Hódmezővásárhelyen, Szolnokon és Nyíregyházán is rendelkezik telephelyekkel. Az intézmény szellemiségében kiemelt helyet foglal el Kratochvil Károly példamutatása, amely az elhivatottság, a kitartás és a közösség iránti hűség értékeit közvetíti. Az iskola tanulói, a különféle katonai sport- és szabadidős tevékenységek (pl. laktanyalátogatás, airsoft, légfegyveres céllövészet) révén nemcsak fizikai állóképességükben fejlődnek, hanem olyan erkölcsi értékeket is elsajátítanak, mint a felelősségvállalás, a bajtársiasság és a lojalitás (Kratochvil, [é.n.]).

A Honvéd Kadét Program szakképzési formái (HKP II.) különösen nagy hangsúlyt fektetnek a katonai műszaki ismeretek és a parancsnoki készségek elsajátítására. A program során a kadétek megismerkednek a modern haditechnikai eszközök kezelésével, a beosztott állomány kiképzésének elveivel, valamint a szabályzatok szerinti eljárásokkal. A képzés során elvárt kompetenciák – például a pontosság, precizitás, felelősségérzet, csapatmunkára és önálló munkavégzésre való képesség – a katonai hivatás erkölcsi alapjait képezik (HKP II., [é.n.]). A közismereti képzés (HKP I.) heti 1-2 tanórán biztosítja a honvédelmi alapismeretek átadását, amely során a tanulók betekintést nyernek a magyar állampolgárok honvédelmi kötelezettségeibe és a Magyar Honvédség működésébe. A tananyag kiegészül a mindennapi életben is hasznos tudáselemekkel, mint például az elsősegélynyújtás, tájékozódás, táborozási ismeretek és önvédelem. A diákok honvédelmi alapismeretekből érettségizhetnek, amely előnyt jelenthet a Nemzeti Közzolgálati Egyetem felvételi eljárásában. A tanulási folyamatot változatos szabadidős programok, mint sportlövészet, küzdősportok, ejtőernyőzés és hagyományőrző tevékenységek egészítik ki (HKP, [é.n.]).

A program hatékonyságát tovább növelik azok a tanórán kívüli lehetőségek, amelyek a honvédelmi és hazafias nevelés céljait támogatják. Ilyenek például a Honvéd Kadét Kupa, a

Honvédelmi Táborok, az Országos Haditorna Verseny vagy az „1000 év katonái” vetélkedő, amelyek komplex módon járulnak hozzá a fiatalok fizikai, szellemi és közösségi fejlődéséhez (HKP, [é.n.]). A gyakorlati programok – mint airsoft lövészet, akadálypályák, túlélési technikák – erősítik a fegyelmet, a kitartást, a bátorságot és a felelősségteljes döntéshozatal képességét, míg a vetélkedők szellemi kihívásai a történelmi ismeretek bővítését, a taktikai gondolkodás fejlesztését és a nemzeti hagyományok iránti tisztelet erősödését szolgálják.

Ezek a programok egyúttal hozzájárulnak a fiatalok közösségi identitásának formálásához is. A közös élmények, a csapatszellem és az együttműködés tapasztalata erősíti a társadalmi kohéziót, miközben elősegíti az önfegyelmet, a szolidaritást, az alázat és a szolgálatkészség kialakulását – olyan értékeket, amelyek a katonai és civil pályafutásban egyaránt meghatározóak. A honvéd középiskolai képzések végére a diákok nem csupán a katonai alapismeretekben szereznek jártasságot, hanem olyan vezetői kompetenciákat is elsajátítanak, amelyek a Magyar Honvédség különböző szolgálati formáiban is hasznosíthatók. A program során megélt felelősségteljes szerepvállalás – például a Honvéd Kadét Program képviselte – hozzájárul a személyiségfejlődés irányított alakulásához, amely a katonai hivatás értékeit – fegyelmezettség, szolgálatkészség, önfegyelm és a közösség érdekeinek előtérbe helyezése – erősíti (HKP, [é.n.]; Kratochvil, [é.n.]).

E szellemiség kiteljesedésének szimbolikus pillanatai a ballagási ünnepségek, mint amelyet például a debreceni Kratochvil iskolában rendeznek. Ezek az események nemcsak az iskolai eredmények elismerését szolgálják, hanem a közösségépítés és az értékközvetítés aktusai is. A dicsőségtábla, amelyre a legkiemelkedőbb növendékek nevei kerülnek fel, idővel a kitartás és az erkölcsi kiválóság szimbólumává válik az újabb generációk számára (Kratochvil, 2024).

6.8.4 Összegzés

A magyar katonai (felső)oktatás és nevelés komplex rendszere az általános iskolai szinttől a felsőoktatásig átfogóan szolgálja a katonai identitás formálását, a honvédelmi ismeretek bővítését és a hazafias értékek közvetítését. A katonai pálya iránt érdeklődők számára biztosított több szintű képzések – az egyetemi, altiszti és középiskolai programok – szoros egységet alkotnak a szakmai, erkölcsi és nemzeti elköteleződés kialakításában.

A legmagasabb szintű képzést a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara biztosítja, amely az MH Ludovika Zászlóalj szervezetével kiegészítve a katonai szocializáció és a tiszti hivatásra való felkészítés komplex rendszerét is magában foglalja. A Ludovika szellemisége – amely a haza iránti szeretetet, a kiválóságra törekvést és az erkölcsi tartást hangsúlyozza – ma is meghatározza a tisztképzést. A Ludovika Zászlóalj által végzett általános katonai képzések, alapkiképzések, valamint az NKE által létrehozott hagyományörző tevékenységek, például a Ludovika Huszár Díszszakasz programja, nemcsak a szakmai felkészültséget, hanem a fegyelem, a bajtársiasság, a becsület és az önfeláldozás értékeit is elmélyítik. Az emlékezetkultúra ápolása – például a doni áttörésre való megemlékezések – hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók a katonai hivatás erkölcsi nagyságát mélyen átérezzék.

A katonai középokú oktatásban a Honvéd Kadét Program keretében történik a fiatalok hazafias nevelése és honvédelmi ismereteinek bővítése. A program különböző szintjein a tanulók fokozatosan sajátítják el az alapvető katonai készségeket és a nemzeti identitást megerősítő ismereteket, miközben személyiségfejlődésüket is célzottan támogatják.

Az altiszti képzés központi intézménye, a Magyar Honvédség Altiszti Akadémia, az altisztképzés szilárd erkölcsi és szakmai alapjait teremti meg. A képzési filozófia a test és lélek harmóniájára, a szakmai kiválóságra, a bajtársiasságra és a vezetői felelősségre helyezi a hangsúlyt. Az altisztképzés célja nem pusztán a parancsvégrehajtás, hanem a példamutató vezetői magatartás kialakítása, amely a hazaszeretet, a fegyelem, az igazságosság és a közösség iránti elkötelezettség értékeit erősíti. Az altisztavatás ceremóniája az erkölcsi kötelezettségek tudatosításának szimbolikus eseménye, amely a katonai identitás formálásának betetőzése is egyben.

Összességében elmondható, hogy a katonai oktatás és nevelés minden szintjén – az egyetemi, az altiszti és a középiskolai képzések során – kiemelt szerepet kap a hazafias értékek közvetítése, a történelmi tudatosság fejlesztése, az erkölcsi szilárdság kialakítása, valamint a katonai identitás elmélyítése, amely a Magyar Honvédség hosszú távú megerősítésének is záloga.

6.9 A Magyar Honvédség és az emlékezet kapcsolata

A hagyományok értékteremtő és megőrző szerepe alapvető kötőerőt jelent minden nemzet és közösség életében. Az átörökölt és fennmaradt hagyományok közös emlékeinket őrzik, amelyek táplálják nemzeti identitásunkat és összetartozásunk érzését. Modern társadalmunkban a nemzeti hagyományok egy része szorosan kapcsolódik a Magyar Honvédség által ápolt katonai hagyományokhoz. Emellett a honvédség és annak alakulatai önálló emlékezetet és múltat hordoznak, amelyek erősítik a szolgálatot teljesítő katonák hivatástudatát és csapatszellemét.

A Magyar Honvédség és az emlékezet kapcsolata tehát több szinten is megnyilvánul, amely kiterjed a fegyveres testület teljes egészére, de kisebb egységekre tagoltan is kohéziós erővel rendelkezik. Továbbá a kapcsolati rendszerbe tartoznak a történelmi eseményekre való megemlékezések, a hősi halottak tisztelete, valamint az emlékművek és hadisírok gondozása. A fegyveres erők mindig is a nemzeti függetlenség és önvédelem szimbóluma volt, amelyre Magyarországon is külön ünnepnapokat szenteltek.

A két világháború közötti időszakban, kormányzói rendelet értelmében, június 28-án tartották a Honvéd Napot, amely a fegyveres erők ünnepe volt. E nap célja a katonai szellem és a hadsereg erkölcsi, valamint harci erejének nyilvános kifejezése volt. A II. világháborút követően a politikai berendezkedés változásai a katonai megemlékezések rendszerét is módosították. Az 1951-es Minisztertanácsi határozat szeptember 29-ét, az 1848-as pákozdi csata évfordulóját nyilvánította a Néphadsereg Napjává, később a Fegyveres Erők Napjává, amely a Magyar Honvédség ünnepeként funkcionált egészen 1991-ig. A rendszerváltást követően, 1992-ben egy új kormányrendelet értelmében május 21-ét, Budavár 1849-es visszafoglalásának évfordulóját jelölték ki a Magyar Honvédelem Napjának. Ezen a napon Görgey Artúr tábornok vezetésével a magyar honvédsereg visszafoglalta Buda várát az osztrák csapatoktól, amely jelentős katonai sikernek számított (Horváth, [é.n.]; BEOSZ, 2024).

A hősök emlékének megőrzése Magyarországon kiemelt jogi és társadalmi elismerést nyert az első világháború idején és azt követően. Az 1917. évi VIII. törvénycikk kimondta, hogy mindazok, akik életüket áldozták a haza védelmében, a nemzet osztatlan elismerésére méltók, és emléküket a későbbi generációknak is tisztelettel kell ápolniuk. E törvény elrendelte, hogy minden magyar város és község anyagi erejének megfelelő, méltó emléket állítson a világháborúban hősi halált halt lakosainak (1917. évi VIII. tv; Magyarságkutató Intézet, 2024).

Később, az 1924. évi XIV. törvénycikk május utolsó vasárnapját a Hősök Emlékünnepévé nyilvánította, amelyet a magyar nemzet a világháborús hősi halottak tiszteletére szentelt. Ez az ünnepnap a magyar nemzet mélységes szeretetét és elismerését fejezi ki azok iránt, akik a háborúban életüket áldozták a hazáért (1924. évi XIV. tv; Magyarságkutató Intézet, 2024). A jelenkorban a Magyar Hősök Emlékünnepét minden év május utolsó vasárnapján tartják, amely a hősi halottak emlékének megörökítését és a nemzet háláját fejezi ki. Ez az ünnepnap a haza védelmében életüket áldozók tiszteletére szolgál (Snoj, 2023).

A Magyar Honvédség fontosnak tartja a hősi halottak emlékének ápolását és a háborús kegyeleti tevékenységeket. Ennek részeként rendszeres ünnepségeket tartanak a hősi sírok és emlékművek mellett, valamint folyamatosan karbantartják ezeket a helyeket. A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség aktív szerepet vállal a hősi emlékezet megőrzésében és a társadalmi kapcsolatok erősítésében (HM TKHKF, 2015).

Összességében megállapítható, hogy a Magyar Honvédség emlékezete szorosan kapcsolódik a magyar történelemhez és a nemzeti identitáshoz, valamint különböző formákban és időszakokban nyilvánul meg. Az emlékezet intézményesítése fontos szerepet játszik a Honvédség szervezetében, és a társadalmi kapcsolatok erősítésében is jelentős szerepet vállal.

6.10 A 32. Testőrezred szerepvállalása²³

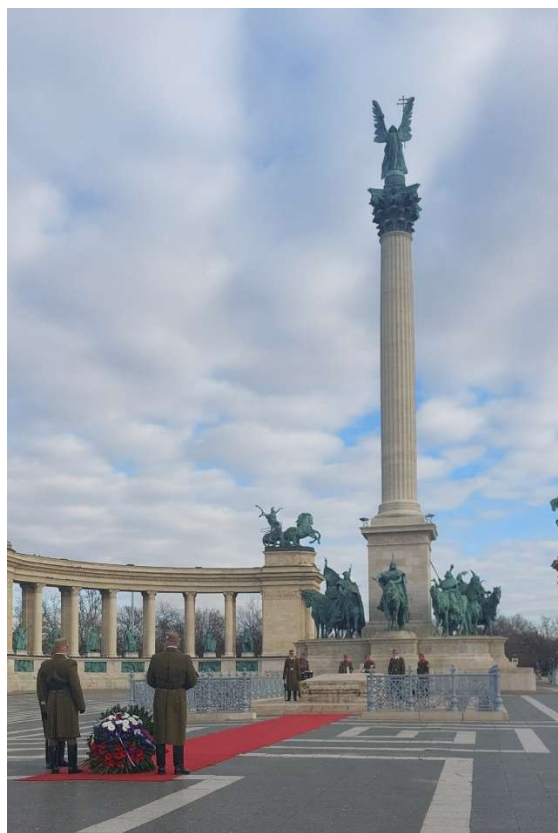
A 32. Testőrezred szerepvállalása az emlékezet megőrzésében és a katonai, valamint nemzeti identitás formálásában jelentős és sokrétű. Az alakulat történelmi jogelődje, a Mária Terézia által 1741-ben alapított 32. Gyalogezred, amely Budapest háziezrede volt az első világháború végéig (Harminckettesek, [é. n.]). A 32. Testőrezred 2011. november 1-jén jött létre, és öt alegységből áll, melyek között megtalálható a Koronaőrség, a Gyalogos Testőrség és a Logisztikai Technikai Biztosító Részleg (MH BHD, [é. n.]).

Napjainkban az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár kötelékébe tartozó 32. Testőrezred katonái azok, akik nem csak az ország, de az egész világ előtt szolgálják és képviselik a Magyar Honvédséget, megjelenésükkel és tevékenységükkel szimbolizálva a magyar haderőt, a magyar katonai értékeit. A katonai értékek és identitás megjelenítése és

²³ A fejezet és az egyes alfejezetek anyaga részben a következő, már megjelent publikációk alapján készültek: Füleki Réka (2024). A katonai ceremóniák és a katonai díszelgés társadalmi szerepe Magyarországon és az Olasz Köztársaságban. in: A hadtudomány aktuális kérdései 2023. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. ISBN 978-963-653-078-5 (elektronikus PDF)

képviselte mellett a 32. Testőrezred kiemelt szerepet tölt be a kollektív és nemzeti emlékezet és identitás formálásában, hiszen katonai ceremóniák és díszelgési feladatok révén biztosítja a történelmi hagyományok folytonosságát, valamint a hivatás iránti elköteleződés mellett a nemzeti identitás megerősítését is.

Az egység tevékenysége nem csupán a katonai protokoll szigorú keretein belül mozog, hanem egyfajta metakommunikációs eszközként is funkcionál, amely a magyar államiság, a fegyveres erők értékrendje és a történelmi múlt iránti tisztelet közvetítésére szolgál. A díszegység ezen feladataival hozzájárul a társadalom különböző csoportjai közötti összetartozás érzésének erősítéséhez, valamint a nemzeti ünnepek és megemlékezések központi elemévé válva, biztosítja a múltból való építkezés és a kulturális örökség ápolásának folyamatosságát (Füleki, 2024). A 32. Testőrezred tevékenysége tehát elengedhetetlen a magyar katonai hagyományok megőrzésében és a nemzeti identitás erősítésében, valamint a civil-katonai kapcsolatok pozitív előre mozdításában. A 32. Testőrezred a katonai események támogatásában fontos szerepet játszik a díszelgési feladatok ellátásával, a történelmi hagyományok fenntartásával és a nemzeti szimbólumok védelmével.

33. ábra: Koszorúzás a Hősök terén (Forrás: saját fotó)

6.10.1 MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár

Az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár (a továbbiakban: Dandár) viszonylag fiatal szervezet a Magyar Honvédség rendszerében, hivatalosan 2007. január 1-jén jött létre. Előzményei azonban egészen a 18. századig vezethetők vissza, Mária Terézia magyar királynővé koronázásának időszakáig. Az alakulat történelmi gyökerei közé tartozik a 32. gyalogezred 1741. október 30-i megalakulása, valamint az MH főhírközpont 1745. január 16-i létrehozása (MH BHD alapító okirat, 2007), amely intézmények összeolvadásával jöhetett létre a Dandár jelenlegi struktúrája (Gáspár, 2013:9).

A Dandár társadalmi körben valós ismertsége főként a 32. Testőrezred által ellátott protokolláris és díszelgési feladatokra korlátozódik, viszont mindennapi feladatkörei nem csupán Magyarország hazai és nemzetközi képviseletére terjednek ki, hanem saját szervezeti identitásának megjelenítésére is, amely magában foglalja a kulturális és nemzeti értékek felidézését és megőrzését, illetve a Magyar Honvédség és a Honvédelmi Minisztérium támogató szerve. A Magyar Honvédség struktúrájában a Dandár egyedi és összetett feladatrendszerrel lát el, amely jelentősen eltér a hagyományos dandárok napi működésétől. „Sokrétű feladataihoz egyedi struktúra is párosul. Alegységeit, szervezeti elemeit az adott szakterület feladatainak ellátásához optimalizált felépítéssel alakították ki. Az alakulat alaprendeltetését tekintve az ellátott feladatok öt nagyobb szakterületre oszthatók:

- híradó, informatikai és elektronikus információvédelmi;
- helyőrségi, díszelgő és katonazenei (beleértve a Szent Korona biztonsági, valamint a Sándor-palota protokolláris őrzését);
- protokolláris, kulturális és rekreációs;
- katonai rendészeti;
- logisztikai és egészségügyi” (Gáspár, 2013:12-3).

Ezen kiterjedt feladatkörök professzionális teljesítése érdekében a Dandár speciális szakterületeket alakított ki. Az értekezés relevanciáját figyelembe véve kiemelten tárgyalandó a Dandár támogató jellegű feladatkörrel ellátott szervezeti elemei közül a 32. Testőrezred, amely többek között protokolleseményeken megjelenő díszelgési feladatokat lát el. E feladatok jelentős mértékben hozzájárulnak a kulturális emlékezet fenntartásához és hagyományaink ápolásához (Füleki, 2024), amelyek nem csupán a nemzeti identitás, de a katonai értékek és a hivatástudat erősítésében is szerepet játszik.

A szerteágazó feladatrendszer, az értekezésben vizsgáltak szempontjából tekintve a Dandár fő feladatai közé tartozik az állami és katonai ünnepek protokolláris kiszolgálása, a katonai hagyományok ápolása, a Szent Korona és a Sándor-palota őrzése. Emellett meg kell említeni, hogy logisztikai és ételmezési támogatást nyújt a HM és más katonai szervezetek számára, valamint kulturális és rekreációs feladatokat lát el. Továbbá a Honvéd Vezérkar és a HM vezetőinek protokolláris és nemzetközi utazásszervezési feladatait is ellátja (MH BHD, [é.n.]).

A hagyományok tisztelete és megőrzése nem csupán a nemzeti identitás fenntartásában játszik szerepet, hanem az alakulatszintű kohézió erősítésében is meghatározó jelentőséggel bír. A tradíciók vizsgálata során megállapítható, hogy azok kiemelten hozzájárulnak a csapatszellem kialakulásához és megerősítéséhez. A Dandár számára különös jelentőséggel bír június 25-e, a dandár napja, valamint május 20-a, amely dátum az alakulat történetében meghatározó mérföldkő. 2012. május 20-án ugyanis az alakulat felvette a Magyar Honvédség vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár nevet, tisztelegve névadója, vitéz uzsoki báró Szurmay Sándor vezérezredes emléke előtt (Füleki, 2024:128).

6.10.1.1 vitéz Szurmay Sándor vezérezredes személye

Szurmay Sándor (született: Boksánbánya, 1860. december 19.) a magyar hadtörténelem és hadtudomány kiemelkedő szereplője, a Monarchia magyar hadvezéréként szerepel a köztudatban. Szurmay a 19. század második felében született, polgári család harmadik fiú gyermekeként nevelkedett és fiatalon katonai pályára terelődött életútja (Gáspár, 2013: 10-2).

Tanulmányait a baksabányai elemi népiskola elvégzését követően a szegedi Főreáltanodában folytatta, majd egy, az életében bekövetkezett fordulat okán a katonai hivatás iránt köteleződött el. Többek között a Ludovika Akadémián, valamint a bécsi hadiiskolában végezte ezirányú tanulmányait, ahol megmutatkozott tehetsége (Gáspár, 2013: 10-2; M. Tóth, 2017: 23). Katonai pályafutása során mindenben kitűnt társai közül, s nem csupán kimagasló elméleti szakember – amelyről a Ludovika Akadémia Közlönyében megjelent cikkei is bizonyosságul szolgálnak –, de a gyakorlatban is éppen olyan tehetséges volt (M. Tóth, 2017: 23-4).

Szurmay katonai pályafutása során gyorsan emelkedett a ranglétrán, kiemelkedő szerepet játszott a honvédség szervezésében és újraorganizálásában. Hadvezérként az Uzsoki-hágó védelmében szerzett hírnevet, amiért magas kitüntetések és bárói rangot kapott. Csapatai részt vettek a gorlicei áttörés utáni harcokban és a Bruszilov-offenzíva elleni védekezésben. 1917-

ben honvédelmi miniszterré nevezték ki, ezt a tisztséget a háború végéig betöltötte (HIM Szurmay, [é.n.]).²⁴

A világháborús helytállásáért a legmagasabb katonai kitüntetésben, a Katonai Mária Terézia-rend lovagkeresztjében részesült. Katonai képzettségei és érdemei lehetővé tették számára, hogy a Honvédelmi Minisztériumban töltsön be csoportfőnöki beosztást, majd pedig a későbbiek során államtitkárként segítse a miniszter munkáját (Gáspár, 2013: 10-2; M. Tóth, 2017: 37-8). A háborút követően nyugállományú tábornokként továbbra is aktív szerepet vállalt a magyar politikai élet szervezésében, valamint karitatív támogatást nyújtott; önköltségen létrehozta a Szurmay-alapot, amely a hadiárvakat és a háború rokkantjai megsegítésére irányult. 1945 február 26-ig, élete utolsó napjáig Budapesten élt, sírja a Kerepesi úti temetőben található (Gáspár, 2013: 12).²⁵

Szurmay Sándor vezérezredes a magyar hadtörténelem egyik kiemelkedő alakja, aki hadvezérként és honvédelmi miniszterként is jelentős szerepet játszott. Kiemelkedő szerepet vállalt a honvédség szervezésében és átszervezésében. Szakmai munkássága és hadtudományi írásai hozzájárultak a magyar katonai hagyományok megőrzéséhez és fejlesztéséhez. Életútja, katonai pályafutása és eredményei példaértékűek a jelen kor katonái és az ő nevével felruházott Dandár katonai és polgári állománya számára is.

6.10.1.2 Mária Terézia laktanya

A budapesti székhelyű, Budaörsi úton elhelyezkedő Mária Terézia laktanya – 2023. szeptember 11-ig Petőfi Sándor-laktanya –, ahol jelenleg az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár állomásozik itt, amely magában foglalja a Magyar Honvédség 32. Testőrezredkoronaőreit, palotaőreit és díszelgőit, valamint rendészeket, híradókat és logisztikusokat (M. Tóth, [é.n.]: 5-6).

A budapesti Budaörsi úti honvéd gyalogsági laktanya története szorosan összefonódik a magyar hadtörténelemmel. 1912-ben kezdődött építését báró Hazai Samu vezérezredes, honvédelmi miniszter irányította. IV. Károly osztrák császár és magyar király adta az első nevét, majd 1919-ben rövid ideig Bebel, a német szociáldemokrata „munkáscsászár” nevét viselte. A második világháború után Petőfi Sándorról nevezték el (M. Tóth, [é.n.]: 5-6).

²⁴ vitéz báró uzsoki Szurmay Sándor vezérezredes életútját bővebben lásd: Csikány Tamás és Hausner Gábor szerkesztette: Ludovikás életutak. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2022. 303-315.

²⁵ Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák—magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornaszernagyok. Argumentum. Budapest, 2010. 301-303.

A Budaörsi úton található laktanya területén kialakított díszkert megidézi a múltat, a katonai történelem és hivatás neves alakjait. A Budaörsi úti laktanyában a katonai identitást, tradíciókat és értékeket erősítő emlékhelyet alakítottak ki, amelynek központi eleme a Szent Korona dőlt keresztjét idéző alaprajz. A terület több magyar hadtörténeti személyiségnek állít emléket, köztük a dandár névadójának, Szurmay Sándornak, akinek bronz mellszobrát Ligeti Miklós készítette.

- Az emlékhely részeként szobrot kapott több jelentős történelmi alak:
- Mária Terézia, a cs. és kir. 32. gyalogezred alapítója,
- Schweidel József és Lahner György, az Aradon kivégzett honvéd vezérőrnagyok,
- Puskás Tivadar, a telefonhírmondó feltalálója, a dandár híradó és informatikai szakterületének elődje.

A dandár katonai hagyományápoló szerepét tovább erősíti, hogy a Szurmay sétány vezet az emlékhelyhez, amely egykor már 1927-es tervekben is díszkertként szerepelt. Az egykori katonai múltat kutató dokumentumok 2013 májusában újabb felfedezést hoztak, amikor bizonyítékot találtak egy régi laktanyai emlékmű létezésére (M. Tóth, [é.n.]: 51-5; Harminckettesek [é.n.]).

A Budaörsi úti laktanya területén egykor egy emlékmű állt, amelynek létezését sokáig csak legenda övezte. Babucs Zoltán és Szabó Péter hadtörténészek 2023 márciusában megjelent könyve („Legyetek eskütökhöz hívek mindhalálig!”) igazolta az emlékmű történetét.

Az emlékművet 1938. június 26-án, az ezrednapon avatták fel a budapesti 29. honvéd gyalogezred hősi emlékére. Az ünnepségen a 2. gyalogezred katonái díszszázaddal, zászlóval, tölgyfaleveles sisakban tisztelegtek. Az emlékművet Zalay József altábornagy adta át Zalay Károly ezredesnek. Az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár az első világháború kitörésének századik évfordulójára újraállította az emlékművet, az eredeti helyszínen, a parancsnoki épület előtt (Harminckettesek [é.n.]).

Mária Terézia és a Budaörsi úti laktanya névadásával kapcsolatban a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum kutatója, Illesfalvi Péter (2023) megállapítja, hogy bár Magyarországon ritkán neveznek el közintézményeket Habsburg uralkodókról, Mária Terézia kivételt képez, mivel uralkodása alatt jelentős mértékben hozzájárult az ország fejlődéséhez. Nemcsak a gazdaság, oktatás és kultúra terén hozott újításokat, hanem a magyar katonai hagyományokat is meghatározta. A királynő szoros kapcsolatot ápolt a magyar katonákkal: az osztrák örökösödési háborúban a magyar huszárezredek és gyalogos csapatok segítették birodalmát. Az ő nevéhez

fűződik a magyar nemesi testőrség és a modern magyar katonai egyenruha kialakítása, valamint az insurrectio (nemesi felkelés) törvénybe iktatása. 1757-ben alapította a Mária Terézia Katonai Rendet, amely a legmagasabb harctéri érdemekért adományozható érdemrend lett. A császári és királyi 32. gyalogezredet Mária Terézia alapította 1741-ben, és 1888-tól az ő nevét viselte. A budapesti m. kir. 1. honvéd gyalogezred 1930–1945 között szintén róla kapta nevét. Mivel az eredeti, 1893-ban elnevezett Üllői úti Mária Terézia-laktanya már nem katonai objektum, így méltó, hogy a 32-es hagyományokat őrző új laktanya a királynő nevét viselje.

A Mária Terézia laktanya a magyar katonai hagyományok kiemelt őrzőhelye, ahol a MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár állomásozik. Az 1912-ben épült komplexum számos névváltozáson ment keresztül, és története szorosan kapcsolódik a magyar hadtörténelemhez. A laktanya díszkertje és emlékhelye a magyar katonai múlt kiemelkedő alakjainak, köztük Mária Teréziának és az 1848–49-es szabadságharc mártír vezérőrnagyainak állít emléket. 2013-ban egy 1938-ban felavatott hősi emlékmű nyomaira bukkantak, amelyet a dandár az eredeti helyszínen 2014-ben újrafelállított. Mária Terézia, a 32. gyalogezred alapítója, katonai reformjaival és a huszárság támogatásával jelentősen hozzájárult a magyar hadsereg fejlődéséhez. A róla elnevezett laktanya méltó központja a katonai hagyományok ápolásának és az identitás megőrzésének.

6.10.2 A 32. Testőrezred

A 32. Testőrezred által képviselt hagyományok rendkívül szerteágazóak, kezdve Szent István államalapítói örökségétől egészen vitéz báró Szurmay Sándor katonai, valamint erkölcsi nézeteiig. Ezen sokrétű nemzeti és katonai tradíciók a Testőrezred kötelékében szolgáló katonák mindennapi feladatai során elevenednek meg, ezáltal a civil lakosság számára is láthatóvá válnak. Maga a 32. Testőrezred – alegységei: 32. Testőrezred Koronaőrség, 32. Testőrezred Lövészszászlóalj, 32. Testőrezred Gyalogos Testőrség – igen hosszú történelmi múltra tekint vissza, hiszen jogutódja a 32. Gyalogezrednek.

A testőrezred története a 18. századi alapításáig nyúlik vissza, amikor Ghymeszi Forgách Ignác 1741. október 30-án Mária Terézia magyar királynő parancsára gyalogezredet állított fel a Bécset és Prágát fenyegető ellenség feltartóztatása érdekében. Az ezred, amely később parancsnoka nevét viselte, kizárólag magyar származású katonákból állt, akik magyaros viseletben teljesítettek szolgálatot. A 32. gyalogezred a 19. század végéig 14 háborúban és 135 ütközetben vett részt, majd kisebb egységekre felosztva harcolt az első világháborúban is. Az

olasz fronton folytatott harcokat követően, 1918. november 18-án, a nagymértékben megfogyatkozott ezred visszatért Magyarországra. Az őszi rózsás forradalom alatt megalakult köztársaság kormánya a császári és királyi 32. ezred elnevezést megszüntette, így az alakulat a 32. gyalogezred megnevezéssel működhetett tovább (Harminckettesek, [é. n.]).

A második világháború ismételten jelentős veszteségeket okozott az ezred állományában, amelyet a háborút követően feloszlattak. Az újjászervezésre a Debrecenben megalakult Ideiglenes Kormány rendelkezése alapján került sor, majd több átszervezést követően, 1946 októberében létrejött a Budapesti Honvéd Díszzászlóalj. Az alakulatot 1948-ban ismét újjászervezték, és elsődleges feladatai közé tartozott a Honvédelmi Minisztérium objektumainak, valamint a Katonai Büntetés-végrehajtási Intézet őrzése, továbbá alkalmasszerűen díszelgési feladatok ellátása is (Vastagh, 2011; Füleki, 2024).

Ezt követően az alakulat története további jelentős átalakításokon ment keresztül. 1984-ben Magyar Néphadsereg (MN) 7015-re nevezte át, majd a rendszerváltást követően, 1991. május 15-én a 32. Budapest Őrezred nevet vette fel. 2000. október 1-jétől 32. Budapest Őr- és Díszrezredként látta el feladatait, majd 2002-ben, egy szervezeti átalakulás révén létrejött a támogató zászlóalj (Harminckettesek, [é.n.]).

A 2007. január 1-jén végrehajtott haderőreform során az ezred önálló egységként ugyan megszűnt, de dísz- és rendész zászlóaljai az MH Támogató Dandár kötelékében továbbra is működtek, megőrizve hagyományos feladataikat. 2012-ben az alakulat jogutód szervezete felvette a vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár nevet, ezzel továbbörökítve a történelmi gyökereket és katonai hagyományokat (Harminckettesek, [é.n.]; Petróczy, 2022).

6.10.2.1 32. Testőrezred, Koronaőrség

A 32. Testőrezred Koronaőrsége a magyar államiság egyik legfontosabb szimbólumát, a Szent Koronát és a hozzá tartozó koronázási jelvényeket őrzi. A testület tagjai hagyományosan augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján tesznek esküt az Országház kupolacsarnokában (Honvédelem, 2024), ezzel is kifejezve elkötelezettségüket a történelmi hagyományok és a magyar államiság megőrzése iránt.

A koronaőrzés intézményének történelmi jelentőségét jól mutatja, hogy már a középkorban törvényi szabályozás alá esett. Az 1464. évi II. törvénycikk kifejezetten foglalkozott a Szent Korona megőrzésével, hangsúlyozva annak fontosságát, hogy a korona ne kerülhessen idegen kézbe, mivel ennek történelmi tapasztalatok szerint súlyos következményei lehetnek az országnak.

számára. Az 1791. évi VI. törvénycikk rendelkezett arról, hogy a koronát a Budai Várban kell őrizni, míg az 1928. évi XXV. törvénycikk azt írta elő, hogy külön pánccskamrában kell elhelyezni (Koronaőrség, [é.n.]).

A Magyar Királyi Koronaőrség az állami és egyházi ünnepeken díszőrségi feladatokat is ellátott. Az őrség a Honvédség főparancsnokságának és a Honvédelmi Minisztériumnak volt alárendelve. A második világháború végéhez közeledve a testület utolsó parancsnoka, Pajtás Ernő ezredes a front közeledtével a Szent Koronát és a koronázási ékszereket 1944 novemberében Veszprémbe, majd Kőszegre, végül Velembe menekítette. A korona 1945 márciusában Ausztriába, Mattseebe került, ahol május 6-án elásták. Az amerikai hadsereg július 27-én Augsburgba szállította, majd az Egyesült Államokba került, ahol több évtizeden át őrizték. Végül 1978. január 6-án szállították vissza Magyarországra (Koronaőrség, [é.n.], Honvédelem, 2023b).

A Koronaőrség (jelmondata: „Hűséggel a nemzetért”) egyenruháját karmazsinvörös ékítmények díszítik, amelyek a történelmi hagyományokat és a testület kiemelkedő státuszát szimbolizálják. Az egyenruha színei és motívumai a magyar katonai hagyományokhoz is kapcsolódnak, hangsúlyozva a testület ünnepélyes és szakrális jellegét. Az egyenruházaton megfigyelhető szimbólumok közül kiemelkedik a Szent Korona, amely többek között elhelyezésre került a gombokon, az övcsaton, a karjelzésen, a parolin, valamint a bocskai sapka ékítményén (HM TKHÁT, 2015: 17-8; Honvédelem, 2023a).

A Koronaőrség történetében tehát számos fordulópont és szimbolikus elem figyelhető meg. Maga a Szent Korona a magyar államiság egyik legfontosabb jelképe, amelynek védelme nemcsak fizikai, de szimbolikus jelentőséggel is bír. A koronaőrzés intézménye a történelmi folytonosságot, az államiság védelmét és a nemzeti identitás megőrzését reprezentálja.

6.10.2.2 32. Testőrezred, Lövésszázlóalj

A 32. Testőrezred Lövésszázlóalja kiemelt díszelgő és protokolláris feladatokat lát el, amely révén a Magyar Honvédség reprezentatív egységeként jelenik meg hazai és nemzetközi katonai rendezvényeken. Az alegység szerepe túlmutat a katonai tiszteletadás gyakorlati megvalósításán, hiszen az országba látogató külföldi állam- és kormányfők, valamint nemzetközi katonai vezetők gyakran velük találkoznak először, így tevékenységük jelentős mértékben hozzájárul Magyarország diplomáciai és katonai arculatának formálásához.

A zászlóalj elődje a korábban „Díszzászlóalj” néven ismert egység, amelynek feladatai az új elnevezés mellett is változatlanok maradtak. A katonák díszőri és kegyeleti szolgálatot teljesítenek állami és nemzeti ünnepeken, részt vesznek lobogófelvonásokon, államfői és vezérkarfőnöki fogadásokon, továbbá katonai és egyházi megemlékezéseken is szerepet vállalnak. E protokolláris kötelezettségek mellett a zászlóaljból kikerülő Különleges Díszelgő Csoport külön figyelmet érdemel. Az egység tagjai olyan speciális, zenére koreografált mozdulatokat és fegyverkezelési technikákat alkalmaznak, amelyek a legmagasabb szintű fegyverkezetséget és precizitást követelik meg. E bemutatóikkal nemcsak belföldi rendezvényeken, hanem nemzetközi katonai eseményeken is népszerűsítik a Magyar Honvédséget (Nagy, 2020a; Honvédelem, 2023c; Navarrai, 2025).

A Lövésszászlóalj (jelmondata: „Hitte, becsülettel”) jelképrendszere szintén hangsúlyosan kapcsolódik a magyar katonai hagyományokhoz. Az egyenruhán viselt övcsaton elhelyezésre került a magyar címer, amelyet babérkoszorú övez, míg a karjelzésen két griffmadár fogja közre a „32”-es hadrendszámot, amely az alakulat történelmi örökségére utal. A zászlóalj fegyvernemi színe a fehér, amely tovább erősíti az egység hagyományőrző karakterét (Nagy, 2020a; HM TKHÁT, 2015: 32).

A 32. Testőrezred Lövésszászlóalja jogelődjének a Mária Terézia által 1741-ben alapított 32-es gyalogezred tekinthető. Az osztrák örökösödési háború kitörésekor az uralkodónő a magyar rendek támogatásával hozta létre ezt az alakulatot a Habsburg Birodalom védelmére a porosz előrenyomulással szemben. A történelmi előzmények szimbolikus jelentőséggel bírnak a mai katonák számára, hiszen elődeik – ahogyan azt a 32-esek napján való megemlékezések is igazolják – a múltban is hűséggel és áldozatkészséggel szolgálták a koronát és a hazát. E hagyomány szellemisége a mai testőrezred katonáinak esküjében is visszatükröződik, amely erős kapcsolatot teremt a múlt és a jelen között (Nagy, 2020a; Honvédelem, 2023c).

A 32. Testőrezred kötelékébe tartozó Lövésszászlóalj a fentiek értelmében nem csupán egy egyszerű katonai alakulat, hanem a magyar hadtörténelem és az állami szimbolika egyik kiemelkedő képviselője, amely egyaránt szolgálja a katonai hagyományok megőrzését és a modern hadsereg nemzetközi elismertségét.

6.10.2.3 32. Testőrezred, Gyalogos Testőrség

A Gyalogos Testőrség Honvéd Palotaőrség néven 2012. január 7-én alakult újjá, ezzel is folytatva a magyar katonai tradíciók megőrzését és ápolását (Kresz, 2022). Az alakulat tagjaitól

elvárt erkölcsi tartás, kiemelkedő fizikai állóképesség és megjelenés mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a testőrség méltón képviselje a magyar államiság és honvédség eszmeiségét (Takács, 2018).

A 32. Testőrezred Gyalogos Testőrsége kiemelt protokolláris és objektumőrzési feladatokat lát el, elsődlegesen a budapesti Sándor-palotánál, amely a magyar köztársasági elnök hivatalának székhelye. Az alakulat feladatai közé tartozik az államfői rezidencia védelme, az őrségváltások végrehajtása, valamint a katonai hagyományok őrzése és bemutatása. Az őrségváltások, különösen a zenés változatok, az évek során a budai Várnegyed egyik meghatározó látványosságává váltak, jelentős számú hazai és külföldi érdeklődőt vonzva. Az őrségváltásokat és díszelgési feladatokat az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár Központi Zenekara kíséri, ezzel is emelve az esemény ceremoniális jellegét (Nagy, 2020b; Bányász: 2023).

A Honvéd Palotaőrség a magyar államiság egyik legfontosabb jelképéhez, az államfő személyéhez és hivatalához kötődik. Ennek megfelelően az egység feladatai a köztársasági elnök rezidenciájához igazodnak, így amennyiben az államfő más helyszínre költözne, az őrség is vele tartana. A Gyalogos Testőrség minden órában végrehajtja az örök leváltását, továbbá mindennap 12 órakor fegyveres alaki bemutatót tart. Áprilistól szeptemberig havonta egy alkalommal zenés őrségváltást is bemutat, amely nem csupán ceremoniális jelentőségű, hanem a katonai hagyományok bemutatásának egyik kiemelkedő alkalma is (Nagy, 2020b)

A Gyalogos Testőrség tagjainak felkészítése rendkívül szigorú és összetett folyamat. A katonák speciális fegyverfogásokat, fegyverforgatásokat és precíz alaki mozzanatokat sajátítanak el, amelyek végrehajtása kimagasló fizikai és mentális felkészültséget igényel. A kiképzés során az újoncoknak nem csupán technikai tudásukat kell bizonyítaniuk, hanem el kell sajátítaniuk azt a kohéziós szemléletet is, amely elengedhetetlen az egységes mozgás és összhang megteremtéséhez. A Gyalogos Testőrségben csak azok a katonák maradhatnak hosszú távon szolgálatban, akik teljes elhivatottsággal és fegyelemmel végzik munkájukat, mivel a legapróbb hiba is azonnal észlelhető egy precízen kivitelezett díszelgési feladat során (Nagy, 2020b; Faragó, 2020; Kresz, 2022; MH BHD, 2024).

A testőrség történeti hagyományai szorosan kötődnek a magyar uralkodói testőrség intézményéhez, amelynek egyik központi helyszíne a múltban a Gödöllői Királyi Kastély volt (Takács, 2018).

A Gyalogos Testőrség (jelmondata: „Vitézséggel és hűséggel”) ruházata megegyezik a 32. Testőrezred másik két alakulatáéval, az eltérést csupán ékítményeiben, valamint karjelzésében lehet felismerni. Jelképrendszere hangsúlyozza a köztársasági elnökhöz való szolgálatkész kötődést; a z egyenruhán viselt övesat a magyar címert babérkoszorúval övezi, míg a karjelzésen és a sapkajelvényen Magyarország államcímere szerepel, amelyet két angyal tart (Nagy, 2020b; HM TKHÁT, 2015: 23-4). A Gyalogos Testőrség szimbolikus szerepe abban rejlik, hogy reprezentálja a magyar államot és annak intézményeit, különösen a köztársasági elnököt. Az őrsváltások és a díszelgések során a katonák óramű pontossággal és nagy fegyelemmel hajtják végre feladatukat, s mutatják be a magyar katonai hagyományokat (Nagy, 2020b).

A 32. Testőrezred Gyalogos Testőrsége tehát kiemelkedő állami és szimbolikus szerepet tölt be, hiszen a magyar államiság egyik legfőbb közjogi méltóságát, a köztársasági elnököt képviseli, és egyúttal protokolláris védelmet biztosít számára. Szolgálat nemcsak a Sándor-palota őrzésére és a díszelgő feladatokra terjed ki, hanem a magyar katonai hagyományok fenntartására is. Az őrsváltások és alaki bemutatók révén a testőrség a nemzeti identitás és a katonai fegyelem szimbólumává vált, emellett a turisták és a diplomáciai események résztvevői számára is az ország tekintélyét és méltóságát közvetíti.

6.10.2.4 Trikolor

A 32. Testőrezred és a magyar nemzeti trikolor kapcsolata többszinten is megmutatkozik; kiemelkedő szerepet tölt be a magyar nemzeti lobogó, más néven trikolor hivatalos állami ceremóniák szimbolikus eseményein. A Testőrezred és a nemzeti színek szimbolikája az alapvető értelmezés és megjelenítés mellett mélyebb értelmezésben is megmutatkozik, amely a nemzeti identitás és a katonai hagyományok szintjén is kifejeződik.

A Testőrezred egyik fő feladata a nemzeti és állami ünnepek alkalmával történő szolgálatteljesítés, továbbá a diplomáciai, társadalmi és katonai rendezvényeken való részvétel, ahol a magyar honvédség képviseletében kiemelt díszelgési feladatot lát el (MH BHD [é.n.]). Különösen fontos szerepet játszanak a nemzeti lobogóval kapcsolatos ceremóniákban, például a lobogófelvonásokon és -levonásokon, amely alkalmakkor a nemzeti trikolor iránti tiszteletet és hűséget szimbolizálják. Ezeken a magasztos eseményeken a lobogó maga is megjelenik, tárgyi valójában reprezentálja a magyar államiságot, a nemzeti- és katonai értékeket.

A trikolor azonban kevésbé explicit módon is megjelenítésre kerül a 32. Testőrezred katonái által. Az állami protokolláris eseményeken, mint például ünnepeken vagy delegációk fogadásakor, a három alegység egységesen tihanyi típusú egyenruhát visel, amely homogénné teszi megjelenésüket. Az alegységek mégis megkülönböztethetők egymástól; a nemzeti trikolor színeivel azonosított ruházati ékítmények által azonosíthatóak. A három alegység együttes megjelenésekor, megfelelő távolságból szemlélve, a katonák öltözete egyetlen vizuális egésszé olvad össze, amely a nemzeti zászló színösszeállítását idézi (Nagy, 2020b): a „Koronaőrség egyenruháját karmazsin-vörös, a Lövészászlóaljét optikai fehér, a Gyalogos Testőrségét pedig palackzöld ékítmények díszítik, szimbolizálva a piros-fehér-zöld trikolort” (Honvédelem, 2023a).

A **32. Testőrezred** és a **magyar trikolor** kapcsolata tehát a nemzeti identitás és katonai hagyományok vizuális és ceremoniális kifejeződése. A Testőrezredet alkotó katonák felelőssége a nemzeti jelkép méltó módon történő megjelenítése az hivatalos események során, valamint a nemzeti színek saját maguk, pontosabban ruházatuk által történő szimbolikus megjelenítésével a trikolor, mint a nemzeti- és katonai identitás jelképét testesítik meg, ezzel is közvetítve az összetartozás eszméjét.

6.10.2.5 Protokolláris feladatok

A Magyar Honvédség 32. Testőrezredének feladatai és jelentősége, bár szerepük leginkább szimbolikus és reprezentatív, több szempontból is kiemelkedőek. A Koronaőrség, a Lövészászlóalj és a Gyalogos Testőrség protokolláris feladatai elvégzése során a magyar államiságot és a nemzeti értékeket képviseli és közvetíti a magyar állampolgárok és a hazánkba látogató nemzetközi, magasrangú vendégek felé. A Testőrezred a magyar nemzeti értékek, normák és szimbólumok arca, amely egyrészt a civil lakosság és a honvédség, másrészt a magyar állam és a diplomáciai partnerek közti kommunikációs lépcső egyik eleme.

Állami és nemzetközi szerepét vizsgálva megállapítható, hogy a 32. Testőrezred tevékenysége hozzájárul Magyarország nemzeti és nemzetközi megítélésének erősítéséhez. Az állami szertartások és protokolláris események során – nemzeti ünnepek, lobogófelvonás, koszorúzási események, díszelgési feladatok, protokolláris fogadtatások, nagyköveti koszorúzások, stb. – végzett feladataik révén kifejezik az ország történelmi hagyományainak tiszteletét és a nemzetközi kapcsolatok iránti elkötelezettségét. Ezek az események lehetőséget teremtenek a nemzetek közötti együttműködés és tisztelet kifejezésére.

A 32. Testőrezred jelenléte és tevékenysége szimbolizálja Magyarország történelmi örökségének és kulturális emlékezetének megőrzését. A katonai protokoll és a díszelgési feladatok során alkalmazott hagyományos elemek, mint például a díszlépés, a nemzeti identitás és összetartozás érzését erősítik. Ezek a szertartások hozzájárulnak a nemzeti büszkeség és a közösségi emlékezet fenntartásához (Füleki, 2021a).

34. ábra: Magasrangú külföldi vendég fogadtatása katonai tiszteltadással a Sándor-palotánál
(Forrás: saját fotó)

Összességében megállapítható, hogy a 32. Testőrezred protokolláris feladatai és jelenléte jelentős mértékben hozzájárulnak Magyarország állami reprezentációjához, nemzetközi kapcsolatainak erősítéséhez és kulturális örökségének megőrzéséhez.

6.10.2.6 Kegyeleti feladatok

A Magyar Honvédség kegyeleti feladatai fontos szerepet töltenek be a nemzeti és katonai hagyományok ápolásában. Ezek a feladatok magukban foglalják a katonai temetések megszervezését, a hősi temetők és emlékhelyek létesítését, valamint a síremlékek állagmegóvását. A kegyeleti minősítés során figyelembe veszik az elhunyt katona életútját, érdemeit és a szolgálat teljesítésének körülményeit (11/2002. (III. 5.) HM rendelet).

A Magyar Honvédség figyelmet fordít az elhunyt katonák és családjaik, hozzátartozóik iránti kegyeleti gondoskodásra. E feladatok részleteit a 7/2013. (VII. 25.) HM rendelet tartalmazza, amelyben meghatározásra kerültek a kegyeleti gondoskodásról és az ehhez kapcsolódó egyes szociális feladatokról teendőik. Továbbá, a 42/2013. (VII. 25.) HM utasítás részletezi a kegyeleti gondoskodás és az ehhez kapcsolódó egyes szociális feladatok végrehajtásával kapcsolatos

szabályokat. A 32. Testőrezred feladatköre az állami és katonai eseményeken ellátott díszelgési feladatok mellett kiterjed a katonai temetéseken való tiszteletadásra is (MH BHD [é.n.]).

6.10.3 Összegzés

A nemzeti szimbólumok kiemelt jelentőséggel bírnak az állami és katonai ünnepek alkalmával, mivel hozzájárulnak a kollektív identitás fenntartásához és erősítéséhez. A 32. Testőrezred kiemelt szerepet játszik az állami és katonai ünnepek méltó lebonyolításában, amelyek alapvető fontosságúak a nemzeti és katonai identitás erősítésében. Az ünnepi ceremóniák során a nemzeti szimbólumok, így a zászló, a himnusz és a katonai egyenruhák vizuális és eszmei jelenléte meghatározó elemként szolgálnak a történelmi hagyományok ápolásában és a társadalmi összetartozás kifejezésében.

A 32. Testőrezred feladatai közé tartozik az állami vezetők védelme, a katonai díszszemlék és tiszteletadások végrehajtása, valamint az emlékműveknél és egyéb hivatalos eseményeken való díszőrség biztosítása. Ezen keresztül a testőrezred nem csupán protokolláris szerepet tölt be, hanem hozzájárul a nemzeti büszkeség és a katonai tradíciók megőrzéséhez is.

A nemzeti szimbólumok kiemelt szerepet kapnak az ilyen alkalmak során. A testőrezred megjelenése és ceremóniális feladatai által megerősíti az állami szertartások méltóságát, szimbolizálva a folyamatos történelmi folytonosságot és a fegyveres erők hűségét az államhoz. A katonai egyenruházat, a tradicionális formációk és a szertartásos mozdulatok egyaránt hozzájárulnak ahhoz, hogy a katonai múlt és jelen közötti kapcsolat megerősödjön, ezáltal növelve a haderő presztízsét és a társadalom katonai elhivatottság iránti tiszteletét.

A zászlók, címerek, egyenruhák és katonai díszszemlék nem csupán vizuális elemek, hanem szimbolikus jelentőséggel is bírnak, hiszen a nemzet múltját, szuverenitását és egységét reprezentálják. Az állami ceremóniák és katonai rendezvények során ezek a jelképek erősítik a katonák és polgárok hovatartozás-tudatát, valamint a hazafias elköteleződést. A szimbolikus elemek nem pusztán emlékeztetnek a történelmi gyökerekre, hanem egyfajta rituális összetartozást is biztosítanak, amely elősegíti a katonai és állami intézmények közötti kohéziót.

Összességében a 32. Testőrezred aktív közreműködése az állami és katonai ünnepek során nemcsak a hivatalos protokoll szerves része, hanem a nemzeti identitás és a katonai hagyományok továbbörökítésének egyik kulcsfontosságú eszköze is. A katonai identitás szempontjából a ceremóniális szerepvállalás és a nemzeti szimbólumok együttes használata hozzájárul a fegyveres erők társadalmi elismertségéhez, miközben erősíti a katonák

önazonosságát és lojalitását. Ezek az elemek tehát nem csupán reprezentációs eszközök, hanem aktív tényezők a nemzeti és katonai identitás formálásában és fenntartásában.

6.11 Részkövetkeztetések

Az értekezés 6. fejezetében tárgyalt témakörök vizsgálata alapján a következő következtetéseket vonom le a nemzeti és katonai identitás, valamint a kollektív emlékezet megjelenésével kapcsolatban:

1. Nemzeti identitás és annak konstruáltsága

A modern nemzeti identitás a 18–19. században alakult ki, és ideológiai konstrukcióként szolgálja a nemzetállami célokat. A közösségi szimbólumok, például a zászló és a himnusz, fontos szerepet játszanak az identitás megerősítésében és a történelmi narratívák fenntartásában.

2. A katonai identitás rituáléi és szimbolikája

A katonai protokoll és hagyományok (pl. tiszti eskü, nemzeti ünnepek katonai vonatkozásai) szoros kapcsolatban állnak a nemzeti emlékezettel. Az eskütétel során alkalmazott szimbólumok erősítik a közösséghez tartozás érzését és a haza iránti elköteleződést.

3. A kollektív emlékezet jelentősége és politikai vonatkozásai

A kollektív emlékezet a társadalom által kiválasztott események és hagyományok továbbörökítését jelenti, amelyek politikai és ideológiai változásoknak vannak kitéve. A 21. századi Magyarországon az emlékezetpolitika és a történelmi hagyományok értelmezése - az előző évszázad, eltérő ideológián alapuló többszöri rendszerváltások következtében eltérő megközelítéseket is hordoz, ami - vitákhoz is vezethet.

4. A katonai protokoll és az emlékezés kapcsolata

A katonai ünnepek és rituálék nem csupán a hadsereg belső kohézióját erősítik, hanem a társadalmi normák és a nemzeti történelmi tudat fenntartásában is szerepet játszanak. Például a Magyar Honvédség aktív részvétele az állami ünnepeken a múlt és a nemzeti büszkeség megőrzésének eszköze.

Összességében az értekezés 6. fejezetében bemutatott elemzések alapján a nemzeti és katonai identitás, valamint a kollektív emlékezet egymással kölcsönhatásban állnak, és ezek az elemek együtt formálják az egyéni és közösségi önazonosságot.

6.12 Összegzés

A nemzeti identitás és a kollektív emlékezet szorosan összefonódik a történelmi hagyományokkal és az azokból kialakult állami szertartásokkal. Magyarországon ennek egyik kiemelkedő példája az augusztus 20-ai ünnepség és a katonai tisztavatás, amelyek a kulturális emlékezet meghatározó pillérei.

A kollektív emlékezet az a társadalmi mechanizmus, amely lehetővé teszi a történelmi események továbbörökítését és az identitás fenntartását. A kulturális emlékezet ezen belül egy olyan tudatosan alakított emlékezeti forma, amelyet az állami és társadalmi intézmények különféle rituálékkal és ünnepekkel őriznek meg. A magyar történelmi narratívában az állami ünnepek, mint augusztus 20., különösen jelentős szerepet töltenek be a nemzeti összetartozás érzésének erősítésében.

A nemzeti és katonai szimbólumok kiemelt szerepet játszanak a kollektív és kulturális emlékezet formálásában, valamint a nemzeti és katonai identitás megerősítésében. Ezek a szimbólumok – mint például a nemzeti lobogó, a címer, a Szent Korona, a katonai egyenruha, az eskü szövege vagy a tisztelgés aktusa – nem pusztán reprezentációs eszközök, hanem mély jelentéstartalommal bíró elemek, amelyek a közösségi önazonosság alapjait képezik.

Augusztus 20-a Magyarország egyik legfontosabb állami ünnepe, amely az államalapító Szent Istvánhoz kapcsolódik. Az ünnep a középkor óta a magyar államiság szimbóluma, amelyet az idők folyamán különböző politikai rendszerek eltérő módon értelmeztek és alakítottak. Kezdetben egyházi ünnepként, majd a 19. századtól kezdve nemzeti jelentőségű eseményként tartották számon. A magyar honvédség szerepvállalása minden korszakban a fennálló hatalmi struktúrákhoz igazodott; a hadsereg működését mindig áthatotta a korszak ideológiája, amely mély nyomot hagyott a szervezet egészén – szervezeti működésétől kezdve a rituálékon át az identitásképzésig.

A nemzeti szimbólumok – különösen ünnepi kontextusban – az állami lét folytonosságát, a történelmi hagyományok örökségét, valamint a közös múlt és jövő tudatát közvetítik. Az ünnep során a szimbolikus elemek – például a lobogófelvonás, a katonai tisztelgés és az állami vezetők beszédei – olyan rituálékat alkotnak, amelyek erősítik a közösségi identitást. A kulturális emlékezet szempontjából fontos, hogy ezek az események nem pusztán megemlékezések, hanem aktív identitásképző mechanizmusok is, amelyek meghatározzák, hogyan látja önmagát a nemzet. Ezek a szimbólumok továbbá a kollektív emlékezet színterévé is válnak, ahol a múlt

aktualizálódik a jelen társadalmi tudatában. Történelmünk során több alkalommal történt kísérlet a kollektív emlékezet tudatos átírására, az események új jelentésrétegekkel való felruházására – különösen akkor, amikor politikai vagy ideológiai fordulatok indokolták a múlthoz való viszony újraértelmezését.

A katonai tisztavatás, amely szintén augusztus 20-án kerül megrendezésre, a magyar honvédség új tisztjeinek hivatalos beavatási rituáléja. Az eskütétel és az ünnepség protokolláris elemei mélyen gyökereznek a katonai hagyományokban és az állami szimbolikában. A katonai protokoll szimbólumai – mint a díszegyenruha, a rangjelzések, a kard, az eskütétel, a katonai parancsszavak, a tisztelgés és a zászlóaljmozdulatok – a fegyelem, a hűség és az elkötelezettség értékeit közvetítik. A tisztavatás során ezek a szimbólumok olyan rituáléba rendeződnek, amely egyszerre szolgál a katonai hagyományok újratermelésére és a nemzeti elköteleződés ünnepélyes kifejezésére.

A tisztavatás szimbolikus aktus, amely nemcsak a katonai közösségbe való belépést jelenti, hanem a haza és a nemzet iránti elköteleződést is. Az ünnepség során elhangzó eskü szövege, a díszszemle és a történelmi múltat idéző elemek mind azt szolgálják, hogy az esemény résztvevői és a társadalom szélesebb rétegei számára is erősítsék a hazaszeretet és az elhivatottság érzését. Ezek az események egyúttal segítenek megerősíteni a civil társadalom és a hadsereg közötti kapcsolatot: a nyilvános eskütétel, a honvédelmi vezetők és állami méltóságok jelenléte, valamint a médiaeseménnyé váló ceremónia mind azt mutatják, hogy a katonai identitás nem elszigetelten, hanem a nemzeti közösség részeként formálódik. Fontos hangsúlyozni, hogy a honvédség nem csupán belső fejlődésének eredményeként, hanem mindig a nemzetközi politikai és katonai szövetségi rendszerekhez való tartozás keretei között fejlődött, legyen szó a Habsburg Monarchiáról, a Varsói Szerződésről vagy a NATO-ról. E szövetségi kötelek nemcsak stratégiai orientációt adtak, hanem identitásformáló hatással is voltak a haderőre.

A nemzeti identitás és a kulturális emlékezet olyan kollektív struktúrák, amelyek folyamatos ismétlés révén maradnak fenn. Az állami ünnepek és a katonai ceremóniák nem csupán a múlt megőrzésének eszközei, hanem a közösségi összetartozás kifejezőeszközei is. A nemzeti és katonai szimbólumok nem csupán jelképek, hanem a kollektív és kulturális emlékezet konkrét kifejeződései, amelyek aktívan részt vesznek a nemzeti és katonai identitás alakításában. Augusztus 20-a és a tisztavatás olyan intézményesült formái a kulturális emlékezetnek, amelyek generációkon keresztül biztosítják a történelmi tudatosság és a nemzeti öntudat fenntartását. Ezek az események nemcsak emlékeztetnek a múltra, hanem folyamatosan formálják a jövő

nemzedékeinek identitását is, valamint biztosítják a történelmi kontinuitás fennmaradását, az összetartozás érzését, és az állami-katonai hagyományok továbbörökítését.

Protokolláris elem	Funkció	Társadalmi jelentés / Szimbolika
Díszegyenruha	Megkülönböztetés, reprezentáció, méltóságteljeség	A katonai hivatás komolyságát, a tiszti rang rangját, és a nemzeti hagyományokhoz való kötődést fejezi ki; erősíti a katonai identitást
Lobogófelvonás	A nemzeti egység és az államiság szimbolikus megjelenítése	A zászló mint szent jelkép összeköti a történelmet a jelennel, közösségi élményt nyújt és megerősíti az állampolgári összetartozást
Tisztavatás	Az új tisztek ünnepélyes eskütétele, a hivatásos katonai pálya kezdete	A történelmi és nemzeti folytonosság aktusa, mely a fiatal generációk hazaszeretetét és kötődését hivatott megerősíteni
Katonai díszszemle	Fegyelem, erő és egység demonstrálása	A Honvédség láthatóvá tétele, a közbizalom növelése; erőt, rendezettséget és szolgálatkészséget közvetít
Katonai zenekar	Ünnepélyesség, ritmikai keret, emocionális hatás	A zenei motívumok (Himnusz, indulók) fokozzák a ceremónia érzelmi töltetét, elősegítik az emlékezést és a nemzeti kohéziót
Koszorúzás, kegyeleti ceremónia	Tiszteletadás a hősöknek és az áldozatoknak	A kollektív emlékezet megerősítése, az elődökhöz való hűség és az értékalapú identitás kifejezése
Történelmi zászlósor megjelenítése	Történelmi kontinuitás vizuális kifejezése	Az államalapítás, forradalmak és szabadságharcok zászlói a nemzeti emlékezet megelevenítését szolgálják
Lobogódíszíteses járművek és felszerelések	Látványosság, ünnepi külső biztosítása	A nemzeti büszkeség vizuális megerősítése; a honvédség technikai fejlettségének bemutatása
Katonai vezényszavak, térformációk	Kollektív mozgás, rend, hierarchia	A közösség strukturált működésének megjelenítése; a katonai szervezet szimbolikus rendjének hangsúlyozása
Himnuszok és ceremoniális beszédek	Ünnepélyesség, identitáserősítés	A nemzeti narratíva közvetítése, a közös történelmi tudat aktivizálása; emocionális bevonódás fokozása

7. táblázat: A katonai protokoll szimbolikus funkciói Magyarországon (Forrás: saját szerkesztés)

7. KÖVETKEZTETÉSEK

A fejezet alapvető célja az értekezés elkészítésének érdekében végzett kutatás összegzése. A következőkben áttekintem és ismertetem az értekezés fejezeteinek konklúzióit, ezt követően megvizsgálom, hogy az értekezés elején felállított hipotézisek hogyan és milyen mértékben teljesültek a kutatás során. Ezt követően bemutatom az új kutatási eredményeket, továbbá a kutatás eredményinek felhasználhatóságát, illetve mely szakterületek számára lehet ajánlott. A fejezet a további kutatási lehetőségek ismertetésével zárul.

7.1 Az értekezés összegzése

A magyar kollektív és kulturális identitás az emlékezés, a szimbólumok és a (katonai) protokoll együttes, egyidejű megjelenésével formálja és erősíti a nemzeti és katonai identitást. A témát szociológiai, hadtudományi, nemzetközi kapcsolatot érintő kutatásokkal vizsgáltam, a kutatási probléma szemléletes értelmezése céljából meghatározó nemzeti és katonai ceremóniákat emeltem ki esettanulmány elvégzésére.

Az értekezésben négy kutatási kérdés került meghatározásra, amely összhangban van a kutatás céljával és a felállított hipotézisekkel, amelyek a *bevezetésben* kerültek részletes bemutatásra. Ebben a fejezetben továbbá ismertettem a kutatás során, a témához felhasznált szakirodalmat, valamint az értekezés felépítését.

A *második fejezetben* a kutatás módszereit ismertetem, amely tartalmazza a kutatás során megvizsgált és értelmezett jogszabályokat, rendeleteket, az argumentum három alapfogalmát vizsgáló legfontosabb szakirodalmak feldolgozását és a kötődési pontok feltárását. Továbbá olyan online napilapok és film híradók archívumainak felkutatását is ismertettem, amelyek főként az ötödik fejezet vizsgálata során bizonyultak hasznosnak.

A *harmadik fejezet* ismerteti a kutatás alapjául szolgáló alapfogalmakat, tudományos háttérüket, ezzel bemutatva az értekezés elméleti keretét, amely három egységből tevődik össze. A fejezet részletesen ismerteti az (1) emlékezet fogalmát, kisebb egységekre bontva, izoláltan vizsgálja az egyéni-, kollektív- és kulturális emlékezet fogalmait. Ezt követően megvizsgálja a (2) szimbólumok és jelképek egységét, majd részletesen kifejti a magyarság-, tárgy- és térszimbolika fogalmait. A fejezet utolsó egysége a (3) protokoll fogalmát bontja ki, részletesen ismertetve a katonai protokoll elemeit és szerepét.

A *negyedik fejezet* nemzetközi kitekintés, amely az Olasz Köztársaság nemzeti és katonai identitását vizsgálja a nemzeti ünnepek alkalmával. A fejezet négy fő részből áll; (1) történelmi áttekintés, (2) a fegyveres erők bemutatása katonai protokoll fókusszal, (3) a katonai (felső)oktatás ismertetése, (4) a Festa della Repubblica nemzeti ünnep részletes tanulmányozása. A fejezet összességében rávilágít arra, hogy az olasz nemzeti és katonai identitás, valamint a kollektív emlékezet szorosan összefügg az ország modernkori történelmével, különösen a 19. századi államalapítási folyamattal (Risorgimento) és az azt követő politikai-társadalmi átalakulásokkal. A nemzeti identitás egyik alapkövét az egységes szimbólumrendszer – zászló, himnusz, címer – valamint az olasz nyelv és kultúra közvetítő szerepe képezi. A katonai identitás a fegyveres erők történetének és hagyományainak továbbörökítésében, valamint az állami reprezentációban jelenik meg, amelyhez a haderő nemzetközi szerepvállalása is hozzájárul. A kollektív emlékezet formálásában meghatározó szerepet játszanak a nemzeti ünnepek és emléknapok, melyek a múlt traumáit és győzelmeit narratív keretbe helyezik, erősítve az állampolgári összetartozás tudatát. Az emlékezhelyek – például az Ismeretlen Katona sírja – szimbolikus funkciójuk révén nemcsak a múlt tiszteletét közvetítik, hanem a nemzeti és katonai identitás kontinuos újratermelésének eszközei is.

Az *ötödik fejezetben* részletesen megvizsgáltam a Magyarország helyzetét a 20. században, a nemzeti identitás és gondolkodás fejlődése során nagy hatással levő politikai korszakokat. A fejezetet ennek megfelelően öt egységre bontottam – (1) dualizmus, (2) Horthy-korszak, (3) Rákosi-korszak, (4) Kádár-korszak, (5) rendszerváltás –, röviden ismertettem a történelmi hátteret, az uralkodó politikai ideológiát és hatásait a nemzeti identitás formálódására, amelyet az augusztus 20-ai ünnepség részletes ismertetésével szemléltettem. A nemzeti és katonai identitás, valamint a kollektív emlékezet alakulása kapcsán megállapítottam, hogy szorosan összefüngenek az állami ceremóniák és ünnepek értelmezésével. Az augusztus 20-ai ünnep és a tisztavatás példája jól mutatja, miként hasznosította az államhatalom az emlékezetpolitikát identitásképző eszközként. A különböző politikai korszakok saját ideológiai céljaiknak megfelelően formálták a történelmi múlt értelmezését: míg a dualizmus és a Horthy-korszak a nemzeti hagyományokra épített, addig a kommunista diktatúrák új narratívákat hoztak létre. A rendszerváltást követően pedig a hagyományok újrafelfedezése és a történelmi kontinuitás helyreállítása vált hangsúlyossá.

A *hatodik fejezet* a nemzeti és katonai identitást vizsgálta a 21. században, továbbra is az augusztus 20-ai ünnepségsorozat elemei képezték a vizsgálat alapját. Az erre vonatkozó kutatást három részre osztottam; ismertettem (1) állami ünnepünk, augusztus 20. szimbolikáját

és társadalmi jelentőségét, a következő egységben (2) a Ludovika Akadémia jelentőségét vizsgáltam meg a katonai szocializáció és identitásfejlődés szempontjából. A harmadik részben pedig (3) a 32. Testőrezred történelmi-, társadalmi- és katonai szerepvállalását elemeztem a katonai- és nemzeti értékek megőrzését helyezve az elemzés középpontjába. A fejezet feldolgozása során az alábbi következtetéseket vontam le: a nemzeti és katonai identitás, valamint a kollektív emlékezet szorosan összefonódik az állami szertartások és szimbólumok révén, amelyek a történelmi hagyományok újraértelmezésével formálják a közösségi önazonosságot. Az augusztus 20-ai ünnepség és a katonai tisztavatás e folyamat kiemelt színterei, ahol a kulturális emlékezet intézményesült rituálékon keresztül aktualizálódik. A nemzeti szimbólumok – mint a zászló, az egyenruha vagy az eskü – nemcsak emlékeztetnek a múltra, hanem az állami lét folytonosságát és a nemzethez való tartozás tudatát is megerősítik, így aktív identitásképző szerepet töltenek be.

7.2 A hipotézisek vizsgálatának eredménye

Az első hipotézis:

Hipotézis 1: Feltételezésem szerint a kollektív emlékezet nem spontán módon formálódik, hanem a közösség által tudatosan fenntartott ceremóniák, rituálék és szimbólumok rendszeres aktualizálása révén járul hozzá a közösségi identitás megerősítéséhez, továbbá a hagyományok megőrzéséhez és a következő generációk számára történő átörökítéséhez.

Az elvégzett kutatás alapján *megállapítom*, hogy a kollektív emlékezet szervezett, intézményesített folyamat, amely tudatosan fenntartott szimbolikus cselekvéseken keresztül szolgálja a közösségi identitás megszilárdítását és a hagyományok generációkon átívelő továbbörökítését. A 6. fejezet több alfejezetében is alátámasztást nyert, hogy a nemzeti ünnepek (pl. augusztus 20., március 15., október 23.) és az ezekhez kapcsolódó katonai ceremóniák – mint a lobogófelvonás (6.7.3), a tisztavatás és a tiszti eskü (6.7.4), valamint a történelmi zászlósor alkalmazása (6.7.5.2) – kulcsszerepet játszanak a közösségi identitás fenntartásában. Ezek a szimbolikus események nemcsak a történelmi múlt aktualizálását szolgálják, hanem a nemzeti összetartozás és a hivatás iránti elköteleződés érzelmi megerősítését is elősegítik. A vizsgálat feltárta, hogy a kollektív emlékezet közvetítése az állami ünnepek és katonai hagyományok révén történik, ahol a nemzeti szimbólumok (zászló, himnusz, címer), a szakrális térhasználat (pl. Kossuth tér, Szent István Bazilika környéke) és az ünnepi narratívák tudatos alkalmazása a

közös kulturális tudat formálását célozza. A rendszerváltás utáni átalakulások (6.1 és 6.1.1) szintén igazolják, hogy a kollektív emlékezet alakulása nem véletlenszerű, hanem a politikai, társadalmi változások hatására újraértelmezett ceremóniák és emlékezeti gyakorlatok révén történik, amelyeket az állami emlékezetpolitika aktívan formált. Az augusztus 20-ai ünnepség és a tisztavetés szimbolikus szerkezete a múlt reprezentációjának és az állami legitimitáció fenntartásának eszköze. A fentiekkel igazoltam az egyes hipotézisem.

A második hipotézis:

Hipotézis 2: A kollektív emlékezetben szereplő nemzeti és katonai szimbólumok jelenléte és használata erősíti a közösség tagjainak identitástudatát és nemzeti összetartozás-érzését.

A kutatás alapján *igazolom*, hogy a nemzeti és katonai szimbólumok kulcsszerepet játszanak a nemzeti identitás és a hovatartozás érzésének erősítésében, mivel összekötik az embereket a közös értékekkel, történelemmel és hagyományokkal (6.5). Ezek a szimbólumok, amelyek mélyen beágyazódnak a mindennapi életbe, elősegítik a társadalmi kohéziót azáltal, hogy közös alapot teremtenek a társadalmi normák megértéséhez és elfogadásához (6.5). A kollektív és kulturális emlékezet katonai protokollban való megjelenése hangsúlyozza, hogy a nemzeti szimbólumok, mint a zászlók, címerek és himnuszok, az állami szuverenitás és a nemzeti identitás kézzelfogható és verbális kifejeződései (6.5). Ezek a szimbólumok összekapcsolják a közösség tagjait, erősítve a hovatartozás érzését – különösen a nemzeti ünnepeken, amikor történelmi eseményekre és hősekre emlékezünk (6.5). A kutatás során *alátámasztom*, hogy az iskolák – civil és katonai egyaránt – alapvető szerepet játszanak a fiatalabb generációk nemzeti szimbólumokkal való megismertetésében, ezáltal biztosítva a nemzeti identitás és a közösségi összetartozás folytonosságát. A Nemzeti Emlékezet Bizottsága szintén aktívan támogatja a kulturális emlékezet megőrzését (6.4). Az értekezés továbbá hangsúlyozza az állami és katonai ceremóniák jelentőségét a kulturális örökség és a nemzeti identitás megőrzésében (6.9.2.5). A katonai szimbólumok – mint például az egyenruhák és zászlók – elengedhetetlen elemei az állami ünnepeknek, mivel megjelenítik az állami szuverenitást és a védelem képességét (6.6.5). A 32. Testőrezred például kiemelkedő szerepet játszik az állami és katonai ünnepségeken, erősítve a nemzeti büszkeséget és a katonai hagyományokat (6.9.3). E szimbólumok kollektív emlékezetben való használata nemcsak a múlt iránti tiszteletet fejezi ki, hanem a jelenben is erősíti a nemzeti egységet és identitást (6.6.7). Ezek a szimbólumok irányt mutatnak a jelen és a jövő generációi számára azáltal, hogy felidéznek a múlt eseményeit. Ez biztosítja a történelmi

tudatosság és a nemzeti identitás folytonosságát, elősegítve az egység és az állami, valamint katonai hagyományok továbbadását (6.11) A fentiekkel igazolást nyert az 2. hipotézisem.

A harmadik hipotézis:

Hipotézis 3: A katonai protokoll szabályozott ceremóniái növelik az emlékezési események érzelmi hatását, ezáltal mélyítik a közösség kapcsolatát a történelmi múltjával.

A kutatás során *bizonyítást nyert* hipotézisem, miszerint a katonai protokoll szabályozott ceremóniái növelik az emlékezési események érzelmi hatását, ezáltal mélyítik a közösség kapcsolatát történelmi múltjával (1.1). A katonai protokoll elemei – mint például a lobogófelvonási ceremóniák és a katonai tiszteletadások – a szervezeti kohézió és a társadalmi láthatóság eszközei, amelyek a kollektív és kulturális emlékezeten keresztül kommunikálnak (1.1). Ezek a ceremóniák nemcsak a múlt fájdalmait idézik fel, hanem kiemelik a történelmi személyiségek érdemeit is, elősegítve a nemzeti egység, identitás és hazafiság megerősödését. A kollektív és kulturális emlékezet katonai protokollban való megjelenése hangsúlyozza a katonai ceremóniák szerepét a kulturális örökség és a nemzeti identitás megőrzésében. A katonai szimbólumok – mint az egyenruhák és zászlók – elengedhetetlen elemei az állami ünnepeknek, hiszen megjelenítik az állami szuverenitást és a védelem képességét (6.5). A 32. Testőrezred jelentős szerepet játszik az állami és katonai ünnepeken: ceremoniális feladatainak ellátásával és a történelmi hagyományok őrzésével erősíti a nemzeti büszkeséget és a katonai tradíciókat (6.6.2; 6.9). Továbbá, a katonai protokoll szigorú szabályozottsága és hagyományai egységes és fegyelmezett megjelenést teremtenek, amely fokozza az ünnepi események ünnepélyességét és figyelmet kelt. Ezek a ceremóniák hozzájárulnak a társadalmi történelem, identitás és értékek fenntartásához és továbbadásához, biztosítva, hogy a múlt eseményei és hősei ne merüljenek feledésbe. A katonai ceremóniák állami és nemzeti ünnepekbe való integrálása növeli a fegyveres erők iránti tiszteletet, és hangsúlyozza a hazafiság és a történelmi örökség értékeit, előmozdítva a társadalmi egységet és az elköteleződést a Honvédség iránt.

A negyedik hipotézis:

Hipotézis 4: Az állami ünnepek katonai ceremóniái erősítik a civil társadalom és a hadsereg kapcsolatát, hozzájárulhatnak a honvédség iránti tisztelet növeléséhez.

A kutatás során a hipotézis első fele kis mértékben igazolódott, miszerint a nemzeti ünnepekhez kapcsolódó katonai ceremóniák növelik a társadalom Honvédség iránti tiszteletét. A hipotézis második fele részben igazolódott, miszerint a nemzeti ünnepek során megjelenő katonai ceremóniák hatása eltérhet a különböző korosztályok esetében. (6) Ezek a ceremóniák eszközként szolgálnak a civil társadalom és a katonaság közötti kapcsolat erősítésére, valamint a fegyveres erők presztízsének növelésére (6). A kollektív és kulturális emlékezet katonai protokollban való megjelenése kiemeli az állami és katonai ceremóniák szerepét a kulturális örökség és a nemzeti identitás megőrzésében. A katonai szimbólumok – mint például az egyenruhák és zászlók – szerves részét képezik a nemzeti ünnepeknek, mivel az állami szuverenitást és a védelem képességét jelképezik (6). A 32. Testőrezred jelentős szerepet vállal az állami és katonai ünnepségeken, megerősítve a nemzeti büszkeséget és a katonai hagyományokat (6.6.5.3; 6.9.2.5). Az alakulat tevékenysége túlmutat a szigorúan vett katonai protokollon: a magyar államiság, a fegyveres erők értékei és a történelmi múlt iránti tisztelet közvetítésének eszközévé válik (6.9). E ceremóniák hatékonysága a tisztelet és elköteleződés erősítésében korosztályonként eltérhet; az ilyen jellegű eseményeken való részvétel által a civil lakosság megismeri a hadsereget, továbbá tiszteletet és elismerést válthat ki belőlük, valamint a fiatalok számára, motiváló erő lehet a tiszti pálya és a katonai hivatás választásához. A fiatalabb generációk esetében a honvédelmi nevelés integrálása segíthet megértetni a történelmi jelentőséget, a nemzeti szimbólumok szerepét, valamint a közösségi összetartozás fontosságát. Ezzel szemben az idősebb állampolgárok esetében a nemzeti identitás érzése már kialakult, számukra a katonai ceremóniák meglévő értékek és meggyőződések megerősítését szolgálják.

Az ötödik hipotézis:

Hipotézis 5: Az ifjúság honvédelmi nevelése hatékony eszköz a kollektív emlékezet és a nemzeti identitás hosszú távú fenntartásában.

A kutatás során *igazoltam*, hogy a fiatalok honvédelmi nevelése hatékony eszköz a kollektív emlékezet és a nemzeti identitás hosszú távú megőrzésére. A történelmi jelentőség, a nemzeti szimbólumok és a közösségi összetartozás megértésének elsajátításával ez a nevelés erősíti a fiatalabb generációk nemzeti öntudatát (6.5). A kollektív és kulturális emlékezet katonai protokollban való megjelenése hangsúlyozza, hogy az iskolák alapvető szerepet játszanak a fiatalok nemzeti szimbólumokkal való megismertetésében, ami elengedhetetlen a nemzeti identitás kialakulásához és a közösségi kohézióhoz (6.5). Ez biztosítja a történelmi tudatosság

folytonosságát és előmozdítja az egységet, miközben az állami és katonai hagyományokat a jövő nemzedékei számára is továbbadja. A történelmi események és jelképes személyiségek bemutatása az oktatási keretek között elősegíti az érzelmi azonosulást e szimbólumokkal (6.11). A Ludovika Akadémia hagyományait és értékeit ma a Nemzeti Közzolgálati Egyetem viszi tovább, biztosítva, hogy a hallgatók nemcsak szakmailag felkészültek, hanem erkölcsileg és hazafiasan is elkötelezettek legyenek a közzsolgálat iránt (6.7.6). Ez a folytonosság hozzájárul a kulturális emlékezet fenntartásához és a nemzeti identitás megerősítéséhez, amelyben az olyan állami ünnepek, mint augusztus 20-a, kulcsfontosságú pilléreként szolgálnak (6.11). A katonai ceremóniák állami és nemzeti ünnepekbe való integrálása tovább hangsúlyozza a hazafiság és a történelmi örökség értékeit, előmozdítva a társadalmi egységet és elköteleződést (1.1). A honvédelmi nevelés tehát jelentős eszköz a fiatalok felelősségtudatának és nemzeti büszkeségének erősítésében. A fentiekkel, valamint a vonatkozó fejezettel igazoltam negyedik hipotézisem.

7.3 Új tudományos eredmények

A tudományos eredmények közül ötöt a bevezetőben megfogalmazott kutatási célokkal, kutatási kérdésekkel, valamint a hipotézisekkel összhangban állapítottam meg. A kutatási folyamat és az elemzések további két eredményhez vezettek.

1. Tudományos eredmény: Elemzésekkel és esettanulmányokkal bizonyítottam, hogy a kollektív emlékezet nem spontán módon, hanem tudatos cselekvések sorozata által, intézményes kereteken keresztül, szervezett formában történik a társadalomban. A katonai protokoll funkcionálisan az emlékezetpolitika egyik eszközévé vált, amely képes strukturált módon közvetíteni a nemzeti múlt narratíváit a következő generációk számára is. Különösen az ünnepélyes események egyfajta „rituális színházként” működnek, melyek keretet adnak a kollektív emlékezet gyakorlásának.

2. Tudományos eredmény: Az elemzések során bizonyítottam, hogy augusztus 20-a és a vele párhuzamosan rendezett tisztavatás nemcsak az állami ünnepek körébe tartoznak, hanem a kulturális emlékezet koncentrált megnyilvánulásai is. A tisztavatás és augusztus 20-a szertartásai olyan identitást képző csomópontok, amelyek a nemzeti mitológia (pl. Szent István alakja) révén biztosítják a történelmi és politikai kontinuitás élményét.

3. *Tudományos eredmény:* Elemzéseken keresztül bizonyítottam, hogy a nemzeti és katonai identitás megerősítésének kulcseleme a szimbolikus rítusok gyakorlása (a tisztavatás során történő eskütétel, díszszemle, és a történelmi zászlók bevonása), melyek nem csupán reprezentációk, hanem aktív identitásképző aktusok, amelyek során az egyéni identitás a közösségi (nemzeti-katonai) identitásba ágyazódik. A katonai rituálék az identitás performatív megnyilvánulásai, amelyek a történelmi tradíciók újrakeretezésén keresztül járulnak hozzá a kollektív identitás fenntartásához.

4. *Tudományos eredmény:* Igazoltam, hogy a szimbolikus helyszínek konzekvens alkalmazása az állami rítusok során a kulturális emlékezet térbeli rögzítésének eszköze, amely elősegíti a közös történelmi tudat konzerválását. Bizonyítottam az elemzések során, hogy a nemzeti ünnepek során alkalmazott térhasználat – mint például a Hősök tere, a Kossuth tér vagy a Szent István-bazilika előtti színpad – nem véletlenszerű. Ezek a helyszínek történelmi jelentéstartalommal bírnak, így az események ezen terekhez való kötése megerősíti a térben kódolt emlékezetet.

5. Elsőként készítettem átfogó elemzést a 20. és 21. századi magyar nemzeti- és katonai identitás fejlődése kapcsán az emlékezet, a szimbólumok és a szimbólumok egy időben, egy helyen történő megjelenésének vizsgálata által, széles körű szakirodalomra alapozva.

6. A kutatás tudományos újdonságként értelmezi a kollektív emlékezet intézményes formáit, valamint a katonai protokoll szerepét az emlékezetpolitikai diskurzusban.

7. *Tudományos eredmény:* A nemzeti és katonai szimbólumok interpretációja dinamikus, történetileg változó folyamat, amely tükrözi az adott korszak emlékezetpolitikáját és identitáskonstrukcióját. Elemzésekkel alátámasztottam, hogy a szimbólumok (zászló, Szent Korona, történelmi egyenruhák stb.) értelmezése a politikai és társadalmi kontextus függvényében változott.

7.4 Ajánlások – A kutatás eredményeinek felhasználhatósága – Új kutatási irányok

Ajánlások:

- Az értekezés során elvégzett vizsgálatok a nemzeti és katonai szimbolika témakörében alapot biztosíthat azok tudatos fejlesztésére az állami ceremóniák alkalmával. A

szimbolikus rendszerek újraértelmezése és kortárs relevanciájuk megerősítése elősegíti az állampolgári kötődés és nemzeti identitás erősödését. A rituálék tudatos vizualitása (zászló, egyenruha, zene, helyszín) kulturális kohéziót teremt.

- A kutatások, valamint a levont következtetések felhasználásával és oktatásra való kiterjesztésével megvalósulhat a fiatalabb generációk bevonása az ünnepek narratívájába. Oktatási és kommunikációs programok révén előmozdítható a történeti tudatosság és a rituálékhoz való aktívabb kapcsolódás. Különösen fontos ez a tisztavatás szimbolikájának értelmezésében.
- A disszertáció teljes egésze, különösen a hatodik fejezet elemzései hasznos iránymutatást kínálnak a 32. Testőrezred számára a kiképzés alatt álló díszelgő katonák oktatási és integrációs folyamatainak fejlesztéséhez. A kutatás részletesen feltárja az alakulat történelmi és kulturális jelentőségét, amelynek tudatosítása a képzési program során hozzájárulhat a közösségi identitás erősítéséhez és a hivatás iránti elköteleződés fokozásához.
- Az értekezés hadtudományi jellegét figyelembe véve a kutatások és az elvégzett elemzések a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar első éves hallgató alapozó tantárgyi követelményeinek részét képezheti. Ezzel is erősítve a katonai hivatás iránti hosszútávú elköteleződést.
- Az elvégzett kutatások hadtudományi, történelemtudományi, politikatudományi jellegük miatt iránymutatást nyújthat hasonló területeken tudományos munkát végző hazai intézmények számára.
- Az értekezés összehasonlító elemzései és nemzetközi kitekintése további kutatási alapot biztosíthat a katonai oktatás és nevelés fejlesztésével kapcsolatban, figyelembe véve, hogy az Olasz Köztársaság sokkal több katonai oktatási intézménnyel rendelkezik és a hallgatói létszáma is magasabb a magyarországi adatokhoz viszonyítva.

A kutatási eredmények felhasználhatósága:

Az értekezés interdiszciplináris és multidiszciplináris jellege miatt több területen is felhasználható, ez által az elemzések és a kutatási eredmények széles körben alkalmazhatóak.

- *Társadalomtudományi oktatás és kutatás:* Az eredmények beépíthetők a kollektív emlékezet, rituáléelmélet és identitáskutatás témaköreibe, hozzájárulva a nemzeti reprezentációk elméleti elemzéséhez.

- *Kulturális politika és emlékezetpolitika:* A szimbolikus emlékezeti aktusok társadalmi hatásainak tudatosabb kezelése; történeti és protokolláris elemek újrafogalmazása.
- *Katonai és állami protokollfejlesztés:* A tisztavatás és augusztus 20-ai ünnepek fejlesztése során a kutatás alapján jobban igazíthatók az események a társadalmi változásokhoz, megőrizve azok történeti és kulturális mélységét.
- *Közösségi és iskolai identitásképzés:* A nemzeti és katonai szimbólumok jelentésének pedagógiai feldolgozása az identitásképzés támogatására szolgálhat.

Új kutatási irányok:

Az értekezés első sorban a magyar nemzeti és katonai identitás szerepét mutatja be, az emlékezés, a szimbólumok és a (katonai) protokoll megjelenésének vizsgálatán keresztül, amely az Olasz Köztársaság azonos vizsgálatával kiegészülve szociológiai, hadtudományi, valamint nemzetközi kapcsolatok területén végzett kutatásokra fókuszál. Az értekezés terjedelmi korlátai nem tették lehetővé más területek vizsgálatát, amelyek az alábbi releváns kutatási témák:

- A civil társadalom viszonya a katonai ünnepekhez: Milyen módon érzékeli és értékeli a társadalom a katonai ceremóniák kulturális jelentőségét? Milyen attitűdök mutathatók ki generációs bontásban?
- A protokoll vizuális elemeinek hatása az identitásképzésre: Hogyan hatnak a ceremóniális vizuális elemek (pl. díszegyenruhák, helyszínek, koreográfiák) a nemzeti identitás formálására?
- A tisztavatás rituáléjának összehasonlító vizsgálata: Hogyan hasonlíthatók össze a magyar tisztavatási szertartás más országok katonai rítusaival? Milyen hasonlóságok és különbségek vannak az identitásképző funkcióban?
- A szimbólumok „életciklusa” a közösségi média tükrében: Milyen módon változik a szimbólumok reprezentációja és társadalmi értelmezése az online térben? Hogyan hat ez vissza a hivatalos emlékezetpolitikára?
- A női szerepek megjelenése a katonai protokollban: Hogyan és milyen narratívák mentén jelennek meg a női katonák a protokolláris eseményeken? Milyen változások érzékelhetők az elmúlt évtizedek során?

Az általam megfogalmazott ajánlások, a kutatások elméleti és gyakorlati felhasználhatósága és a további kutatási irányok lehetőséget biztosítanak arra, hogy a magyarországi nemzeti és

katonai identitás elhelyezhetővé váljon a kollektív és kulturális emlékezet és identitáskutatás nemzetközi diskurzusában. Továbbá elősegíti a civil társadalom és a honvédség kapcsolatának erősítését, amely a Magyar Honvédség (csapat) hagyományainak bemutatásával közelebb hozza a két entitást, továbbá fokozza a fegyveres testület tagjainak honvédelmi, katonai, fegyvernemi és a csapathagyományok megőrzésével és átörökítésével kapcsolatos érzetét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Szakirodalom: emlékezet

1. Assmann, Jan (2018). A kulturális emlékezet - Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrában. Atlantisz Könyvkiadó. Budapest.
2. Bögre Zsuzsanna (2020): Az identitás két történelmi modellje és a narratív identitás, in: A Gergely András (Szerk.): Kultúra, közösség és társadalom: Tanulmányok Tibori Timea tiszteletére. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont–Magyar Szociológiai Társaság. Online:
https://szociologia.tk.hu/uploads/files/2020/17_BögreZs.pdf
3. Csepeli György (1985): *Nemzeti tudat és érzésvilág*. Budapest, Múzsák Közművelődési Kiadó.
4. Durkheim, Émile (1960). Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie. (1912) Paris: Presses Universitaires de France.
5. Gyáni Gábor (2004). „Az emlékezet mint történelem”, in: Gyáni Gábor – Valuch Tibor (szerk.): Történelem – emlékezet – identitás. Pécs: PTE BTK, 2004. 151–167.
6. Gyáni Gábor (2011). A magyar „emlékezet helyei” és a traumatikus múlt. in: Loci Memoriae Hungaricae – A magyar emlékezhelyek kutatásának elméleti alapjai. STUDIA LITTERARIA. Online:
<https://ojs.lib.unideb.hu/studia/article/view/4000/3867>
7. Gyáni Gábor (2021). A közösségi és egyéni emlékezet fogalmáról. Pannonhalmi Szemle.
8. Halbwachs, Maurice (2018). Az emlékezet társadalmi keretei, ford. Sujtó László, Atlantisz, Budapest.
9. Halbwachs, Maurice 1950. La mémoire collective. Paris, PUF.
10. Halbwachs, Maurice. (2000b). A Szentföld legendás topográfiája. In: Magyar Lettre Internationale. 37. nyár. 45–48
11. Hofstede, Geert – Hofstede, Gert Jan (2008). Kultúrák és szervezetek: az elme szoftvere. VHE Kiadó.
12. Jedlowski, Paolo (2008). Az emlékezet szociológiája. A tudományos vizsgálódás főbb területei és problémái. Információs Társadalom. VIII/4. Online:
https://epa.oszk.hu/01900/01963/00027/pdf/infotars_2008_08_04_100-114.pdf
DOI: <https://doi.org/10.22503/infars.VIII.2008.4.13>

13. K. Horváth Zsolt (2019). Kollektív emlékezet, kollektív képzet, együttes élmény. Online:
https://epa.oszk.hu/00100/00186/00062/pdf/EPA00186_magyar_filozofiai_szemle_2019_03_063-080.pdf
14. Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (2012). Az ünnep mint emlékezés és az emlékezés mint ünnep. Jel-kép, 31(1–4). Online: <https://doi.org/10.20520/Jel-Kep.2012.1-4.6>.
15. Lévi-Strauss, Claude (2001) Strukturális antropológia. Budapest, Osiris. 2001. I. k. 231.
16. Nagy Ádám (2020). „Az emlékezet forrásai”. DOI: doi.org/10.17048. Online: https://real.mtak.hu/119128/1/181_196_Nagy.pdf
17. Némedi Dénes (2000). Társadalomelmélet – élettörténet. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest. ISSN 1416-7867.
18. Pataki Ferenc (2010). Kollektív emlékezet és emlékezetpolitika. In: Magyar Tudomány. 2010/7. Online: http://epa.niif.hu/00600/00691/00079/pdf/mtud_2010_07_778-798.pdf
19. Pierre Nora (1999). A megemlékezés kora. In Emlékezet és történelem között. Válogatott tanulmányok. Válogatta és szerkesztette: K. Horváth Zsolt. Budapest, Napvilág Kiadó.

Szakirodalom: szimbólum

20. A. Gergely András (2015). Térhasználat és szimbolikus szuverenitás. Tér és Társadalom 29/2. doi:10.17649/TET.29.2.2657 utolsó hozzáférés: 2024.11.23.
21. Csörgő Zoltán (2011). A szimbólumok és szertartások szerepe a modern kori ember életében. Debrecen, Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem.
22. Ernst Cassirer (1975). A szimbolikus formák filozófiája. In A jel tudománya. Budapest, Gondolat, 91–96.
23. Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (2001). Magyarság-szimbólumok. Ki miért érez valamit a magyarságra jellemzőnek? Online: https://real.mtak.hu/60984/1/EPA00011_iskolakultura_2001_11_075-092.pdf
24. Kapitány Ágnes—Kapitány Gábor (2000/b) Látható és láthatatlan világok az ezredfordulón, Új Mandátum, Budapest
25. Halász Iván – Schweitzer Gábor (2020). Nemzeti jelképek. in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) Online: <http://ijoten.hu/szocikk/nemzeti-jelkepek>.

26. Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (2021). A szimbolizáció. Ventus Commerce. Budapest. ISBN 978 615 5828 23 2. Online: <https://real.mtak.hu/173428/1/Kapitany.pdf>
27. Sütterlin, Christa (2017). Cultural memory: symbols, monuments and rituals sustaining group identity. In: M. Benz, H.G.K. Gebel and T. Watkins (eds.), Neolithic Corporate Identities. Studies in Early Near Eastern Production, Sub-sistence, and Environment 20 (2017): 157-174. Berlin: ex oriente.

Szakirodalom: katonai protokoll

28. Bába Iván (2018). Közzolgálati protokoll. Egyetemi tankönyv. III könyv. Ortokoll a közigazgatásban. Nemzeti Közzolgálati Egyetem. Budapest. Online: <https://kti.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/Közzolgálati%20protokoll%20III.%20könyv.pdf>
29. Bába Iván-Borbás Beatrix (2021). Közzolgálati Protokoll 2. Nemzeti Közzolgálati Egyetem. Budapest. Online: https://kti.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/protokoll_2_könyv.pdf
30. Hossó Nikolett (2015). Protokoll a diplomácia és a nemzetközi kapcsolatok háttérében. L'Harmattan. Budapest.
31. Rada Tibor (1998). A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglaló története I. kötet (1830-1945). Calgary-Budapest. ISBN: 968-85764-3-X-Ö.
32. Sille István (2015). Illem, etikett, protokoll. Akadémiai Kiadó. DOI: 10.1556/9789630597968

Esercito Italiano, Olasz Köztársaság

33. 4 Novembre ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/storia/pagine/4-novembre-giorno-dell-unita-nazionale-e-giornata-delle-forze-armate.aspx>
34. Aeronautica Militare ([é.n.]). Online: <https://www.aeronautica.difesa.it/home/vola-con-noi/accademiaescole/scuola-militare-aeronautica-giulio-douhet/>
35. Andreides Gábor – Nagy István (2004). Egy nem létező nemzet? – avagy gondolatok az olaszok nemzeti identitásáról, nacionalizmusáról.
36. Armi e Corpi dell'Esercito ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/organizzazione/armi-e-corpi>

37. Breve Storia ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/organizzazione/I-Centri-Documentali/Pagine/Breve-Storia.aspx>
38. Compiti ([é.n.]). Online: www.carabinieri.it/arma/curiosita/i-corazzieri_new/e-oggi/i-compiti
39. Corazzieri RaiNews ([é.n.]). Online: <https://www.rainews.it/fotogallery/2022/01/i-corazzieri-la-guardia-del-capo-dello-stato-ac6372ed-572e-4583-9403-6c3808f3293f.html>
40. Dopo la Terza Media ([é.n.]). Online: <https://www.dopolaterzamedia.provincia.cremona.it/it-it/formazione-in-ambito-militare/guida/70>
41. Egresi Katalin (2013). Az olasz alkotmány. Gondolat Kiadó. Budapest. ISBN 978 963 693
42. Farkas Péter – Rácz Barbara (2016). Sportstruktúrák Európában: Olaszország sportrendszere. Testnevelés, sport, tudomány. DOI: 10.21846/TST.2016.1.5 Online: https://real.mtak.hu/40231/1/05_Farkas.pdf
43. Festività e giornate nazionali ([é.n.]). Online: https://presidenza.governo.it/ufficio_cerimoniale/cerimoniale/giornate.html
44. Fregi ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/equipaggiamenti/militaria/Fregi>
45. Gradi ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/equipaggiamenti/militaria/Gradi>
46. I Corazzieri ([é.n.]). Online: <https://palazzo.quirinale.it/corazzieri/corazzieri.html>
47. il Logo dell'Esercito ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/comunicazione/Pagine/Il-logo-dell-esercito.aspx>
48. il Post (2015). Online: <https://www.ilpost.it/2015/06/02/festa-della-repubblica/>
49. il Tricolore ([é.n.]). Online: https://www.esercito.difesa.it/storia/Documents/Simboli_2giugnoTricolore.pdf
50. la Repubblica (2015). Online: https://roma.repubblica.it/cronaca/2015/06/02/news/2_giugno_la_parata_ai_fori_tra_bandiere_applausi_inno_mameli_e_frecce_tricolori-115860798/
51. Lancieri – La Storia ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/organizzazione/capo-di-sme/COMFOTER/Comando-Forze-Operative-Sud/Brigata-Mec-Granatieri-di-Sardegna/Reggimento-Lancieri-di-Montebello-8/Pagine/La-Storia.aspx>
52. Marina Militare ([é.n.]). Online: <https://www.marina.difesa.it/il-tuo-futuro-e-il-mare/formazione-in-marina/morosini/Pagine/default.aspx>

53. Marzani, Marcello (2017). Regola, tradizioni, contenuti. Online: https://www.esercito.difesa.it/comunicazione/editoria/Rivista-Militare/Documents/2017/1-3/Marzani_RM_1_2017.pdf
54. Mostreggiature ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/equipaggiamenti/militaria/Mostreggiature>
55. Múlt-kor Történelmi magazin (2010). Róma „felszabadítását” ünneplik az olaszok. Online: https://mult-kor.hu/20100917_roma_felszabaditasat_unneplik_azolaszok
56. Nascita dell'Esercito Italiano ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/storia/Anniversario-EI/Pagine/Nascita-dell-Esercito-Italiano.aspx>
57. National Geographic([é.n.]). Online: https://www.storicang.it/a/i-simboli-della-repubblica-italiana_14806
58. Nissolino Academy ([é.n.]). Online: https://www.nissolinoacademy.it/lancieri-di-montebello-la-storia-come-farne-parte-e-curiosita/?utm_source=chatgpt.com
59. Olaszország ([é.n.]). A Pallas nagy lexikona. Arcanum. Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/o-138EE/olaszorszag-13B1D/>
60. Operazioni Nazionali ([é.n.]). Online: https://www.esercito.difesa.it/operazioni/operazioni_nazionali/Pagine/default.aspx
61. Pete László ([é.n.]). Itáliától Olaszországig. Rubicon Online: <https://rubicon.hu/cikkek/italiatol-olaszorszagig>
62. Politano, Antonio (2011). Dentro il Quirinale, la casa degli italiani. Online: https://web.archive.org/web/20161020214512/www.nationalgeographic.it/dal-giornale/2011/01/02/foto/quirinale_la_casa_degli_italiani-156832/3/
63. RaiCultura ([é.n.]). Festa della Liberazione. Online: <https://www.raicultura.it/webdoc/25-aprile/index.html#welcome>
64. Reggimento Lancieri di Montebello (8°) ([é.n.]). Online: <https://www.assocavalleria.eu/reggimento-lancieri-di-montebello-8/>
65. Renno, Rachele (2024). Come sono organizzate le forze armate italiane? I numeri di Esercito, Marina, Aeronautica e Carabinieri ([é.n.]). Online: <https://www.geopop.it/come-sono-organizzate-le-forze-armate-italiane-i-numeri-di-esercito-marina-aeronautica-e-carabinieri/>
66. Risorgimento ([é.n.]). Online: <https://www.treccani.it/vocabolario/risorgimento/>

67. Scuole Militari ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/Concorsi-e-arruolamenti/scuole-militari>
68. Szabó Tibor (2003). Olasz nemzeti identitás és politikai kultúra. Politikatudományi Szemle XII./3. Online: https://epa.oszk.hu/02500/02565/00038/pdf/EPA02565_poltud_szemle_2003_3_135-155.pdf
69. Tarján M. Tamás ([é.n.]). Deklarálják az olasz Királyság egyesülését. Rubicon online. Online: <https://rubicon.hu/kalendarium/1861-marcus-17-deklaraljak-az-olasz-kiralysag-egyesuleset>
70. Ufficio Cerimoniale ([é.n.]). Online: <https://www.difesa.it/il-ministro/uffici-di-diretta-collaborazione/ufficio-cerimoniale/index.html>
71. Ufficio del Cerimoniale di Stato ([é.n.]). Online: https://presidenza.governo.it/ufficio_cerimoniale/cerimoniale/storia_protocollo.html
72. Uniform ([é.n.]). Online: <https://www.esercito.difesa.it/equipaggiamenti/militaria/Uniformi>
73. Vercelli, Claudio ([é.n.]). Soldati. Storia dell'esercito italiano. Online: <https://www.letture.org/soldati-storia-dell-esercito-italiano-claudio-vercelli>
74. Viktor Emanuel ([é.n.]). Arcanum. A Pallas nagy lexikona. Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/v-1A920/viktor-emanuel-1B1A1/>

Szakirodalom

1. Alexander, James (2016): A Systematic Theory of Tradition. Journal of the Philosophy of History, 10(1). 1–28. Online: <https://doi.org/10.1163/18722636-12341313>
2. B. Müller Tamás – Csorba György (2020). A Nemzet Főtere. A Kossuth tér története. Országház Könyvkiadó. Budapest. ISSN: 2630-8398
3. Bachó László – Szinay Béla (1943): M. Kir. Honvédelmi Minisztérium, Alapkiképzés szabályzat. Budapest: Stádium S. R.
4. Bachó László, Szinay Béla (vitéz nemes) (1930). A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia Története, Budapest, „Stádium” S. R.
5. Baczoni Tamás (2008). A honvédség egyenruházata és felszerelése. In Holló József Ferenc (szerk.): Hazánk dicsőségére. 160 éves a Magyar Honvédség. Budapest, Zrínyi.

6. Balogh Zsolt – Holló András – Kukorelli István – Sári János (2003). Az Alkotmány magyarázata, Budapest, KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó.
7. Bánlaky József (2001). A magyar nemzet hadtörténelme. Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/>
8. Bencsik Gábor (2007). Homo Monarchicus – Az első 25 év. Budapest. Rubicon Történelmi Magazin, 2007/10.
9. Bihari Nagy Éva – Bartha Elek – Keményfi Róbert (2015). Műveltség és hagyomány. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
10. Bimmer Andreas (1977). Typisierung gegenwärtiger Feste. Hessische Blätter für Volks- und Kulturforschung, N. F. 4. 38–52.
11. Bodó Julianna – Biró A. Zoltán (2017): Szimbolikus térhasználat változó szerepben. Replika, 32/5, 147–161. Online: https://epa.oszk.hu/03100/03109/00008/pdf/EPA03109_replika_105_147-161.pdf
12. Body Zsombor (2013). Magyarország társadalomtörténete a két világháború között. Egyetemi jegyzet. ISBN 987-963-308-086-3. Online: https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/body_zsombor-magyarorszag-tarsadalomtortenete_a-ket-vilaghaboru-kozott.pdf
13. Brugger, Walter (2005). Filozófiai lexikon. Budapest. Szent István Társulat. 394-395.
14. Csikány Tamás – Hausner Gábor (2023). Ludovikás életutak. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. ISBN 978-963-531-830-8.
15. Eröss Ágnes (2018). Szimbolikus terek és térhasználat többnemzetiségű városokban: Beregszász és Nagyvárad példája. Doktori disszertáció tézisei. ELTE Természettudományi Kar Földtudományi Doktori Iskola. Online: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40284/Eross_Agnes_tezisek.pdf
16. Földes György (2018). A 20. század uralkodó eszméi és a magyar történelem. in: Ívek és töréspontok. Napvilág Kiadó. Budapest. ISBN 978 963 9697 84 3.
17. Gáspár Katalin szerk. (2013). „Életünket és vérünket”. MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár. Budapest. Zrínyi.
18. Gyáni Gábor (2007), Relatív történelem, Typotex, Budapest.
19. Halász Iván - Schweitzer Gábor (2008). A nemzeti és állami szimbólumok helye a magyar alkotmányos rendszerben. Állam és Jogtudomány. 49/1.
20. Harminckettesek [é. n.]. Online: <https://harminckettesek.webnode.hu/>

21. Heiszler Vilmos (2021). A közös katonaló háta. in: Az Osztrák-Magyar Monarchia. A kiegyezéstől az összeomlásig. Kossuth Kiadó. ISBN 978-963-544-526-4.
22. HM TKHÁT (2015). A Honvédelmi Minisztérium protokolláris feladatai II. Katonai protokoll. Online: <https://docplayer.hu/20577615-A-honvedelmi-miniszterium-protokollaris-feladatai-ii-katonai-protokoll.html>
23. Honvédelem (2023a). Egy este a 32-esekről. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/egy-este-a-32-esekrol.html>
24. Honvédelem (2023b). Negyvenöt éve térhetett haza a Szent Korona. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/negyvenot-eve-terhetett-haza-a-szent-korona.html>
25. Honvédelem (2023c). 23 éve a 32-esekkel: „Az alegységnek szenteltem az életemet”. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/23-eve-a-32-eseknel-az-alegysegnek-szenteltem-az-eletemet.html>
26. Honvédelem (2024). Esküt tettek a Szent Korona megvédésére. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/eskut-tettek-a-szent-korona-megvedesere.html>
27. Horváth Attila (2007). A hatalom ünnepe – az ünnep hatalma. Jog történeti szemle. Online: https://real.mtak.hu/35183/1/A_hatalom_unnepe_az_unnep_hatalma.pdf
28. Horváth Balázs István ([é.n.]). Emlékezés a Honvédelem Napja és a Hősök Emlékünnepére alkalmából. Online: <https://hnyk.hu/index.php?r=StaticPage/View/804>
29. Horváth Csaba (1998). A magyar katonai eskü története. Honvéd Kiadó. Budapest. ISBN 963 9065 39 0
30. Horváth Zsolt – Szabó Róbert (2021). Rákosi Mátyás pályája az új kutatások tükrében. Online: <https://ujkor.hu/content/rakosi-matyas-palyaja-az-uj-kutatasok-tukreben>
31. Horváth Zsolt (2005). Magyarország állami és nemzeti jelképei. in: Glatz Ferenc. Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Budapest.
32. Illésfalvi Péter (2023). A Mária Terézia-laktanya névadásához. Magyar Nemzet. Online: <https://magyarnemzet.hu/velemenyt/2023/09/a-maria-terezia-laktanya-nevadasahoz>
33. integráló kötőanyag. Hadtudományi Szemle 14/1. 113–124.
34. Kalavszky György (1992). Ludovika-album, Budapest, Libra Kiadó.
35. Kanyó Mária – Löwi Ildikó (2021). A szimbólumok egyetemes értékmegőrző szerepe. Hadtudományi Szemle, 14/2, 101–114. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2021.2.8>
36. Kanyó Mária (2021). A társadalom „szövetét” alkotó jelképi kultúra mint a közösséget integráló kötőanyag. Hadtudományi Szemle 14. évf. (2021) 1. sz. pp. 113-124. ISSN 2676-9816

37. Karády Viktor (2001): Önazonosítás – sorsválasztás: A magyar–zsidó csoportazonosság történelmi alakváltozásai. Új Mandátum Kiadó, Budapest.
38. Kecskés Gusztáv (2005). „Franciaország állami és nemzeti szimbólumai” in: Glatz Ferenc. Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Budapest.
39. Keszei András (2010). Az emlékezet rétegei. Korall 41. 5–34 Online: https://epa.oszk.hu/00400/00414/00032/pdf/Korall_41_005-034.pdf
40. Klimó Árpád von (1999). A nemzet Szent Jobbja. ford.: Radics Viktória. Replika. Online: https://www.replika.hu/system/files/archivum/replika_37-03_klimo.pdf
41. Kossuth Alapítvány. Kossuth Lajos Hadtudományi Alapítvány. A magyar tisztképzés története. Online: <https://kossuthalapitvany.hu/a-magyar-tisztkepzes-tortenete/>
42. Kovács Dávid (2015). A kádári politika és a nemzeti identitás. A viszonyrendszer értelmezései. in: ifj, Bertényi Iván; Géra, Eleonóra; Mészáros, Andor (szerk.) Varietas Europica Centralis : Tanulmányok a 70 éves Kiss Gy. Csaba tiszteletére. Budapest, Magyarország : ELTE Eötvös Kiadó 474 p. pp. 219-236.
43. Krajnc Zoltan (szerk.) (2019). Hadtudományi Lexikon. Dialóg Campus. Budapest. Online: https://nkerepo.unike.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14688/790_hadtudomanyi_lexikon_2019.pdf
44. Kresz Fruzsina (2022). Vitézséggel és hűséggel. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/vitezseggel-es-huseggel-1.html>
45. KTP Katonai Tábori Püspökség. Szent Gábor. Online: <https://ktp.hu/hitunk-es-eletunk/unnepek/egyhazi-unnepek/szent-gabor> utolsó elérés: 2024.09.23.
46. LDM (2024). Szent István király kultusza és a Szent Jobb. Laczkó Dezső Múzeum. Online: <https://www.ldm.hu/hu/hirek/szent-istvan-kiraly-kultusza-es-a-szent-jobb-2024-08-20>
47. Ludovika (1900). M Kir. Honvéd Ludovika Akadémia. Budapest. Pesti Könyvnyomda Részvény Társaság.
48. M. Balázs Ágnes. Közszerológiai Online Lexikon. Online: <https://lexikon.unike.hu/szocikk/allami-jelkepek/>
49. M. Lovas Krisztina (2010). Március 15. vagy április 11.? Egy nemzeti ünnep viszonyosságai. Múlt-kor történelmi magazin. Online: https://mult-kor.hu/20100215_marcius_15_vagy_aprilis_11_egy_nemzeti_unnep_viszonyossagai
50. M. Tóth György [é.n.]. A Petőfi Sándor laktanya 100 éve. HM Zrínyi. Budapest.

51. Magyar Honvédség Brandbook (2023). Online: https://hmzrinyi.hu/uploads/brand/MH_BRANDBOOK.pdf
52. Magyar Nemzet (2014). Kövér: A Kossuth tér megújulása jelkép. Online: <https://magyarnemzet.hu/belfold-archivum/2014/03/kover-a-kossuth-ter-megujulasa-jelkep>
53. Magyar Nemzetismeret. A magyarság jelképvilágáról. Bethlen Gábor Alapítvány. Online: <https://uj.nemzetismeret.hu/a-magyarsag-jelkepvilagarol/>
54. Magyarságkutató Intézet (2024). A Magyar Hősök Emlékünnep. Online: <https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfordulok-hu/a-magyar-hosok-emlekunnepe>
55. Légiparádé (2024). A tisztavatás után légi parádét tart a Parlamentnél a Magyar Honvédség. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-tisztavatas-utan-legi-paradet-tart-a-parlamentnel-a-magyar-honvedseg.html>
56. MH BHD ([é.n.]). Szervezeti Elemek. Online: <https://bhd.honvedseg.hu/szervezeti-elemek>
57. MH BHD (2024). A Sándor-palotánál lesznek díszőrök. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-sandor-palotanal-lesznek-diszorok.html>
58. MH BHD alapító okirat (2007). Az MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár alapító okiratát lásd: https://webtar.kozadat.hu/webfarm/anybody/mhbhd/tev_muk_adat/alaptev
59. MH BHD ([é.n.]). Szervezeti Elemek. Online: <https://bhd.honvedseg.hu/szervezeti-elemek>
60. MNL ([é.n.]). Magyar Nemzeti Levéltár. A Kádár-korszak. Online: https://mnl.gov.hu/mnl/pml/a_kadar_korszak
61. MNL ([é.n.]). Magyar Nemzeti Levéltár. A Kádár-korszak. Online: https://mnl.gov.hu/mnl/pml/a_kadar_korszak
62. Múlt-kor (2012a). Egy ünnep másfél évszázada. Online: https://mult-kor.hu/20070322_egy_unnep_masfel_evszazada
63. Múlt-kor (2012b). Szent Istvántól az új kenyérig. Online: <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=6702&pIdx=2>
64. Múlt-kor (2015a). Az ünnep, amelyet a kommunisták sem mertek eltörölni. Múlt-kor Történelmi Magazin. Online: <https://mult-kor.hu/az-unnep-amelyet-a-kommunistak-sem-mertek-eltorolni-20150820>

65. Múlt-kor (2015b). 1608-ban használtuk először együtt a nemzeti színeket. Online: <https://mult-kor.hu/1608-ban-hasznaltuk-eloszor-egyutt-a-nemzeti-szineket-20150316?fbrkMR=desktop>
66. Múlt-kor (2017). Nem érhetette meg nagy műve, az Országház átadását Steidl Imre. Online: <https://m.mult-kor.hu/nem-erhetette-meg-nagy-muve-az-orszag haz-atadojat-steindl-imre-20170831>
67. Múlt-kor (2023). Erős, keresztény magyar államot kovácsolt Európa szívében Szent István király. Múlt-kor Történelmi Magazin. Online: <https://mult-kor.hu/eros-keresztény-magyar-allamot-kovacsolt-europa-sziveben-szent-istvan-kiraly-20230820>
68. Múlt-kor Történelmi magazin (2019). „Rendet teremtett a fajok és kultúrák értelmezésében” Claude Lévi-Strauss. Online: https://m.mult-kor.hu/rendet-teremtett-a-fajok-es-kulturak-ertelmezeseben-claude-levi-strauss-20191030?utm_source=chatgpt.com utolsó elérés: 2024.12.01.
69. Múlt-kor Történelmi magazin (2020). A Hősök tere 1932-ig még névtelen tér volt és sokáig virágágyások borították. Online: <https://mult-kor.hu/a-hosok-tere-1932-ig-meg-nevtelen-ter-volt-es-sokaig-viragagyasok-boritottak-20200915?fbrkMR=desktop>
70. Múlt-kor Történelmi magazin (2013). Augusztus 20: az ünnep története. Online: https://mult-kor.hu/20130820_augusztus_20_az_unnep_tortenete
71. Nagy Ágoston – Kovács Ákos András. (2013) Rubicon Online. A Hősök tere. Hőskultusz és várostervezés. Online: <https://rubicon.hu/cikkek/a-hosok-tere>
72. Nagy Gábor (2020a). Honvéd Díszzászlóalj: A díszelgő szakma iskolája. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/honved-diszzaszloalj-a-diszelgo-szakma-iskolaja-11-09.html>
73. Nagy Gábor (2020b). Adíszelgő szakma csúcsa: A Honvéd Palotaőrség. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-diszelgo-szakma-csucs-a-honved-palotaorseg.html>
74. Nánay Mihály ([é.n.]). Augusztus 20. – A Szent István-nap története. Rubicon Online. Online: <https://rubicon.hu/cikkek/augusztus-20-a-szent-istvan-nap-tortenete?rovat=naptar>
75. Navarrai Mészáros Márton (2025). Amikor az emberre mosolyog a pápa. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/amikor-az-emberre-ramosolyog-a-papa.html>
76. NEB Nemzeti Emlékezet Bizottsága (2015). Kádár János. Online: <https://neb.hu/hu/kadar-janos>
77. Négyesi Lajos (2021). Ludovika. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. ISBN 978-963-531-498-0

78. Nemzeti Archívum (2018). Augusztus 20. - Állami ünnepség - Az első nyilvános tisztavetés a Parlamentnél. Online: <https://nemzetiarchivum.hu/photobank/item/FOTO-Zzd1YWp2UVM0eGxIRkdMSEc5L1ZhUkFGQU5DNXM2ZHNUR01sd1N4N0hRYlNiU2Z2eVhyYi93dUUrTjZNYm1ZVw>
79. Nemzeti Örökség Intézete (NORI) ([é.n.]). Nemzeti emlékhelyek. Hősök tere. Online: <https://intezet.nori.gov.hu/nemzeti-emlekhelyek/Budapest/hosok-tere/> utolsó hozzáférés: 2023.04.27.
80. Néprajzi Múzeum (2023). "Már csak az van, ami nincs" - A holokauszt emlékezete a mai Magyarországon. Online: <https://www.neprajz.hu/programok/kozossegi-programok/mar-csak-az-van-ami-nincs.html>
81. Népszabadság, 1969. augusztus 21. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1969_08/?pg=246&layout=s&query=tiszt
82. Nyíri Kristóf (1994): A hagyomány filozófiája. Budapest: T Twins. Online: <https://mek.oszk.hu/09800/09808/>
83. Paár Ádám (2016). A közösségi szimbólumok és rituálék szerepe a magyar nemzeti identitásban. Kultúra és Közösség. Online: https://epa.oszk.hu/02900/02936/00031/pdf/EPA02936_kultura_es_kozosseg_2016_04_037-058.pdf
84. Pál Judit (2013). Színek „háborúja”. A zászló mint nemzeti jelkép Erdélyben 1848-ban és az erdélyi politikai elitek. Századok, 147(3), 689–710. Online: http://real-j.mtak.hu/13815/3/szazadok_2013_147_3.pdf.
85. Palkó László András (2013). Sírva vigadunk. Ünnepek és ünneplési szokások Magyarországon az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követően (1. rész). Online: https://epa.oszk.hu/02900/02924/00003/pdf/EPA02924_valosag_2013_3_090-111.pdf
86. Pallos Lajos ([é.n.]). A Szent István-rend. Rubicon online. Online: <https://rubicon.hu/hu/cikkek/a-szent-istvan-rend>
87. Pesti Hírlap, 1927. augusztus 23. Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/PestiHirlap_1927_08/?pg=525&layout=s
88. Petróczy Levente (2022). A „Harminckettesek”. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-harminckettesek.html>
89. Polgár Anikó (2019). Maurice Halbwachs: Az emlékezettársadalmi keretei. Fórum Társadalomtudományi Szemle 19/3. 171. ISSN 1335-4361.

90. Pólik Mihály (2019). Az elrabolt emlékezet. A Rákosi-korszak történelmi filmjei – 1. rész. Online: https://www.filmvilag.hu/xista_frame.php?cikk_id=14269
91. Póto János (2019). „...Állj az időnek végezetéig!”. in: Az Osztrák-Magyar Monarchia. A kiegyezéstől az összeomlásig. Kossuth Kiadó. ISBN 978-963-544-526-4.
92. Rácz András (2021). Augusztus 20. – a legitimáció napja. Online: <https://kultura.hu/augusztus-20-e2-88-92-a-legitimacio-napja/>
93. Rainer M. János (2016). Az 1956-os forradalom jelentésváltozatai – Az 50. évfordulón túl. Online: http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/esemeny_rainer.pdf
94. Resnik, D. B. (2020). *The Ethics of Research: An Introduction*. Routledge.
95. Róbert Péter (2001). Az ismeretlen katona. Magyar Nemzet. Online: <https://magyarnemzet.hu/archivum-magyarnemzet/2001/03/az-ismeretlen-katona-1>
96. Rusvay Tibor (1996). A váci polgár 1700-1942. Hetes Kiadó.
97. Ságvári György (2010). Magyar uniformisok a honfoglalástól napjainkig. Budapest, Kossuth.
98. Shils, Edward (1981). *Tradition*. Chicago: The University of Chicago Press.
99. Simon Ádám (2018). Augusztus 20. – régen és most. Online: <https://www.hplusz.hu/augusztus-20-regen-es-most/>
100. Slachta Krisztina (2019). Társadalmi átalakulás a Kádár-korszakban (1956-1989). Online: <http://www.arkadiafolyoirat.hu/index.php/4-magyarorszag-a-20-szazadban/34-tor004-tan-magyarorszag-a-20-szazadban/164-kadar-korszak-tarsadalmi-atalakulas-a-kadar-korszakban-1956-1989>
101. Snoj Péter (2023). Adósai vagyunk hőseinknek. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/adosai-vagyunk-hoseinknek.html>
102. Szabó Ildikó (2007). Nemzeti szocializáció a két világháború között Magyarországon. Iskolakultúra. Budapest. 2007/2. Online: https://real.mtak.hu/57180/1/EPA00011_iskolakultura_2007_02_050-070.pdf
103. Szabóné Szabó Andrea (2000). A Magyar Honvédség arculati elemei. Hadtudomány. 10/3. Online: https://www.mhht.eu/hadtudomany/2000/3_12.html
104. Szörényi László (1974). „A Hymnus helye a magyar és a nemzetközi világirodalomban” in Lukácsy Sándor (szerk.): A Hymnus költője. Tanulmányok Kölcseyről, Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács.
105. Takács Tibor (2013). A Kossuth tér. Rubicon online. Online: <https://rubicon.hu/hu/cikkek/a-kossuth-ter>

106. Takács Vivien (2018). A gödöllői kastélyban emlékeztek a palotaőrök. Online: <https://honvedelem.hu/galeriak/a-godolloi-kastelyban-emlekeztek-a-palotaorok.html>
107. Horváth Miklós (2002). Maléter Pál. Horváth és Társa Kulturális Szolgáltató Bt. Törökbálint. ISBN 963 00 9102 X.

Napilapok, Online magazinok, Filmhíradó

108. Szent Jobb (2005). A Szent Jobb körmenet története. Magyar Kurír. Online: <https://www.magyarKurir.hu/hirek/szent-jobb-koermenet-toertenete-1>
109. Szilágyi Sándorné (1898) A Magyar Nemzet Történelme. VIII. Fejezet. A békekisérletek megghiúsulása. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. <http://mek.niif.hu/00800/00893/html/doc/c400445.htm> utolsó hozzáférés: 2024.12.21.
110. Szörényi László (1974). A Hymnus helye a magyar és a nemzetközi világirodalomban. In: A Hymnus költője. Tanulmányok Kölcsesről (szerk.: Lukácsy S.). Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács, Nyíregyháza. 13.
111. T. Kiss Tamás (2013). Az analfabetizmus. A dualizmus kori Magyarország kulturális/politikai problémája. in: T. Kiss Tamás – Tibori Tímea (2013). Kultúrkapuk. Tanulmányok a kultúr[politik]áról, az értékközvetítésről és a kulturális valóságról. Belvedere. Szeged. ISBN 978-963-9573-93-2
112. Tabajdi Gábor (2021). „Isten népe elrejtve él” – Keresztény helytállás és hitvallás a Kádár-korszakban. Online: <https://ujkor.hu/content/isten-nepe-elrejtve-el-keresztény-helytallas-es-hitvallas-a-kadar-korszakban>
113. Tarján M. Tamás ([é.n.]). Horthy Miklós a Nemzeti Hadsereg élén bevonul Budapestre. Rubicon online. Online: <https://rubicon.hu/kalendarium/1919-november-16-horthy-miklos-a-nemzeti-hadsereg-elen-bevonul-budapestre>
114. Tarján M. Tamás ([é.n.]). Horthy Miklós kormányzó születése. Rubicon online. Online: <https://rubicon.hu/kalendarium/1868-junius-18-horthy-miklos-kormanyzo-szuletese>
115. Tarján M. Tamás ([é.n.]). Kádár János születése. Rubicon online. Online: <https://rubicon.hu/kalendarium/1912-majus-26-kadar-janos-szuletese>
116. Tarr László (2003). Az ezredév. Online: <https://vmek.oszk.hu/04900/04942/html/index.htm>
117. Tisztavatás (1948). Online: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/1288719/?img=0>

118. Tóth Ágnes (2024). Volt egyszer... Pillanatok a Forradalmi Ifjúsági Napok (FIN) 20 éves történetéből. Online: https://mnl.gov.hu/mnl/veml/hirek/veszprem_varmegye_kincsestara_35_volt_egyszer_pillanatok_a_forradalmi_ifjusagi_napok
119. Trianon 100 (2019). Trianon emlékezete és a rendszerváltás. Online: <https://trianon100.hu/cikk/trianon-emlekezete-es-a-rendszervaltas>
120. Turbucz Dániel (2019). Horthy Miklós bevonulása Budapestre: 1919. november 16. Online: <https://ujkor.hu/content/horthy-miklos-bevonulasa-budapestre>
121. Udovecz György (2008). A magyar államcímer megjelenése a honvédség ruházatán, felszerelésén és technikáján. In Holló József Ferenc (szerk.): Hazánk dicsőségére. 160 éves a Magyar Honvédség. Budapest, Zrínyi.
122. Veszprémy László Bernát (2021). 1921 – A Horthy-rendszer megszilárdulásának története. Jaffa Kiadó. Budapest. ISSN 2559-9666.
123. Zeidler Miklós (2001). A revíziós gondolat. Osiris Kiadó. Budapest.
124. Zeidler Miklós (2002). A magyar irredenta kultusz a két világháború között. Budapest. Regio Könyvek. ISSN 0866-1251. Online: <https://www.mek.oszk.hu/06000/06030/06030.pdf>
125. Zeidler Miklós (2012). Kultusz és propaganda. In Ballabás Dániel (szerk.): Kultusz és propaganda. Eger: Líceum, 7–17. Online: http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5460/1/7_17_Zeidler.pdf utolsó hozzáférés: 2022.12.04.
126. Zeidler Sándor (2015). Testőrségi rendfokozatok a polgári magyar állam időszakában. Rendvédelemtörténeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis) DOI: 10.31627/RTF.XXV.2015.47-48-49-50N.95-101P Online: https://real.mtak.hu/88487/1/RTF_XXVevf_47-48-49-50sz_095-101.pdf
127. Borbándi Erik (2021). Szimbolikus térfoglalásaink. Az országzászló mozgalom kibontakozása 1928-1944. Nemzetstratégiai Kutatóintézet. Budapest. ISBN 978-615-5639-36-4.
128. Inglefield, Eric (1979). Flags. Ward Lock, London. ISBN 0706356527.
129. Urbán Csilla (2009). Rendszerváltás és szimbolikus kommunikáció. Online: https://mediakutato.hu/cikk/2009_03_osz/05_rendszervaltas_szimbolikus_kommunikacio
130. Moore, Sally Falk - Meyerhoff, Barbara (1977). Introduction: Secular ritual. Forms and meaning. In: Moore, Sally Falk - Meyerhoff, Barbara: *Secular Ritual*. Amsterdam: Van Gorcum/Assen.

131. zászló ([é.n.]) Arcanum. Magyar etimológiai szótár. Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/z-F4513/zaszlo-F4532/>
132. Történelmi zászlók ([é.n.]). Nemzeti jelképek. Online: <https://www.nemzetijelkepek.hu/tortenelmi-zaszlok>
133. Tölli László (2025). A Magyar Történelmi Zászlósor méltatása. Online: <https://magyarorokseg.hu/a-magyar-tortenelmi-zaszlosor-meltatasa/>
134. MKI (2023). A jelenvaló Szent István-tisztelet. Magyarországtudató Intézet. Online: <https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/minden-hir-hu/a-jelenvalo-szent-istvan-tisztelet>
135. Szent Jobb (2022). A Szent Jobb-körmenet története. Magyar Kurír. online: <https://www.magyardurir.hu/hirek/a-szent-jobb-kormenet-tortenete>
136. Koronaország ([é.n.]). Arcanum. Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-a-masodik-vilaghaboruban-lexikon-a-zs-F062E/k-F0A98/koronaorseg-F0B1F/>
137. Siposné Kecskeméthy Klára-B. Kalavszky György (2011). A Ludovika. Zrínyi Média. Budapest. ISBN 978-963-327-528-3
138. Druzsina József (2018). Bárá Hazai Samu honvédtábornok. Az Osztrák-Magyar Monarchia honvédelmi minisztere és pótlásügyi főnöke. Haditechnika. LII. évf. 2018/6. DOI: 10.23713/HT.52.6.02
139. Sárkány István (2018). A Nemzeti Közfoglalti Egyetem létrejöttének vázlatos áttekintése. Belügyi Szemle. 2018/11. DOI: 10.38146/BSZ.2018.11.1
140. Tóth László (2007). A Magyar Királyi Honvédség egyenruhái, 1926-1945. Magánkiadás. Budapest.
141. Szent Jobb-körmenet a budai várban. 1932. augusztus. Magyar Világhíradó. Online: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=300>
142. Szóts Zoltán Oszkár (2022). Augusztus 20. jelentésváltozatai – az ünnep története 1038-tól napjainkig. Újkor. Online: <https://ujkor.hu/content/augusztus-20-jelentesvaltozasai-az-unnep-tortenete-1038-tol-napjainkig>
143. Vass János (2012). Augusztus 20. – Az ünnep rövid története. Online: <https://web.archive.org/web/20160821014437/http://www.flagmagazin.hu/magyar-millennium/augusztus-20-az-unnep-rovid-tortenete#>
144. Szent Jobb (2011). Szent Jobb-körmenet augusztus 20-án. Online: <https://katolikus.hu/cikk/archive-1665>

145. Bányász Eszter (2023). Tapsvihar a Sándor-palota előtt. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/tapsvihar-a-sandor-palota-elott.html>
146. BEOSZ (2024). Emlékezés a hősökre. Online: <https://beosz.hu/emlekezés-a-hosokra/>
147. Boda Mihály (2020). A magyar állam alapítása – folyamatában tekintve. Online: <https://hhk.uni-nke.hu/hirek/2020/08/19/a-magyar-allam-alapitasa-folyamataban-tekitve>
148. Csekő Györgyi (2021). Nemzeti jelképeink. Online: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/nemzeti-jelkepeink>
149. Domonkos János (2000). A magyar millennium szimbólumai. Online: https://acta.bibl.u-szeged.hu/28413/1/modszertani_040_005_225-226.pdf
150. Faragó Fanny (2020). Újra áll a Sándor-palota díszőrsége. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/ujra-all-a-sandor-palota-diszorsege.html>
151. Feith László (2014). Ünnepi pillanat – A tisztavatás magyarországi hagyománya. Online: <https://nemzeti.net/unnepi-pillanat-a-tisztavatas-magyarorszagihagyomanya-2334654.html>
152. Filmhíradó 40. A Néphadsereg Napja ünnepségei Pákozdon és Budapesten. Online: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=10932>
153. Gáli Máté (2020). A Horthy-korszak megítéléséről. Historiográfiai áttekintés. Rubicon Intézet. Online: <https://rubiconintezet.hu/2020/12/10/a-horthy-korszak-megiteleserol-historiografiai-attekintes/>
154. Gianone András (2014). A katolikus egyház a Horthy-korszakban a filmhíradók tükrében. Online: <https://ujkor.hu/content/a-katolikus-egyhaz-a-horthy-korszakban-a-filmhiradok-tukreben>
155. Gyáni Gábor (2012). A magyar „emlékezet helyei” és a traumatikus múlt. Studia Literatura. Online: <https://ojs.lib.unideb.hu/studia/article/view/4000/3867>
156. Hagymány szócikk ([é.n.]). Online: <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-898.htm>
157. HHK ([é.n.]). Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar. A Kar története. Online: <https://hhk.uni-nke.hu/karunkrol/bemutakozas/tortenet/a-kar-tortenete>
158. HIM Szurmay ([é.n.]). Szurmay Sándor vezérezredes. Online: <https://iivh-katonahoseink.militaria.hu/cms/szurmay-sandor-vezerezredes>

159. HIM ([é.n.]). Hadtörténeti Intézet és Múzeum. A pákozdi csata. Online: <https://militaria.hu/digitalis-hadtortenelem-hadtorteneti-oktatasi-csomagok-iskolak-szamara/1848-49-es-szabadsagharc-es-forradalom-tortenete/a-pakozdi-csata>
160. HIM ([é.n.]). Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Horthy Miklós, a Magyar Királyság kormányzója 1920 és 1944 között. Online: <https://m.militaria.hu/digitalis-hadtortenelem-hadtorteneti-oktatasi-csomagok-iskolak-szamara/a-trianoni-bekeszerzodes-es-annak-hatasai/a-trianoni-bekeszerzodes-es-annak-hatasai-a-katona/horthy-miklos>
161. HM TKHKF (2015). Hőskultusz és hadisírgondozás – Bemutatkozik a HM Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály. Újkor. Online: <https://ujkor.hu/content/hoskultusz-es-hadisirgondozas-bemutatkozik-a-hm-tarsadalmi-kapcsolatok-es-haborus-kegyeleti-foosztaly>

Online források

162. Balogh Gábor ([é.n.]). 1949. augusztus 20. – az alkotmány ünnepe. Online: <https://www.terrorhaza.hu/hu/tudastar/1949-augusztus-20-az-alkotmany-unnepe>
163. Balogh Róbert (2013). Az Orczy-kert mint közép-európai táj. Online: <https://www.ludovika.hu/blogok/horizontokblog/2023/10/19/az-orczy-kert-mint-kozep-europai-taj/>
164. Baranyai Béla (2024). Tízéves a Nemzeti Emlékezet Bizottsága. Magyar Kurír. Online: <https://www.magyarkurir.hu/hirek/tizeves-nemzeti-emlekezet-bizottsaga>
165. Batta András (2025). A himnusz regényes története. Online: <https://www.magyarhimnusz.hu/a-magyar-himnusz-regenye/>
166. Bea Csaba (2017). Július 17: Váci csata, Váczi Közlöny, Váci honvéd emlékmű. Online: https://ntf.hu/index.php/2017/11/26/julius_17_vaci_csata_vaczi_kozlony_vaci_honved_emlekmu/
167. HHK ([é.n.]). Tradíciók. Online: <https://ludovika-campus.uni-nke.hu/ludovikas-emlekeink/tradiciok/az-alapitastol-az-ujraalapitasig>
168. Páhy Anna (2023). Ludovikás életutak. Online: <https://www.uni-nke.hu/hirek/2023/04/27/ludovikas-életutak>

169. Tasi Tibor (2021). Ludovika: a hadtudomány bölcsője. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/ludovika-a-hadtudomany-bolcsoje.html>
170. Kollár Csaba (2022). Huszárkiképzés a Ludovikán. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/huszarkikepzes-a-ludovikan.html>
171. MH LZ ([é.n.]). Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj. Online: <https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-ludovika-zaszloalj.html>
172. NKE (2023). A hazai egyesületek élvonalában a Ludovika Vívószakosztálya. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-hazai-egyesuletek-elvonalaban-a-ludovika-vivoszakosztalya.html>
173. Petróczy Levente (2024). Tisztán hazafiak, tisztán hősök!. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/tisztan-hazafiak-tisztan-hosok.html>
174. Szendrei-Nagy Anita (2023). Doni Hősök Emléktúra a Duna mentén. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/doni-hosok-emlektura-a-duna-menten-6.html>
175. MH LZ (2024). Így készültek. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/igy-keszultek.html>
176. Takács Vivien (2022). A Ludovika Akadémia ellenforradalmi felkelésének 1103. évfordulójára emlékeztek. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-ludovika-akademia-ellenforradalmi-felkelesenek-103-evfordulojara-emlekeztek.html>
177. MH AA ([é.n.]). Magyar Honvédség Altiszti Akadémia. Online: <https://mhaa.honvedseg.hu/>
178. Acélkocka (2025). Acélkocka Alap Altiszti Tanfolyam. Online: <https://mhaa.honvedseg.hu/acelkocka-alap-altishti-tanfolyam>
179. Teszler Vendel (2023). „A hazá védelmezője vagyok, honvéd altiszt!”. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-hazam-vedelmezoje-vagyok-honved-altiszt.html>
180. Altisztavatás (2023). Altisztavatás 2023. Online: https://www.youtube.com/watch?v=IN6P50o_-lY&ab_channel=amagyarhonvedseg
181. Magyar Honvédség Altiszti Akadémia ([é.n.]). Online: <https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-altishti-akademia.html>
182. Tasi Tibor (2021). A Ludovika Akadémia ellenforradalmi felkelésére emlékeztek. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/a-ludovika-akademia-ellenforradalmi-felkelesere-emlekeztek.html>
183. Göcze István ([é.n.]). hazafias és honvédelmi nevelés. Közzolgálati Online Lexikon. Online: <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/hazafias-es-honvedelmi-neveles/>

184. HKP ([é.n.]). Honvéd Kadét Program. Online: <https://kadetprogram.hu/kadetoknak>
185. HKP II. ([é.n.]). Honvéd kadét szakirány. Online: [https://than.bmszc.hu/kepzesek/technikum-szakkepzo/honved-kadet-\(szakmairany-megjelolesevel\)](https://than.bmszc.hu/kepzesek/technikum-szakkepzo/honved-kadet-(szakmairany-megjelolesevel))
186. Kratochvil ([é.n.]). Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium. Online: <https://kratochvil.hu/>
187. Kratochvil (2024). Elbollaagtak a debreceni Kratochvil végzős diákjai. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/elballagtak-a-debreceni-kratochvil-vegzo-s-diakjai.html>
- 188.

Törvények, Jogszabályok, Szabályzatok

189. 13/2000. (V.12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 67. Online: <https://jogkodex.hu/doc/2662162?ts=2000-05-12>
190. 1464. évi II. törvénycikk a szent korona megőrzéséről. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=46400002.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D4>
191. 15/2021. (VIII. 11.) HM rendelet Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-15-20-15>
192. 17/2014. (III. 7.) HM utasítás a Magyar Honvédség Alaki Szabályzatának kiadásáról Online: [https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A14U0017.HM&targetdate=&printTitle=17/2014.+\(III.+7.\)+HM+utasitas&getdoc=1](https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A14U0017.HM&targetdate=&printTitle=17/2014.+(III.+7.)+HM+utasitas&getdoc=1)
193. 1790/91. évi LXVII. törvénycikk a közpolitikai és bírósági ügyeknek s más tárgyaknak, melyek az országgyűlésen nem voltak bevégezhetők, rendszeres kidolgozására bizottságok rendeltetnek és megbízottak neveztetnek ki. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=790000067.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D26>
194. 1790/91. évi VI. törvénycikk hogy az ország szent koronája Budán őriztessék. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=790000006.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D25>

195. 1808. évi VII. törvénycikk a katonai Ludovika-akadémiáról Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=80800007.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D26>
196. 1848. évi XXI. törvénycikk a nemzeti színről és ország czimeréről. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=84800021.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D27>
197. 1868. évi XL. törvénycikk - a véderőről. Online: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800040.TV&targetdate=&printTitle=1868.+évi+XL.+törvénycikk&referer=1000ev>
198. 1890. évi XXIII. törvénycikk a Ludovika-akadémiára vonatkozó 1872:XVI. és 1883:XXXIV. törvénycikkek némely rendelkezéseinek módosításáról. Online: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=89000023.TV&targetdate=&printTitle=1890.+évi+XXIII.+törvénycikk&referer=1000ev>
199. 1891. évi XIII. törvénycikk az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89100013.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D33>
200. 1896. évi VIII. törvénycikk a honalapítás ezredik évfordulójának megörökítésére alkotandó művekről. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89600008.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D34>
201. 1917. évi VIII. törvénycikk a most dúló háborúban a hazáért küzdő hősök emlékének megörökítéséről. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91700008.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D38>
202. 1924. évi XIV. törvény - az 1914/1918. évi világháború hősi halottai emlékének megünnepléséről. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92400014.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D39>
203. 1928. évi XXV. törvénycikk a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok gondviseléséről. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92800025.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagemum%3D40>
204. 1991. évi VIII. törvény a Magyar Köztársaság állami ünnepéről <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100008.TV> utolsó hozzáférés: 2021.05.12.
205. 1993. évi CX. törvény - a honvédelemről Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300110.TV&pagemum=3>

206. 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600043.TV>
207. 2001. évi LXIII. törvény a magyar hősök emlékének megörökítéséről és a Magyar Hősök Emlékünnepéről. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0100063.tv> utolsó hozzáférés: 2023. 05.13.
208. 2001. évi XCV. törvény. - a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0100095.TV&pagenum=4>
209. 2011. évi CCII. törvény Magyarország címerének és zászlajának használatáról, valamint állami kitüntetéseiről Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100202.TV> (Letöltés dátuma: 2020.12.13.)
210. 2011. évi XXXVI. törvény a Nemzeti Közszerológiai Egyetem létesítéséről. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100036.TV>
211. 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2100140.tv>
61/2011. (VII. 13.) OGY határozat a budapesti Kossuth Lajos tér rekonstrukciójáról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2011-61-30-41>
212. 42/2013. (VII. 25.) HM utasítás a kegyeleti gondoskodás és az ehhez kapcsolódó egyes szociális feladatok végrehajtásával kapcsolatos szabályokról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A13U0042.HM&txtreferer=00000001.txt>
213. 45/2014. (XII. 17.) OGY határozat a magyar zászló és címer napjáról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2014-45-30-41>
214. Alaptörvény (2011). Magyarország Alaptörvénye. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>
215. M. Kir. Honvédelmi Minisztérium (1943). Alapkiképzési szabályzat, Stádium S.R. Budapest
216. Öltözeti és Fölszerelési Szabályzat a Magyar Kir. Honvédség részére. Budapest, Légrádi Testvérek, 1876. Online: <https://mek.oszk.hu/14700/14751/14751.pdf>
217. 11/2002. (III. 5.) HM rendelet a kegyeleti gondoskodással kapcsolatos egyes feladatokról. Online: https://jogkodex.hu/jsz/2002_11_hm_rendelet_7701496
218. 7/2013. (VII. 25.) HM rendelet a kegyeleti gondoskodásról és az ehhez kapcsolódó egyes szociális feladatokról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300007.hm>

219. 10/2022. (IV. 28.) HM rendelet a Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzatának kiadásáról Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2200010.hm>
220. MH LZ (2010a). 26/2010. (XII. 29.) HM határozata a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj alapító okiratának kiadásáról. Online: www.kozlonyok.hu/kozlonyok/kozlonyok/12/pdf/2010/104.pdf
221. MH LZ (2010b). 110/2010. (XII. 29.) HM utasítás a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj létrehozásának egyes feladatairól. Online: www.kozlonyok.hu/kozlonyok/kozlonyok/12/pdf/2010/104.pdf

A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációi

222. Füleki Réka (2020). Diplomáciai kapcsolatok és állami ünnepek a Horthy-korban A Magyar Királyi Honvédség protokolláris szerepe. in: A hadtudomány és a 21. század. Tanulmánykötet. ISSN 2498-5228.
223. Füleki Réka (2021a). A kulturális emlékezet megjelenése a katonai protokollban. Hadtudományi Szemle 14/1. 101. ISSN 2676-9816. DOI: 10.32563/HSZ.2021.1.7.
224. Füleki Réka (2021b). A zászló, mint jelkép szerepe a katonai hivatástudat kialakulásában. A hadtudomány és a 21. század. Tanulmánykötet. 2021. 171-182. ISSN: 2498-5228.
225. Füleki Réka (2021c). The appearance of the Hungarian cultural memory in the military protocol after the change of regime in 1989. in: IAI Academic Proceedings. Szerkesztő: Hristina Rucheva Tasev. ISSN 2671-3179
226. Füleki Réka (2022). Preservation of (military) traditions as a link between the Hungarian Defence Forces and nation. in: IAI Academic Proceedings. Szerkesztő: Hristina Rucheva Tasev. ISSN 2671-3179
227. Füleki Réka (2023a). A hagyomány szerepe a társadalomban és a Magyar Honvédség rendszerében. Hadtudományi Szemle 16/1. DOI:10.32563/hsz.2023.1.6.
228. Füleki Réka (2023b). A tisztavatás hagyománya Magyarországon. Hadtudományi szemle 16/3. DOI: 10.32563/hsz.2023.3.9
229. Füleki Réka (2023c). Magyarságszimbólumok szerepe és megjelenése a tisztavatáson. Hadtudományi Szemle 16/4. DOI: 10.32563/hsz.2023.4.13

230. Füleki Réka (2024). A katonai ceremóniák és a katonai díszelgés társadalmi szerepe Magyarországon és az Olasz Köztársaságban. in: A hadtudomány aktuális kérdései 2023. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest. ISBN 978-963-653-078-5 (elektronikus PDF)

MELLÉKLETEK

1. Melléklet: Ábrák jegyzéke

1. ábra: A kutatás elméleti keretének lehatárolása (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI)...	22
2. ábra: Az emlékezet társadalmi jelentőségének megértéses (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI).....	26
3. ábra: A szimbólumok fejlődése és hatása (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI).....	37
4. ábra: A hagyomány kialakulásának és fejlődésének folyamata (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI).....	51
5. ábra: A kollektív emlékezet, szimbólumok és protokoll kölcsönhatása a nemzeti identitás formálásában (Forrás: saját szerkesztés – Napkin AI)	57
6. ábra: Nemzeti összetartozás napja - Március 17. (Forrás: difesa.it)	60
7. ábra: "A Haza Oltára": II. Viktor Emánuel emlékműve (Forrás: difesa.it)	67
8. ábra: Az Esercito Italiano logója (Forrás: www.esercito.difesa.it).....	68
9. ábra: Az olasz nemzeti lobogó (Forrás:www.comune.abbiategrosso.mi.it)	71
10. ábra: Az Ismeretlen katona sírjának megkoszorúzása (Forrás: difesa.it).....	72
11. ábra : A Corazzieri ezred katonái (Forrás:palazzo.quirinale.it)	76
12. ábra: A Corazzieri és a Quirinale-palota (Forrás: ilreggino.news)	78
13. ábra : Scuola Militare „Teulié” (Forrás: difesa.it)	81
14. ábra: Scuola Militare „Nunziatella” (Nápoly) (Forrás: esercito.difesa.it)	83
15. ábra: Köztársaság Napja – Június 2. (Forrás: difesa.it)	84
16. ábra: A Magyar Honvédség rendfokozatai (Forrás: https://mkvm.hu/protokoll-es-diplomacia-blog_2/)	95
17. ábra: Magasrangú külföldi vendék fogadása az Oroszlános udvarban (Forrás: saját fotó)	99
18. ábra: István király szobra a budai várban (Stróbl Alajos, 1906) (Forrás: ujkor.hu)	105
19. ábra: „Új honfoglalás” (Forrás: Munkácsy Mihály: Honfoglalás – saját fotó / https://hungarytoday.hu/)	110
20. ábra: Szent Jobb körmenet a Budai Várban (Forrás: saját szerkesztés).....	116
21. ábra: Tisztavetés a Ludovika Akadémián (Forrás: saját szerkesztés).....	119
22. ábra: Augusztus 20. a Rákosi-korszakban (Forrás: ujkor.hu).....	125
23. ábra: 1965-ös augusztus 20-i légi parádé (Forrás: Fortepan/Drimbe József)	131

24. ábra: Az első nyilvános tiszti fogadalomtétel - 1969. augusztus 20. (Forrás: Hazánk dicsőségére, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2008, 161. o.)	133
25. ábra: Hagyományőrző Koronaőr az Aranyvonat előtt (Forrás: saját fotó)	152
26. ábra: Lobogófelvonás a Kossuth téren (Forrás: saját fotó)	162
27. ábra: Tisztavátás a Kossuth téren (Forrás: honvedelem.hu)	164
28. ábra: Történelmi zászlósor (Forrás: Teszler, 2023)	169
29. ábra: MH Ludovika Zászlóalj (Forrás: honvedelem.hu).....	177
30. ábra: Koszorúzási ünnepség a Ludovikán (Forrás: honvedelem.hu)	178
31. ábra: Magyar Honvédség Altiszti Akadémia logója (Forrás: honvedelem.hu)	179
32. ábra: Altisztavátás a Hősök terén (Forrás: Teszler, 2023)	182
33. ábra: Koszorúzás a Hősök terén (Forrás: saját fotó)	188
34. ábra: Magasrangú külföldi vendég fogadtatása katonai tiszteltadással a Sándor-palotánál (Forrás: saját fotó)	200

2. Melléklet: Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A kutatás fogalmainak áttekintése (Forrás: saját szerkesztés)	17
2. táblázat: A kutatás során alkalmazott módszerek (Forrás: saját szerkesztés).....	18
3. táblázat: Az olasz nemzeti identitás és a kapcsolódó események (Forrás: saját szerkesztés)	63
4. táblázat: Festa della Repubblica és Szent István ünnepe (Forrás: saját szerkesztés).....	89
5. táblázat: A nemzeti és katonai szimbolika összevetése Magyarországon és Olaszországban (Forrás: saját szerkesztés).....	91
6. táblázat: Nemzeti ünnepek és pihenőnapok a 20. században (Forrás: saját szerkesztés) .	101
7. táblázat: A katonai protokoll szimbolikus funkciói Magyarországon (Forrás: saját szerkesztés).....	205